MAGYAR IPARMŰVÉSZET

AZ ORSZ. MAGYAR IPARMŰVÉSZETI TÁRSULAT, AZ ORSZ. MAGYAR IPARMŰVÉSZETI MÚZEUM ÉS ISKOLA KÖZLÖNYE

SZERKESZTI

SZABLYA-FRISCHAUF FERENC

SZEGEDI KERESKEDELMI ÉS IPARKAMARA
KÖNYVTÁRA
I/g CSOPORT 46
OLVASÓTERMI SZÁM

XXXIV. ÉVFOLYAM 1931
BUDAPEST
KIADÓTULAJDONOS
AZ O. M. IPARMŰVÉSZETI TÁRSULAT

50632

55547. — ATHENAEUM

SZÖVEG JEGYZÉKE

ÖNÁLLÓ CIKKEK :

Végh Gyula : Mult idők színes berendező-művészete ... 1
Divald Kornél : A debreceni Déri-Múzeum ... 3
Belényessy Zsigmond : A debreceni Déri-Múzeum épülete ... 14
Ébner Sándor dr. : Palóc fakeresztek ... 15
Bor Pál : Automata-büffék ... 25
Ébner Sándor dr. : A magyar népművészet földrajza ... 41
Visky Sándor : Népies kerámiák ... 43
Ébner Sándor dr. : Rátétes díszítmények stilizáló hatása a magyar népi hímzőművészetben 46
Jaschik Almos : A másik arc ... 48
Molnár Farkas : A fotomontázsról ... 69
Szilády Zoltán dr. : Székely és bolgár szőnyegek 81
Nádai Pál dr. : Amerikai luxusszobák ... 83
Kállay Miklós : Lakatos Artúr a festő és iparművész ... 89
Háy Gyula : Az iparművészeti oktatás jövője ... 91
Csányi Károly : Erdély műkinesei ... 94
Csáky József (Párizs): Tiszta építészet és szobrászat ... 129
(pán) : A Társulat nyári kiállításairól ... 132
Nádai Pál dr. : Párizs iparművészete ... 135
Kovács Zsuzsanna : Néhány szó a berlini építészeti kiállításról ... 146
Ybl Ervin dr. : Budapest idegenforgalmi hivatala Bécsben ... 165
Das Fremdenverkehrsbureau der Stadt Budapest in Wien ... 167
The Budapest Municipal Information Bureau in Vienna ... 168
Ágotai Lajos : A Székesfővárosi Iparrajziskola kiállítása a Nemzeti Szalonban ... 186
Nádai Pál dr. : A parányi ház ... 188
Bor Pál : Ferenczy Noémi gobelinjei ... 194
Dr. Bárány Istvánné Oberschall Magda dr. : A régi vasművességről ... 195

KRÓNIKA :

Az egyes bútor ... 27
Gorka Géza ... 27
Hamisítók vigyázat ! ... 28
Alfred Kubin ... 28
Háborúban elesett írók és művészek emléke ... 28
Debrecen város «hősök mauzoleuma»-pályázata 28
Batthyány Gyula gr. ... 28
Farkasházy Zsigmond-síremlék ... 28
A Greguss-díj nyertesei ... 28
Istók János ... 28
Helbing Ferenc ... 28, 71
A művész és a mérnök ... 28
A kislakások ... 29
Akváriumok ... 29
A falak díszítése ... 29
A Liège-i kiállítás ... 29
Duisburgban ... 29
A perzsa művészet ... 29
A bruxelles-i Palais des Beaux-Arts ... 30
A múzeumok és a standard-iparművészet ... 30
Városkiállítás ... 30
Az élő művészetért ... 30
A német kislakásépítés gondjai ... 30
Betűk és boltfeliratok anyagból ... 30
Fritz Hoeger ... 31
A Thonet-szék ... 31
Az akropolisz ... 31
A secrétaire ... 31
A német üvegkép ... 31
Egy opera karriérje ... 31
Tapéták a modern lakásban ... 32
Hírek Szlovenszkóból ... 32
Hírek mindenfelől ... 32, 72, 148
Az Iparművészeti Iskola kitüntetettjei ... 37
Végh Gyula ... 71, 147, 204
Róna József ... 71
Csányi Károly ... 71
A művészet eltolódik ... 71

Mária királyné kineses gályái ... 71
A Cobden Szövetség ankétje ... 71
Zu — offen. Ajtók és ablakok ... 71
A hatvanéves Loos ... 72
A Corvin-láncok és koszorúk ... 72
Vízparti vendéglők ... 72
Libertas plakátpályázat ... 72
Idegenforgalmi irodák ... 123
Lovasszobrok, lószobrok ... 123
Iparművészek az Árumintavásáron ... 124
A Monza-iskola iparművészete ... 124
A kézműipar érdekében ... 124
Egy táncosnő halálára ... 124
Világító városképek ... 124
Floridiana ... 124
Modern bútorhuzatok ... 125
Térkép mint falidísz ... 125
A hamisítványok múzeuma ... 125
A film mint kútfő ... 125
A kakukórák ... 125
Kováesoltvaskapuk ... 126
Iparművészet Londonban ... 126
Az új osztrák vasúti kocsik ... 126
Poiret, az író ... 126
Modern varróasztal ... 126
Comói selyem ... 127
Varga Nándor Lajos ... 147
Komjáti Gyula ... 147
Ágotai Lajos ... 147
Medgyaszay István ... 147
A margitszigeti Árpád-kori templom ... 147
Debrecen város új temetője ... 147
Az iparművészeti magántanfolyamok ... 147
Szeged város rendezése ... 147
A virágok jellemvonása ... 147
Dohányos ön? ... 148
A főváros grafikai gyüjteménye ... 148
Lakberendezési tanácsadónők ... 148
Négy új ipari szakiskola ... 149
A Halászbástya kőmúzeuma ... 149
A külföldi ösztöndíjak ... 149
Lávautak ... 149
A vatikáni pénz ... 149
Két új színház ... 149
Kéziszőttesek ... 149
Szökőkutak ... 149
Empress of Britain ... 150
A berlini hősemlék ... 150
Üvegek ... 150
Birodalmi porcellánhét ... 150
A grafikus mint bútortervező ... 150
Sírlapok üvegből ... 150
Modern mecénások ... 151
A Szovjet műpártolása ... 151
A Szovjet és a műtörténelem ... 151
Anyag-lélektan ... 151
Sèvres deficittel dolgozik ... 152
Kerámiai kertek ... 152
Francia ékszerek ... 152
A lámpa jövője ... 152
Ládabútorok ... 152
A grammofonszekrény ... 152
Iparművészeti furcsaságok ... 161
Üvegházak ... 161
A Shell-ház ... 161
Az elnöki szoba ... 161
A müncheni néprajzi múzeum ... 162
Állatszobrok üvegből ... 162
Indusztrializált babák ... 162
A személytelen alkotás ... 162
Kőszegi Bella ... 204
Magyar karácsony ... 204
Napraforgó-utca ... 204
Iparművészeti ötletek ... 204
Alpár Ignác szobra ... 204
Az Iparművészeti Múzeumból ... 204
Jubileum ... 209
Apró feljegyzések egy párizsi kiállításról ... 209
A kerti házikó mint pályatétel ... 209
Victoria ... 209
Nemzetközi szobák egy bútorházban ... 210
Poellzig remekműve ... 210
Az indián művészetért ... 210
Képtelen házak és képes falak ... 210
Kislakások olcsóbbátétele ... 211
Mi kell a hotel tetejére? ... 211
Az új síremlék ... 211
Szirén ... 211
Világkiállítások és szakkiállítások ... 211
A gyermekjáték-fronton ... 212
Forain ... 212
Keményüvegedények ... 212
Konyhaművészeti múzeum ... 212
Mennyit érnek a párizsi régi épületek? ... 212

SZAKIRODALOM :

Schóber József : Silk and the silk industry, (Selyem és selyemgyártás.) ... 40
A Képzőművészeti Társulat évkönyve ... 40
Archiv ...
Orbán Ferenc : Családi ház tervezése. Az építészetről a közönségnek ... 79
Moholy Nagy László : Vom Material zu Architektur ... 79
Pest-Pilis-Solt-Kiskún vármegye emlékei. Összegyüjtötte Rexa Dezső ... 79
Walter Gropius : Bauhausbauten in Dessau ... 79
Jean Tschichold : Eine Stunde Druckgestaltung 80
Der Pulsschlag deutscher Stilgeschichte ... 80
Állam és művészet ... 164
Múzeumi kalauz ... 164
Debreceni Szemle ... 164
Bán Tibor : Ékítménytan ... 213
Erdélyi református templomok és tornyok ... 214
My War. By Szegedi Szűes ... 214
A Deutsche Kunst und Dekoration ... 214
Burger, dr. Willy : Abendländische Schmelzarbeiten ... 214

KÖNYVISMERTETÉS :

A londoni perzsakiállítás emlékkönyve ... 122
Arthur Korn: Glas im Bau und als Gebrauchsgegenstand ... 122
Városokon keresztül (Vágó József könyve) ... 123
A gép ellen ... 123
Hekler Antal : Antik művészet ... 123

SZAKOKTATÁS :

Bernau-kollégium ... 78

KIÁLLITÁSOK :

Az Iparművészeti Múzeum kiállítása 37, 77
Népművészeti bemutató 37, 77
Büky Béla 37
G. Lázár Ilona 37
Az Iparművészeti Iskola jubileumi kiállítása... 37
Bor Pál 77
Gádor István 77
Markos György 77
Maróti Géza 77
Gyarmati kiállítás Párizsban 77
Debreceni Déri-Múzeum tavaszi tárlata 78
Ká-Le bútorok kiállítása Berlinben 78
Kis riport a Nemzetközi Vásár külső képéről 95
A Római Magyar Intézet ösztöndíjas művészeinek kiállítása 106
Az Állami Nőipariskola évzáró kiállítása 122
A Társulat nyári kiállításairól (pán) 132
Az Iparművészek Orsz. Egyesülete kiállításai 162, 213
A berni nemzetközi népművészeti kiállítás 163
A barcelonai világkiállítás 163
Az őszi lakberendezési és háztartási vásár... 163
Egyházművészet az Árumintavásáron 163
Cipőkiállítás 163
Népművészeti kiállítás Varsóban 163
Iráskiállítás 163
A plakátkiállítás kerete 163
Szép vakáció 163
Színházi kiállítás 163
Az O. M. Iparművészeti Társulat karácsonyi kiállítása 213

HALÁLOZÁS :

Divald Kornél 80
Gróf Hadik-Barkóczy Endre 128
Glück Frigyes 128
Izabella királyi hercegasszony 7—8. sz. füzet... 1

TÁRSULATUNK KÖZLEMÉNYEI :

Jegyzőkönyv a választmány febr. 12. üléséről 37
Iparművészeti előadások 40
A Társulat nyári kiállításai 78, 128
A Társulat népművészeti kiállítása 78
Helyreigazítás 80, 164
Előadásaink 107
Az O. M. Iparművészeti Társulat közgyűlése 127
Az Iparművészeti Társulat választmányi ülése júl. 22. 164
Igazgatósági határozat előadások és megbeszélések rendezéséről 164
A július hó 6-i közgyűlés határozatainak megsemmisítése 216

PÁLYÁZATOK :

A párizsi Nemzetközi Árumintavásáron való részvétel 213
Tervezési pályázat a Bp. Nemzetközi Vásár kiállítási standjaira 213

KÉPEK JEGYZÉKE

BÚTOROK, LAKÁSBERENDEZÉS :

Nymphenburg-kastély tükörterme (színes melléklet az 1—2. sz. füzethez).
Vendégszoba a bambergi palotában (színes melléklet az 1—2. sz. füzethez).
A párizsi kiállításokról. Gabriel René : Hall... 158
Djo-Bourgeois : Szalon és hálószoba 159
Ifj. Richter Aladár : Irodaszekrények és pamlag 183
— karszék és asztal 184
Székesfővárosi Iparrajziskola kiállításáról : Modern ülőbútorok 192

ARCHITEKTURA, INSTALLÁCIÓ :

Györgyi Dénes és Münnich Aladár : A debreceni Déri-Múzeum homlokzata 5
Modern képtár és szoborterem 6
Folyosórészlet és lépesőfeljárat 7
Főbejárat és a márványterem ajtaja 8
Képtár és előadóterem 9
Bálint Ferenc : Budapesti automatabüffé 24
Fränkel György : Budapesti automatabüffé... 24
Lakatos Artúr tanár reklámépületei 97
A párizsi kiállításról. Jourdain Frantz : Kalapszalon 158
Budapesti Székesfőváros Idegenforgalmi Irodája Bécsben. ifj. Richter Aladár : Az iroda bejárata 169
Az iroda portálja 170
A bejáratot lezáró üvegezett vaskapu 171
Az iroda 172
A fogadóterem 173
A társalgószoba 174
Fogadóterem a társalgóból nézve 175
A budapesti székesfővárosi bécsi idegenforgalmi iroda alaprajza 185
Székesfőv. Iparrajziskola gobelinszövő műhelyének kiállításából : Interieurök 189
Az O. M. Iparművészeti Múzeum új kovácsoltvas osztálya 205

TEXTIL :

A debreceni Déri-Múzeum anyagából : Szövött medaillon 11
Modern magyar szőnyegek : Kolozsvári Sándor terve 18
Bedőházy Katinka terve 19
Bor Pál terve 19
Izabella Háziipari Szövetség textiliái 22
Ázsiai tadzsik ingmellek (színes melléklet a 3 és 4. sz. füzethez).
Magyar népi rátétes díszek 44, 45, 47, 73
Az Iparművészeti Társulat magyar népművészeti kiállításairól :
Erdélyi és matyó varrottasok... 52, 53, 54, 55, 56
Matyó hímzések 61, 62
Drávamenti főkötők 63, 66
Délsomogyi főkötők 64, 65
Sárközi hímzett főkötők 67
Felvidéki csipkék 68
Erdélyi magyar «mejrevaló» 74

Rátétdíszítések 74
Székely «festékes» szőnyegek (színes melléklet az 5—6. sz. füzethez).
Bolgár szőnyegek (színes melléklet az 5—6. sz. füzethez).
Bolgár piroti szőnyegmotívumok... 81, 82, 84, 90
Székely motívumok 84
A római Magyar Intézet kiállításából :
Kontuly F. Hajni : Batik falikendő..... 88
Dex Ferenc : Gobelin 88
Lakatos Artúr : Szövetminták 98, 99
Csomózott modern szőnyeg 98
Mihály Rudolf kilimszőnyegei 99, 100, 101
A Rákóczi-téri Áll. Nőipariskola kiállításáról... 114, 115
Lepedőszél a XVII. századból 119
Brandenburgi Katalin vállfűzője..... 120
Vértes Árpád : Kilimszőnyeg 144
Herpay Kató : Batik falikendő..... 153
Aporné A. Irma : Mezőkövesdi hímzés..... 154
P. Ábrahám Dezsőné (Our Shop) : Applikáció 155
Székesfővárosi Iparrajziskola kiállításából :
Gobelin 190, 192
Restaurált gobelinek 190, 191
Ferenczy Noémi : Gobelin..... 200

ÖTVÖSMUNKÁK, FÉMMŰVEK :

Régi magyar mellboglárok és ékszerek 11, 118, 119
Okrutzky Erzsébet ötvösmunkái 23, 199
Tevan Margit ötvösmunkái 23, 154, 200
Domborított rézváza a krakkói Miejskiem Przemyslovem Museumból 33
Fejérné Kovács Erzsébet-Misák László : Ezüstserleg 34
Misák László : Ezüstserleg 34
Peterfalvi Molnár Mária : Ötvösmunkái..... 87
Talpas dísztálka (XVII. század) 116
Fedeles serleg (XVII. század) 116
I. Rákóczi György nagy kupája 117
Serleg (XVI. század) 117
Ezüstfedeles kupa (XVII. század)..... 120
Egymásba járó pohár (1721)..... 120
Sz. Hámor Sári ötvösmunkái..... 155
Kisebb vasmunkák a XV—XVIII. századból...205
Cégér, vasrács, ablakkosár koronája (XVII—XVIII. sz.) 206, 207
Szekrényzár, ajtókopogtató (XVI. század)..... 208

SZOBRÁSZAT, KISPLASZTIKA :

Debrecen város középkori címere..... 10
Szántó Gergely : Plakett (Debreceni Déri-Múzeum) 12
Berán Lajos : Plakett (Debreceni Déri-Múzeum) 12
Beck Ö. Fülöp : Plakett (Debreceni Déri-Múzeum) 12
Vitelius, római arckép után (Debreceni Déri-Múzeum) 12
Verebi Végh Ilona : Japán szobor 85, 199
Borzai Szuchy Ferenc : Majolikaszobor..... 85
Márkus Béla : Síremlék..... 102
Épületszobrok 104
Lonkay K. : Síremlék..... 103
Csáky József szobrai..... 157
Mészáros Andor : Épületszobor..... 157
Ohmann Béla : Madonna..... 197

AGYAG-, ÜVEG- ÉS PORCELLÁNMŰVEK :

Holicsi fajansz (XVIII. sz.)..... 10
Gorka Géza kerámiái 20, 177, 178, 179
Színes melléklet a 7—8. sz. füzethez.
Hiesz Géza : Üvegdísztárgyak 21
Müncheni kőedények..... 33
Berlini áll. porcellángyár : Váza..... 33
Kerámiák az Orsz. M. Iparm. Társulat népművészeti kiállításából 49, 50, 51
Árkayné Stehló Lilly : Színes ablakfestmény... 85
Borzay Szuchy Ferenc kerámiái..... 86
Lonkay K. kerámiái 113
Gádor István kerámiái (színes melléklet a 7—8. sz. füzethez).
Kovács Margit kerámiái (színes melléklet a 7—8. és 9—10. sz. füz.).
Ugyanaz 140, 176
Herendi porcellángyár munkái 137, 198
Kisné Kende Judit kerámiái 138, 139
Báthory Júlia : Csiszolt üvegek..... 141
F. Kovács Erzsébet-Varga Béla : Kerámiák... 142
Hódmezővásárhelyi Művészek Majolikatelepéről : Kerámia 142
Kántor Sándor : Kerámia..... 142
Molnár Kálmán : Kerámiák 156
Zilzer Hajnalka : Kerámiák..... 156
Schwerdtfeger Kurt : Zebra, terrakotta..... 160
Ráhmer Mária : Kerámiák (színes melléklet a 9—10. sz. füzethez).
Ugyanaz 180, 181, 182
Endrő Margit : Kaktusztartó..... 199
Molnár Margit : Váza..... 200

GRAFIKA, FESTÉSZET :

Haranghy Jenő : Exlibris 1, 2, 203
Petry Béla : Exlibris 8
Meseillusztráció 36
Helbing Ferenc : Lillafüredi Palotaszálló falképe 35
Sándor Béla : Lillafüredi Palotaszálló falképe... 35
Teles Ede : Exlibris..... 92
Kaesz Gyula : Karikaturák 96, 105, 106, 107
Buday György : Könyvdíszek 108, 109

FAMUNKÁK :

Palóc fakeresztek 16, 17, 26
F. Deli Anna famunkái..... 143

VEGYES :

Hánesfonatos kosarak 33
Magyar népművészeti gócok térképe 42
Álarcok 57, 58, 59, 60, 69, 70, 75
Fotomontázsok 76
Szemelvények az O. M. Iparművészeti Társulat kiállításából (színes mellékletek a 7—8. sz.).
Kiss Erzsi munkái..... 143
Torrès-Garcia : Gyermekjátékok 160
Ifj. Richter Aladár : Világítótestek..... 182
Propagandanyomtatványok 184

Nymphenburg-kastély München mellett. Az Amalienburg tükörterme.
Cuvillié terve szerint épült 1734—1739. Gebhard F. festménye. — Schloss Nymphenburg bei München. Spiegelsaal der Amalienburg. Nach einem Entwurf von Cuvillié erbaut 1734—1739. Gemälde von F. Gebhard. — Nymphenburg near München. Hall in the Amalienburg, built in 1734–1739, designed by Cuvillié. From a painting by Gebhard.

Farbige Raumkunst der Vergangenheit, Hoffmann (Stuttgart) kiadása.

Vendégszoba a bambergi palotában. XVI. Lajos stílű berendezés.
1760—1770. Bayerlein festménye. — Residenz Bamberg. Gastzimmer. Louis XVI. Ausstattung um 1760—1770. Gemälde von F. Bayerlein. — Room in the palace of Bamberg. Louis XVI. furniture about 1760—1770. From a painting by Bayerlein.

Farbige Raumkunst der Vergangenheit, Hoffmann (Stuttgart) kiadása.

MULT IDŐK SZÍNES BERENDEZŐ-MŰVÉSZETE

Két sajátság jellemzi modern lakásművészetünket. Az egyik: az állandóság érzésének hiánya. Amit ma elgondoltak, azt a holnap már ismét lerombolja. Egyik kiállítástól a másikig változik az ízlés. Nemhogy több nemzedéknek volna szánva, de még évtizedekre, sőt évekre sem érvényes. Annak tudatában, hogy minden művészeti divatot a gyorsan változó esztétikai jelszavak irányítanak, a lakásdivat is csak tiszavirág-életre rendezkedik be. Maradandó anyagból készült alkatrészeket alig használ; a gipszet, felületes felmázolást, könnyű szöveteket, csecsebecséket pedig nem nehéz márholnapra másokkal felcserélni vagy átformálni.

A másik irányadó szempont, mely jórészt az előbbinek folyománya, a «leegyszerűsítés» elve, az írtózás minden elkerülhető ornamentumtól. Jól jellemzi ezt az ornamentofóbiát egy német élclap képe, melyen a művészi ízlésű modern atya nagy papírollóval készül lenyesni fiának kissé elálló füleit. «Félre a felesleges ornamentummal» — mondja a kép szövege. Mint a lázbeteget, úgy nyugtalanítja a modern embert lakásában minden, ami nem áttekinthető, világos, pormentes, higienikus. Ideálja a szanatórium linoleumpadlójával, egyszínű síma falfelületeivel, könnyen elmozdítható kényelmes, de egyszerű bútorzatával. Legfeljebb pár élénk színt, pár festészeti vagy grafikai pillanatfelvételt enged meg magának a csupasz falon.

A modern lakásstílus szorosan összefügg egész életmódunkkal, világnézletünkkel. Éppen ezért stílus. El fog múlni, mint minden stílus s lehet, hogy a jövő megint az ellenkező végletben, a komplikált, problémákkal telített, cifra dekorációban fogja megtalálni üdvözítő, örök érvényűnek hitt szépséget.

Ma azonban bátorság kell hozzá, hogy valaki a multak lakásművészetét szépnek találja. Különösen áll ez éppen a barokk és klasszicista ízlésre, mely homlokegyenest ellenkezik mindennel, amit ma szépnek, jónak, megengedhetőnek tartunk. A fejedelmi kastélyok és paloták aranyozott, kacskaringós, feudális ízű fogadótermei, az örökkévalóság számára készült etiquettes berendezésük a lehető legkevésbbé felelhetnek meg a modern ízlésnek és megkötöttség hiányának.

A stuttgarti Hoffmann kiadócég mégis vállalkozott a merész kísérletre, hogy éppen ezeket a barokk és klasszicista intérieuröket elevenítse fel emlékezetünkben.

A német bútor és belső dekoráció fejlődését tárgyaló könyvsorozat keretében most jelent meg egy újabb kötet «Farbige Raumkunst der Vergangenheit» címen. (Bauformen-Bibliothek, 25. kötet.) Feladatául tűzte, hogy a XVII. és XVIII. század díszítő művészetében oly fontos szerepre hivatott színt, mely a szokásos fénykép-reprodukciókban nem érvényesülhet, kellőképpen érvényre juttassa. Eredeti olajfestmények és vízfestmények után készült, a sokszorosítás legmagasabb fokán álló nyolcvan színes reprodukció, melyet Feulner Adolf magyarázó szövege kísér, a berendező művészet gondosan kiválogatott példáit mutatja be, valamennyi kép egyszersmint a csendéletfestés jó példája. Némelyik Pieter de Hoochnak vagy Menzelnek objektív, a természetet hűségesen követő intérieurképeire emlékeztet. A művészek — W. Reuter, Beyerlein, Schübel, Beckert Gebhard és mások — gondosan megfigyelték a fény játékát a falburkolatok és bútorok aranyozásában, a fényezett fában, az üvegesillárokban, porcellánban, megfigyelték a selyemszövetek és falkárpitok lágy színskáláját; képeikben van perspektíva, levegő, mely a nézőben felkelti a háromdimenziós tér hatását. Nem a művész látománya itt a fődolog, hanem az ábrázolt szép intérieur hű visszaadása.

Haranghy Jenő: Exlibris.

Megvallom, hogy ha már intérieur-képekről van szó, jobb szeretem az igazán harmonikus, művészi helyiségek képeit, mint a csupasz, barátságtalan, nem tudni mi okból lefestett, szegényes szobákét, melyekben sem a díszítés, sem a szín, sem a térbeliség festői problémái megoldva nincsenek, sőt néha készakarattal figyelmen kívül hagyattak, úgyhogy a meredek síkban emelkedő padlón álló, kockás kávéruhával leterített konyhaasztalon a ferde tányérok, poharak csak a statika valamely csodája folytán állhatnak meg. Mert ilyen és hasonló képekkel is találkozunk

tárlatainkon és a katalógusban azt olvassuk róluk, hogy intérieurt ábrázolnak. Fénytelenek, görbék, kedélytelenek, mint az ilyen intérieurök lakóinak lelke.

Németország gazdag nagy és kis fejedelmi rezidenciákban, kastélyokban, gazdagabb még a Louis-stílusok őshazájánál, Franciaországnál is. Persze, hogy a francia előkép talált itt utánzásra, gyakran francia építészek tervezték a német kastélyokat (Cuvillié, J. de Saint Pierre és mások). Olasz mesterek is közreműködtek az építésben és díszítésben (Solari, Tiepolo, Zuccalli stb.). De a fődologban mégis csak helybeli német munkások végezték az építést és díszítést. Maga az építtető adta az irányítást és a helyi körülmények, szokások is befolyásolták a kivitel módozatait. Igy keletkezett a franciától elütő német barokk és klasszicista stílus, mely még ott is felismerhető, ahol tisztán francia szeretne lenni. A stílus nagyon érzékeny valami; szándékosan sem megteremteni, sem eltüntetni nem lehet.

A franciák a XVIII. század német ízlésében csak a francia ízlés elrontását látják. Pedig a német és a több olasz elemmel kevert osztrák barokk művészetben sok erőteljesség és eredetiség van. A német fejedelmi várakban és váracskákban annyi álmodozó, csaknem nyárspolgárias báj és költészet rejlik, amennyit a nagyobb méretekre szabott francia palotákban nem találni: hiszen ott nem is létezett a sok duodez-fejedelem és kis provinciális udvar, mint a német városokban. A müncheni, bambergi, würzburgi, pommersfeldeni rezidenciák (Potsdam egészen hiányzik a könyvből), a kis kastélyok és kéjlakok, mint a ludwigsburgi, a schleissheimi, az ansbachi, bayreuthi, nymphenburgi stb. mindmegannyi gyöngye a barokk, a Louis XVI. és az empire díszítő művészetnek. Valamennyinél a gazdag formák mellett nagy szerepjutott a színnek.

Amikor még nem fejlődtek ki az egységes építészeti tervbe foglalt szobasorozatok, a nehéz korabarokk bútorzathoz erőteljes, élénk színeket választottak. Később azonban a helyiségek díszítésének finomulásával a kísérő színek is tompulnak. A nagy fogadótermekben a fehér és arany uralkodik, hozzá a szinte előírásszerinti vörös. A különféle célokat szolgáló kisebb helyiségekben azonban a színek a bútorzatnak megfelelően a legnagyobb raffinériával vannak összeállítva: természetes színükben meghagyott vagy szürkés tónusban festett faburkolatok, arannyal, ezüsttel élénkítve, hatásukban még fokozva a tükrök, porcellánok ragyogásával vagy keeses festett, tarka panneauxkal. Gyakran az egymást kölcsönösen emelő komplementszínek követik egymást a szobákban: kék után sárga, vörös vagy rózsaszín után zöld. A klasszicista ízlés eleinte még szintén a pasztellszíneket kedveli, a zöldesszürkét és a vörösnek, kéknek, sárgának világos árnyalatait, mérséklettel alkalmazott arannyal vagy ezüsttel. Az empire azonban egyenes vonalú díszítéséhez, nagy síkfelületeihez ismét erős, élénkebb színeket szeret használni, kéket, zöldet és vöröset. A sárga szín mindenkor divat marad, de a rokokó azzal is óvatosabb, mert hiszen elsősorban a púderes hajzatú női szépségeknek és selyemruhás, parókás uraknak kellett megfelelő hátteret teremteni, míg a francia első császárság inkább a ragyogó egyenruhák kellő érvényrejuttatását tűzte ki céljául.

Ha a most elhagyatott, csak turistáktól látogatott termek és boudoirok színpompás képét képzeletben benépesítjük egykori lakóikkal, akkor értjük meg csak igazán koruk életerős, mosolygó művészetét. Nem önkényes próbálkozások ezek a régi intérieurök, hanem szükségszerűen a kor szelleméből kifejlődött, az élettel szoros kapcsolatban álló alkotások, melyek nélkül viszont a rokokó, a Louis XVI., az empire sem lett volna az, ami volt.

Ma már nem lakhatnánk ilyen házakban — és ezzel nem mondunk róluk kárhoztató ítéletet, sőt ellenkezőleg. De hogy ezt tudjuk, hogy az elmultakat, a külsőségeket nem akarjuk ismét látszólagos életre kelteni, hogy csodálhatjuk a multat, a nélkül hogy utánozni akarnánk vagy hogy félnénk tőle: ez mellettünk szól. Mert az ellenkező csak gyengeségünknek, stíltalanságunknak jele volna.

Isten őrizzen, hogy manapság valaki barokk vagy empire stílben akarjon berendezkedni.

Hanem mégis csak szép volt a barokk, az empire, mikor még élt.

VÉGH GYULA

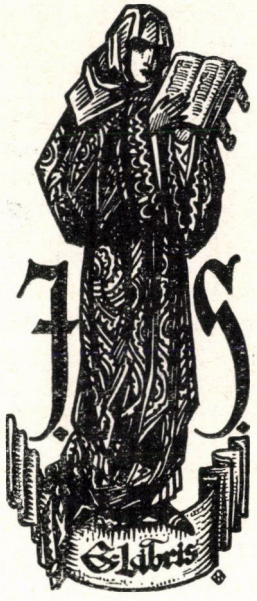

Haranghy Jenő: Exlibris.

A DEBRECENI DÉRI-MÚZEUM

Debrecen városi múzeumának alapját 1902-ben Löfkovits Artúr odavaló ötvös és ékszerész veti meg, mintegy harmadfél ezer darabból álló régiség- és képgyüjteményével. A város közönsége kezdettől fogva nagy érdeklődéssel karolta fel új kulturális intézményét, ám elsősorban vezetőinek köszönhető, hogy ez évek során át mintaszerű közgyüjteménnyé fejlődött. Zoltai Lajos, aki 12 éven át addig városi levéltárnok volt, a múzeum régiségtárának élére kerülve, páratlan buzgósággal kutatta föl, gyüjtötte össze Debrecen multjának tárgyi emlékeit. Ecsedi István ugyanakkor a Hortobágyot és környékét járta be többnyire gyalogszerrel és Söreghi János közreműködésével szinte mindent összegyüjtött, ami néprajzi szempontból megőrzésre méltó dolog ezen az érdekes vidéken akadt. Gazdag anyagával, sőt még hézagaival is, kevés vidéki múzeumunk oly hű tükörképe városa és környéke multjának, mint aminő a debreceni, már a túlzsúfolt Csokonai-házban volt. Régészeti gyüjteményének feltűnő hézaga, hogy magyar honfoglaláskori anyaggal alig találkozunk egyébként igen érdekes és gazdag népvándorláskori gyüjteményében. Ez a körülmény arról tanuskodik, hogy a város és vidéke annak a vacuumnak a területére esik, amely a honfoglaláskori magyar törzsek tartományait választotta el széles sávban egymástól s amely csak Szent István után lett ismét települések színhelye.

Régi elenyészett gótikus nagy templomának rajzai és romemlékei alapján ítélve, Debrecen csak a XIV. században fejlődött várossá s a XV. században virult föl először. Középkori emlékei azonban a török korban elenyésztek, a város fejlődését ellenséges dúlás a XVI—XVII. században minduntalan megakasztotta s híres kollégiumát nem tekintve, a jeles város szinte napjainkig nagy falu maradt. Annál nagyobb csodálatra méltó, hogy ennek helyén alig pár évtized alatt pezsgő elevenséggel teljes, architektonikus szempontból is érdekes nagy város kerekedett, amelynek kulturális intézményei közül pompás egyeteme s most megnyílt új múzeuma csonkaországunk határain túl is méltán kelthet érdeklődést.

A múzeum palotáját Palladio klasszicizmusában gyökerező nemes ízléssel s a modern igényeknek minden tekintetben megfelelő elrendezéssel Györgyi Dénes és Münnich Aladár építőművészeink tervezték. Az épület földszintjén a könyvtár, olvasó- és előadótermek s a hivatali szobák nyertek elhelyezést. Az első emeletet a városi múzeum régészeti, néprajzi és kultúrtörténeti tára foglalja el. A második emelet a Déri-múzeumé. Bennünket utóbbi s ennek is iparművészeti vonatkozásai érdekelnek leginkább. Déri Frigyes († 1924), a bajai születésű bécsi selyemgyáros, aki páratlan áldozatkészséggel egy emberéleten át szerzett műkincseit Debrecen város múzeumának ajándékozta, a gyüjtők ama típusát képviseli, amely az osztrák császárvárosban Makart festőművész pompázatos működése korában alakult ki. Ennek a mult század hetvenes-nyolcvanas éveiben virágzó gyüjtőtípusnak ideálja a múzeumszerűen berendezett lakás, ódon bútorokkal, vitrináiban minden korok és népek régiségeivel, falain antik szőnyegekkel, festői módon csoportosított fegyverekkel. A legtöbb gazdag ember akkoriban nem igen válogatta meg ilyfajta beszerzéseinek forrásait: főcélja a lakás fantasztikus pompája volt, amely a Makart-divat elmultával rendszerint lomtárba került. Déri Frigyes nem tartozott egészen ezek közé a tucatgyüjtők közé. A keret, amelyet műkincseinek megszabott, megfelelt a korabeli ízlésnek.

A tartalom azonban, amellyel kitöltötte, ugyancsak gondosan és nagy szeretettel összeválogatott anyag volt. Gyüjtőszenvedélyéből a mult század vége felé páratlanul fellendült régiséghamisítás-

Petri Béla: Exlibris

nak alig volt haszna. Baráti összeköttetései Bées és Budapest legkiválóbb szakembereivel, finom ízlése, áldozatkészsége és ami a vérbeli gyüjtőknél éppenséggel nem megvetendő tulajdonság, eleven üzleti érzéke, oly értékes holmik, oly gazdag és változatos sorozatok tulajdonosává tette, aminők megszerzésére manapság magánembernek alig nyílik kilátása. Kizárólag magyar emlékekből álló régi pénzgyüjteményét ritkaságaival, teljességre törekedő sorozataival Nemzeti Múzeumunk is büszkén vallhatná a magáénak. Képtára Ferenc József-korabeli festészetünk nagy mestereinek fejlődésére vonatkozólag fontos alkotásaival művészetünk története szempontjából nagyértékű. Szinte minden korok és népek emlékeire kiterjedő kultúrhistóriai és iparművészeti gyüjteménye tarka sokféleségével a modern múzeumi szakembereket nem mind fogja elragadni. A közgyüjtemények azonban elsősorban nem a szakemberek számára készülnek, de az okulni, művelődni kívánó, a műveltség különböző fokain álló közönség számára, amelynek köréből a debreceni Déri-múzeumban különösen a nagyszámú diákság fogja magát otthon érezni, talál rengeteg, ismereteit gyarapító, ízlését fejlesztő, egész életére üdvösen kiható változatos impressziókat.

A Déri-gyüjtemény többnyire magyarországi eredetű őskori és népvándorláskori emlékei múzeumunkban a városi gyüjtemények anyagának keretében találtak hézagpótló elhelyezést. A hatalmas kollekció zöme azonban osztatlanul, korok, népek, technikák szerint csoportosítva, az épület második emeletének termeibe került s csak a képtárt egészíti ki itt ismét a városi múzeum régi anyaga és Szépművészeti Múzeumunk újabb letétei.

Egyiptomi gyüjteményét Déri egy osztrák diplomata hagyatékából szerezte meg, aki számára a sok finom holmit nem kisebb ember, mint Brugsch pasa, a híres berlini egiptológus, a kairói múzeum igazgatója válogatta össze. Az egyiptomi kultúra és művészet tulajdonképpeni aranykorát az első dinasztiák idejéből csak egy rendkívül ritka bronzfegyversorozat képviseli: balták, lándzsa, kard, tőr a Kr. e. harmadik-negyedik évezredből. A két múmiakoporsó, amely Ferenc Ferdinánd trónörökös hagyatékából való, jóval későbbi, 1000 körül Kr. e. készült. Ugyanebből s még későbbi időkből származnak a gyüjtemény többi egyiptomi tárgyai, szinte valamennyi sírlelet, mint Egyiptom művészetének és iparművészetének legtöbb emléke. A túlvilági élet, amelyben az egyiptomiak felfogása szerint, a halott teste is részt vesz, volt művészeti tevékenységük főrúgója. A temérdek szobrocska, amelyet itt láthatunk, mind sírokból került elő. A térdeplő alak bazaltszobra a XIV. századból Kr. e. sírszobor, amely a túlvilági útja közben holttestéhez el-ellátogató halott lelkének befogadására szolgált. Az istenszobrocskák kőből, bronzból a halottat védték, az egyéb alakok többnyire cserépből őt szolgálták. Stílus, felfogás s az ábrázolás módja tekintetében ezek a szinte több mint ezer évet felölelő emlékek velejükben nem igen különböznek egymástól. Már az ősi időkben konvencionálissá dermedt, hieratikus művészet emlékei mind s szegény emberek sírjából valók. De még az ezek számára dolgozó egyszerű mesteremberek munkáiban is szembetűnő az évezredes kultúrában gyökerező sajátos ízlés, amely koronként az ókor klasszikus népeinek mestereire, de különösen ezek iparművészetére is nagy hatással volt. Az egyiptomiak tulajdonképpeni iparművészetét gyüjteményünkben néhány helyes formájú cserép- és alabástromedény s három fonalas díszű kis üvegpalack képviseli a Krisztus születése körüli időkből. Már őskeresztény emlékek a III—IV. századbeli kopt szövetek Graf Tivadar ilyfajta híres gyüjteményéből, amelyből egy szép sorozat az Orsz. Magyar Iparművészeti Múzeumban is látható. A gobelinszerűen szőtt képek sorában a négy alakot feltüntető darab Krisztust ábrázolja emauszi tanítványaival.

Művészeti szempontból az egyiptominál még értékesebb gyüjteményünk antik görög-római része, amelyben nehány etruszk tárgy: 3 bronztükör és egy bronz füstölőedény is szerepel. A legpompásabb tárgyak itt az alakos díszű délitáliai görög cserépedények a Kr. e-i IV. századból, amelyek kis sorozata igen szerencsésen egészítené ki a gyulai múzeum gazdag délitáliai cserépedénygyüjteményét, amely az ottani városi múzeumba Haan Antal békésesabai születésű festőnk († 1888) hagyatékából került. Néhány értékes Tanagra-szobrocska, többnyire pannoniai eredetű terra szigillata és számos egyszerűbb cserépedény van még az antik keramikát képviselő sorozatban. A római üvegedények zöme szintén magyarországi eredetű, hétköznapi használatra szánt provinciális emlék, miként a legtöbb bronztárgy is. Ezek sorából az áldozati oltárnak használt bronz háromláb (triposz) válik ki Kr. u. az I. századból, eredeti áldozótáljával. Iparművészeti szempontból kisebb jelentőségűek, de sorozatuk gazdag változatosságával tűnnek fel az antik ékszerek aranyból, ezüstből, bronzból és a vésett kövek. Legtöbbje magyarországi lelet.

Az antik gyüjteményben az egyiptomi fegyvereken kívül, mindössze egy görög bronzsisak s két római kard szerepel. Annál gazdagabb és változatosabb a Déri-gyüjtemény közép- és újkori fegyversorozata. A Makart-divat főleg régi fegyverek utánzataival tündökölt s ilyen utánzatok a Déri-gyüjteményben is akadnak, ám mint régi minták hű másolatainak instruktív hasznuk elvitázhatatlan s azért kár lett volna ezeket kiselejtezni, annyival is inkább, mert közgyüjteményeinkben általában ritka a régi szép magyar fegyver. Amink ebből volt, legpompásabb emlé-

A debreceni Déri-Múzeum homlokzata.
Tervezték: Györgyi Dénes és Münnich Aladár. — Hauptfront des Déri-Museums in Debrecen. Entworfen von Dénes Györgyi und Aladár Münnich. — The Front-piece of the Déri Museum, Debrecen. Designed by D. Györgyi and A. Münnich.

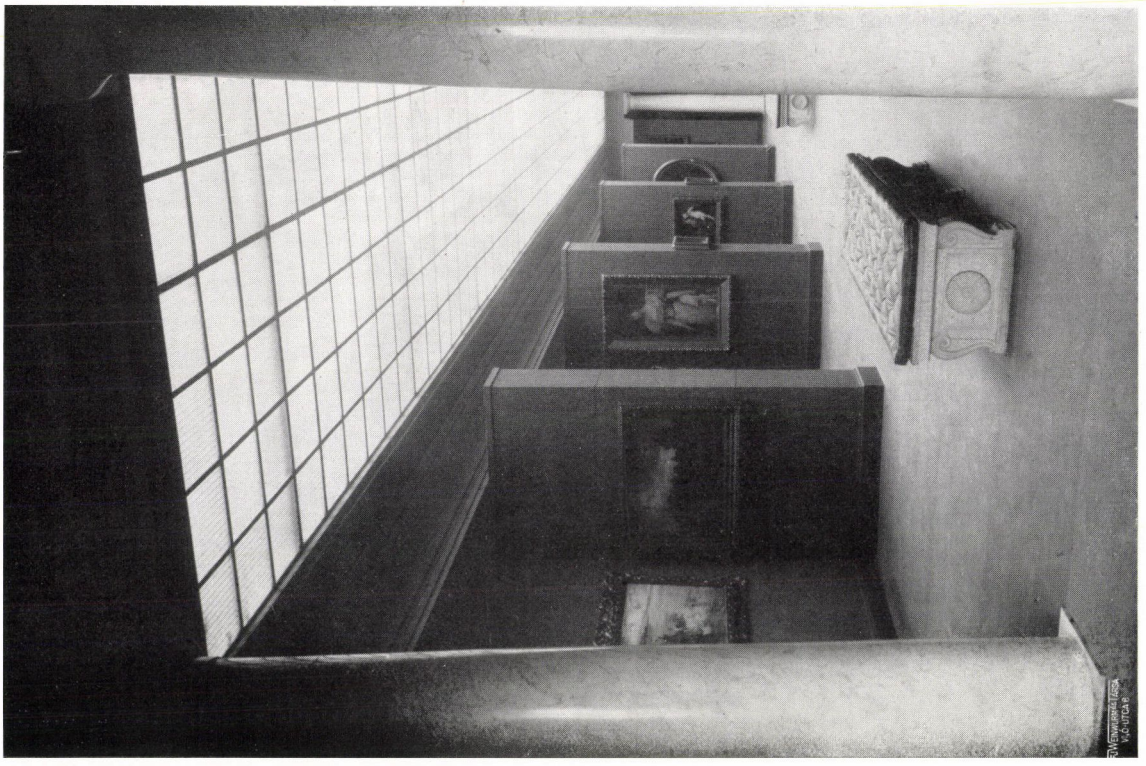

Györgyi Dénes és Münnich Aladár: A debreceni Déri-Múzeum részletei.
Fent: A modern képtár. Lent: A szoborterem. — Teile des Déri-Museums in Debrecen. Oben: Moderne Bildergalerie. Unten: Statuensaal. — Parts of the Déri Museum, Debrecen. Above: Modern Picture Gallery. Below: Hall for the Statues.

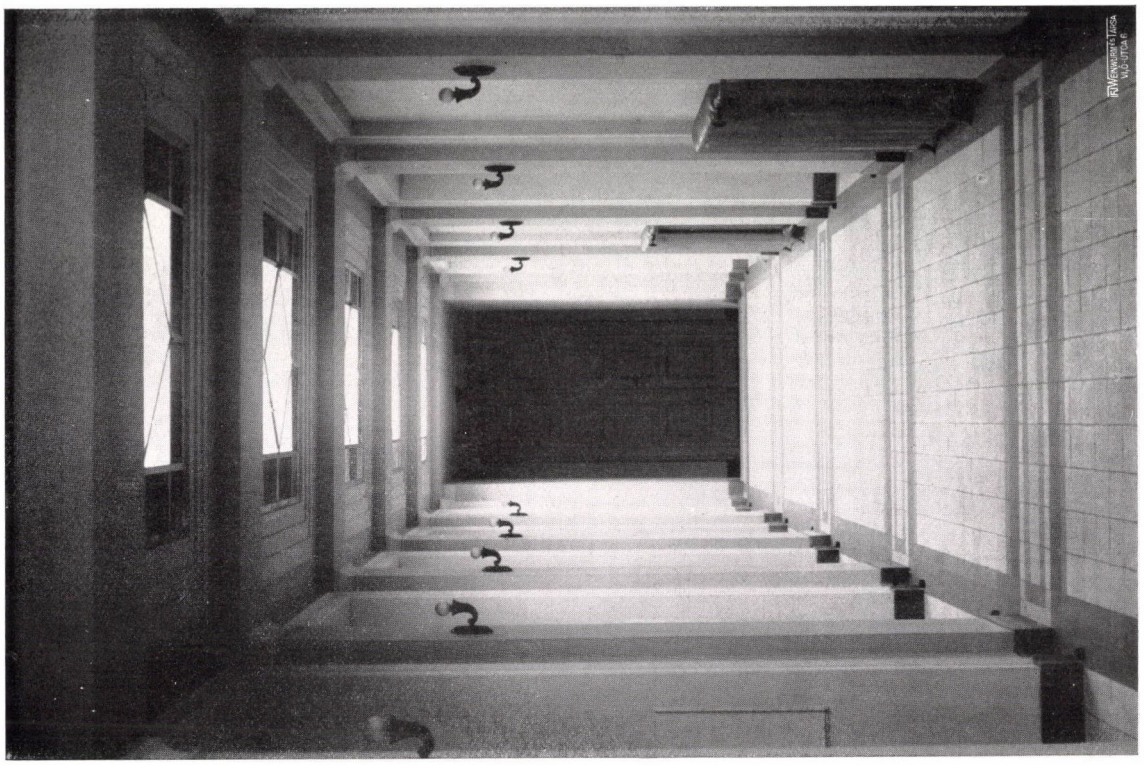

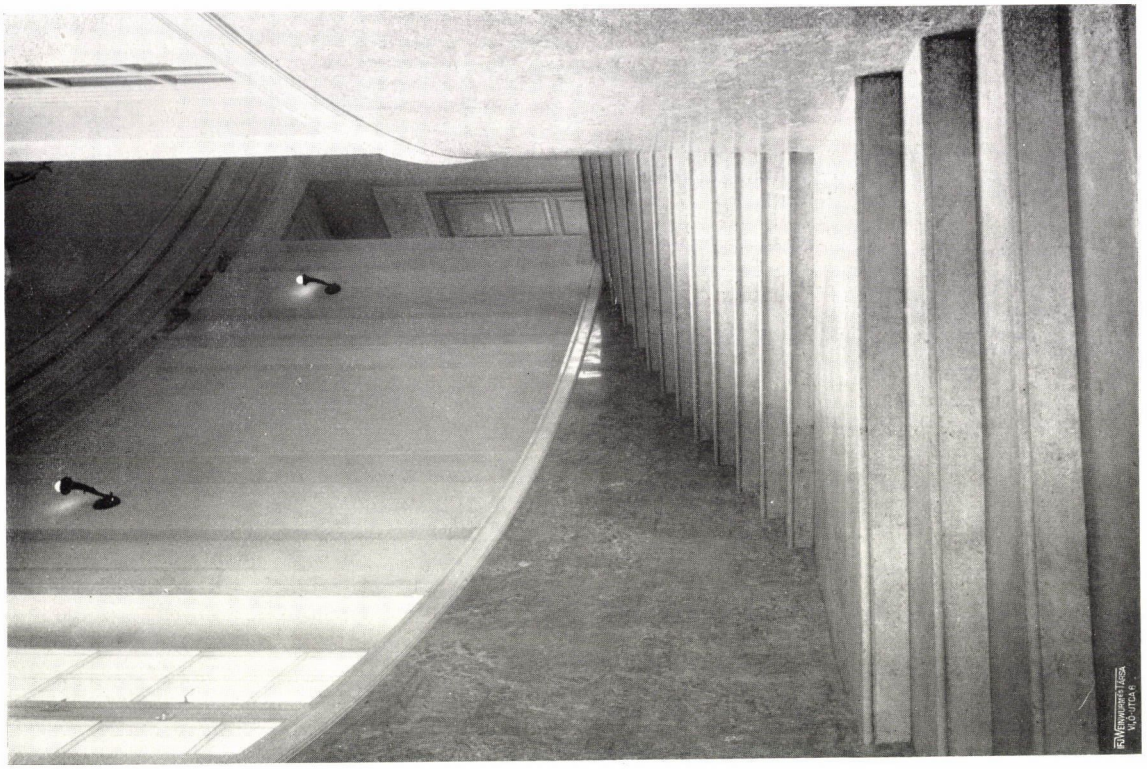

György Dénes és Münnich Aladár:
A debreceni Déri-Múzeum részletei. Fent: Folyosórészlet. Lent: Lépcsőfeljárat. — Teile aus dem Déri-Museum in Debrecen. Oben: Korridor. Unten: Treppen. — Parts of the Déri Museum, Debrecen. Above: A Corridore. Below: The Staircase.

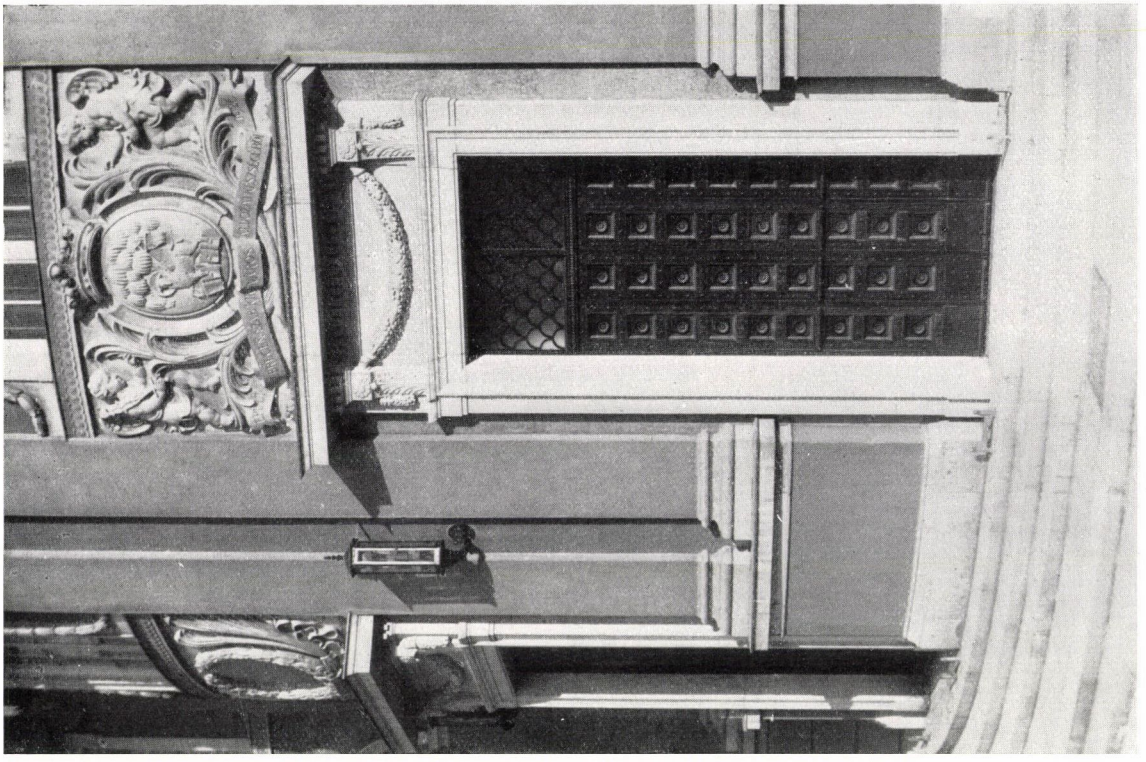

György Dénes és Münnich Aladár:
Részletek a debreceni Déri-Múzeumból. Fent: Főbejárat. A szobrászmunkákat Mátrai Lajos és Ohmann Béla iparművész tanárok készítették. Lent: A márványterem ajtaja. — Teile des Déri-Museums in Debrecen. Oben: Haupteingang. Plastische Arbeiten von Prof. Lajos Mátrai und Prof. B. Ohmann. Unten: Türe des Marmorsaales. — Parts of the Déri Museum, Debrecen. Above: The Main Entrance. Plastic work by Prof. L. Mátrai and Prof. B. Ohmann. Below: Door to the Marble Hall.

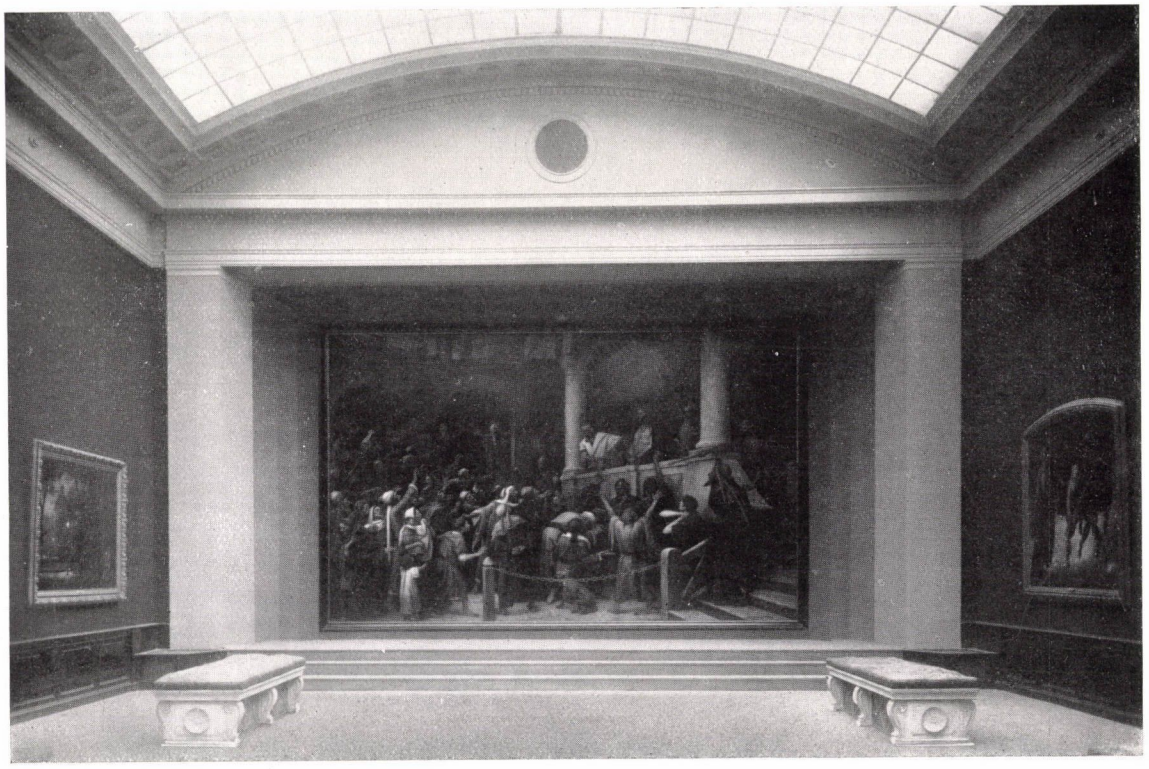

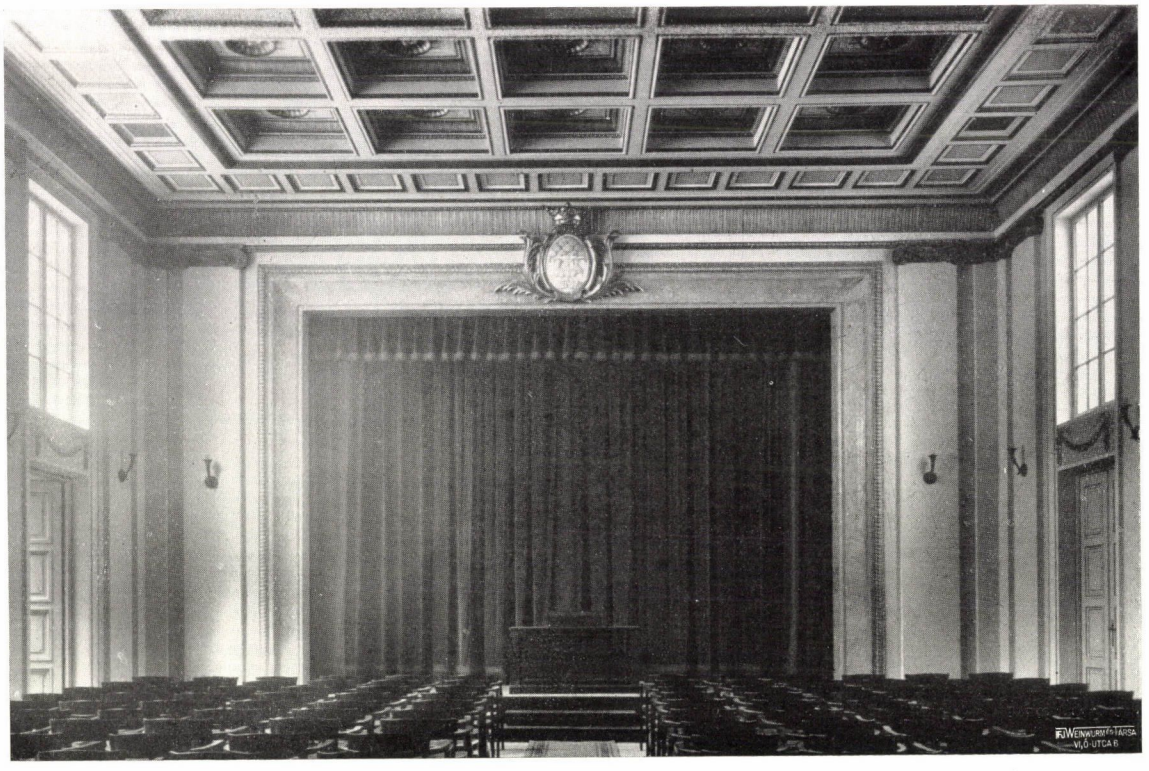

Gvörgyi Dénes és Münnich Aladár:
Részletek a Déri-Múzeumból. Fent: Képtár. Lent: Előadóterem. — Teile des Déri-Museums in Debrecen. Oben: Bildergalerie. Unten: Vortragssaal. — Parts of the Déri Museum, Debrecen. Above: The Picture Gallery. Below: The Lecture-Hall.

EGYETEMI KÖNYVTÁR * SZEGED *

Szemelvények a debreceni Déri-Múzeum anyagából. Fent: Debrecen város középkori kőcímere. Lent: Holicsi fajansz a XVIII. századból. — Auswahl der Stoff des Déri-Museums in Debrecen. Oben: Wappen der Stadt Debrecen aus dem Mittelalter. Unten: Fayencegeschirr aus Holics, XVIII. Jahrhundert. — Articles at the Déri Museum, Debrecen. Above: The Coat of Arms of Debrecen in stone, Midale Age. Below: Faience of Holics, XVIIIth century.

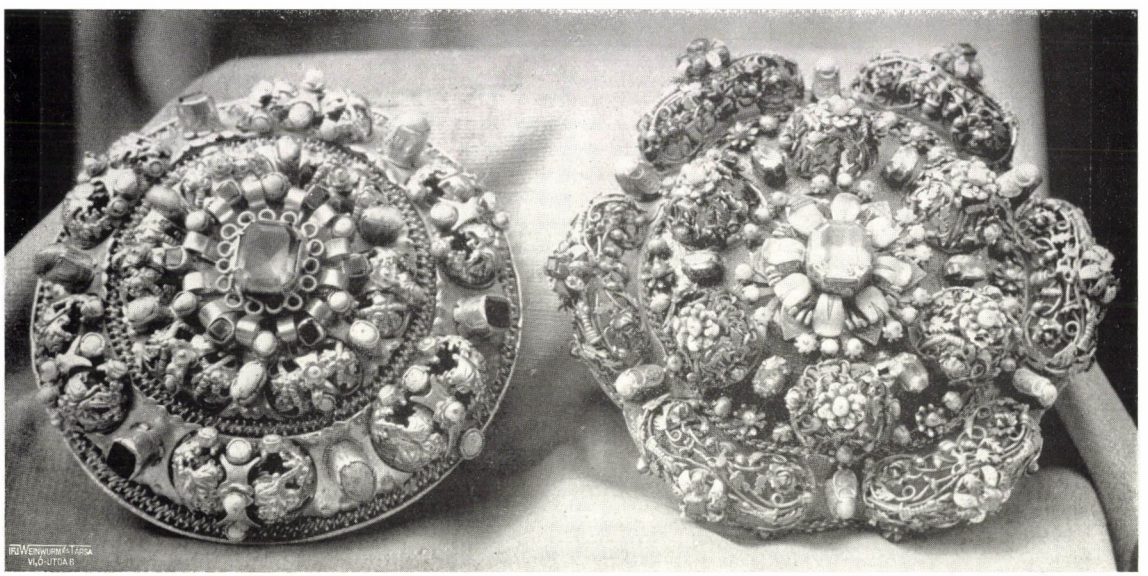

Szemelvények a debreceni Déri-Múzeum anyagából.

Fent: Szövött medaillon. Kopt, VI—VII. század. Lent: Régi magyar mellboglárok. — Auswahl der Stoff des Déri-Museums in Debrecen. Oben: Gewebtes Medaillon. Kopt, VI—VII. Jahrhundert. Unten: Alte ungarische Rosette. — Articles at the Déri-Museum, Debrecen. Above: Woven Medaillon. Kopt, VI—VIIth century. Below: Ancient Hungarian Clasps.

Szemelvények a debreceni Déri-Múzeum anyagából. Fent: Szántó Gergely, Berán Lajos és Beck Ö. Fülöp plakettjei. Lent: Vitellius, római arckép után. — Auswahl der Stoff des Déri-Museums in Debrecen. Oben: Plaketten von Gergely Szántó, Lajos Berán und Ö. Fülöp Beck. Unten: Vitellius, nach einer römischen Büste. — Articles at the Déri Museum, Debrecen. Above: Plaquettes by G. Szántó, L. Berán, Ö. F. Beck. Below: Vitellius, after a Roman Bust.

keinket a bécsi udvar kobozta el százados viharaink folyamán s kebelezte be a császári gyűjteményekbe. Ez az oka annak, hogy bármint igyekezett elsősorban ilyenek megszerzésére, Déri gyüjteményében is aránylag kevés a magyar fegyver. Ezek sorában díszítésükkel iparművészeti szempontból is értékes darabok akadnak. Ilyen a XVII. századbeli díszkard, markolatának és hüvelyének ezüstvereteivel, drágaköves ékítményeivel. Kultúrhistóriai szempontból érdekes és ritka emlékek a két XV. századbeli erdélyi számszer-íj és a XV—XVI. századbeli pajzsok. Egy pompás erdélyi buzogány, XVI—XVIII. századi vértek, páncélingek, sisakok gazdag sorozata emeli a fegyvergyüjtemény magyar részének értékét. Az általában jóval mutatósabb külföldi darabok sorozatában velünk való kapcsolataik révén a törökök és egyéb keleti népek többnyire díszes fegyverei érdemelnek behatóbb figyelmet.

A legpompásabb emlékekkel a Déri-gyüjtemény iparművészeti részében találkozunk. A szőnyegek csoportjában a hatalmas flandriai szövött kárpit nevezetes V. Károly császár apotheozisát ábrázoló alakos kompozíciójával, amely 1530 körül készült. Nagy ritkaság a keleti mintára hímzett szőnyeg, amelyet Déri a Tisza és a Maros szögéből szerzett meg s amelyet egyik szakértőnk spanyol munkának tart. A keleti szőnyegnek a XV. századtól kezdve, de különösen a török hódoltság korában nálunk országszerte nagy kelete volt; terjesztésével főleg brassói kereskedők foglalkoztak s mintáinak motívumai XVI—XVII. századi díszítő művészetünkben és elterjedtek; sőt a debreceni könyvkötők remekbe készült pompás kötésein még a XVIII—XIX. században is rajzban és színezésben a kisázsiai török szőnyegek mustráinak hatása tükröződik. Az ú. n. erdélyi szőnyeg, aminő gyüjteményünkben két példányban látható, szintén anatóliai munka s perzsa motívumaival nálunk különösen a XVII. században igen felkarolt szőnyegfajta volt.

Az ötvösművek sorozata a gyüjteményben nem nagy, de értékessé teszi, hogy minden darabja magyar, főleg erdélyi, vagy ha külföldön készült is, magyar mester munkája, mint a két lóversenydíjnak szánt díszes serleg 1830. és 1837-ből, a Bécsbe szakadt székesfehérvári Mayerhofer István remeke. Gyűrűk és egyéb ékszerek, pazar díszű övek, egy pompás XVI. századbeli erdélyi mellboglár s a feljebb már említett díszes buzogány még az ötvösműsorozat kiválóbb ékességei. A két egyszerűbb kehely egyikén S. H. monogrammos bélyeg van, a lőcsei születésű Hann Sebestyén mester jele, aki a XVII. század végén Erdély legkiválóbb ötvöse volt. A kehely azonban határozottan XVI. századbeli jellegű s így aligha az ő munkája.

Arany-, ezüstedényeket régen a hatalmasok is csak ünnepi alkalommal használtak. Az asztali edények anyaga általában a XVIII. század végéig az ón volt, amelyet hova-hamar a mázas cserép, az üveg és a porcellán szorított ki. A Déri-múzeum ónedényei Sigerus Emil erdélyi régész gyüjteményéből erednek, amelynek nagyobb része a budapesti Iparművészeti Múzeumba került. Valamennyi ónedény erdélyi, jelesül nagyszebeni darab, az ón finomságát bizonyító hitelesítő bélyeggel, egyik-másik finom díszítéssel. Ugyancsak erdélyiek a keramikai gyüjtemény XVIII—XIX. századi mázas cserépedényei, kisvárosi fazekasok munkái, akik a XVII. században Magyarország-szerte az ú. n. ónmázas fayence-edényekkel remekeltek, aminők nálunk a XVIII. század derekától kezdve gyárakban készülnek. Holicson Ferenc császár, Mária Terézia királyunk férje alapít fayencegyárat, amelynek művészi díszű munkáit az országszerte keletkező kisebb gyárak, így Tatában és Budán, csakhamar sok sikerrel utánozzák. Gyüjteményünkben mind a három gyár szerepel jellegzetes darabokkal. Gazdag sorozat képviseli a herendi porcellángyárat, amely a mult század negyvenes éveiben keletkezett s alapítója, Fischer Mór idejében főleg díszes külföldi porcellánok utánzásával vált világhírűvé.

A porcellán a távoli Kelet ajándéka, amelyet a Déri-múzeumban rendkívül változatos és pompás hatású gyüjtemény képvisel. Kelet-Ázsia kultúrájának dajkáló anyja a multjával a Kr. e-i negyedik évezredig visszanyúló Kína volt, amely koronként Európa iparművészetére is nagy hatást gyakorolt. Kínai hatás az európai népvándorláskori művészetbe a húnok közvetítésével kerül először, akik a Han-dinasztia idejében a szélső kelet népeivel is vitézül harcoltak s ennek révén szoros kulturális kapcsolatba is kerültek ezekkel. A Handinasztia korából való gyüjteményünk ritka bronzedénye, amelyet sárkány díszít.

A Kr. e. harmadik századból való emléken kezdve a XVIII. sz. végéig Kr. u. a Déri-gyüjteményben a kínai iparművészet legjellegzetesebb technikáit számottevő darabok képviselik. Fayence, porcellán, bronz, nefrit, elefántcsont, fa, ezüst, zománcos és szövött tárgyakat látunk itt, pompás kivitelben, az európaitól nagyban elütő ízlésben, amelynek fő jellemvonása a részaránytalanságban kedvét lelő festői felfogás. Pompás a kínai porcellánok fehér mázas és színes sorozata, főleg a XIV—XV. századbeli Ming-dinasztia korából, amelyek egyikmásik darabját, mint például a füstölők elhelyezésére szolgált két nagy fayence-elefántot, gyüjtők és múzeumok hiába próbáltak fényes ajánlatokkal Déri Frigyestől megszerezni. Kína hűséges tanítványa, Japán gyüjteményünkben főleg lakkművességének változatos emlékeivel szerepel. Hitvány anyagú (fa, kemény papír) tárgyaikat a japánok mind lakkal vonják be s pompás díszítéssel tették különösen régen maradandó művészi értékűvé.

A szélső kelet fémművességét is jelentős darabok képviselik. Ilyenek válogatott példáival szerepel India és a XVII. századtól kezdve Perzsia, amelynek iparművészete török közvetítéssel XVI—XVII. századi díszítőművészetünkben, főleg agyagművességünkre és hímzéseinkre volt figyelemreméltó hatással.

A Déri-gyüjtemény hatalmas anyaga szakemberek részéről még tüzetes feldolgozásra vár. Ha ezzel kapcsolatban szigorú rostálásnak vetik is alá, értéke tárgyai nagy tömegének meghatározása után csak növekedni fog.

A Déri-gyüjtemény megszerzése és megszervezése körül nagy érdeme van Czakó Elemérnek. Ő volt az, aki Dérit Debrecenhez kapcsolta. Ugyancsak Czakó, mint a Déri-múzeum bizottságának elnöke 10 éven át irányította a múzeum berendezésének munkálatait Petrovics Elek, Csányi Károly, Viski Károly, Zoltai Lajos, Ecsedi István és Söreghi János nagyértékű közreműködésével.

DIVALD KORNÉL

A DEBRECENI DÉRI-MÚZEUM ÉPÜLETE

Már a háborút megelőző években gyakran hangoztatott jelszóvá vált, hogy Budapest székváros kulturális fejlődése és fejlesztése túlságosan a vidék rovására történik. Szegényes kabáton ékes gomb, öreg, viharvert fapipán, drága ezüst kupak: ilyesmit mondogattak és írogattak akkoriban. A háború utáni idők más és más szempontból, de nagyjából igazolták ezt a látást. Annak a kultúrpolitikának, mely a kérdés rendkívüli fontosságát felismerte és gyakorlati orvoslást keresett a bajok ellen, az lett a céljává, hogy a nagyobb magyar városok erősödjenek, fejlődjenek. Olyan vidéki művelődési központokat keletkeztetett, melyek részben hagyományaikkal, részint gazdasági, népességi viszonyaikkal a kulturális decentrálizáció számára alkalmasaknak látszottak. Igy keletkeztek az egyetemi városok. Az egyetemek után következtek egyéb közművelődési szervezetek is. Közöttük egyike a legjelentékenyebbeknek a mult év májusában ünnepélyesen megnyitott debreceni Déri-Múzeum.

Déri Frigyes Magyarországról idegenbeszakadt gyáros nagylelkű hagyatéka volt a róla elnevezett múzeum megalapításának, felépítésének legfőbb indítéka. Déri nagy munkában és nyugati metropolisok kultúrájának magas feszültségében töltött élet minden finomult tudásával olyan gyüjteményt szerzett össze, mely most büszkesége Debrecennek. Déri Frigyes, a kitünő műveltségű műgyüjtő páratlan éleslátással felismerte a mi viszonyainkat és ez volt rugója annak a tényének, hogy gyüjteményét Debrecen városra hagyta.

Debrecen város is felismerte a nemes gesztus rendkívüli jelentőségét. Páratlan áldozatkészséggel, lelkes gonddal teremtett méltó szállást a Déri-féle hagyatéknak. A város tanácsa igen szerencsés választással 1923-ban Györgyi Dénest, az Orsz. Magy. Iparművészeti Iskola tanárát és Münnich Aladár műépítészeket bízta meg az épület tervezésével. Ők minden tekintetben kitűnően oldották meg a rájuk bízott feladatot. Nem volt könnyű feladat. Nagyon megnehezítették azok a korlátozások, melyeket a környezet történelmi levegője állított. A Múzeumot odaszánták — és oda is építették — a város központjába, a debreceni történelmi nevezetességű nagytemplom s a nagy hagyományaiban minden tiszteletre méltó Kollégium épülete mellé. Debrecen város és az egész közönség történelemtisztelete úgy kívánták, hogy az új épület hozzásimuljon ahhoz az újklasszikus alaphanghoz, amit a két épület ad annak az egész városrésznek. Az építészek nagyon finom stílusérzékkel olyan megoldást találtak, mely eleget tesz a hagyománytisztelő város kívánságának is, de beleilleszkedik a haladó időbe is. Pompás előtere, a Múzeum előtti park megoldása már magábanvéve is egészen rendkívüli szerencsés megoldás — nálunk szinte ritkaságszámba megy. Az előtér lesüllyesztése, az épülethez vezető széles lépcsősor s a bejárathoz emelkedő kocsifeljáró, a feljárat előtti vízmedencék, szobraikkal olyan önmagukban is szép hatáseszközök, melyek kiemelik a Múzeum-épület értékeit.

Maga az épület előkelően nyugodt szimmetrikus elrendezésű. A középső kupolás rész és a két szárny előreugrik. A földszint magas lábazat. A rajta álló két emeletet a párkányzatig futó oszlopok fogják össze. Fent erős párkány és koszorú fut körül az egész épületen és az alsó lábazati párkánnyal együtt igen finoman művészi összefoglalást ad az egész palotának. Igen nemesen érzett

ritmusa van annak az összefüggésnek, mely az oszlopok függőleges vonalai és a párkányok vízszintes körbenfutása között van. Különösen kellemes és klasszikusan nyugodt az oldalsó és hátsó homlokzatok kiképzése.

Az épület belső megoldása stílusában kötve volt a külsője által. De az elrendezés, beosztás, térkihasználás magában foglalja mindazt a rafinált leleményességet, amit a nyugati múzeumépítészet elért. Itt a tervező művészeknek igen hathatósan segítségére volt Czakó Elemér dr. államtitkár, aki a maga nagy tudását, tapasztalatait és gyakorlati képzettségét állította sorompóba. Czakó eleitől kezdve tíz éven át volt vezetője a Déri Múzeum előkészítő bizottságának. Az ő lelkessége, tudása és tekintélye segítette pompás befejezéshez a tervet. Őrajta kívül Viski Károly (a debreceniána), Csányi Károly (az iparművészeti rész) és Petrovics Elek (a szépművészeti rész), Ecsedi István a Déri-Múzeum jelenlegi és Zoltai Lajos nyugalmazott igazgatója segédkeztek a belső elrendezés megoldásában. Az építészek mellett az ő érdemük is az a szépségében és praktikumában is tökéletes megoldás, mely a Déri-Múzeumot Magyarország legmodernebben berendezett múzeumává teszi.

Mindennek a szép művészi teljesítménynek és igen fontos művelődési eredménynek megteremtéséért különös elismerés illeti Debrecen városát és közönségét, mely Magoss György, majd az ő nyugalombavonulása után Vásáry István polgármesterek vezetése mellett állandó figyelemmel kísérte a múzeum ügyének fejlődését. Ennek a két kiváló érzékű polgármesternek minden részlet iránt elevenen éber érdeklődése és mégis nagyvonalú megértése szerzett Debrecennek olyan múzeumot, mely méltán szolgál büszkeségére.

BELÉNYESSY ZSIGMOND

PALÓC FAKERESZTEK

A nagy általánosítások szeretete és a tényekből szeparált szubjektivizmus legnagyobb tévedéseket éppen a nép dolgának tanulmányozásában okozza. Valósággal iskolapéldája az ilyesminek az a nemrégiben igen előkelő helyen megjelent írás, mely a nép művészi tevékenységéről még a szenteltvizet is leszedi. Azt állítja, hogy nincs benne egyéniség, eredetiség (szóval művészi érték). Azt a szembetűnően szubjektív véleményt is megkockáztatja az író, hogy a népművészetet kultúrember nem is élvezheti.

Senki sem tagadja, hogy a népművészetre sokszor igen erős hatást gyakorol a nagy művészet, de láttunk már példát az ellenkezőjére is. India, Perzsia művészetére hatott a görögség művészete, de azért a külön sajátosságokat, az «egyéniséget» a hatás után sem lehet tőlük megtagadni. A reneszánszba beütő antik tanított meg minket arra, hogy ne az egyes formák, a lelketlenített külsőségek után ítéljünk, hanem azt a tartalmat, szellemet keressük, mely a formák nagy összefoglalása, organikus egyesítése révén valósággal új életet ad nekik. Mert a klasszikus antik részletei, elemei, formái, az azonosságuk mellett is, mégis csak mást mondanak, más az életük, mint a XV. század «antikjáé».

Illetékes helyen megadjuk ezekre az általánosító elmélkedésekre a megfelelő választ. Itt most éppen a mi meggyőződésünk szerint a kultúrember iparművészek és népművészet élvezetére képes műbarátok számára akarjuk eredeti feltárásaink eredményét bemutatni.

Alábbiakban egy nógrádmegyei palóc temetőnek meglepően különleges fakeresztformáit mutatom be iparművészeinknek néprajzi gyűjtéseimből, mint érdekes példáját annak a formákat átalakító talentumnak, mely nemhogy nélkülözné az egyéniséget, de éppen szabadulni igyekszik a kapott formák kiszabott kereteitől. Nem szolgailag utánoz, hanem fokról-fokra mindjobban egyénivé formál.

A magyar népművész a bonyolult formákat nem tűri. Leegyszerűsíti, elvontabbá teszi őket. Ennek a formaelvonó készségnek nagyszerű példáit látjuk népünknek régi egyházművészeti tárgyakat utánzó alkotásaiban, melyekhez sorolhatjuk a karanessági fakereszteket is. A katholikus magyarság sírját ékesítik ezek ősi temetkezőhelyén, a templom körül, ahol a templomi bútorzatnak díszítő elemei a faragó népművész képzeletét könnyen megtermékenyítik. Onnan kerülnek faragványaiban a kegyeletet lerovó tárgyakra, elsősorban a síremlékekre.

Az egyszerű magyar lélek átgyúrja a leggazdagabb formákat is. A magyar iparművész szempontjából ezeknek az idegen formáknak magyaros átalakításai igen figyelemreméltók.

A katholikus temetők népművészete nem tartotta meg az ősi pogány formákat, melyek a protestáns temetők fejfáiban, kopjafáiban rejtőznek. A kereszt alakja adta meg az alapot, amihez alkal-

mazkodnia kellett. Nem vihették át az ősi kopjafaformákat. De a templomban látott reneszánsz, barokk és rokokó forma elemei kezükügyébe estek. Az egyszerű lélek csodálatos stilizálóerejével tették magukévá, úgy hogy amellett formagazdagságot adtak a kereszt egyszerű motivumának.

Palócfakereszt - gyüjteményem gazdagabb és tömörebb barokk formákat leegyszerűsítő sorozatot mutat. A legrégebbi alakon még erősen érezhető a templomi bútorzat nehéz barokk ékítményeinek formagazdagsága, de minél újabb időből való a kereszt, annál inkább szabadulni látszik ettől az utánzó hatástól és eredetiségre törekedvén, annyira leegyszerűsödik, hogy már alig ismerhető fel az eredeti, de idegen forma jelleme. A magyar parasztkertek kedves dísze, a Jézus szíve virága vagy lakatvirág (Diclita) belekapcsolódik s ez határozottan újszerűvé teszi a régi alakot. Új alakot ölt a fakereszt az angyalok ráillesztésével is. A szívmotívum adja a fakereszt lábazatát, melyből a kereszt emelkedik ki oldalt tulipánnal, szívvirággal ékesítve.

Az élet rohamosabb haladása még inkább hozzájárul a formaelvonáshoz. Az újabb síremlékek már nem olyan gondos, aprólékos faragásúak. Gyorsabban kifűrészelhető egyszerűbb alapalakot választanak, elvontabb, bár tagadhatatlanul ízlésesebb díszítményekkel, ami nagy mértékben hozzájárul az újabb fakeresztek stilizált részleteinek fejlődéséhez. A fának nem hagyják meg természetes színét, hanem befestik az ősi gyász színeivel vagy fehérre vagy kékre.

A bemutatott karancsági fakeresztek egyéb részleteit nem szükséges magyaráznunk, világosan beszélnek azokról képeink s azt hiszem nem volt hiábavaló munka ezek megismertetése, olvasóink ítéljenek népművészetünk eredetisége, egyénisége és élvezhetősége felett. Az iparművészek pedig dönthetnek abban a nagy kérdésben, vajjon lehet-e haszonnal tanulmányozniok a nép művészetét.

Dr. ÉBNER SÁNDOR

Palóc fakeresztek. F. Kovács Erzsébet rajzai.

Palóc fakereszt. — Holz-Grabkreuz aus der Gegend »Palóc«. — Wooden Memorials at the »Paloc« District of Hungary.

Modern magyar szőnyegek. Balról: Kolozsvári Sándor terve után készítette Weisz István.
Jobbról: Bedőházy Katinka terve után készült br. Kemény János szőnyegszövődéjében. — Moderne ungarische Teppiche. Links: Nach Entwurf Sandor Kolozsvári ausgeführt von István Weisz. Rechts: Entwurf von Katinka Bedőházy. Ausführung in der Werkstätte des Baron János Kemény. — Modern Hungarian Rugs. Left: After the Design of S. Kolozsvár., executed by I. Weisz. Right: After the Design of K. Bedőházy, executed at the Weaving Manufactory of Baron J. Kemény.

Modern magyar szőnyegek. Balról: Bedőházy Katinka terve, készült br. Kemény János szőnyegszövődéjében. Jobbról: Bor Pál terve, készült Weisz Istvánnál. — Moderne ungarische Teppiche. Links: Nach Entwurf von Katinka Bedőházy ausgeführt in der Werkstätte des Baron János Kemény. Rechts: Entwurf von Pál Bor, Ausführung bei István Weisz. — Modern Hungarian Rugs. Left: After the Design of K. Bedőházy, executed at the Weaving Manufactory of Baron J. Kemény. Right: After the Design of P. Bor, executed by I. Weisz.

Gorka Géza kerámiái.

Az Iparművészeti Társulat karácsonyi kiállításáról. — Keramische Werke des G. Gorka in der Weihnachtsausstellung des ung. Kunstgewerbevereines. — Ceramics by G. Gorka at the Christmas Exhibition of the Society for Arts and Crafts, Budapest.

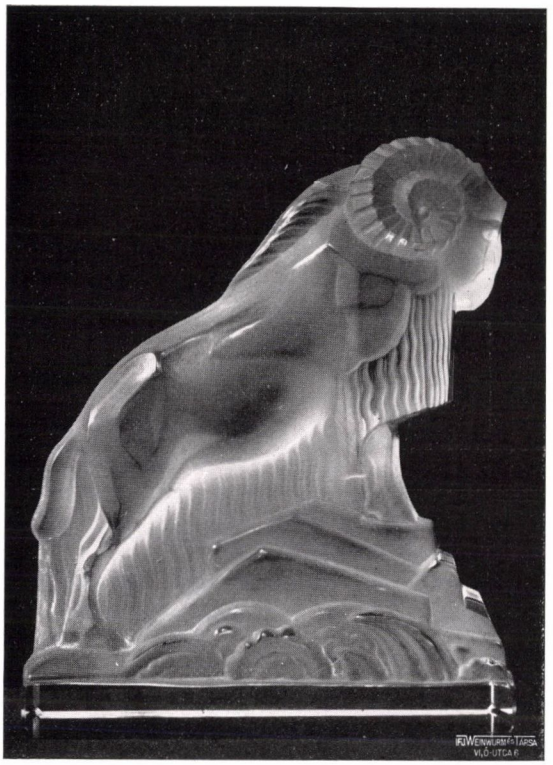

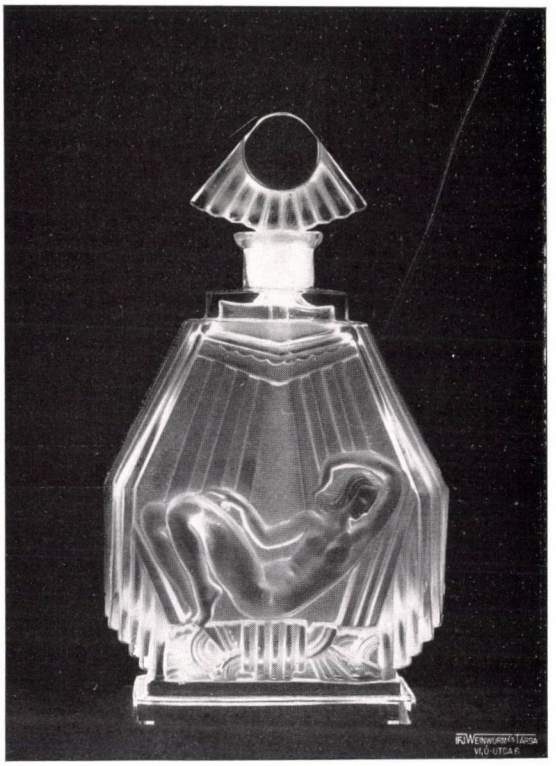

Hiesz Géza: Üvegdísztárgyak.
Az Iparművészeti Társulat karácsonyi kiállításáról. — Glasprachtwerke des Géza Hiesz in der Weihnachtsausstellung des ungarischen Kunstgewerbevereines. — G. Hiesz: Glassware at the Christmas Exhibition of the Society for Applied Art, Budapest.

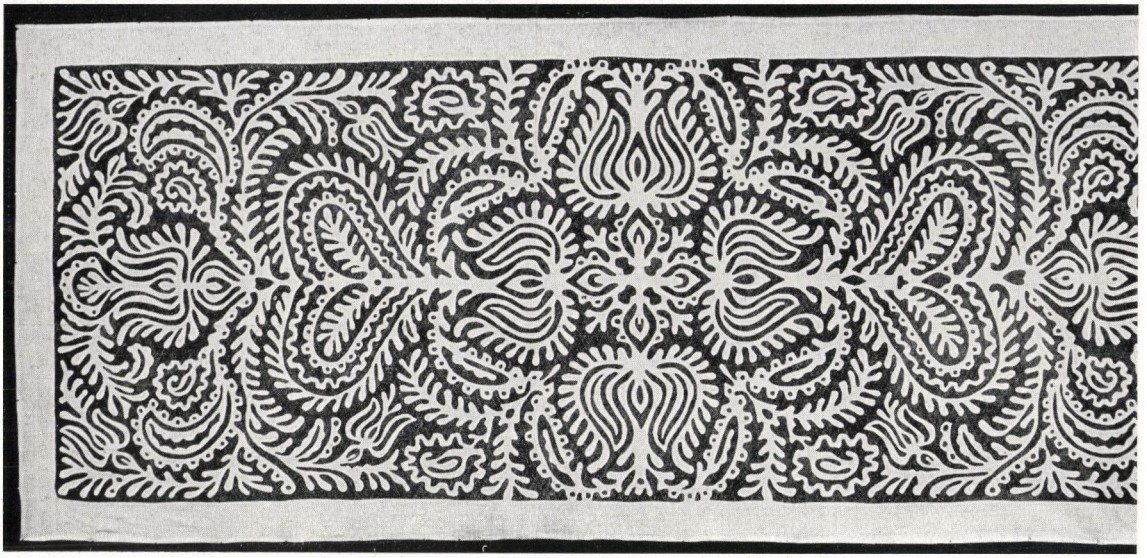

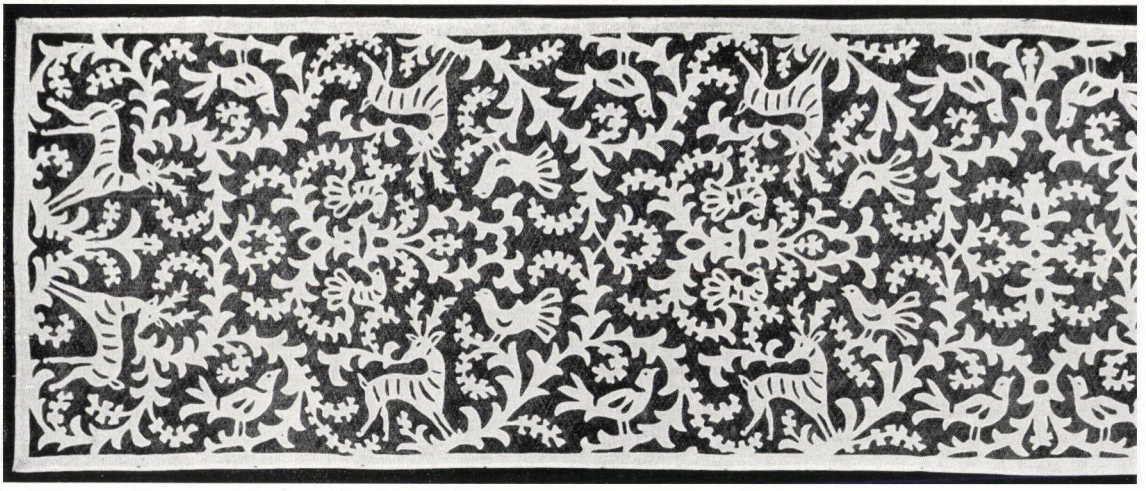

Izabella Háziipari Szövetség textiliái az Iparművészeti Társulat karácsonyi kiállításán. Fent: régi magyar hímzés után, a két alsó: tüllrátétes munka. — Textilien des Isabella Hausindustrie-Bundes auf der Weihnachtsausstellung des ung. Kunstgewerbevereines. Oben: nach alter ungarischen Stickerei, die zwei unteren Tüllapplikationen. — Texteels of the Isabella Home Industry. Above: Copy of an old Hungarian Fancy-Work. Middle and Below: Tull-Appliquée. At the Christmas Exhibition of the Hungarian Society for Applied Art, Budapest.

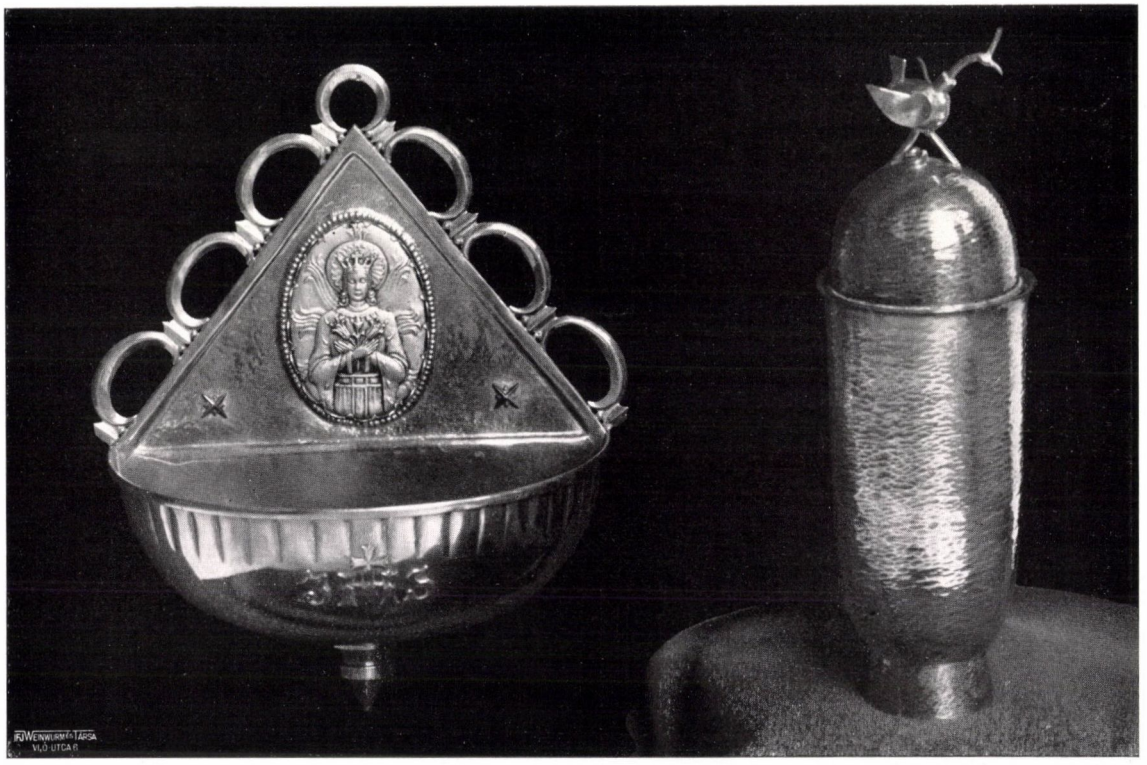

Az Iparmûvészeti Társulat karácsonyi kiállításáról.
Fent: Okrutzky Erzsébet és Tevân Margit ötvösmunkái. Lent szélről: Tevân Margit, közbül: Okrutzky Erzsébet ötvösmunkái. — Aus der Weihnachtsausstellung des ungarischen Kunstgewerbevereines. Oben: Goldschmiedearbeiten von Erzsébet Okrutzky und Margit Tevan. Unten: Goldschmiedearbeiten seitwärts von Margit Tevan, in der Mitte von Erzsébet Okrutzky. — Some Articles at the Exhibition of the Society for Applied Art. Above: Brass-ware. Designed and executed by E. Okrutzky and M. Tevan. Below: At the sides by M. Tevan, in the middle by E. Okrutzky.

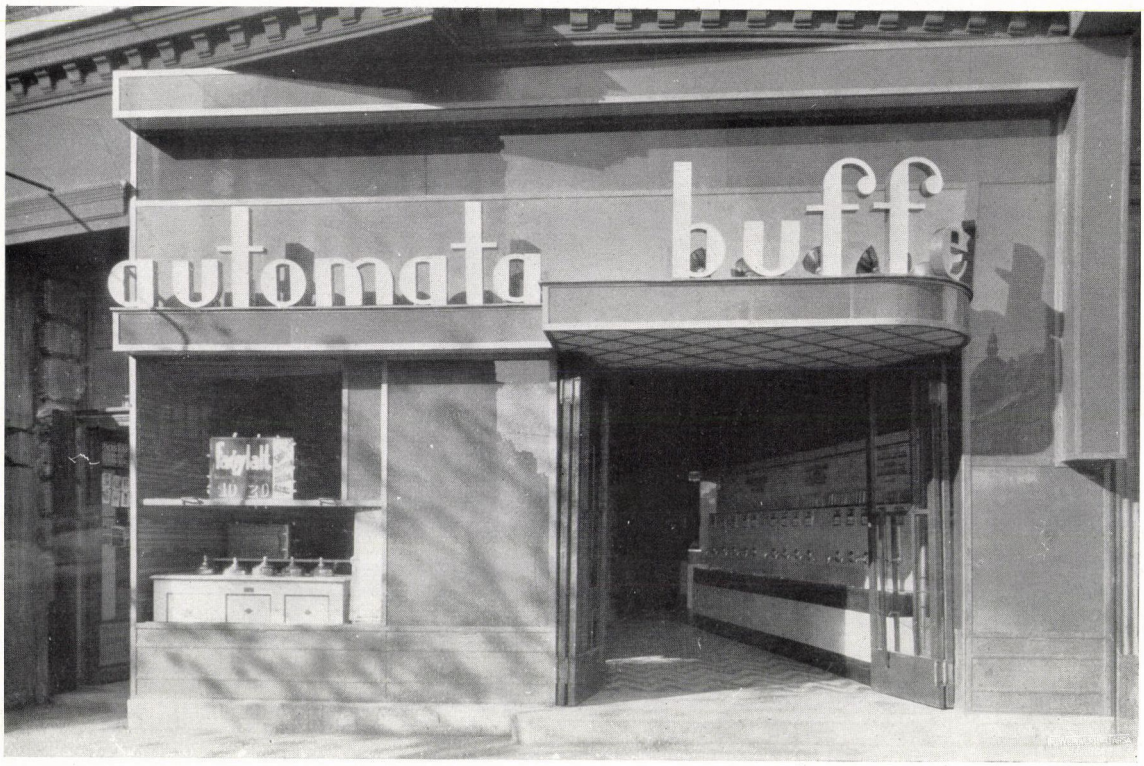

Budapesti automatabüffék. Felsőt tervezte: Bálint Ferenc,
az alsót tervezte: Fränkel György. — Budapester Automat büfette. Oben geplant: von Ferenc Bálint, unten von György Fränkel. — Automatic Buffets, Budapest. Above: Designed by Ferenc Bálint, below by György Fränkel.

AUTOMATA-BÜFFÉK

Gombamódra szaporodnak Budapesten az automata-büffék. Sokak szerint anyagi leromlásunk jele: már nem telik vendéglőre. Mások szerint annak a nyugati gondolatnak a beférkőzése, mely szerint nem muszáj minden étkezéshez félórára, órára leülni. A pincér, fizetőpincér, italos, kenyeres tartása a gazdának, a borravalók pedig a vendégnek olyan fölösleges kiadást jelentenek, melyet meg is lehet takarítani. Bennünket itt a dolog szociális és gazdasági oldala csak annyiban érdekel, amennyiben olyan új szükséglettel állunk szemben, mely belső-építészeinknek és berendezőinknek új feladatot jelenthet.

A mi automata-büffeinkkel, hogy a hisztorikummal kezdjük, nagyon sajátos bajok ütköznek ki. Az első ilyen büffét (legalább az újabb sorozatban, mert hiszen a háború alatt is voltak automata-büffék) az Adriát a Rákóczi-úton egy Bécsben élő győri származású magyar építész (Stolzer) csinálta. Az Uniót az Erzsébet-körúton szintén Stolzer csinálta, de a festést, padlót, bútorokat Fränkel György pesti építészre bízta. A másik Erzsébet-körúti büffét, valamint a Baross-tér melletti Imperial büffét bécsi építész (Hirschenhauer) tervezte s a festést, padlót, bútort ismét Fränkel. A vámházkörúti büffét Reitzer Bécsben élő pesti építész készítette. Mióta azután ezek a büffék olyan jól funkcionáltak, az építtetők gondoltak egyet és kikapcsolták a tervező építészt, berendezőt és saját elgondolásuk alapján iparosokkal csináltatták meg az egész büffét. Úgy gondolták, hogy a legfontosabb úgyis maga az automataszerkezet, melyet az iparos készen szállít s a síma márványburkolathoz sem kell tervező. Igy keletkeztek a Teréz-körúton a Magyar ház, az Uránia mellett az Ideal s a régi Nemzeti Színház helyén épült büffé stb. Kivételes eset, amely a Teréz-körút 43. szám alatt épülő büffénél történt, hogy az építető munkaközben belátta, hogy büfféje, úgy ahogy vezetés nélkül az iparosok azt csinálják, sehogy se sikerül, s a beteg, félkész munkát elvitték az orvoshoz, hogy csináljon belőle valami épkézláb dolgot. Igy jutott ez a munka Fränkel György kezébe. A többi most készülő büffé egy kivételével, tudtunkkal szintén tervező nélkül készül — házilag. Az az egy kivétel a Berlini-téren van a nyugati pályaudvarral szemben és teljes egészében Bálint Ferenc tervei alapján és vezetése mellett készült.

Ezek után áttérhetünk az esztétikumra, mint a bennünket elsősorban érdeklő kérdésre. Az előrebocsátottakra főleg azért volt szükségünk, hogy az esztétikum letárgyalása után következtetéseket vonhassunk.

A büffék közül az Adria, a vámházkörúti, az Imperial s az Erzsébet-körúti hatnak kevés kifogással teljesnek. Az egyszerű márvánnyal födött automaták szellemében sikerült itt úgy a bejáratmegoldásban, mint a belső kiképzésben viszonylag jót csinálni. Az Unió büffénél a külső kiképzés nyugtalan és túlzsúfolt s belül az amerikai színek túlkihangsúlyozása a megrendelő intencióinak megfelelt ugyan, de nem hat jól. Az Unió, Erzsébet-körúti és Imperial büfféknél a falfestést és a padló kiképzését Fränkel György jól oldotta meg. A falfestés különösképpen érdekes, mert nem patronnal készült, hanem teljes egészében megtervezett s a foltok elhelyezésével és a színek finom árnyalásával hat. A formák szögletes lezárása pedig nagyon megfelel az automataszerkezetek szögletességének és nagysíkú voltának. A padlók megoldása rokon szellemű. A készen kapott köveknek és fekete, fehér, piros színének szerencsés kombinálása úgy, hogy a keletkező foltok egységes s a festéssel rokon nagyvonalú rajzot adjanak. Az Unió büffénél még pasztellel fölrajzolt és tejjel rögzített falfestményekkel is próbálkozott Fränkel, melyek összefoglalt formáikkal jól beleillenek az egész belső kiképzés egységébe.

A Teréz-körút 43 alatt épülő büffében a feladat az volt, hogy a helyiséget — melynek hátsó felét azért, hogy ott egy felső helyiséget is lehessen beszorítani, a készítő iparosok túlságosan alacsonyra csinálták — az építésznek világítási hatásokkal és formai összefogásokkal ismét magasabb hatásúvá kellett varázsolnia. S ez Fränkelnek, valamint az, hogy az egészbe egységes harmóniát öntsön, igen jól sikerült is. Bálint büfféje a Nyugatival szemben szintén jó: egységes és harmonikus. A lehetetlen alaprajz nehézségeit és a bejáró adott alkalmatlan voltát szerencsésen kiegyensúlyozta Bálint a kiképzés ötletességével és a fényhatások elhelyezésével, úgyhogy ez a büffé talán a legsikerültebb az eddig megépítettek között.

A többi büffé képe már kevésbbé kielégítő. A legrosszabb az Oktogon melletti «Magyar ház». A régi mezőkövesdi műselyemhímzésekkel kirakott, kopott freskókkal fedett falak közé állították be itt a márványos, síma, egyszerű automatákat. Az egész

úgy hat, mint egy mezőkövesdi népviseletbe öltözött parasztlány városi kalappal a fején. Hasonló szellemben ízléstelen az Uránia melletti és a régi Nemzeti helyén megnyílt büffé. Mindkét esetben meghagyták a régi stukkót és műmárványoszlopokat s csak a helyiség alsó részét és a bejárót alakították át. A bejárónál is az új portál alól kilátszik a régi kiképzés.

A helyzet tehát az, hogy a pesti büffék közül a valamelyest sikerülteket bécsi vagy Bécsben élő magyar építészek tervezték, kivéve a Teréz-körútit, ahol bár csak késve, a szanáláshoz pesti építész kapott munkaalkalmat és a berlinitérit, ahol az egész munkát művészre bízták. Kérdés honnan ez a bizalmatlanság az itthoni belső-építészekkel szemben? Nyilván onnan, hogy részben belső-építészeinknek nem volt még alkalmuk arra, hogy egy ilyen teljesen mai feladat mai szellemű megoldására való képességeiket megmutassák és részben, mert a világot járt megrendelők látják, hogy a megvalósított átlag belső-építészetünk a nyugati belső-építészethez viszonyítva annyira elmaradt, hogy nincs nagy bizalmuk a máról holnapra végzett átnyergeléssel szemben. Pedig ma már vannak részben külföldről hazakerült, részben a mai szellemmel rokonságot tartó tervezőink, akik megállnák a helyüket minden viszonylatban. Ezt legjobban mutatja, hogy a megvalósított sikerült büffeket Bécsben élő magyar építészek, sőt itthon élők tervezték.

Az, hogy egyes büffeépíttetők egyáltalában nem fordulnak belsőépítészhez, hanem maguk csapnak fel tervezőnek, szintén speciálisan helyi bajokból következik. Elsősorban talán gazdasági bajainkból. Azután nálunk sem a megrendelők külföldön nem járt részének, sem a közönség nagy részének nincs érzéke aziránt, hogy meglássa a különbséget a mai szellemben és teljes harmóniával megoldott és a házilag összetákolt helyiség között. Nincs mai szellemű stílusérzéke. Igaz, hogy nem is sok alkalom kínálkozott eddig arra, hogy az új művészettel megismerkedjék.

BOR PÁL

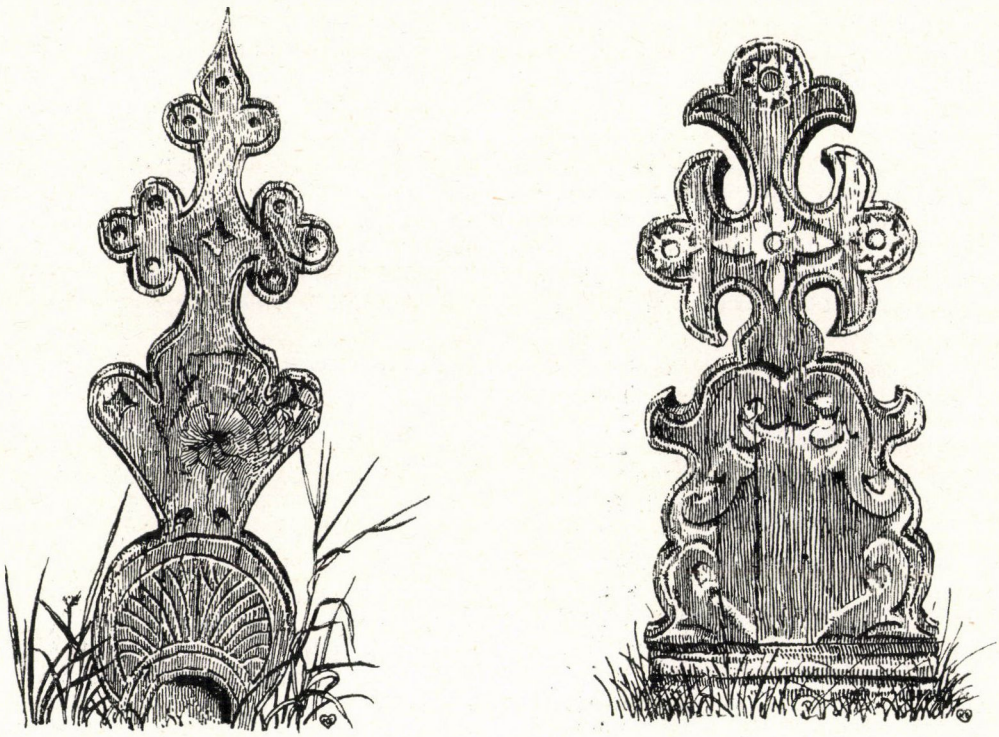

Paloc fakeresztek. F. Kovács Erzsébet rajzai.

• KRÓNIKA •

AZ EGYESBÚTOR. Ha szigorúan vesszük: az egyesbútor nem egészen korszerű valami. Az egymagában álló ágy, a szobától elkülönült nyugvópad és fotel, az íróasztal, mely az önmaga életét éli s nem a szobáét, egy nietzschei korszakhoz jobban illik, mint egy olcsóságot, tömegtermelést hirdető korhoz.

Ha szigorúan vesszük: az ideál ma a kisember széria-bútora. A háló, melyből tizenkettő egy tucat. Az úriszobából varázsolható ebédlő, mely a legszerényebb házaspár igényeivel számol. A tipizálás a mai kor anyag- és érzésvilágának kifejezője. Nem a pièce unique.

Az egyesbútor valami szomorú kényszerűség a középeurópai lakásinség köldökzsinórján. Afféle átmeneti típus a háborúutáni szükségből az amerikanizmus elkövetkezéséig. Ezért az egyesbútor — ne vegyék rossz néven — egy kicsit az egyesgyerekre hasonlít a családban. Szépformájú, hervadt, kicsit spleenes, sokszor sziporkázó — egyéniség. Mennyivel szebb a hat gyerek egy sorban!

De mert szükség, keresik. Mert pótlék, polgárjogot nyert. Kell az olyan díván, mely nappal ülőbútor, éjjel ágy. Kell az olyan íróasztal, mely akármely szoba sarkában megállhat. Kell a fésülködőasztal, amely budoárban is jó, fürdőszobába is alkalmas.

Kell, keresik, aminélfogva az iparművészet folyóiratai és könyvkiadványai melegen felkarolják. Koch, a kitünő darmstadti kiadó tehát legújabb publikációjában az egyesbútornak és a modern szobatérképzésnek szenteli figyelmét. Az a gyönyörű album, mely rengeteg fotojával az utolsó két év legízlésesebb bútortermékeit mutatja be három-négy ország iparművészetéből válogatva, valóban «up to date» könyv. Tisztelettel s csodálattal kell forgatni az «Einzelmöbel und neuzeitliche Raumkunst» című könyvet. Új, érdekes, divatos. Minden van benne, amit a modern lakásművészet (s az utóbbin a hangsúly) elvár a new fashion-től. Kitünően párnázott kanapék. Rúgóra járó heverő-támlásszékek. Tolható éjjeliszekrények. Gombnyomásra terülőforduló likőrösasztalak. Guruló kaktusztartók és geometriai sokszögek módján formált üveg-tárlók. Mindenben van egyszerűség, több-kevesebb fém, üveg, higiénikus megnyugtatás, zajtalan közlekedés, rejtett és csapódó fiók, vacuumos tisztaság; mindenen a modern vonalvezetés testhezálló jellege. Az éjjeliszekrények jó könyvtartók is. A fonott szék bacillusmentes. A dohányzóasztal üvegsíkjai a funkcionalizmus nagykövetei. Minden szolid, egyszerű, technikailag pedig bűvészies.

De mindennek a sok-sok szép egyesbútornak mégis van valami idegenszerűsége attól a világtól, melyet jó, egyszerű, olcsó bútorokkal meg kellene végre váltani. Megváltani a piszkos oduktól, a ragasztott s esztergályozott plüsskanapéktól, a heneserektől és ó-német kredencektől. Igen, a világ mégis inkább bányamunkásokból, postaaltisztekből, néptanítókból, magántisztviselőkből áll, mint fezőrökből és vasútigazgatókból. Ruskin? Morris? Nem vagyunk olyan mammútok, hogy őket idézzük. De Gropius, de Bruno Paul, de Corbusier . . .

Az, amit az olcsóság technikája, a kislakások és munkástelepítések szociálesztétikája, a jövő városias életformáinak standardizálása követel meg a példamutató iparművésztől, — az itt mind hiányzik. Egypár nikkelezett csőbútor, pár jó összetolható teásasztal még nem csinál nyarat. Végeredményben az a berendezőművészet, mely Koch könyvéből melegen, parfőmösen, halk színmámort sejtetve, kívánatosan tárul fel előttünk, elsősorban egy erősen filisztrőz érzületű, nagyon tehetős társadalmi réteg panorámájának van szánva.

Alig öt-hat éve, hogy az új építészet Német- és Franciaországban heves rohamot indított az «iparművészkedő lakásesztétika» ellen. Brutális programmszerűség volt s jórészt igaztalan ez a támadás. De azt lehetett hinni, hogy ami benne tanulságos és igaz, azt megszívlelik a lakások belső építészei. A nagy káprázatokat, a sok drága luxusfát, a hangulati elemek keresését, a teatrális beállításokat, az alkóv-esztétikát és sok minden idült s inflációs széplelkűséget rég a pokolba kívántuk. Aminek jönni kellett volna: a nagy simaság, az alkatrészekből összerakható bútor, a kombinált szobaberendezés, a lassan növekvő, minimális költségű lakás, az amit egyszóval racionalizált életokosságnak nevezünk.

Ehelyett igen díszesen steppelt fogorvosi székeket, bocibőrös fémbútorokat és kígyóbőrrel bevont fehérneműs szekrényeket kapunk unos-untalan. Ez a «neuzeitliche Raumkunst?» Nem, ez csak folytatása annak, amit tizennégy évvel ezelőtt még «előkelő polgári lakás»-nak («Das vornehm-bürgerliche Heim») neveztek és gyűjtöttek albumba.

Nádai Pál.

GORKA GÉZA kerámiái a magyar agyagiparművészetben egészen sajátos ízt, különálló és semmi-senki máshoz nem hasonlító egyéniséget jelentenek. Gorka művészi származása is olyan utakat szabott számára, melyeken a keményebb emberanyag egyénien, tisztán szokott kialakulni. A lágyak, határozatlanok elmaradnak. Gorka Géza érettségi után azonnal nekivágott ennek a nehezebb útnak. Éveken át dolgozott és tanult agyagipari üzemekben, műhelyekben. Mezőtúri évei s az alföldi fazekasság vált azzá a bőven termő őstalajjá, melybe Gorka műhelyi ismeretekkel alaposan megerősített egyénisége gyökeredzett. Túljutott azon, hogy a népies díszítőművészet elemeit variálgassa. Túljutott azon a mütyürkésző népművészet-utánzáson, mely teljesen jogosult volt abban a korban, mikor a népművészetet felfedezték. Természetes volt akkoriban, hogy felületi szenzációit népszerűsítették az iparművészek, akik kutatták kineseit. Gorka igen helyesen megérezte, hogy az ő generációjának mélyebbre kell néznie, meg kell látnia a népi ornamentika mögött a népművészetet. Meg kell keresnie azt a formaalakító, konstruáló értelmet, mellyel a nép művésze alkotásainak formát, szerkezetet, felépítést ad. Erre a továbbmenésre kényszerítette Gorkát az ő alapos, európai színvonalú technikai felkészültsége is.

Eredményeit, melyeket a népművészet tanulmányozásából szűrt le egyéniségén át, igen érdekes és külön módokon egyezteti a legfrissebb nyugati látással. Nem halmoz díszítést. Egyszerű, síma formákkal, nyugodt, mégis inkább lágy körvonalakkal dolgozik. A hangsúlyt inkább a színbeliségre fekteti. Ebben aztán páratlanul virtuóz. Senki sem kísérletezik, keres, senki sem vesződik próbákkal olyan széles alapon a mi iparművészeink közül, mint Gorka. És nem is hoz egyik iparművészünk sem olyan rengeteg finom változatosságú színes mázat, mint ő. Ez a színesség művészi egyéniségének legkifejezettebb és legkifejezőbb vonása. Derűs, csillogó és szenvedélyes. És ebben ismét egészen egyéni a helyzete a magyar kerámiában.

Kétségtelen, hogy Gorka művészete is átment azon az egyszerűsödésen, mely — különösen a mai korban — minden igazi művész fejlődésének útja. Talán még nem is jutott el a végire. Bizonyos, hogy a nehezebb utat választotta. Azt az utat, mely nem az iskola retortáin át s nem a grand art könnyed kerülőjén szűri le az értékeket. Érdekesebb és izgalmasabb út, amelyik a műhelyek bozótján át vezet és biztosan nem véletlen, hogy ezt választotta. Úgy kell lennie: egyénisége számára ez a megfelelőbb. Sz. B.

HAMISITÓK, VIGYÁZAT! Amerikában tudvalevőleg nemrég új behozatali vámtételeket állapítottak meg. Ezek közül az európai régiségkereskedelmet legközvetlenebbül érdekelték a műtárgyakra kivetendő vámok. Ismeretes dolog ugyanis, hogy az európai műkereskedelem bevételeinek legjelentősebb tétele a gazdag amerikaiak vásárlásaiból adódik. Mikor tehát az új vámtárgyalások elkezdődtek, a nagy európai s amerikai cégek mindent elkövettek, hogy mint eddig, azután is vámmentes legyen a régiségek behozatala. Ezzel szemben a pénzügyi hatóságok mintegy 25 százalékos vámtételekre gondoltak. Végül is győzött a nagy amerikai gyüjtők óhaja és kimondták, hogy a valódi régiségeket nem vámolják el. Nehogy azonban a stílusbútorok és a nagy számban importált hamis régiségek is élvezhessék a vámvédelmet, kimondták a következő határozatot. Jövőben csakis kétségtelenül hiteles régiségeket lehet vámmentesen bevinni az Unió államaiba. Amely bútor vagy más régiség nem bebizonyíthatóan antik, értékének 25%-ával terhelendő meg a vámnál.

ALFRED KUBINNAK 300 litografiából, rajzból és vízfestményből álló gyüjteményét mutatta be a müncheni Neumann és Franke. A harmincéves jubileum retrospektív anyagából is kitűnik, hogy Kubin művészete sajátos és egyedülálló a német grafikában. Abban az időben tűnt fel, mikor a grafika még mesélő és filozófiát propagáló művészet volt. Gazdag készsége, egyéni látása biztosították számára az elismerést. Fejlődése során az irodalmiság mindinkább háttérbe szorult s a kifejezés eszközei finomodtak. Mégis az eredeti, a kubini jelleg változatlan maradt. Művészete ma is épp olyan zárt és egyéni, mint egykor — tele különös fantáziával, egyéni víziókkal, filozófiával és melancholiával. (*)

HÁBORÚBAN ELESETT IRÓK ÉS MŰVÉSZEK EMLÉKÉNEK megörökítéséről tárgyalt a Magyar Irodalmi és Művészeti Szövetség szakosztályközi értekezlete. Vita után Menyhért Miklós javaslatára abban állapodott meg az értekezlet, hogy az emlékmű elhelyezésére nézve eszmei pályázatot hirdet s csak a pályázat eredménye után döntenek az emlékmű alakjáról, formájáról. Az előzetes vita során kitűnt, hogy legtöbb híve annak a tervnek van, mely az emlékművet a Városligetben a Vilma királynő-út tengelyében akarja felállítani. (*)

DEBRECEN VÁROS HŐSÖK MAUZOLEUMÁRA írt ki tervpályázatot. A százezer pengős költséggel tervezett mauzoleumra beérkezett pályaművek közül a bírálóbizottság az első díjat ifj. Vass Béla és Tóth János közös munkájának ítélte. A második díjat Lechner Jenő, harmadikat Migray László pályaműve nyerte. (*)

BATTHYÁNY GYULA GR. a berlini Lessing-Theater számára készített díszleteket Giroux Anphytrion-jához. (*)

FARKASHÁZY ZSIGMOND-SIREMLÉK pályázatának első díját a Kertész K. Róbert államtitkár elnöklete alatt megtartott bírálóbizottsági ülés Horvay Jánosnak ítélte. Az ő tervén három magyar parasztruhás férfialak emeli a díszes bronzkoporsót. Két díjat Pásztor János és Teles Ede nyertek. (*)

A GREGUSS-DIJAT, az alapító rendelkezése szerint minden hatodik évben adja ki a Kisfaludy Társaság egy-egy művészeti ág legkitünőbb alkotásának elismerésére. Az 1924—29-es hat évre Medgyaszay István és Árkay Aladár nyerték el a Baár—Madas ref. leánynevelő intézet és a győrgyárvárosi katolikus templom épületeiért. (*)

ISTÓK JÁNOS szobrászművész évekkel ezelőtt elkészítette a Csányi László, 48-as vértanu, erdélyi kormánybiztos szobrát Zalaegerszeg számára. A szobrot ez év májusában fogják leleplezni.

HELBING FERENCET, az Iparművészeti Iskola közbecsülésben álló igazgatóját a kormányzó magyar királyi kormányfőtanácsossá nevezte ki. A legmagasabb kitüntetés elismerése annak a munkában és sikerekben gazdag művészi és művészpedagógiai multnak, mely Helbing Ferencet a jubiláló iskola élére emelte. (*)

A MŰVÉSZ ÉS A MÉRNÖK. Talán semmit sem vitatnak annyit a művészet berkeiben, mint ezt a kérdést. A német Werkbund bécsi nagygyűlésén Frank József tanár, az ismert lakásberendező, szintén diszkusszió tárgyává tette ezt a problémát s a maga álláspontját így fejtette ki: «Sokan mondják, a művésznek mérnökké kell válnia. Nagyrészt olyan emberek szájából hallani ezt, akiknek sejtelmük sincs mérnöki művészetről. Saját tapasztalatom alapján mondhatom, hogy a mérnök a mi korunk legképzelethíjasabb embere. Minden

eszközzel az új formák számára dolgozik s ezt egész lelki alkatánál fogva kénytelen is tenni. Ő új technikai értékeket számít ki s e foglalkozásának ellenértékét éppen az új formákban találja meg. Viszont a formálisan gondolkozó ember nem mérnök, épúgy nem, mint ahogy a számító ember nem építész. Azért a nagyiparnak is sikerül néha egészen jó, egészen személytelen típusokat teremteni, melyekkel hiába fáradoznak a mi iparművészeink. Az építész és a mérnök összedolgozása ezért kilátástalan vállalkozás. Éppen mivel ők ketten ellenkező módon gondolkoznak. Az építész sohasem fog olyan formát kitalálni, amely típusteremtésre alkalmas: az ő lényéhez tartozik, hogy egyéni módon gondolkozzék. Az összes eddigi eredmények ezt igazolják.» Ez a határozott állásfoglalás nagy meglepetést keltett az előadás hallgatóinak körében.

A KISLAKÁSOK építéséről a Mérnök és Építész Egylet ankétot tartott. A zárógyűlésen Münnich Aladár műépítész összefoglalta az ankét eredményét. Megállapította, hogy a kispolgárság lakásviszonyai csak úgy javulhatnak és csak akkor válhatnak egészségesekké, ha céltudatos és egységes városépítészeti politika irányítja őket. A jelenlegi módszer sehogy sem alkalmas erre. Szükség volna arra, hogy az új építési szabályzat minden módon elősegítse egységes és modern kislakás-telepek keletkezését. A hatósági díjaknak mérséklésére és az építési szabályrendelet megfelelő reformjára vonatkozóan az ankét határozati javaslatokat küld a hatóságokhoz. (*)

AKVÁRIUMOK. A mi iparművészeink alig vesznek tudomást arról, hogy a virágdíszeken kívül a szobáknak szívesen látott berendezési tárgya az akvárium is. A francia és a német iparművészet igen ízléses módon állítja össze a kis szobai akváriumokat, melyek alapeleme egy fából vagy fémből készült állvány és egy üvegmedence a vízinövények és a halak elhelyezésére. Míg nálunk az ily állatbarátok kénytelenek beérni igen szimpla és célszerűtlen haltartókkal vagy egy nagyobb üvegkockával, addig az említett országokban a legérdekesebb hal- és növénymedencék kerülnek forgalomba, az átvilágítás minden raffinált szépségével. Még kirakatdísznek és reklámnak is vonzó az ilyen szép formába foglalt üvegakvárium, amely bizonyosan éppen annyira tud nevelni halbarátokat és vízinövény-amatőröket, mint ahogy a szép virágcserepek is rászoktatnak a szobanövény-termesztésre. Ily korban, mikor az állat- és növénybiológia egyre nagyobb teret kap az iskolákban is, nagyon szép hivatása volna iparművészeinknek ilyen ajándéknak alkalmas akváriumok tervezése és előállítása.

A FALAK DISZITÉSE. A modern lakás törekvése arra irányul, hogy minél tágasabb legyen a szobatér s minél kevesebb legyen a bútor. Ez azt eredményezi, hogy nagyon megszaporodnak a falsíkok. Miképpen díszítsük már most ezeket a falakat a táblaképek tömege helyett nagy és nyugodt kompozíciókkal? Vannak, akik a mozaik-, mások, akik a szövött faliképek jövőjére esküsznek. A lipcsei iparművészeti múzeum talán éppen ezért rendezett legutóbb «modern szövött képek»-ből kiállítást. Hadd mutassák meg a szőnyegszövés, a tűfestés, a hímzés, az applikációs technikák különféle művészei, de főként művésznői, miképpen lehet nagyvonalú, színes életet vinni a falsíkra. Persze, hogy igen sokféle ötlet, szín, vibráló folt kelt volna itt birokversenyre egymással, ha egy nagyon ügyes rendezés nem teremtett volna köztük rendet. A freskókra emlékeztető «passziójelenetes» szövött falikárpitok után francia festők és dessaui tervezők ultramodern kompozíciói, majd nature morte-esendéletek következtek. A rendezés mindegyiknek megfelelő helyet, az egésznek pedig egyenletes, semleges falszínt nyujtott és a ritmikus beosztással érte el, hogy a kiállítás sem fárasztó, sem túlhangos nem volt.

A LIÉGE-I KIÁLLITÁS. A belga függetlenség százados jubileumát Liège (Lüttich) városa is nagy kiállítással ünnepelte meg, amelyen nemcsak Belgium, hanem más ipari államok is résztvettek. Ezen a kiállításon a legérdekesebb látnivalókkal a francia nehézipar szolgált. Teljesen új, konstruktív stílusban tartott épülete az egyes részletekben is a funkcionális erőt igyekezett kifejezni, mely a gépekből s a fémszerelvényekből árad. A nehézipar mellett egészen külön volt az aluminium pavillonja. Ez tüntető bemutatása volt azon sok-sok lehetőségnek, melyben az aluminium szóhoz jut a modern életben. A házépítéstől és a repülőgéptől az íróasztali lámpáig minden alkalmazását feltárták. Maga a kiállítási épület is teljesen üvegből és aluminiumból készült s főformáiban egy hatalmas repülőgépre emlékeztetett. (*)

DUISBURGBAN Dominikus Böhm ötvenedik születésnapja alkalmával nagy modern egyházművészeti kiállítást rendeztek. Központjában Böhm művészete állott, aki az új egyházi építészet egyik legjelentékenyebb úttörője. Körülötte apróbb templomi felszerelési tárgyakat mutattak be, különösen kovácsoltvassírkereszteket, újszerű brokátokat templomi ruhák számára stb. Campendonck, Thorn-Prikker, Nauen tervei szerint. Néhány színes ablakot, ezek között szép barna és lila tónusokban a korán elhúnyt Faistauernek egy igen szép művét. (*)

A PERZSA MŰVÉSZET kiállítását a londoni Royal Academy termeiben január 7-én nyitották meg. A kiállítás anyagáról a legnagyobb elragadtatás hangján írnak a nyugati művészeti folyóiratok. A nagy gyüjtő és kutató munka eredményét jelentő kiállítás anyagát repülőgépen, karaván útón, hajón, erős fegyveres fedezet mellett szállították a brit fővárosig. Ezenkívül összegyüjtötték az európai múzeumokban őrzött perzsa műemlékeket.

A teheráni Gulistan palota kincstárából felértékelhetetlen aranytálak, ispahani ékszerek, fejedelmi ötvösmunkák, Nasr-ed-Din kincsei, gazdagon díszített, drágaköves ékszerei, aranyserlegei mellett a keleti — ezúttal valódi — perzsa szőnyegeknek egész tömegét mutatja be a kiállítás. A próféta leányának, Fatimának nevéhez fűződő kumii szőnyegtől kezdődően a legkáprázatosabb változatosság-

ban II. Abbas sah csodálatos selyemszőnyegéig olyan unikumok, melyekről eddig fogalma sem igen volt a nyugati embernek.

A ritka és ismeretlen kéziratos, rajzos könyvek gyüjteménye még a szőnyeggyüjteményen is túltesz. Iniciálisok, arabeszkes, növénymotívumokkal gazdagon színezett könyvdíszek, miniatürök egy idegen mesevilág káprázatos csodái tárulnak a nézők elé.

Fegyvergyüjtemény, hímzések, illatszeres palackok, füstölők, tálak stb. 3000 tárgy az, amivel a kiállítótermekbe az ezeregyéjszaka meséit odavarázsolták. (*)

A BRUXELLESI Palais des Beaux-Arts néger művészeti kiállítást rendezett. Ezt a különös és ősi művészetet a néprajzi kutatás fedezte fel. A kubizmus az érdeklődés középpontjába állította. A néger művészet hódított a maga monumentális egyszerűségével, erős lírai hangsúlyával. A túlnyomóan babonás, vallásos műtárgyak mellett a Bushongo királyok szobrain (17 — 19. század) különös primitív fenség, méltóság ömlik. (*)

A MÚZEUMOK ÉS A STANDARD - IPARMŰVÉSZET. A Werkbund, mint a német iparművészet legnagyobb szervezete, több beadványt intézett mostanában a német múzeumvezetőkhöz. Ezekben arra kérik a nagy német városok múzeumait, adjanak helyet a legújabb törekvéseknek is gyüjteményeikben, a széria-bútoroknak és a standardizált, jó műhelyi formáknak. Kifejtették beadványaikban, hogy a nagy tömegek szellemi irányítására milyen jó hatással volna az ilyen berendezési tárgyak szemlélete s az azokat előállító cégek megismerése. A Werkbund vezetősége ebben súlyt helyezne arra, hogy egy-egy típusnak, pl. üvegedénynek, lámpának, evőeszköznek, necsak a legjobb, legtökéletesebb formájú képviselője jusson szóhoz a közgyüjteményben, hanem egy-két olyan gyártmány is, amely, bár még nem mutat százszázalékos eredményt a formában, árával, olcsóságával nagyon használhatónak bizonyult. Az első ilyen megkeresést a frankfurti múzeumhoz intézték. Azért éppen oda, mert ennek a városnak tanácsa legjobban felkarolta a széria-gyártmányokat. Röviddel azután München iparművészeti múzeumához is elment a beadvány. De eddigelé még egyik múzeum vezetősége sem akarta felkarolni az életrevaló ötletet.

VÁROSKIÁLLITÁS. Ez év nyarán nagyarányú kiállítás lesz Berlinben. Célja az, hogy bemutassák a városépítés modern fejlődését. Míg az utóbbi években főleg a modern lakóház kialakulásának egyes alapjait tüntették fel ezek a kiállítások, ezúttal az urbanizmus egész területét felölelik. Tehát a hidak, uteák, terek, épülettömegek koncepciója épúgy tárgya lesz ennek a kiállításnak, mint a modern konstrukciók szemléltetése vagy a lakásépítészet. Az elmult tíz esztendő minden reformgondolata szóhoz fog itt jutni. A kiállításnak több osztálya is lesz s a szorosan vett építészeten felül a városgazdasági és üzemi kérdéseket is fel fogja ölelni. Külön pavillonokban fogják bemutatni a külföldi államok elért eredményeit.

AZ ÉLŐ MÜVÉSZETÉRT. Belgiumban mostanában egy új művészeti egyesület alakult, amely igen hatalmas propagandát akar kifejteni az élő művészet, főleg a festők s a szobrászok érvényesülése érdekében. Propagandájuk irányára jellemző, hogy mi mindent készülnek az élő művészetért eselekedni. Először is nemcsak otthon, de külföldön is kiállításokat készülnek rendezni belga művészek munkáiból. Azután felolvasások tartása, viták, gyülések, rádióelőadások rendezése, a film és a mozik belevonása a művészet népszerűsítésébe, klubok alapítása, a nagyközönség esztétikai nevelése stb. Ez év januárjában még Brüsszelben az élő belga művészek munkáiból rendeznek kiállítást, márciusban pedig már Hágában mutatják be az impresszionizmus utáni idők európai művészetét. Ekkora aktivitással aligha indult még el művészeti egyesület az útjára.

A NÉMET KISLAKÁSÉPITÉS GONDJAI. A német építészek nemrégiben Frankfurtban nagygyűlést tartottak, amelyen a lakásépítés mostani tempója felett elégedetlenségüknek adtak kifejezést. Elsősorban is a most előirányzott költségeken felül még 100 milliót követeltek, hogy az építés nagyobb erővel folytatódjék. Azt is követelték, hogy az új, építendő házak lakásminimumát szállítsák le, vagyis egy lakás számára 32—45 m² területet vegyenek alapul, a sokgyermekes családok részére pedig 60 m²-t. Ennek megfelelően a béreket is redukálni kell, úgyhogy a kisebb lakások havi bére 20—40, az utóbbi kategóriájú családok bére pedig 40—50 márka legyen havonként. A német építészet ettől az újítástól, amely többéves munkaprogramm alapján nagy széria-építkezések gazdaságos beosztásával igen olcsó anyagokkal vihető keresztül, az új lakások gyors emelkedését reméli. Már az első évben 30.000 új lakást akarnak építeni. A kislakásépítés nagyobb lendületét remélik most Franciaországban is. A párizsi községtanács által már elfogadott beruházási tervek szerint magában a francia fővárosban 1932. év elejére újabb 40.000 lakás fog elkészülni, ami elsősorban a Loucheur-féle nagyon előnyös lakásépítési kölcsön segélyével vált lehetővé.

BETŰK ÉS BOLTFELIRATOK ANYAGBÓL. Mint valamikor a római templomok vagy a kínai síremlékek készítői, úgy a mai áruház portáltervezői is különös súlyt vetnek a feliratok betűinek szépségére. Nemrég ezt még a cégtáblafestők ízlésére bízták, ma csaknem teljesen az építőművész vagy a belsőberendező feladatköréhez tartozik. Azelőtt még a feltűnéskeltés volt a legközelebbi cél. Most oly stílusos megoldásra törekszenek, amelyik szemmel tartja az épületet, a bejárat karakterét, azt a funkciót is, melyet a cég neve, márkája azon a helyen jelent. Egyszóval anyagban kell a modern üzlet bejárata felett a betűknek is jelentkezniök. Amit hajdan a kő jelentett a betűvésőknek, az most a fa a betűfaragóknak, vagy a fém (nikkel, vas) a betűformálóknak. A vasvessző époly keeses hajlékonyságú, mint amilyen pompás erre a célra a lemezelt bádog. A fát különféle festékekkel színezik s a fémet ugyancsak színes fes-

téssel védik a romlás ellen. Mindenesetre van valami analógia a modern boltfelirat s az antik síremlék vésett betűi közt. Ebből is, abból is a tipográfia elleste a legegyénibb s a legmaradandóbb formákat, hogy átvigye őket a nyomtatványok, illetve díszítő írások mindennapi használatába.

FRITZ HOEGER műveiből kiállítást rendeztek Hannoverben. Terveket, modelleket és látképeket gyüjtöttek itt egybe, melyek munkásságát 1912-től máig képviselik. A súlypont inkább a kései Hoegerre esik. Teljesen indokoltan, hiszen a korszellem nagy átalakulása mentén maga is olyan metamorfózison ment át, melyet régebbi munkáiból aligha lehetett volna várni. Tulajdonképpeni hírnevét a hamburgi Chilehaus alapította meg (1923). Észszerű alapelrendezés és az egyszerűségben összefoglaló formák jellemzik innen kezdve építőművészetét. Teljes kialakulásában látjuk oeuvrejében a legújabb építészetet a lipcsei Hotel Hochhaus számára készített terveken.

Hoeger mint szobrász is ismertnevű művész a berlini állatkert számára épített óriás szobrai révén. (*)

A THONET-SZÉK. Valamikor, az iparművészetnek nem a legszerencsésebb korában, fogalom volt a Thonet-szék. A kissé célszerűtlen, hajlított lábú, de olcsó és fürge Thonet-székekről nem egy anekdota került forgalomba, tekintettel ama vegyesházasságra is, melybe ez a cég egy másik görbelábú szék-dinasztiával került. Ámde az idők változnak és az egykori értékek átértékelődnek. Ma a Thonet-cég szinte zászlóvivője az új gondolatoknak, melyek az ülőbútorokkal és az új fémanyagokkal kapcsolatban felmerülnek. És amilyen erővel karolja fel az új iparművészetet a hatalmas nemzetközi cég, ugyanolyan erővel formálja át a régi típusszékeinek karakterét. Párizsban nemrég a Thonet-cég pályázatot írt ki régi székformáinak új, célszerűbb formákkal való pótlására. Bár a saját tervezőműhelyei is rendelkezésre álltak, a nagy nyilvánossághoz fordultak. Feltétel volt : a nyugodt, racionálisan elgondolt forma érvényesülése. Több mint 4000 pályázat érkezett be. Ezek közül azonban megvalósítani csak kettőt fognak s mind a kettő érdekes, nyugodt formát mutat. Az egyik típusszék csaknem a hintaszék hullámos körvonalára emlékeztet.

AZ AKROPOLISZ. Mint unalmas filológiai órák üdítő emléke él minden lateiner szívében. Mint hosszú tengeri utazás után az első magasztos élmény, úgy világlik bele az Athénban járt emberek egész létezésébe. Az Akropolisz a maga templomaival, márványszobrainak csillogásával, ég felé meredő csonkaságával és mindent átölelő kék szférájával minden embert a solennis művészet magasságába ragad. Minden embert ? Nem. Például a jelenlegi görögöket sem. Nem hiába, hogy a nyelvükön kívül semmi szorosabb kötelék nem fűzi e jeles olajkereskedőket az ő periklesi őseikhez, de még ami rájuk maradt, azt is homályba akarják burkolni. Nekik Korinthus csak mazsolát jelent, az Akropolisz pedig sóhivatalt. Ezért egy új igazságügyminisztériumot (!) az Akropolisz lábalhoz akartak építeni, közvetlenül a szent magaslat elé. Graeca fides ! A francia Szépművészeti Akadémia azonban gyors cselekvéssel meghiúsította a barbár tervet. Felkérték a párizsi görög követet, táviratozzon az istenért, hogy az olympusi adóhivatalt máshol építsék fel. A görög kormány most a Taigetoszról ledobta az egész tervet.

A SECRETAIRE. Az empire- és biedermeier-korszak kedvelt bútordarabja, az annyiféle érzelmes gúnnyal aposztrofált írószekrény ; még mindig divatos. Ellenére a rációnak, a hideg s tárgyilagos észjárásnak, itt is, ott is felbukkan a modern lakásberendezésben a secretaire. S ez nem véletlen, mert a modern beépített nagy könyvfülkék közt, a könnyen összecsapható secretaire kitűnően meglapul. Többnyire maga is be van építve a polcok és fiókok közé, a falba s ha önállóságát elvesztette is, de megtartotta minden jó tulajdonságát. Ajtaja könyökre jár és íróasztallappá változik. Sok kis fülke van a belsejében, fiókok az aljában, titkos rekeszek a gyomrában. Talán édestestvére a gombnyomásra járó likőrös szekrénynek, a dohánynemű fülkének, melyek éppúgy bele vannak vésve a könyvállvány homlokfalába, mint a secretaire. Még annyiban is modernizálódott az elektromos korszak secretaireje, hogy gombnyomásra meggyullad a belsejében egy kis lámpa is, mely írólapjára úgy szórja a fényt, mint szuffit-lámpák a színpad síkjára.

A NÉMET ÜVEGKÉP. A laikus közönség, mikor az üvegfestményekről hall, rendesen valami halálraitélt műfajra gondol. Üvegfestésről éppúgy, mint a mozaikművességről az a véleménye : templomi és archeológiai műiparok ezek, melyek a jelen életben idejüket multák. Mily tévedés ! külföld művészeti folyóirataiban egyre több a legmodernebb művészek terve nyomán készült nagy üvegfestmény és mozaikfal bemutatása. Újabban a nagy óceánjáró hajók (németek, svédek) legszebb termeik részére rendeltek ily technikák szerint készült hatalmas képeket. A művészek pedig egyenesen boldogok, hogy ha az új művészet szoros kompoziciós törekvéseit e nagyszerű technikákon mutathatják be. S hozzá az üvegfestmény nem is drága. A Münchenben még mindig virágzó üvegfestőipar nemrég a «német üvegkép» címen kiállítást rendezett. Ott derült ki, hogy nemcsak az egyházi mecénás, hanem a szerény polgári lakás tulajdonosa is könnyen áldozhat e rendkívül festői hatású iparművészetnek, mely annyi finom hangulatot varázsol a szobákba.

EGY OPERA KARRIÉRJE. Egy francia iparművészeti folyóirat igen érdekes összehasonlító képeken mutatja be a mostanában mindenfelé népszerű «Dreigroschenoper» szcenáriumait, amiből látni az egyes ízlések felfogásbeli különbségeit. Az eredete szerint Londonba 1728-ba visszanyúló Beggar's Opera újból való felfedezése 1920-ban történt, amikor az angol főváros közönsége nagy tetszéssel fogadta az egykori metszetek után készült díszleteket. A németek az egész operát ultramodern keretbe ültették át. A Dreigroschenoper tarka, expresszionista felfogású jelenetei, mély emberi érzésből fakadó iróniája itt Erich Engel zseniális

díszletei között nyilatkoztak meg. A leghatásosabb kép az volt, amely egy óriási orgona körül zajlott le. Onnan kezdve folytatta az opera diadalútját az európai színpadokon. A franciák L'Opéra de Quatre Sous néven játszották s a Théatre Montparnasse díszletei, melyek az igazgatónak, Gaston Batynak ötletei szerint készültek, mintegy középutat tartottak az antikizáló angol és a hipermodern német formák között. A «koldus operája» minálunk is színrekerült, de jelentősebb iparművészeti erők teljes kizárásával.

TAPÉTÁK A MODERN LAKÁSBAN. Tudvalevő, hogy azok a berendezők, akik a Bauhaus mintájára a legmodernebb irányú bútorokkal dolgoztak, bizonyos ellenszenvet éreztek a tapéták iránt. Főleg azért, mert az ő szellemüktől teljesen idegen volt a mintázott vagy élénk színekben tartott tapéták világa, amelyet vagy unalmasnak, vagy — a folyton ismétlődő mustrák miatt — fárasztónak tartottak a közöttük élő emberek számára. Eddig úgy segítettek tehát a bajon, hogy nagyon világos, többnyire fehér festést alkalmaztak a szobákban. Magával a tapétával szemben nem lett volna elvi kifogásuk, csak a színek és minták ellen. Az úgynevezett egyszínű vagy fehér tapéták viszont csak akkor szépek, ha igen nagy gonddal készülnek, a legtökéletesebb nyomtatótechnikák alkalmazásával. Mikor azonban a nagy német tapétagyárak észrevették az új bútorral egyre terjedő mellőzésüket, a sarkukra álltak s elkezdtek olyan tapétákat termelni, amelyek az új ízlés számára is kifogástalanok voltak. Ez azután lényeges változásokat vont maga után. Nemcsak a papírkárpit-gyárosok, de maga az új irány kezdeményezője, a dessaui Bauhaus is hozzáfogott a tapéták gyártásához. Világosszínű, igen tartózkodó mintájú, finom és nyugodt hatású tapéták kerültek ily módon forgalomba. S az új irány hívei ma már nem kizárólag a falfestés által nyujtott lehetőségekre vannak utalva.

HIREK SZLOVENSZKÓBÓL. A komáromi Kultúrpalotában december folyamán szlovák népművészeti kiállítás volt, melyet az ottani nőegylet rendezett. A nagysikerű kiállítás anyagában feltűnést keltettek a gyetvai hímzések pompás színgazdagságukkal, továbbá a modori kerámika, mely igen magas fokon áll és a régi habán-iparművészettel rokon tárgyakat állít elő. Ezek mellett igen szép anyagot állított ki a Pőstyén-vidéki népipar és a Trencsén-vidéki faragó ipar.

A szlovenszkói nyomdagrafika erősen nélkülözi a Werner Jenő kitünő szerkesztésében Pozsonyban megjelent «Slovenská Grafika»-t, mely teljesen modern színvonalával, szakszerű cikkeivel, dús illusztrációs anyagával s mintaszerű kiállításával bátran felvehette a versenyt külföldi nyomdagrafikai szaklapokkal. A lap irányítása körüli harcok és folytonos támadások kedvét szegték a szerkesztőnek s távozásával maga a lap is megszűnt. Egyelőre semmi kilátás rá, hogy a megszűnt lap örökét más tölthesse be.

Szlovenszkó minden városában — még a kis vidéki városokban is — él egy-két hivatásos iparművésznő, akik külföldi, többnyire budapesti szaktanulmányok után szülővárosuk vagy állandó lakóhelyük közönségét iparművészeti munkákkal ellátják s gyakran megismétlődő tanfolyamokat is tartanak. Ezek a tanfolyamok nagyon népszerűek s vezetésük némelyik iparművésznőnek ha nem is biztos, de egy ideig elfogadható megélhetést nyujt. A tanítványok a tanfolyamokon elsajátított tudással, bár természetesen kisebb értékű iparművészeti munkákat produkálnak, mint a hivatásos iparművésznők, de otthonuk díszítő szükségleteit ügyesen ellátják. Sok függ a jó ízléstől, ami tanfolyamokon meg nem szerezhető, legfeljebb fejleszthető adottság; de egy bizonyos, hogy a modern iparművészeti törekvések újdonságai ezeken a tanfolyamokon és a vidéki iparművésznők kezein át szivárognak szét a legszélesebb rétegekbe s érlelik a talajt a mindenkori legmodernebb alkotásokra, melyektől azelőtt idegenül fordult el a közönség. Vannak iparművésznők, akik nem a tanfolyamok tartására helyezik a fősúlyt, hanem saját műhelyükben dolgoznak és sok ízléssel, gazdag invencióval, alapos tanulmányokra támaszkodva valóban értékes és színvonalas munkákat állítanak elő. (—yk—)

HIREK MINDENFELŐL. Kölnben, az ottani Kunstgewerbemuseumban nemrég francia iparművészek kiállítása volt látható. Ez viszonzása volt a német Werkbund vendégszereplésének, mely nagy sikerrel zárult az elmult év tavaszán a párizsi Grand Palais-ban. Stuttgartban egy újonnan épült palotában igen érdekes hadimúzeum nyílt meg. Helsingforsban az ottani Kunsthalleban a legjobb modern építészek műveiből nagy kiállítás volt. I. S. Siren és Eliel Saarinen művei tetszettek a legjobban. Párizsban eddig tudvalevőleg a hét minden napján, még vasárnap is nyitva voltak a nagyközönség számára a múzeumok. Csak a hétfő volt szünetnap. A francia kormány most elhatározta, hogy a hétfő sem lesz kivétel: a múzeumok minden nap nyitvatartandók. Frankfurt kislakásépítési ügyeinek vezetésében világhírnévre tett szert May Ernst, akinek egyik érdeme az is, hogy normalizálta a frankfurti konyhákat. A városépítési hivatal vezetőjét most a szovjetuniók meghívták Moszkvába, hogy az ottani lakásépítési ügyeket teljhatalommal intézze. May a meghívást elfogadta. Königsbergben a német reklámegyesületek nagy kongresszust tartottak és ezzel kapcsolatban a keletnémetországi reklámművészek kiállítását is bemutatták. Frankfurtban olyan érdekes intézmény nyílt meg mostanában, amelyhez hasonló sehol sincs a világon. A város maga hozta létre ezt az intézetet: egy pillangótőzsdét. Állítólag ebben a városban van a legtöbb amatőrje és tudósa a lepkéknek.

A mannheimi városi műcsarnok «Barlangok és sziklák művészete» címen olyan kiállítást mutatott be, melynek anyaga az őskori művészetkutatás legújabb eredményeiről számolt be. Frobenius Leo másolataiban Dél- és Észak-Afrika barlangjaiban talált falfestményeket, vésett ábrázolásokat állítottak ki. Spanyolország és Dél-Franciaország barlangjaiból gyüjtött kőkorszaki leletek kiegészítésül szolgáltak. — Az osnabrücki Dürer-szövetség kiállítást rendezett, melynek címe «Modern

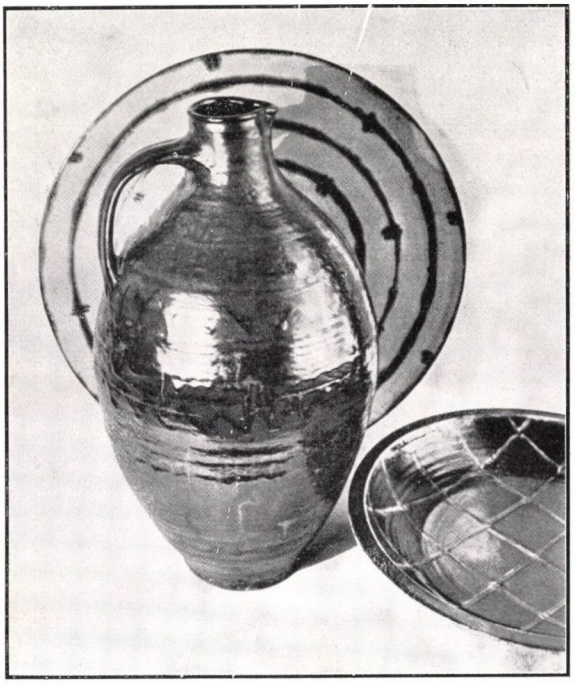

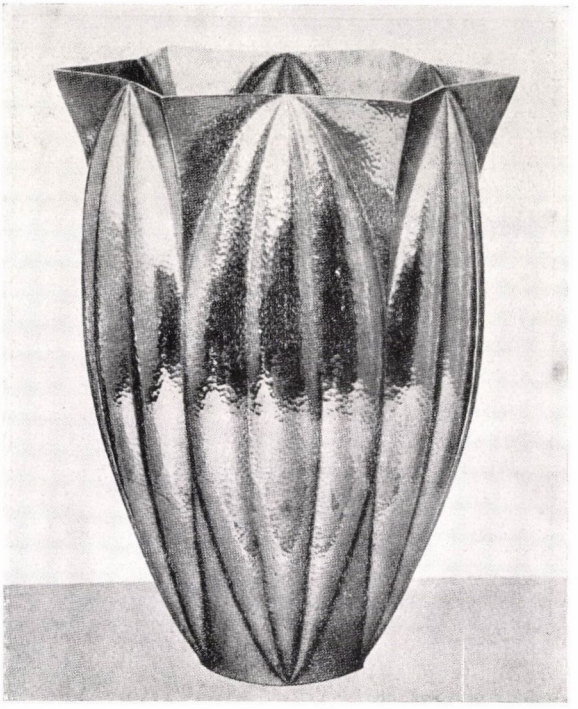

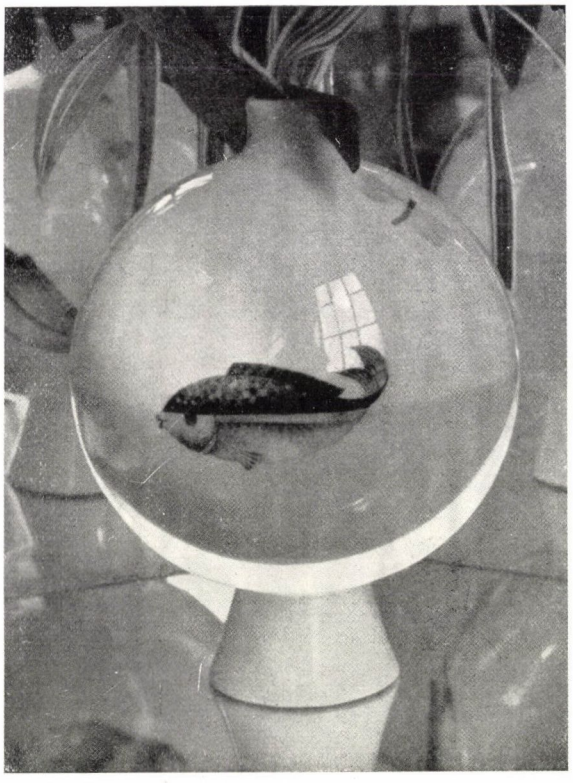

Fent balról: Müncheni kőedények, jobbról: domborított rézváza a krakkói Miejskiem Przemyslowem Múzeumból. Lent balról: váza a berlini áll. porcellángyárból, jobbról: hánesfonatos kosarak. — Oben links: Münchener Steinzeug, rechts: getriebene Vase aus dem Miejskiem Przemyslowem Museum in Krakau. Unten links: Vase der staatlichen Porzellanmanufaktur in Berlin, rechts: Bastkörbe. — Above left: Stone-wares, Munich. Right: A Brass Bowl. Miejskiem Przemyslowem Museum, Krakow. Below, left: A Vase. State Porcelain Factory, Berlin. Right: Home Made Baskets of Barks.

Balról: Feyérné Kovács Erzsébet: Gyorsíró-vándordíj ezüstserlege. Készítette: Misák László. Jobbról: Ezüst díszserleg. Tervezte és készítette: Misák László. — Links: Silberbecher, Wanderpreis für Stenographie. Ausführung von László Misák. Rechts: Silberner Prunkbecher. Geplant und ausgeführt von L. Misák. — Left: Silver Bowl Wander-Prize for Shorthand. Designed by F. E. Kovács. Executed by L. Misák. Right: Ornamented Silver Bowl. Designed and executed by L. Misák.

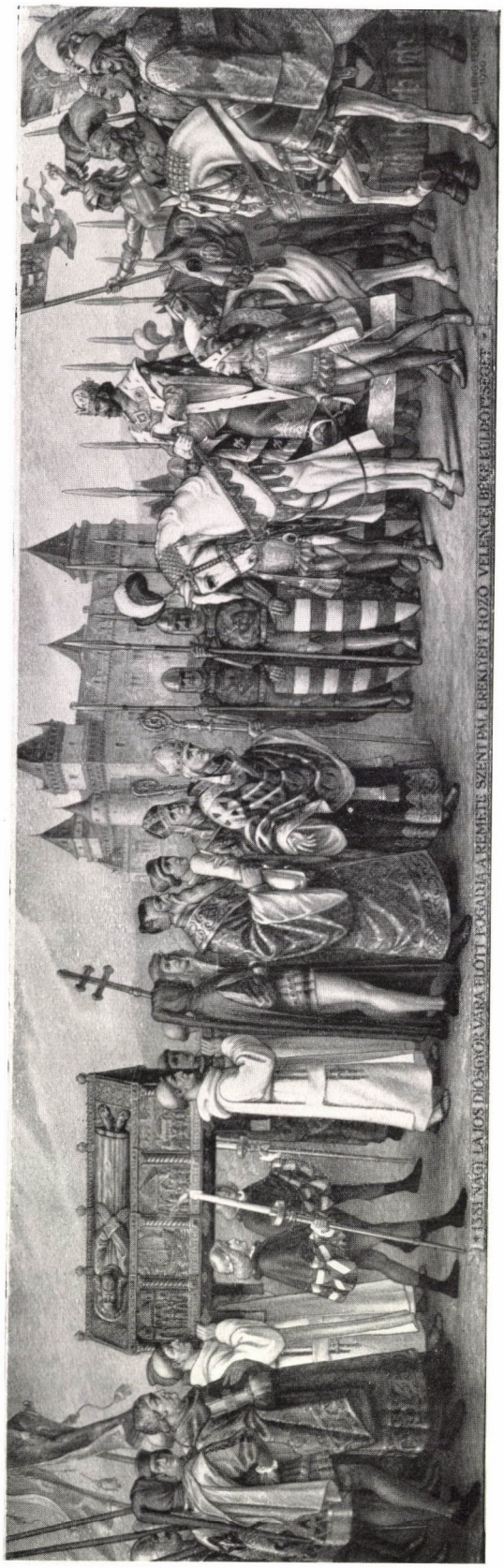

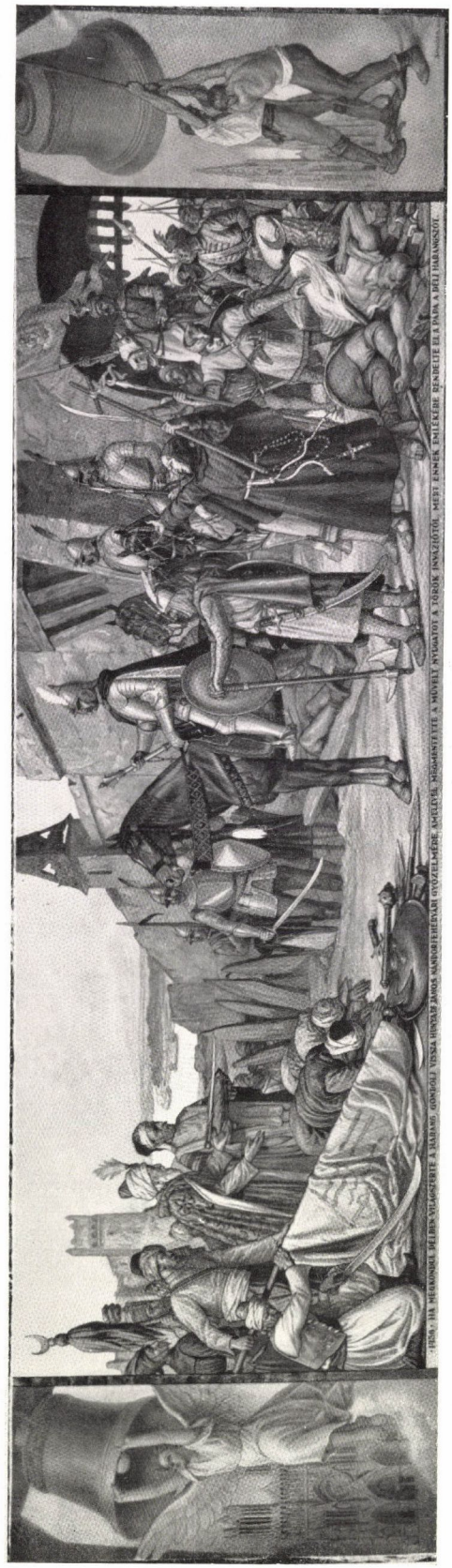

A lillafüredi Palotaszálló falképei. Fent: Helbing Ferenc,
lent: Sándor Béla freskói. — Wandgemälden aus dem Hotel Palota in Lillafüred. Freskomalereien. Oben: Ferenc Helbing,
unten: Béla Sándor. — Mural-Paintings at the Palace Hotel, Lillafüred. Above is by F. Helbing, below is by B. Sándor.

Petry Béla: Meseillusztráció (a székesfőváros grafikai díját nyerte). — Märchenillustration (ausgezeichnet mit dem graphischen Preis der Hauptstadt Budapest). — Illustration to a Fairy Tale. (Winner of the Graphic Prize of the Town Council, Budapest.)

iparművészet Dél-Szászországban. — A berlini Secession-ban a modern Kína és Japán művészetét mutatták be. Mindkét nemzet művészete erős európai hatást mutat, hogy sokkal szorosabban követik a természetet, mint őseik. E mellett az európaisodással együtt — és pedig különösen a legsajátosabb fametszetben — általánosodik a súlyos, szinte durva anyagkezelés és az eszközök nagyhangúsága. A legnagyobb művész — az új Kína igazi világnagysága: Csi-Bai-Si — mégis a nagy nemzeti hagyományok folytatója. — Lipcsében (C. G. Boernernél) megjelent a nagy rézkaregyüjtemény aukció-katalógusa, benne a leningradi Eremitage duplikatumainak reprodukciója. A régi mesterek műveinek ez a csodálatos gyüjteménye rövidesen eladásra kerül. (*)

AZ IPARMŰVÉSZETI ISKOLA jubileumi kiállítása alkalmából a kormányzó elismerésével tüntette ki Mátrai Lajos, Sándor Béla, Simay Imre és Udvary Géza tanárokat. A vallás- és közoktatásügyi miniszter elismerését nyerték: Bacsa András, Csajka István, Gyalus László, Györgyi Dénes, Haranghy Jenő, Kaesz Gyula, Leszkovszky György, Lux Elek, Muhits Sándor, Orbán Antal, Stein János, Szablya-Frischauf Ferenc, Weichinger Károly, Wiegand Ede tanárok, dr. Kovács János titkár és Csermendy Elemér gondnok. A kormányzó és a miniszter elismerése annak a fáradhatatlan lelkesedésnek, odaadó munkának szól, mellyel az iskola tanári kara és tisztviselői a nagysikerű jubileumi kiállítást rendezték. (*)

• KIÁLLÍTÁSOK •

AZ IPARMŰVÉSZETI MÚZEUM ez év folyamán két nagyszabású kiállítást rendez. Erdélynek és a Felvidéknek régi iparművészetét fogja összegyüjteni és a múzeumot látogató bel- és külföldi közönségnek bemutatni, már amennyire ez a trianoni Magyarország köz- és magángyüjteményeinek anyagából kitelik. A kiállítások fel fogják ölelni a díszítő művészet minden ágát, kezdve a dekoratív szobrászat és a bronzöntés egyes elérhető példáitól az ötvösség, bútor, keramika, hímzés, könyvkötészet és könyvdíszítés stb. művészetéig, sőt ki fog terjeszkedni az építészet emlékeire is, legalább képekben. Mindenből csak a legjobb és legjellegzetesebb darabokra szorítkozva, nem a kiállított darabok nagy számával, hanem válogatott, kvalitásos voltával kívánja bizonyítani régi iparművészetünk fejlettségét. Erdély és a Felvidék az ő régi, városaikban összpontosult kultúrájával mindig vezető szerepet vitt hazai iparművészetünkben. E mellett a háborúk és idegen inváziók is a legújabb korig leginkább megkímélték ezeknek az országoknak műemlékeit. Művészetük multja a miénk s a diesőséges mult felelevenítése még ma is termékenyítő hatással lehet eleven művészetünkre.

A Múzeum májusra tervezi az erdélyi kiállítás megnyitását, míg a felvidéki kiállítás ez év őszén fog megnyílni.

NÉPMŰVÉSZETI BEMUTATÓ. Az Orsz. Magyar Iparművészeti Társulat vezetősége tervbe vette, hogy a József-körút 6. sz. alatti Technológiai Múzeum kiállítási helyiségében bemutatja saját népművészeti gyüjteményét. Hogy a hiányokat, melyek az anyagban esetleg mutatkoznak, pótolhassa, Társulatunk szándékozik magángyüjtemények bevonásával egy-egy szempontból legalább is megközelítő teljességet adni. A kiállítás alkalmából újabb előadássorozatot rendezünk népművészetből vett tárgykörrel s a népművészet és iparművészet kapcsolatairól.

A Társulat ezúton kéri tagjait, hogy közöljék a titkársággal azoknak az ismerőseiknek nevét és címét, kik az előadásokra szóló meghívóra igényt tartanak. (*)

BÜKY BÉLA a Nemzeti Szalon csoportkiállításán érdekes, magyarosan dekoratív kompozíciói mellett néhány aplikációs faliszőnyeget mutatott be. Szőnyegei igen jelentékeny — néhol kész eredményszámba menő — kísérletek a nyugati legújabb eredmények és a magyar népies formalátás egyeztetésére. (*)

G. LÁZÁR ILONA a Nemzeti Szalonban és a Kovács-szalonban csaknem egyidőben mutatta be szobrászművészetét. Primitív technikai készültsége mellett mély érzések, őszinte és közvetlen kifejezésmód rendkívül vonzóvá és értékessé teszik művészetét. (*)

AZ IPARMŰVÉSZETI ISKOLA jubileumi kiállítását január 20-án d. u. látogatta meg nagybányai vitéz Horthy Miklós kormányzó őfőméltósága feleségével együtt. Fogadásukon megjelentek Kertész K. Róbert államtitkár és Végh Gyula, az Iparművészeti Múzeum főigazgatója. A kormányzót a tanári kar élén Helbing Ferenc igazgató, magy. kir. kormányfőtanácsos fogadta. Több mint egy órát töltöttek a kiállításon a főméltóságú vendégek. Többízben is kifejezést adtak tetszésüknek a fölött az előkelő ízlésesség fölött, mely a kiállítás rendezését, a legkülönbözőbb stílusú, anyagú és rendeltetésű kiállítási tárgyakat egységbe foglalja. (*)

• TÁRSULATUNK • KÖZLEMÉNYEI •

JEGYZŐKÖNYV az Országos Magyar Iparművészeti Társulat választmányának 1931 február 12-én d. u. 6 órakor (Andrássy-út 69. sz. alatt) tartott gyüléséről.

Elnökölt: Dréhr Imre dr. ügyvezető elnök. Jelen voltak: Seenger Béla alelnök, Hauswirth Ödön, a gazd. bizottság elnöke, dr. Szalai Emil ügyész, Kölber Dezső, Kulcsár Sándor, Tóth Gyula, Bodon Károly, Szabó Rezső, Gorka Géza, Pacher Béla dr., Grabowieczky Leon, Jászay Jolán, Szablya János, Majoros Károly, Horváth Béla, F. Kovács Erzsébet, Nádler Róbert, Klausz Gyula, Thomas Antal, Dálnoki Kovács Jenő, Gádor István választmányi tagok és Szokolay Béla titkár.

Kimentették magukat: Szablya-Frischauf Ferenc alelnök, Végh Gyula, Meyer-Megyer Antal, Gulden Gyula dr., báró Szalay Gábor, Zadubánszky Irén, Györgyi Dénes és Hosszu István, Lakatos Artúr és Schober József választmányi tagok.

Az elnök üdvözli a megjelenteket, a jegyzőkönyv vezetésével Szokolay Béla titkárt bízza meg, a hitelesítésére Pacher Béla dr. és Kulcsár Sándor vál. tagokat kéri fel.

Felszólítja a titkárt, hogy olvassa fel a megelőző választmányi ülés hitelesített jegyzőkönyvét.

Több tag indítványára a választmány felolvasás nélkül tudomásul veszi a hitelesített jegyzőkönyvet.

Titkár előadja az elmult 1930. évi társulati kiállítások eredményéről szóló jelentését:

az Andrássy-úti helyiségben egész éven át permanens kiállítást rendeztünk, időnként felfrissített anyaggal. A Technológiai Intézetben, József-körút 6. sz. alatt, 1930. július 13-tól október 20-ig tartott nyári kiállítás;

1930. nov. 5-től nov. 8-ig a virágkiállítással kapcsolatos kiállításunk;

1930. dec. 4-től 1931. jan. 15-ig a karácsonyi kiállításunk. Mindezeken a kiállításokon közel 200 iparművész-kiállítónak mintegy 25.000 kiállítási tárgyát mutattuk be. Eladásra került 43.986 P 77 f értékű tárgy. A fizető látogatók száma összes kiállításainkon 12.030 volt. Tagsági jegyükkel, belépődíj fizetése nélkül kb. még egyszer ennyien tekintették meg a kiállításokat.

A karácsonyi kiállítással kapcsolatban a József-körút 6. sz. alatt kályha- és tüzelőbemutatót rendeztünk, melyen több hazai kályhagyár és szénbánya részvételével sikerült a fűtés problémáját is Társulatunkra nézve a legkedvezőbben megoldani.

Ugyanezzel a kiállítással kapcsolatban három előadást is rendeztünk. Az előadásokat felkérésünkre Lyka Károly őméltósága, a Képzőművészeti Főiskola tanára, Gorka Géza keramikus iparművész és Kaesz Gyula, az Iparművészeti Iskola tanára tartották. Az előadások iránt egyre fokozódó érdeklődés, a látogatók számának állandó növekedése azt mutatta, hogy ilyen előadások rendezése a jövőben is kívánatos.

Az elnök felkéri a választmány tagjait, hogy mondjon a választmány köszönetet az előadóknak azért a munkájukért, mellyel hozzájárultak a Társulat céljainak, a magyar iparművészet iránti érdeklődés fokozásának előmozdításához. Rámutat ezeknek az előadásoknak rendkívüli fontosságára és kéri a választmány tagjait, hogy hasonló előadások tartásával vegyenek részt a Társulat munkájában.

Szablya János indítványozza, hogy a választmány vegye tudomásul a kiállítások eredményéről szóló jelentést és fejezze ki köszönetét mindazoknak a tisztviselőknek és tagoknak, kik a kiállítás sikerén munkálkodtak. Azok a számok, melyeket az előadótól hallottunk, olyan eredményt jelentenek, mely a mai viszonyok között egészen rendkívüli.

A választmány a jelentést tudomásul veszi, a köszönetet egyhangúlag megszavazza.

Feyérné Kováes Erzsébet jelentést tesz a Társulat rendezendő kiállításainak munkatervéről:

Február végén nyitjuk meg a József-körút 6. sz. alatt népművészeti kiállításunkat a Társulat, a Néprajzi Múzeum és magánosok gyüjteményének anyagából. A kiállítással kapcsolatban újabb előadássorozatot rendezünk, melyeket a népművészetről, illetőleg az iparművészet és népművészet kapcsolatairól a Néprajzi Múzeum igazgatói, iparművészek és más szakemberek fognak tartani.

A népművészeti kiállítás után a Magyar Turista-Egyesület fog ezekben a helyiségekben sportkiállítást rendezni. A Társulat vezetőségének szándékában van ennek a kiállításnak rendezőségével a kapcsolatot felvenni és a kiállítás rendezésében résztvenni.

A nyári kiállítást július—augusztus és szeptember hónapok tartamára rendezzük. A kiállítókhoz jóelőre felhívást küldünk, hogy felkészülhessenek, mert az ő munkájukon múlik a kiállítás sikere. A kiállítás eredményére nézve igen fontos kérdés a propaganda megszervezése. Ennek költségeihez hozzájárulás iránt kérvényt intézünk a kereskedelmi és a kultuszminisztériumhoz, valamint Budapest székesfővároshoz. Kérjük a választmánytól, állapitsa meg azokat a kereteket, amelyek között az IBUSZ-szal, illetőleg az idegenvezetőkkel a Társulat megállapodást köthet.

A munkatervről szóló jelentést a választmány tudomásul veszi. Az idegenvezetőkkel és az IBUSZ-szal kötendő megállapodás kereteinek megállapítását a gazdasági bizottságra bízza.

Feyérné Kovács Erzsébet jelenti az elmult évi hatósági támogatások eredményét. Az 1930. évi nyári kiállítás propagandaköltségeihez a keresk. minisztérium 5000 pengős hozzájárulást ígért meg. Ez az összeg Társulatunk pénztárába még nem folyt be. A kereskedelemügyi minisztériumtól az évi rendes segély (4000 P) ezideig még szintén nem folyt be. Az ipariskolák igazgatóságai hivatkoznak a kereskedelemügyi minisztérium rendeletére és lemondják a tagságot. Eddig összesen 13 iskola jelentette ilyen hivatkozással a kilépését. Hangsúlyozni kell, hogy ez nemcsak a Társulatra nézve jelent anyagi veszteséget, hanem veszteség a magyar iparművészet fejlődésére nézve is, amint azt maguk a kilépést jelentő igazgatói levelek is hangsúlyozzák. Kéri az elnökséget, tegyen lépéseket a kereskedelemügyi minisztériumnál ennek a veszélynek elhárítására.

Az elnök jelenti: az ipariskolák kilépésének ügyében el fog járni a kereskedelemügyi minisztériumban és egyúttal felhasználja az alkalmat, hogy megsürgesse azt a kérését, melyet a kereskedelemügyi miniszter úrnak annak idején személyesen adott át. Ebben a kérvényben 15.000 pengő kölcsönalap utalványozását kértük a kereskedelmi miniszter úrtól, hogy ebből az alapból két-háromszáz pengős keretek között kölcsönöket adhassunk az iparművészeknek anyagbeszerzésre, munkabefektetésre stb. A kereskedelmi miniszter erre nézve ígéretet tett.

A választmány éljenzéssel veszi tudomásul az elnök bejelentését.

A választmány tudomásul veszi a jelentést, hogy a kultuszminisztériumtól az elmult évre 2000 pengő állami támogatást kapott a Társulat és 1600 pengőt a Magyar Iparművészet. A monzai kiállítás alkalmából a vallás- és közoktatásügyi minisztérium Társulatunk tulajdonát képező tárgyak közül 4000 pengő értékben vásárolt. Ebből a vételár felét, 2000 pengőt első részletül kiutalt. Kérvényt adtunk be a vallás- és közoktatásügyi minisztériumhoz, melyben kérjük, hogy a karácsonyi kiállításunkon bemutatott igen szép anyagból vásároljon. Fedezethiány miatt nem tehetett eleget kérésünknek.

A székesfőváros a nyári kiállítás támogatására 1000 pengő segélyt utalt ki. A karácsonyi kiállításon 657 pengő értékben vásárolt tárgyakat.

A választmány a jelentést egyhangúlag tudomásul veszi.

A titkár az elnök felszólítására jelentést tesz a folyó ügyekről: a mult választmányi ülésen bejelentettük, hogy átiratot intéztünk az Orsz. Mezőgazdasági Termény és Termékforgalmi Intézethez, melyben az ő londoni baromfi-kiállításukkal kapcsolatban — ahol iparművészeti anyagot is bemutattak — felhívtuk a figyelmüket arra a miniszertanácsi határozatra, hogy a külföldi kiállítások művészeti anyagát a Képzőművészeti Tanács előtt be kell mutatni. Átiratunkra válaszoltak, hogy többször próbáltak a Tanáccsal összeköttetésbe lépni, de nem sikerült.

A Tudományos Társulatok és Intézetek Szövetsége kérte a Társulatot, hogy nevezze meg közgyűlési képviselőit. Az elnökség Szablya F. Ferenc alelnököt és Szokolay Béla titkárt jelentette be.

1930. szeptember 26-án értekezletet tartott a Társulat az Építőiparok gyakorlásáról szóló törvényjavaslat előadói tervezete fölött az iparművészek érdekeinek szempontjából. Az értekezlet a következő határozatot hozta: az Iparművészeti Társulat — minthogy a törvénytervezet az iparművészek munkakörét nem érinti — csak általános érvényű álláspontját jelenti: hogy a szakmabeli képesítéseket és szerzett jogokat kéri a törvénytervezetben megvédeni. Ezt a határozatot a kereskedelemügyi minisztériumnak írásban jelentettük.

Walter Perry világszakcímtár kiadójának megbízottja révén iparművészeink kedvezményes hirdetését közvetítettük új kiadmánya számára és összefoglaló angolnyelvű ismertetést adtunk a magyar iparművészetről és a Társulatról.

A newyorki szövőiskola múzeuma számára összeállítottunk 600 pengős gyüjteményt népi textililákból a külügyminisztérium kívánságára és terhére. A 600 pengő befolyt.

Az elmult évben Társulatunk a következő pályázatokon segített közreműködésével: az Állatkerti plakátpályázat, a Rádióélet plakátpályázata és még három pályázat, melynek előkészítésében résztvettünk, melyek még nem jártak le. Ezek a Libertas plakátpályázata, az Ipartestületek díszoklevélpályázata és a Diplomás Klub jelvénypályázata. E két utóbbi pályázathirdetőt felszólítottuk, hogy díjait emelje fel.

A KADEKA hollandiai export-import vállalat felszólította a Társulatot, hogy létesítsen összeköttetést közte és iparművészeink között. Válaszunkban felszólítottuk, hogy közölje milyen garanciákat ad a kért bizományi árukkal szemben. A hollandi vállalat viszontválaszában jelentette, hogy közbejött akadályok miatt kérését későbbi időpontra halasztja.

Véleményeket, ajánlásokat adtunk Kovács Margit kérvényéhez, Zilzer Hajnalkáéhoz, Barta Ernőéhez, Varga Béláéhoz, Páder Emmáéhoz, majd Bánó Pál restaurátor iparengedély iránti kéréséhez. Az Elizabetta kerámiai gyár és Dabis babakészítő állami kölcsön iránti kérvényéhez.

A Buchner-féle hagyaték iratait Szalai Emil dr. ügyész úrhoz tettük át, aki válaszában értesítette a Társulatot, hogy a Buchner-féle végrendelet érvénytelen.

Számos esetben szereztünk iparművészeknek munkaalkalmat. Neveket, címeket adtunk érdeklődőknek, kik stílusbútor-tervezőket, egyesbútortervezőket, reklámnyomtatványt-, exlibris-, plakát- stb. rajzolókat, textiltervezőket vagy magániskolákat kerestek.

Kereskedők és iparművészek között létesített a Társulat összeköttetést a főváros területén, vidékre és külföldre.

A szegedi Bethlen Gábor kör Szokolay Bélát február 20-án iparművészeti tárgykörből előadás megtartására kérte fel. Kéri a választmányt, engedje meg, hogy az előadást a Társulat propagandája számára felhasználhassa.

Hozzájárulnak.

Tagdíjakból az idén 10.000 pengő folyt be eddigelé. 40 új tag jelentkezett. A választmány fölveszi a következő új tagokat:

Fáy Dezső festőművész, Kántor Sándor keramikus, Kotsis Rezsőné kézimunkaműhely-tulajd., özv. Szalay Pálné, Horváth Jenő festőművész, Sklensky Ilona polg. isk. tanár, Manger József építész, Baja Sándor iparművész, Szepessy Sándor építész, Petrasovszky Leo honv.-százados, Szemerey Zoltán főisk. hallg., Dénes Miksa igazgató, Kandó Magda iparművész, Wack Gézáné, Kóbor János iparművészeti szaktanár, Bp. Székesfőv. Gyógypedagógiai Foglalkoztató Intézet, Irgalmas Nővérek Cselka Intézete, Salamon Béla gyógyszerész, Mészáros Károly h. államtitkár, Schreiber Szidi iparművész, Hamvas Magda iparművész, dr. Szemmelweisz Ferencné, Borbás Béláné iparművész, Molnár Margit, Staudhammer Károly iparművész, Berényi Bálint fazekasmester, Vladár Sándor iparművész, Kisné Kende Judith keramikus, Vargyas Ilona, Poór Sándor reálgimn. tanár, Jahl Anna, Szabó Olga ötvös, dr. Paál Árpád egyet. tanár, Révész Jenő kereskedő, Pécsi Képzőművészek és Műbarátok Társasága, Havliesek Ferenc okl. mérnök, M. kir. áll. polg. fiú- és leányiskola Soroksár, Preysz Gusztávné, Borbás István szobrász.

A tárgysorozat kimerítése után az elnök felszólítja a választmány tagjait esetleges indítványaik előadására. Miután senki sem jelentkezett, elnök köszöni a választmány tagjainak, hogy szépszámú megjelenésükkel érdeklődésüket tanusították, kéri továbbra is az együttműködést és az ülést bezárja.

IPARMŰVÉSZETI ELŐADÁSOK. Az Orsz. Magy. Iparművészeti Társulat a karácsonyi kiállítással kapcsolatban három előadást rendezett. Az első előadást január 3-án Lyka Károly, az Orsz. Képzőművészeti Főiskola tanára tartotta «Iparművészet és a közönség» címmel. Az európai értelmű magyar iparművészet kezdeteit a millenniumi ünnepségek alkalmából építgették azok a kultúrpolitikusok, akiknek elképzelésében az új Magyarország megszületett. De ez az iparművészet még zűrzavaros és sok tekintetben művészietlen volt. A később feltörő iparművészgenerációk feladata volt az, hogy ebből az improvizált «kárpitos» iparművészetből európai tekintélyű és hírű magyar iparművészetet teremtsenek. Feladatukat nagyszerűen megoldották. A külföldi kiállítások bizonyítják. A siker titka — az előadó úgy látja — a magyar iparművészeknek józan, mértéktartó újító szelleme és találékonysága, mik párosulnak azzal a művészi moralitással, mely tőlük a kielégítő megoldásokon túl mindig a legjobbat követeli.

Igazságtalan az a művész, aki a közönség értetlenségéről panaszkodik. Meg kell gondolni azt, hogy a közönség olyan emberekből áll, akiktől a polgári foglalkozásán túl természettudományi, irodalmi, színpadtechnikai, műtörténeti, politikai és társadalomtudományi, földrajzi, néprajzi s ki tudja milyen más ismereteket és hozzáértést követelnek. Lehetetlen mindennek megfelelnie — ezt a művészeknek be kell látniok, ezzel számolniok is kell. Viszont a közönség megbízhat a magyar iparművészek rátermettségében, ízlésében. Tanuság rá az a gyors fejlődés, mely harmincöt év alatt európai tekintélyű magyar iparművészetet fejlesztett.

A második előadást Gorka Géza keramikus iparművész tartotta a «Modern magyar kerámiáról». Az általános, majd ebben magyar történelmi áttekintés után a modern kerámia új technikai feltételeiről szólt. A gipsz öntőformák elterjedése óta a kerámia esztétikája új értékelést, új szempontot kapott. A szögletes, ovális és kombinált formák, melyeket a régi «korongos» esztétika mint anyagszerűtlenségeket tiltott, a mai technika szerint már kézenfekvőek és lassanként átalakítják a nagyközönség anyagérzeteit. A kerámia elemeiről vetítettképes és tárgyakon bemutatott példákkal illusztrálta népszerű ismertetőjét. A modern magyar kerámia művészegyéniségeit a törekvések szerint csoportosítva mutatta be.

Kaesz Gyula, az iparművészeti iskola kitünő tanára, tartotta a harmadik előadást jan. 13-án a modern lakberendezés problémáiról. A közel ötven vetített képpel illusztrált előadás a mult századvégi romantikus, múzeumlakások hibáitól indult ki s innen érdekesen, szellemesen és szemléltetően válogatott példákon mutatta be a fejlődés menetét. A klasszikus hagyományok, a szecesszió hibáin és erényein át fokozatos tisztulással jutott el az új lakásművészet odáig, hogy a lakást minden mellékeéltól, minden hibás megszokástól megtisztítsa és az ember lakásává, otthonává tegye. Érdekes példákon mutatta be a lakásberendezés célszerű megoldásait, ahol minden funkció símán, szinte természetesen folyik. A modern egyszerű bútorokról, melyekről minden fölösleges dísz elmarad, azt szokták mondani a stílusbútorok hívei, hogy kiöli az egyéniséget. Úgy tüntetik fel, mintha nem adna módot a művész és a tulajdonos számára, hogy egyéniségét kifejezéshez juttassa. Rámutatott a stílusbútorokon olyan igen nagy szerepet játszó faragott díszítésekre, melyeket (léc, «füllung», párkány, ballusztrád alakjában) készen lehet kapni — s melyek aztán igazán semmiképpen sem egyéniek.

Összefoglalásában előadta, hogy a modern lakás bútorainak alakításánál, tervezésénél nem stíluskeresésről, nem forma vagy díszítés kereséséről van szó, hanem a célszerű, a gyakorlatias szerkezetből önként adódó megoldásokról.

Az előadásokat a közönség igen nagy érdeklődéssel kísérte. A hallgatók száma előadásról-előadásra nőtt. Az utolsó alkalommal színültig megtöltötték a Technológiai Múzeum nagy előadótermét. (*)

• SZAKIRODALOM •

SCHOBER JÓZSEF: Silk and the silk industry. (Selyem és a selyemgyártás.)

Terjedelmére és belső értékeire nézve is tekintélyes könyv. Az egész világ selyemgyártásával, annak legkülönbözőbb ágaival foglalkozik a selyemhernyótenyésztéstől, a fonálkészítésen át, a kelme elkészítéséig és a piacra dobásig. Értékes és szabatos adatokat foglal össze történelmi, technikai, művészi és gazdasági vonatkozásban is. A fonalak és szövetek magyarázó listája mellett kimerítő bibliografiát is ad könyvében a szerző. Szakkifejezések ötnyelvű szótára szintén igen figyelemreméltó értéke a könyvnek.

A selyemnek, selyemkészítésnek igen nagy irodalmában ennek a könyvnek különös értéket éppen az ad, hogy az első olyan mű, mely az anyagot, a selyemtenyésztés és termelés területét minden vonatkozásában összefoglalóan tárgyalja. Nagy haszonnal olvashatják szakemberek, technológusok, vegyészek, gyárosok, kereskedők, művészek és pedagógusok. A mellett a nagyközönség is élvezettel lapozhatja ezt az értékes könyvet. (*)

A KÉPZŐMŰVÉSZETI TÁRSULAT ÉVKÖNYVE a 70. jubiláris év alkalmából gazdag tanulmányi és kép-tartalommal jelent meg. Irói Lukács György elnök, Hekler Antal, Herczeg Ferenc, Kézdi K. László, Milotay István, Gerő Ödön, Neográdi József, Gerevich Tibor, Pipics Zoltán és Gombos Bertalan. (*)

ARCHIV c. németországi grafikai lap pompás magyar számot jelentetett meg. Ebben ismerteti a magyar reklámgrafika mai értékeit. Pompás reprodukciókban mutatja be a magyar plakátok és más művészi reklámnyomtatványok gazdag sorozatát. A nagysikerű magyar szám szerkesztéséért elismerés illeti Rosner Károlyt, aki nagyon értékes szolgálatokat tesz kultúrpropagandájával. (*)

A szerkesztésért és a kiadásért felelős: Szablya Frischauf Ferenc. 51114. — Athenaeum. Nyomdaigazgató: Wózner I.

Ázsiai tadzsik ingmellek.
Kihímzett applikációs származású dísszel. (Ébner S. dr. Rátétes díszítmények c. cikkéhez. A Néprajzi Múzeum gyüjteményében.) — Gestickte Hemdbrust der asiatischen Tadsik. — Embroidered front-shirt of the Asiatic people Tadsik.

Az Athenaeum r.-t. nyomása.

A MAGYAR NÉPMŰVÉSZET FÖLDRAJZA

Ami páratlanul álló népművészetünkből nem szabad ideig-óráig tartó divatkultuszt űznünk, amit csak a puszta lelkesedés méltányol addig, míg a szalmaláng el nem lobban. Népünk művészete sokkal mélyebbreható megbecsülést, a benne lévő lelki erőknek sokkal nagyobb érvényesítését, felhasználását érdemeli.

Hogy pedig igazságos bírái legyünk magunknak, de meg tudjuk azt is mutatni, miben különbözünk másoktól, ahhoz tárgyilagosan egybe kell vetnünk a mi népművészetünket szomszédaink hasonló alkotásaival. Ha ezt megtesszük, akkor még jobban megerősödik magunkba vetett bizalmunk és az a meggyőződésünk, hogy magyar népünkben is nagy lelki emelkedettség, szellemi kifínomodás, sajátos kultúra a melegágya minden művészi alkotásnak. Nem a puszta játékösztönből fakadó szórakozás, hanem tudatos lelki munka és szellemi képesség nyilatkozik meg népünk művészkedésének minden terén. Ez a művészi készség azonban nem mondható általánosnak, sőt nagyon is megszorított és egyes vidékekre koncentrálódik, bizonyos területi jellegzetességet, lokális stílusszerűséget teremtve népművészetünkben, amit csak akkor ítélhetünk meg, ha az országszerte összegyűjtött anyagot mind magában, mind pedig a környező népek művészetével összehasonlítjuk. Elsősorban azzal kell tisztába lennünk, hogy népünknek nem minden tagja képes művészi alkotásokra. Közöttük is a kiválóbbak, invenciójuk, találékonyságuk, kézügyességük által hivatottak módjára előljárnak. Eszmét adnak a többségnek és módot nyujtanak a többieknek néha a nyilt tanulásra, máskor az ellesett, rejtett utánzásra.

Igy nagyon nehéz és kockázatos általános jellemzést adnunk népművészetünkre. Könnyen tévedéseket, hamis képet adna minden meghatározás népi kultúránknak erről a legszembetűnőbb bizonyítékáról. Annál inkább meg kell ismernünk az egyes helyi különlegességeket, ami csaknem pontoson körülhatárolható területeket, népművészeti gócokat teremtett hazánkban. Igy beszélhetünk sajátságos székely népművészetről, kalotaszegi, torockói, csángó, palóc népművészetről, egységesen jellemezhető gyüjteményekbe szedhetjük össze szilágysági, rábaközi, sárközi, somogyi, matyó, kunsági, jászsági hímzéseinket, ami csak a magas fejlődésre jutott népi kultúránk differenciáltságának tanubizonysága.

Ebben a nagy differenciáltságban felette különbözik úgy nyugati, mint keleti szomszédainktól, akik egymás között két ellentétes jellemvonásban teljes divergenciát mutatnak. Míg ugyanis keleti szomszédaink népművészete csaknem egységesen jellemezhető primitívségben élte ki magát, nyugati szomszédaink népművészete magasabb kultúra hatása alatt nemcsak eredetiségében szenvedett, de a tanultság következtében elvesztett minden saját belső invenciót, magasabb művészeti formák utánzásával minden önálló fejlődési képességet és minden spontán őszinteséget.

A magyar népművészetben is érezhető volt — inkább az ország nyugati része felé — a magasabb művészetnek hatása. A renaissanceenak, barokknak, rokokónak erős nyoma kimutatható legfőképpen fafaragó-művészetünkben. Minél jobban átmentek ezek a formák népünk kezére, annál jobban elmosódtak az idegen kultúrhatások a magyar lélek eredetiségre, önálló megnyilatkozásra, egyéniségre törekvő sajátossága folytán.

A magyar lélek eredeti alkotásra törekvő természete legjobban megnyilatkozik a magyar népi ruháknak, akár a szűrnek, akár a subának díszítéseiben. Általános alakjuk, szabásuk mellett hímzéseik különlegességében helyi jellegzetességet nyertek, mert a rajtuk lévő mintákat nem sablonos utánzással előírás szerint rajzolták és varrták ki a szűcsök és szűrszabók, hanem önálló tervezéssel teremtettek új mintákat vagy alakították át a régit. Ezért tudjuk a közös stílus és általános forma dacára egyéni díszítő sajátságai által megkülönböztetni a kecskeméti bundát a sárközitől, a mezőkövesdi matyóködmönt a tardi dakutól vagy a tiszapolgáritól, a békésit a biharitól, a torockói mejjre valót a kalotaszegitől, sőt a csököli katolikus ködmönt a reformátustól és így tovább. A differenciálódás még feltűnőbben fokozódik szorosabban a nép kezén keletkező hímzésekben, melyeknek mintás variálásában a legmesszebbmenő verseny fejlődik ki úgyannyira, hogy minden egyes népi hímzést úgy kell tekintenünk, mint egyéni alkotást.

Mint ahogy minden magyar embernek van külön politikai ideálja, amitől a szebb jövőt reméli, mint ahogy gazdaságában is szereti a maga önálló gondolatát érvényesíteni, úgy ruházkodásában is, de népművészetében is az általános formán belül szereti kifejezni a maga egyéniségét,

önálló meggyőződését, amit a másikénál különbnek tart és törekszik is tökéletesebben megcsinálni. Elismeri a legkiválóbbat s azt, aki nálánál jobbat, szebbet tud. A pásztorok is megmondják, hogy ki közöttük a legjobb faragó. Egy-egy öreg faragó pásztornak még hótta után is sokáig megmarad a híre. Lehet a faluban több író asszony is, aki a hímzések alá írja a hímes virágokat, de közelismerésben csak a legjobban tudó részesül s ha ismerjük népművészetünk születését, lelki háttereit, akkor nem is tarthatjuk azt általánosan a primitívség megnyilatkozásának, hanem inkább egy népesoport, mondjuk egy vagy több falu versenyéből kialakuló fokozott lelki működésnek, ami a nagyobb földrajzi egység népének, az ú. n. etnográfiai terület magyarjainak legkiválóbbjait reprezentálja. Némely jó faragó népművésznek vagy kiváló íróasszonynak Kalotaszegen, a Palócságban, Sárközön több falu határába elmegy a híre és messzebb vidékekről is eljárnak hozzájuk, velük iratják vásznaikat, ellesik munkájukat.

Igy akár térképre vethetjük népművészetünk helyi jellegzetességeinek földrajzát, területi elhatárolását, melyen belül a viselet, a házbeli bútorzat, az építkezés, alkalmi ruhák, lakodalmi kendők, keresztelői ruhadarabok, halottas lepedők díszítéseiben helyi stílus alakult is, a mustrák csak azon belül variálódtak az egyéni ízlés szerint.

Ez a területi elhatároltság a népművészetben, különösen hímzőművészetünkben annyira ment, hogy némely vidéken még a technika is különleges lett. Pl. a kalotaszegi írásos vagy a mezőségi fonatöltés, a buzsáki különleges öltés, a dunántúli faragó pásztorművészet spanyolozási technikája stb.

Még az olyan egynemű technikában is, amilyen a keresztszemes hímzőöltés, különleges területi sajátosságok fejlődtek részben a minták által, részben más öltésekkel való kontúrozás folytán.

Hasonlítsuk össze a székely, szilágysági, rábaközi, palóc keresztszemes hímzéseket s akkor mindegyikre mondhatunk valami különösen jellemzőt. A székely hímzés a szálánvarrott technika gyors ütemét használta ki és egyszerű, ritka virágú mintáiban a gránátalmát, fenyőágat, tulipánt, csermakkot, rózsát, lóherelevelet ismerhetjük fel. Legjellemzőbb vonása a könnyedség és a fonalak finomsága.

A szilágysági keresztszemes és szálánvarrott technikával vékony fonalból szőtt vászonra készült. Sok rokonságot mutat a székellyel. Attól

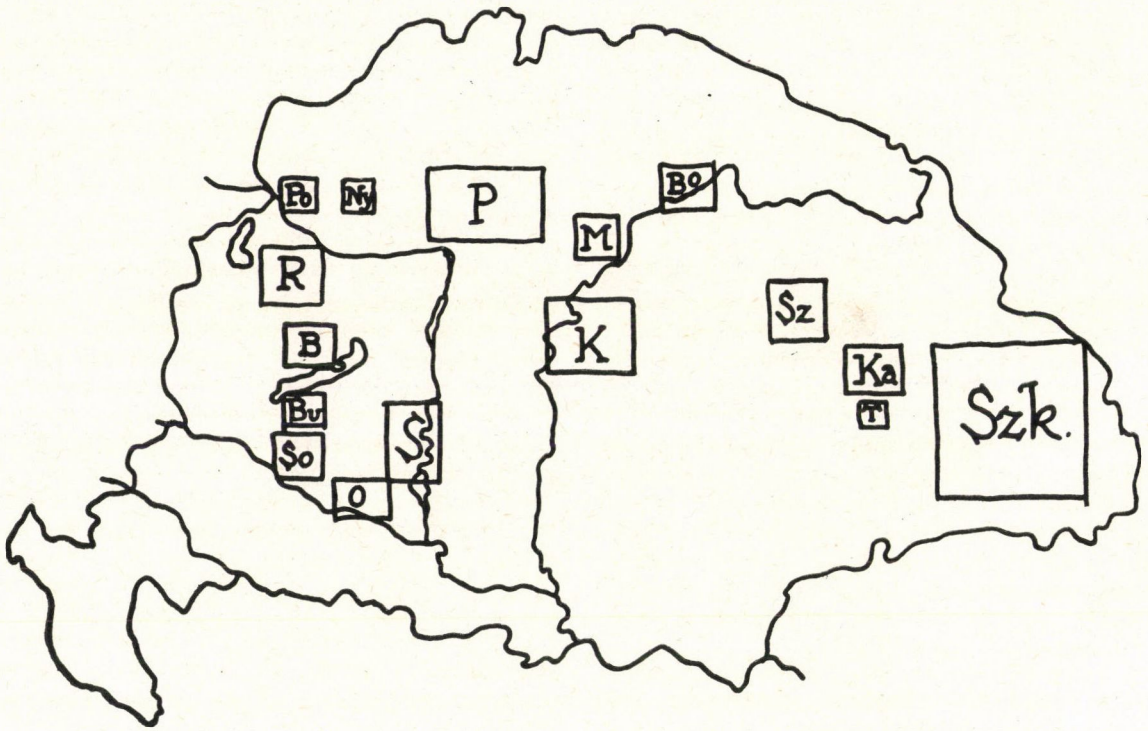

B = Bakony (Fafaragás, pásztorművészet)
Bo = Bodrogköz (Szövés)
Ka = Kalotaszeg (Hímzés, fafaragás)
K = Kúnság
M = Matyók (Hímzés)
Ny = Nyitra
O = Ormányság (Pásztorművészet, szövés)
P = Palócság (Hímzés, fafaragás)
Po = Pozsony
R = Rábaköz (Hímzés)
S = Sárköz (Hímzőművészet)
So = Somogy (Pásztorművészet)
Szk = Székely (Hímzés, fafaragás)
Sz = Szilágyság (Hímzés)
T = Torockó (Kerámia)

Magyar népművészeti gócok térképe,
mutatja azokat a területeket, melyeken még ma is élő és egységesen jellemezhető magyar népművészetet láthatunk.

leginkább a díszítőelemek aprólékossága és lekerekítettsége különbözteti meg, ami mellett jellemző sajátsága, hogy tűzőöltésekkel vagy száröltéses vonalakkal körülhatárolják.

A keresztöltéses hímzésekben leginkább érvényesült a nyugati hatás a Dunántúlon, ahol főként Sopron, Győr vidékének népe használta fel a nyugatról kapott mintákat kevés átalakítással annyira, hogy némely rábaközi hímzésünkön talált pávás madaras mustrát megtalálhatjuk Ausztriában is a régi úri hímzések között. (Pl. a gráci Landesmuseum egyik ágyában levő párna dísze.) Valószínűleg osztrák mintakönyvek is jutottak a nép kezére, elterjesztve a nyugati mintákat. Annál inkább megbecsüljük a palócság és a matyóság keresztszemes hímzéseit, meg a székely és szilágysági hímzéseket, melyeknek eredetisége így még nyilvánvalóbban kiemelkedik.

Ezeket a jellegzetes különbségeket szemmel tartva, készítettem el a népi hímzéseink elterjedését feltüntető térképet, melyen nagy betűkkel jelöltem meg az egységesen jellemezhető népművészeti gócokat.

Egészen éles határokat ma még az anyag hiányossága miatt nem lehet megállapítani. A nagyjából tájékoztató négyszögű megjelölések mégis megadják egy-egy vidék népművészeti, főként hímzőművészeti helyzetét.

ÉBNER SÁNDOR DR.

NÉPIES KERÁMIÁNK

Fazekasságunk évszázadok óta a céhes mesterségek közé tartozik; mai szóval a képesítéshez kötött iparágak egyike. Termését tehát nem sorozhatjuk minden feltétel nélkül a népművészet alkotásai közé, a faragott guzsalyok, jármok, párnavéghímzések, spanyolozott tükrösök, pásztorerszények csoportjába. Cserepeink abba a sorba tartoznak, ahova népművészetünk más, többé-kevésbbé céhben, céhbeli mesterek kezén fejlett népies iparunk: a papucs, csizma, szűrszűcsmunka, bútor, mézeskalács, kékfestő s egyebek mestersége. A fazekasság, mint a többi céhes mesterség is, nem a parasztház vagy egyetlen falu ellátása érdekében dolgozott, hanem nagyobb környezet számára. Számba vette ugyan az egyes területek, sőt községek ízlését, kívánalmait is, de elsősorban a céhbeli szabályok kötötték s nem egyszer a városi hatóságok szabályai, ármaximálása vagy más megkötése. Ez iparágakat számtalan gyakorlati érdek a formák, színek, díszítmények unos-untalan ismétlésére szorítja. Így alakulnak ki egyes vidékek, egy-egy ipari gócpont környékének mesterségbeli jellemzői, amikről alkotásait felismerjük s többékevésbbé helyhez rögzíthetjük.

De az is kétségtelen, hogy különösen elmaradottabb vidékeinken számtalan céhkötelékbe nem tartozó kontár is dolgozott, akiket, ha érdekkörükön kívül maradtak, a céhbeliek sem bántottak, de viszont nem is oktattak, vezettek s akik előtt technikai újságaikat mindenkor szorgalmasan eltitkolták. Formát és díszítményt ugyan a látott darabokból így is tanulhattak, de igazában mindig magukra hagyott számkivetettek, akiknek a maguk emberségéből kellett alkotniuk és megélniük. Ők képviselik a népművészet színvonalát.

Fentebb már említettük, hogy a fazekasmester is, mint pl. a szűcs vagy szűrszabó is, számba vette vásárló közönségének ízlését, forma- és díszítményigényét, bizonyos hagyományokat, amikhez az egyes vevőterületek ragaszkodtak. E hagyományok között bizonyára voltak igen régiek is, mint ahogy a mesterek által konzervált mesterségbeli hagyományok között is találunk ősieket, például az egész európai, sőt más világrészbeli formákkal és díszítményekkel azonosakat is, amiket csak a hagyomány konzerválhatott. Ilyen díszítmény például az ujjal nyomkodott zsinórszerű díszítmény egyes edények (pl. az igen ősi szabású gyertyamártó edények) oldalán, aminek nemcsak díszítménybeli, hanem technikai szerepe is van, nevezetesen mint abrones fogja körül az edényt s ezzel ellenállóbbá, erősebbé teszi.

Az ősi formák és díszítmények konzerválása és a céhek technikai újításai és díszítményekben való divatkövetése adják azt az együttest, amiből egy-egy vidék többé-kevésbbé sajátos termelésének képe kialakul. Az üveggyártás technikájából magyarázódó formákat éppen úgy megtaláljuk egyes fazekasok próbálkozásaiban, mint a késői renaissance majolika olasz, tiroli, morva, német közvetítésű díszítményeit, vagy a bécsi porcellán s a hazai manufaktúrák díszítménykészletének változatait. Mindezek a hatások azonban nem mindenütt egyformák, sőt nem is jutnak el mindenhová. Itt-ott hosszabb-rövidebb életű egyéni kezdemények is vannak. A tordai fazekas egyszerre csak (a kilencvenes évek elején) a görög antik vázák és középtengeri fémedények formáit kezdi díszedényekként mívelni s negyven év mulva ugyanezt tömegben

fotografálják a mezőtúri fazekas udvarán a Hungária-film számára; az udvarhelymegyei parasztfazekast meg azon kapjuk rajta, hogy a Mauthner virágmag-árjegyzékének színes címlapjáról szedi az ihletet a református eklézsia borosedényének oldalára. Formák és díszítmények formáinak eredete úgyszólván kifürkészhetetlen. Különösen nálunk, ahol történeti sorsunk, sok hányattatásunk, pusztulásunk, ide-oda telepedésünk s a közénk időnként nagy tömegben tóduló más multú fajok áramlása, magával hordozott hagyománya a keveredés hihetetlen mértékét okozta. Ismeretes, hogy a morva-német újkeresztények (habánok) útja Nyitrából a Felvidéken keresztül Erdélybe kanyarodik s útjában új technikát és díszítménykincset szór el; az is valószínű, hogy a mórágyi edények díszítőmódjáról előbb-utóbb kiderül, hogy a betelepített svábság magával hozott tudásának is köszönhet egyet-mást; Svájcban látunk szembetűnően hasonló ornamentikát.

Köztudomású, hogy a bádog-, vas-, üveg- és porcellánedény ellenállhatatlan hódító útja nyomában hogyan zsugorodott össze régi jeles fazekasságunk, hogyan pusztult el vagy van pusztulóban a legtöbb vidéken. De a pusztulás nem egyenlő mértékű. Míg régen a jobbmódú vidékeken és a városokban virágzott a mesterség, ma ellenkezőleg a legelhagyatottabb zugokban él még a mult hagyománya. Mint a magyar népi kultúra legtöbb mult értéke, a fazekasság is a legelmaradottabb nemzetiségi területekre húzódott vissza s a magyar fazekas technikai tudásának és díszítménykincsének ma szegény vidékek tótjai, oláhjai az örökösei, továbbfolytatói és termelésének fogyasztói.

Igy jutottunk el oda, hogy ma már a magyar fazekasság tanulmányozása nem annyira néprajzi, mint inkább történeti feladat. Ha múzeumaink ezelőtt évtizedekkel, a haldoklás idejében össze nem gyüjtötték volna ilyenneműemlékeinket, ugyan hiába járnók a falvakat; s hiába azt a nehány műhelyt, ami még tengődik. A fazekasságunkat éppen úgy elpusztította a modern gyáripar, mint szűrszabóságunkat, a magyar szűcsmesterséget s számtalan más kisipart.

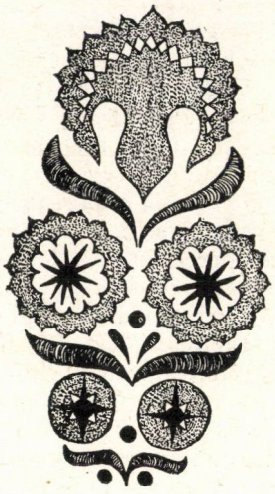

Magyar népi rátétes dísz. Fábián Gyula rajza.

Fazekasságunk alkotásainak áttekintését tehát csupán múzeumi anyagunk alapján kísérelhetjük meg. Minthogy pedig a tárgyak gyüjtésével egyidejűleg a hozzájuk tartozó nyelvi, nyelvjárási, valamint technológiai adatgyüjtés nem történt meg (s ma már aligha végezhető el), a széttekintésben nélkülözni vagyunk kénytelenek magának a műhelynek és a nyelvi hagyományoknak vallomását. A területi felosztásban és jellemzésben ez mindenesetre nagy hiányunk. Még azt sem tudjuk, hogy magának a mesterségnek nevei az ország mely területein általánosak. Ilyen nevek: fazekas, fazakas, gelenesér, gölönesér, tálas, csupros, korsós stb. Annál kevésbbé ismerjük az egyes vidékek használt anyagának kémiai természetét, a használt mázak, festékek összetételét, az égetés körüli szabályokat, a díszítményelemek, eszközök nevét, az egyes mesterségbeli fogások megnevezését s számtalan más, a részletesebb jellemzéshez szükséges tudnivalókat. Ami ebből a körből ismeretes, annyira szorványos, hogy térképszerűen nem rögzíthető s például fazekasságunk ornamentikájának nyelvjárási körülhatárolására hasznavehetetlen.

A rendelkezésünkre álló anyag alapján vázlatosan annyit megállapíthatunk, hogy formában, színezésben, díszítményben kétségkívül vannak vidékenként megkülönböztethető csoportok. Ezek a csoportok területileg általában egyes néprajzi területeink határaihoz igazodnak. Annyi dialektust azonban nem tudunk megkülönböztetni, mint pl. népnyelvünk területén, már csak azért sem, mert — mint fentebb érintettük — az áru nagy területeket járhatott be, a közlekedési utak mentén igen messzi területre eljuthatott. Kétségtelennek látszik például, hogy a Szentendrei-sziget községeit Pozsony, Nyitra fazekasai látták el edénnyel, minthogy e törékeny portéka számára a multban is kitünő víziút állt rendelkezésre; magán a szigeten pedig — erdőtlen homok lévén — fazekasság sohasem virágozhatott. Valószínűleg könnyű volna kideríteni, hogy hasonlóképpen történt délebb is a dunamenti községek java részében. Gróh Istvánnak ama föltevését azonban, hogy az ú. n. «győri» edényt Győrből víziúton vitték volna az erdélyi Alvinere — már sokalljuk, kivált mióta tudjuk, hogy Bethlen Gábor éppen Alvinecn telepítette meg a vallásuk miatt üldözött nyitrai újkereszténycket (habánokat).

Fazekasmesterségünk nemes hagyományaiból legtöbbet őrzött meg az a terület, amelyet a zavartalan fejlődésben s a nyugodt dolgozásban a török világ legkevésbbé zavart, az egykori királyi terület és az erdélyi fejedelemség. Pozsony,

Nyitra megyétől a Felvidéken, a Partiumon át a székelységig, illetőleg Brassóig húzódik ez a sáv, amelyen a kiváló fazekas-gócok hosszú sora virágzott évszázadokon át s még a XIX. század első felében is, a más anyagú (vas stb.) edényfélék elterjedése után is kiválót tudott termelni. Színben, ornamentikában ez a leggazdagabb terület, amely ugyane tekintetben több vidékre osztható. Legnyugatibb részét (Zólyom, Pozsony, Nyitra) a technikai kiválóság, gazdag rajz, színszeretet jellemzi. Legtöbbet őrzött meg az újkeresztény hagyományokból. Legtovább forgatta az ecsetet, azaz legkésőbb tért át a gurgulyára, a festék folyatására. Újkeresztény módra legtovább él a díszítmények barna konturozásával. Ez a vidék készítette a legkiválóbb jelvényes céhedényeket s ennek voltak legszebb betűtípusai a (rendszerint az edény nyakán alkalmazott) feliratok számára. Sokáig jelzi edényeit mesterjegyekkel. Kedvelt színe: fehér alapon kék, zöld, sárga, lilásbarna s időnként vagy helyenként egy rózsaszínszerű árnyalat. Külön csoport a zólyomi fehér alapon dús kék virágú díszítménnyel ékesített, ornamentikailag tagozatlan testű edény; néha igen kevés sárga színnel is találkozunk rajta.

A következő területet, mely nagyjában Abaújvármegyéig terjed, általában a fentiek jellemzik, de a díszítmény gyérebb, kevésbbé zsúfolt, magyarosabb, amely a magyar-szűcs és szűrszabó ornamentika stilizáló módjára emlékeztet. Színei is enyhülnek. Gyakoribb a sárga, kék alap. Külön csoportja a hontmegyei, karcolt díszítésű s gyakran jelmondatokkal ellátott edény. E területnek kiváló műhelyei voltak Gömörben, Rimaszombatban, Borsodban, újabban Sárospatakon. Heves, Borsod déli része, Sárospatak sok közösséget mutat az alföldi edényekkel. Gyakori a zöld, barna alapszín, gyakoribbak a feliratok, az emberalakú edények. Egészen alföldi jellegű a tiszafüredi edény; specialitása a zsinóros dolmányú, kígyóval díszített emberalakú edény (pálinkásbutykos), a m i s k a. Heves—Borsodtól kelet felé egyre gyakoribb a geometrikus ornamentum. Külön csoport a primitív technikájú, egészen népies, jobbára sötét alapú s mértani elemekkel díszített vagy szerény, de üde, friss virágozással ékesített szepesi szász területről eredő edényféle, főleg kanesó. Ennek az egész felvidéki területnek jellemző, gyakran ismétlődő díszítő eleme a kecsesen szökellő szarvas.

Az erdélyi cserepet elsősorban színei jellemzik. Leggyakoribb a fehér vagy sárgásfehér alapon kékellő díszítmény. A székely edények nagy tömegét a hasonló alapon rajzolt zöld- barnaszínű díszítmények teszik külön csoporttá. A Küküllő tájékán született s virágzott két emberöltőn át a sötét, kobaltkék alapon sgraffito technikával készült takarékos, szabatos díszítmény: leggyakrabban egy szál virág, szőlő vagy fürjmadár. A Felvidék termelésére emlékeztető szép és gazdag rajzú s viszonylag színpompás, úgynevezett g y ő r i edénynek legdúsabb lelőhelye Kalotaszeg, ez a népművészeti tekintetben annyira gazdag faluesoport. Valószínűleg az alvinci újkeresztények hagyományai élnek az itteni régebbi kivételesen szép edényesoportban. Külön ki kell emelnünk az erdélyi kályhacsempék gazdag sorozatát, amelyben egyrészt a legrégibb (részben még középkori) stílushagyományok, másrészt a legszebb bokrétás elrendezésű népies megoldásokat találjuk. Külön csoport a csikmadarasi füstölt edény, amellyel nagyobb számban, több műhelyből eredőleg (Nádudvar, Mohács, Szentes) az Alföldön is találkozunk.

Ahogy a Felvidéket tarkasága, Erdélyt a fehér, kék (a székelyt a zöld, barna), úgy jellemzi az alföldi termelést a barnássárga, zöld alapon fehér, zöld, vörös díszítmény. Említettük a fekete edényt is, amelyen fényesítéssel művelik a díszítményt. Tiszafüred, Debrecen, Hajdúnánás, Nádudvar, Mezőtúr, Hódmezővásárhely, Szentes a multban kiváló fazekasgócok, mindenik valami sajátos jellel különbözvén a másiktól. Úgylátszik, hogy az Alföld formában a leggazdagabb, díszítményben a legmagyarabb területünk. Külön gazdag tárgycsoportja a sok, elmésen, de néha vastagon verselő felírással ékeskedő pálinkatartó butykosféle, a pereceskulacs s itt készült a legtöbb emberszabású edényféle is. A régebbi butykosok finomrajzú karcolt díszítményei vagy nehány foltból mesterien odavetett virágozásai a legmagyarabb díszítmények, amelyek a szűcs- és szűrszabó díszítményeivel mutatnak rokonságot. E területről maradt ránk a legtöbb hatalmas méretű primitív díszítésű fazékféle s az egészen külön típusú, domború díszítésű gyertyamártó edény, jobbára nagy, de formás számokból rakott évszámmal. Az alföldi edény forma-, szín- és díszítménykészlete kisugárzott

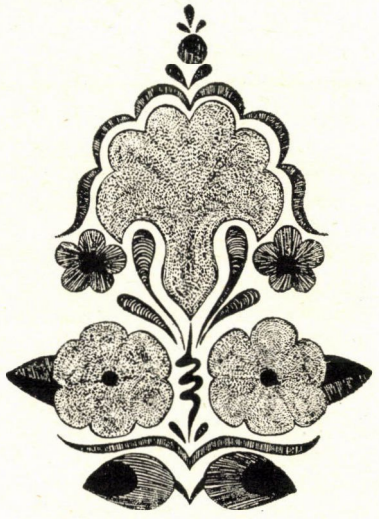

Magyar
népi rátétes dísz.
Fáblán Gyula rajza.

egyrészt a dunántúli alföldi jellegű területekre, másrészt az Alföldre igyekvő folyók mentén húzódó hegyvidéki völgyekbe, részben nemzetiségű területekre is, például a Körösök vidékére (Rév, Belényes). Itt a hajdúsági, sárréti, bihari, aradi területen találkozunk egy fehér, vörös díszítésű mázatlan edénytípussal (korsófélével), a vászonedénnyel, amelyen egy nagyon ősinek látszó, takarékos, sajátosan magyaros jellegű díszítőmód emlékei élnek.

A Dunántúl nagyobb, különösen északi és nyugati részeit a multban az eddig ismert jelek szerint Pozsony, Győr tájáról látták el olyan edénnyel, amely az első csoportban ismertetett edényekkel tart rokonságot. A dunántúli műhelyek nagyobb része is e terület hatása alatt állott. Csak Tolnában, Baranyában találkozunk egy sajátos, vörös-sárga vagy fekete alapon vörössel, feketével, zölddel és sárgával díszített edényfélével, amelynek főgóca Mórágy volt; ez a falu a virágozásban volt nagy mester. Külön ki kell emelnünk a dunántúli céhedényeket, nevezetesen a céhek nagy boroskancsóit, amelyek jobbára egyszínűek (zöldek) s dús domború díszítéssel ékesek.

VISKY KÁROLY

RÁTÉTES DÍSZÍTMÉNYEK STILIZÁLÓ HATÁSA A MAGYAR NÉPI HÍMZŐMŰVÉSZETRE

A magyar nép síkdíszítőművészete gazdag, alaki változatosságával, harmónikus színességével, népies üdeségével és még mindig erős fejlődőképességével legelevenebb forrása a magyar lélekből meríteni vágyó iparművészetünknek. Ennek a hatalmas nemzeti erőt kifejező kincsünknek, amit főképpen népi hímzéseink tartalmaznak, tág tere kínálkozik iparművészetünk minden ágában a felhasználásra. Leginkább úri hímzőművészetünk meríthet belőle. Itt már eddig is eredményesen érezhető hatása a ruhadíszítményekben. Nem elég azonban csak magukat a formaelemeket ismernünk, sokkal könnyebben tudjuk ezeket értékesíteni, ha eredetükkel is tisztában vagyunk.

Az egyes népi díszítőelemeknek nagy vitairodalmuk van. Ilyen volt a szűr- és subahímzéseinken gyakori ú. n. pávaszemes motivum vitája, melyet Visky Károly egy csapásra eldöntött azzal a sorozattal, mely végérvényesen beigazolta a pávaszemes mintának származását — a rózsából. Ha tudják iparművészeink azt az igazságot, hogy miképpen fakadtak népünk lelkében a díszítőelemek, akkor azok felhasználása is tudatosabb és a magyar szellemnek megfelelőbb lesz, mintha csak a puszta forma áll előttünk magyarázat nélkül.

A magyar síkdíszítőelemek két irányban fejlődtek. Az egyik irány a naturális virágokból fokozatosan leegyszerűsített vonalakkal stilizált formákhoz vezetett s ebben csúcsosodott ki legmagasabbra népművészetünk.

A másik irány a vékony bőranyagból, irhából vagy a vékony színes textilanyagból kivágott, természeténél fogva lekerekített, egyszerűbb vonalakkal előálló formaelemekből keletkezett és haladt a részletek aprólékosabb kiképzésével a bonyolultabb formák felé.

Hogy értékelhessük ez utóbbi irány jelentőségét, át kell néznünk kissé az applikációs munkák földrajzi és történelmi elterjedését.

A néprajzi kutatás már tisztázta azt a kérdést, hogy a magyar népies díszítőművészet elvont stilizált virágformái hogyan keletkeztek az eredetileg naturalisztikus elemekből. De éppen ennek a díszítőművészetnek egyik igen gazdag forrása ellenkező irányból táplálta a nép készségét. Azt mondhatnók, a bőrapplikációkból származó hímzéselemek dedukció útján keletkeztek. A bőr anyaga és a kivágás technikája volt az elvontabb formák stílusmeghatározója. A dedukciós úton indultak a bőrapplikációkból keletkező hímzéselemek, melyekben a bőr anyaga és a kivágás technikája volt az elvontabb formák irányítója, minthogy egyrészt az anyag, másrészt a technika szorosabb korlátokat szabott. A rátétes munka technikája természeténél fogva megszabja annak törvényszerűségét is, aminek első követelménye a legtökéletesebb szimmetria és a részletek pontos ismétlődése. Ninesenek benne kieső részletek, a legsűrűbb mintában is minden vonal szervesen, megszakítás nélkül összefügg egymással. Ezzel a tökéletes szimmetriával az applikáció teljes ellentétbe kerül a virágot ábrázoló hímzésekkel, melyekben éppen a részaránytalanság a legjellemzőbb. Annyira, hogy a térkitöltésben mutatkozó megegyezések

szimmetriás hatást keltenek ugyan bennünk, de, ha közelről vizsgáljuk a részleteket, azokban mégcsak véletlenül sem fedezhetjük fel a két oldal teljes megegyezését.

Az applikációs mintákból keletkezett népi hímzéseket tehát elsősorban a tökéletes szimmetria árulja el. Fokozatosan visszavezethetjük valamennyit az ősi bőrkivágásokra, melyeket eleinte a szegélyükön hímeztek vagy a középső részükön öltöttek le néhány színes szállal vagy zsinórral, hogy változatosabbá tegyék a bőrapplikációs minta egyszínű foltját. Később mind sűrűbb lett a hímzés az egyszínű irha-rátéteken és közben az üres tereket is annyira kitöltötték, hogy végül is a hímzés egészen elnyomta a kivágott irhamustrákat és elhódította a kivágásos technika által szabadon hagyott legapróbb térséget is. A hímzésnek az applikáció rovására történő fokozatos térhódítását leginkább női és férfi ködmönökön, mejjrevalókon láthatjuk, csaknem minden országrészünk síkdíszítőművészetében.

Az ősi applikációs bőrvirágoknak a népi síkdíszítőművészetünkben való nagy szerepét már Fábián Gyula éreztette velünk a palócság ködmöndíszítéseiről vett minták elemzésével. Mint ő mondja «bőrt bőrrel díszíteni, ez oly naiv gondolat, mely az ősi magyar szűcsök lelkében támadhatott.» Ábráinkból világosan kitűnik, hogy miként lopózkodott be a hímzés először a bőrapplikációk mellé olyan virágalakokban, melyeknek kihímzése nem járt semmi nehézséggel.

Az ősi kivágott mintákban még alig van hímzésnek nyoma. Későbbi hímzéseken már gyakran megtörténik, hogy tisztán felismerhetjük a régi bőrvirágokat, mint alapmotivumokat, de a hímzés már csaknem teljesen befedte az ősi bőrfoltokat.

Ez utóbbi díszítményekben a formák annyira megállapodtak, hogy a merevebb vonalú bőrapplikációs minta a szűcs fejében teljesen megrögződött és már nem volt szükség arra sem, hogy kivágja a hímzés alá az irhát, hanem egyenesen a bőrre írta a körvonalakat, melyeket most már teljesen kihímzett.

Ugyanezt a fejlődésmenetet láthatjuk a dunántúli, sárközi és békési ködmönvirágokon.

Ezek a példák azonban nemcsak a mi népművészetünkben állanak előttünk. Ugyanezt csaknem törvényszerű általánosságban találjuk más népeknél is, akiknek díszítőművészeti alapjait az ősi applikációs minták adták. Ennek példázására álljon előttünk az ázsiai goldok és kirgizek népi hímzőművészete.

Régebben a goldoknak és kirgizeknek egyedüli díszítőmódja a rátétes munka volt, mert a szárított és megpuhított halbőrből készült ruhájukra, amit a rénszarvas aortájából készített húrszerű cérnával varrtak össze, máresak más anyag hiányában sem tehettek egyéb díszítményt, mint a megfestett halbőrből kivágott mintákat. Az állandóan halászatból, vadászatból élő népnek csak módosabbjai jutottak hozzá később színes selyemfonalhoz, amivel a rátéteket sűrű hímzésekkel konturozták, majd annyira kitöltötték azok felületét, hogy az ősi applikációt teljesen elnyomta a hímzés. Az ősi rátétes mintát azonban még akkor is megtartották, mikor tisztán selyem-

Magyar népi rátétes dísz.
(Györffy István dr. Cifraszűr c. könyvéből.)

ből varrott előkelőbb goldruhákat készítettek. Ivesen gördülő geometrikus alakok között, kaeskaringók, sorban ismétlődő csíkok, szalagos kompozíciókba rejtőző emberfejalakok, hal, szarvas és más állatfejek ismétlődnek. A gold ruhadíszítményekre nagy hatással voltak a nyírfakéregből készült edények és kalapok rátétes ékítményei.

Eredeti rátétes minták a kirgiz jurtáknak és ruházatoknak, szőnyegeknek, nyeregtakaróknak díszítményei is, amelyek posztóból kivágva, a vastag nemezen tovább fenntartották magukat s nem is nyomta el annyira a hímzés, mint a goldok halbőrdíszítményeit. Itt csupán az applikációs minta ment át a hímzéssel könnyebben díszíthető ingvászon anyagra, melyről meggyőzően tanuskodnak a hímzett tadsik ingmellek.

Az applikációnak a díszítőművészet történetében mindig feltűnő volt az alkalmazása. Már az V. és VII. évszázadból ismerünk bőrből való rátétes munkákat a kopt sírokból. Legmagasabb fejlődését érte el a rátétes díszítőtechnika Olaszországban és Spanyolországban a templomfalak és templomi ruhák díszítésében a renaissance-ban. Itt az interziás és faragó művészet is párhuzamosan fejlődött az applikációs ruha ékítményekkel, annyira, hogy mindkettőben egyaránt értékesítették nemesak a pozitív mintát, de a kivágott negatívot is, melyekből keskeny szegélycsíkokban körülfutó arabeszkszélek, palmetták keletkeztek.

Ez a magasabb művészettel egybevetett párhuzam egyben eszmét is ad arra, hogy iparművészeink milyen területeken érvényesíthetik a magyar néplélek rátétes díszítményeit s az ezekből alakult hímzésmintákat, amiknek tanulmányozása mindenkor csak megtermékenyítheti, de le nem ronthatja magasabb iparművészetünket.

ÉBNER SÁNDOR DR.

A MÁSIK ARC

Annak a titokzatos lelki megnyilatkozásnak, melyet a mindennapi szóhasználat «művészetnek» nevez, talán a legtitokzatosabb, legmélyebb és legfélelmetesebb alkotásai a «maszkok», vagy «álareok». Idézőjelek közé kell tennünk ezeket az elnevezéseket, mert a legtávolabbról sem közelítik meg annak a fogalomnak a lényegét, melyet megjelölni hivatva volnának. A «maszk» szó — akár a középkori mascával (boszorkány), akár az algériai Mascarával hozzuk kapcsolatba, — csak úgy külsőleges vonatkozású, mint a magyar «álarc» elnevezés, melynek egyetlen, de komoly hibája, hogy az «ál» meghatározást a magyar nyelv általában valami nem igazira, valami hamisra, utánzatra, vagy értéktelenebb dologra érti. Az «álarc» ugyanis ennek éppen az ellenkezője. Nem hazug látszatra és nem csaló illuzió felkeltésére törekvő bohókás játékszer, hanem egy tragikusan komoly emberi szimbolum, mely tudatalatti életünk mélységeiből életvágyainknak, élethitünknek, vagy magasabb fokon: életvallomásunknak egy-egy drámai feszültségű átélését vetíti fizikai valósággá. Realizálni igyekszik láthatatlan, de örökké tevékeny énünk igazi, m á s i k areát.

Óriási terület a «másik arc» kultuszának műfajterülete. Az őskultuszok ezerféle álaretípusain kezdve, a velük lényegben rokon, bűvölő mozdulatokat és mágikus jeleket megrögzítő primitív tetoválás rengeteg válfaján keresztül, a mult század báljainak játékos feketeálarc-divatjáig és a ma elterjedt kozmetikai arcfestésig mind ugyanannak a műfajnak más-más változatát képviselik. Amennyire az emberi élet fejlődésvonalát visszamenőleg a történelem őskoráig követni tudjuk, nem találunk népet és kultúrát, mely ne őrizné e csodálatos műfaj gazdagabb vagy szerényebb nyomait. A magasfokú őskultúrák: India, Kína, Egyiptom és Assziria csak úgy, mint az ősviszonyok között élő polynésiai, délamerikai, afrikai vagy északázsiai népek, az előbbiekből táplálkozó európai művészet csakúgy, mint a modern Amerika. Amazok egy misztikus életizgalom feszültségéből táplálkozó mély vallásos hittel, emezek a keresett groteszkség pózában és több-kevesebb játékos célzattal, de mind, kivétel nélkül ápolják azt a rejtelmes és paranesoló emberi ösztönt, mely a rejtve élő lelki arenak mimikájából egy vagy több vonást az érzéki világba kivetíteni igyekszik.

Az álarc-kérdés metapszihikai lényegét nem érinti az a tény, hogy az ősi álarckultusz és a modern álarchasználat szokása éppen úgy telítve van esztétikai és szexuális elemekkel, mint m i n d e n emberi teljesítmény, mely a fantázia kohójában szerzi érzéki létének formai külalakját. Az, hogy a formaalkotó fantáziát közvetlenül esztétikai vagy szexuális ösztönök ingerlik-e tevékenységre vagy sem, teljesen közömbös a kérdés lényegére nézve, mely a legegyszerűbb fogalmazásban mégis csak úgy hangzik, hogy: mi az álare? Úgy írtuk körül a feleletet, hogy az álare másodénünk vetülete az érzéki világ létsíkján.

Az Iparművészeti Társulat magyar népművészeti kiállításáról. Kerámiák. — Aus der ungarischen Volkskunst-Ausstellung des Kunstgewerbevereines. Keramik. — From the Hungarian Peasant-Art Exhibition. Ceramics.

EGYETEMI KÖNYVTÁR * SZEGED * Folyóiratok

Az Iparművészeti Társulat magyar népművészeti kiállításáról. Fent felvidéki, lent tordai kerámiák. —
Aus der ungarischen Volkskunst-Ausstellung des Kunstgewerbevereines. Keramik. Oben aus Oberungarn, unten aus Siebenbürgen. — From the Hungarian Peasant-Art Exhibition. Ceramics. Above from North-Hungary, below from Transylvania.

Az Iparművészeti Társulat magyar népművészeti kiállításáról. Kerámiák. — Aus der ungarischen Volkskunst-Ausstellung des Kunstgewerbevereines. Keramik. — From the Hungarian Peasant-Art Exhibition. Ceramics.

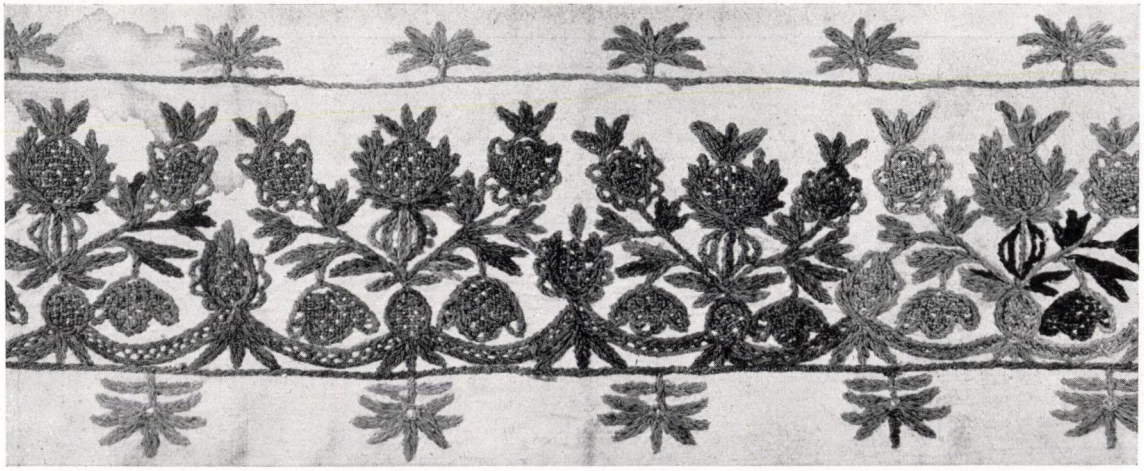

Az Iparmüvészeti Társulat magyar népmüvészeti kiállitásáról. Fent és lent erdélyi varrottasok, középen matyóvarrottas. — Aus der Volkskunst-Ausstellung des ungarischen Kunstgewerbevereines. Oben und unten siebenbürgische Stickereien, in der Mitte Stickerei aus der Matyógegend. — From the Peasant-Art Exhibition of the Hungarian Society for Applied Art. The upper and the lower embroideries from Transylvania, the middle one from the »Matyó« district.

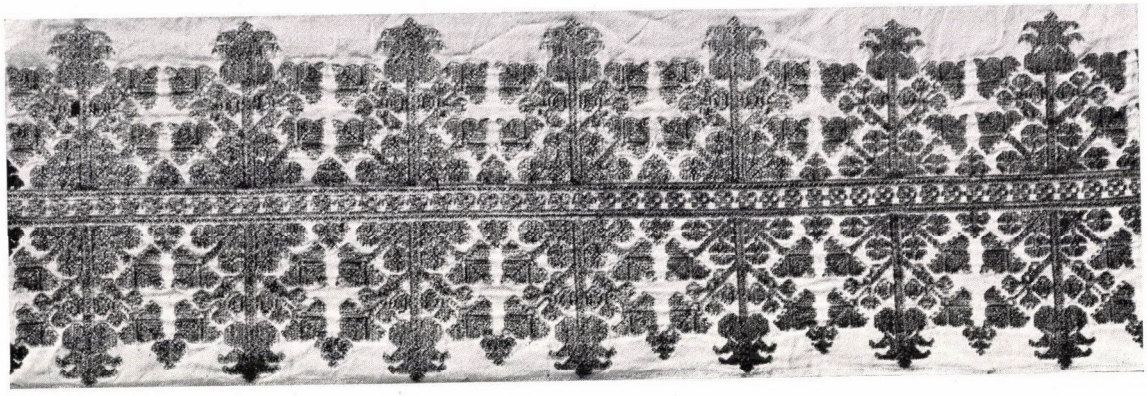

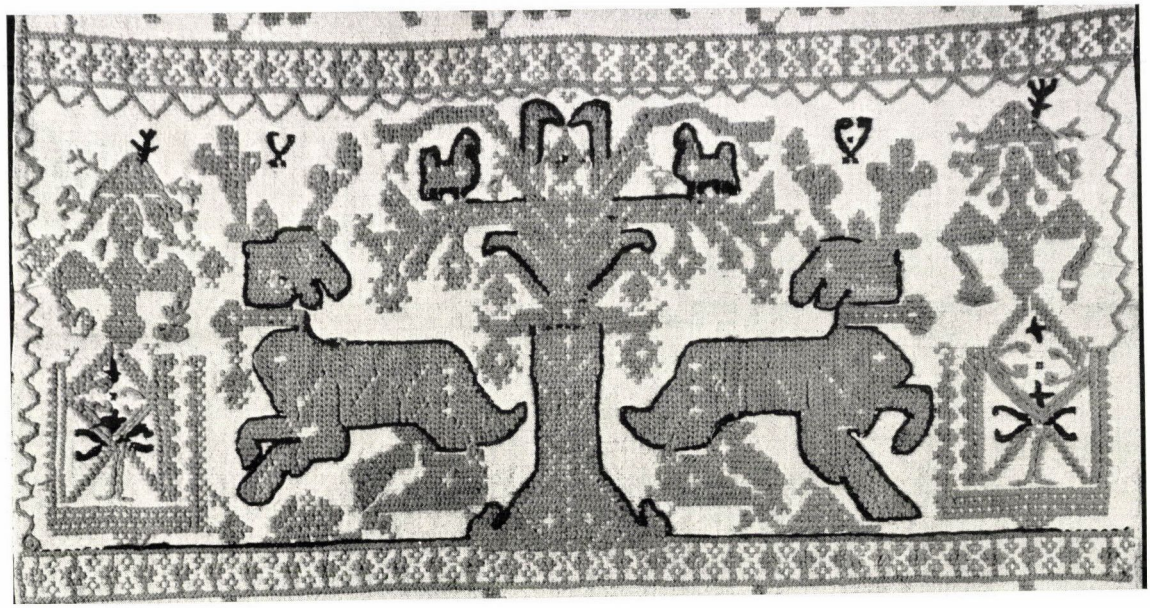

Az Iparművészeti Társulat magyar népművészeti kiállításáról. Erdélyi keresztszemes varrottasok. — Aus der ungarischen Volkskunst-Ausstellung des Kunstgewerbevereines. Kreuzstickereien aus Siebenbürgen. — From the Peasant-Art Exhibition of the Hungarian Society for Applied Art. Transylvanian fancy-works in cross stiches.

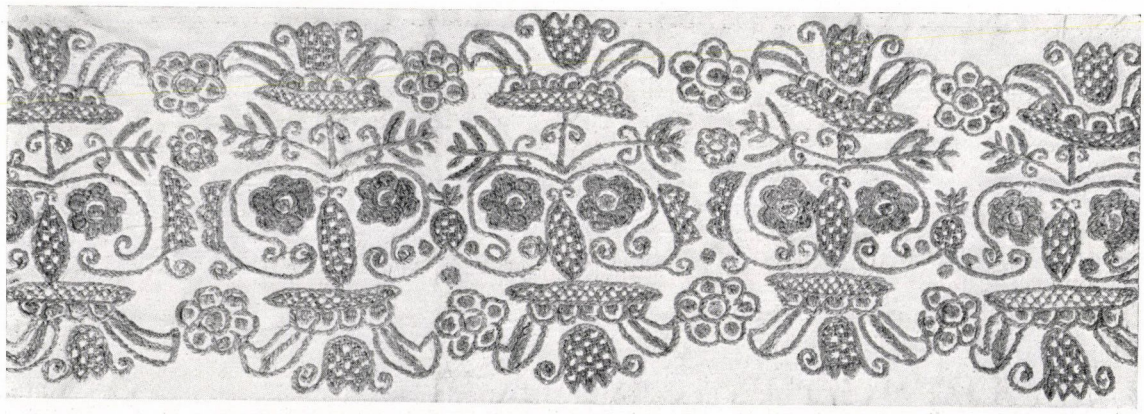

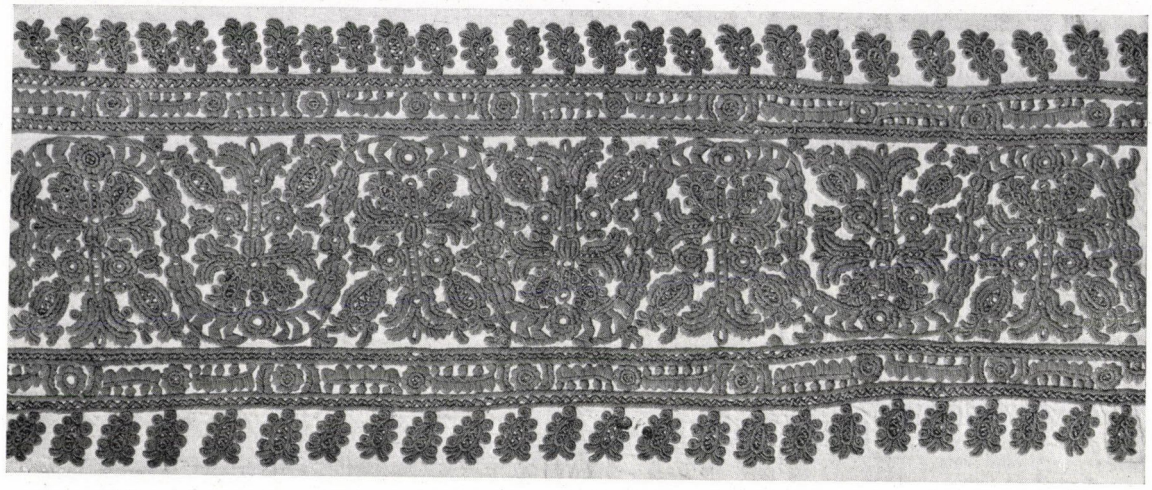

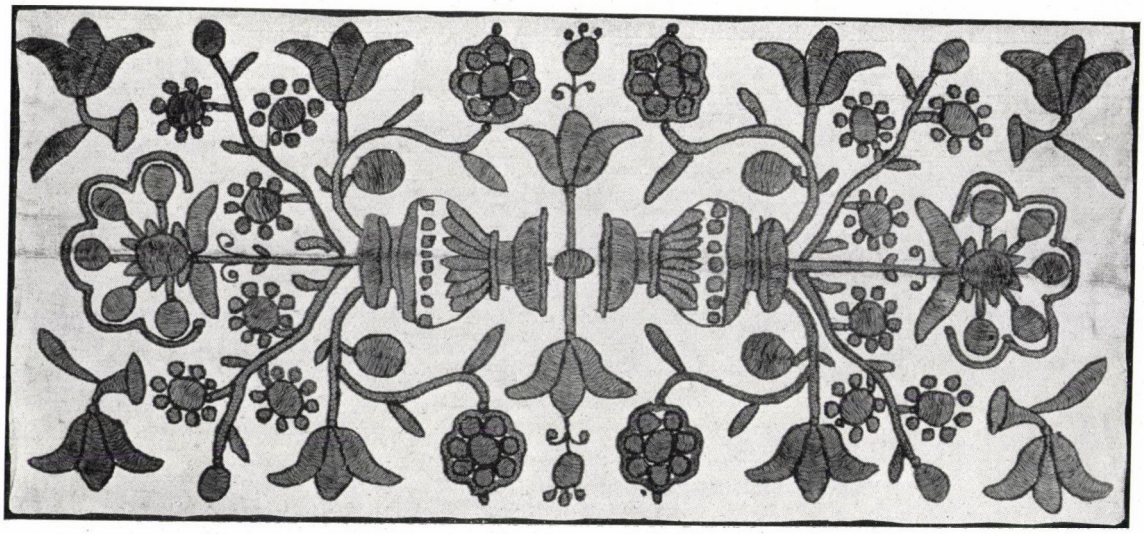

Az Iparmüvészeti Társulat magyar népmüvészeti kiállításáról.
Erdélyi varrottasok. — Aus der Volkskunst-Ausstellung des ungarischen Kunstgewerbevereines. Stickereien aus Siebenbürgen. — From the Peasant-Art Exhibition of the Hungarian Society for Applied Art. Embroideries from Transylvania.

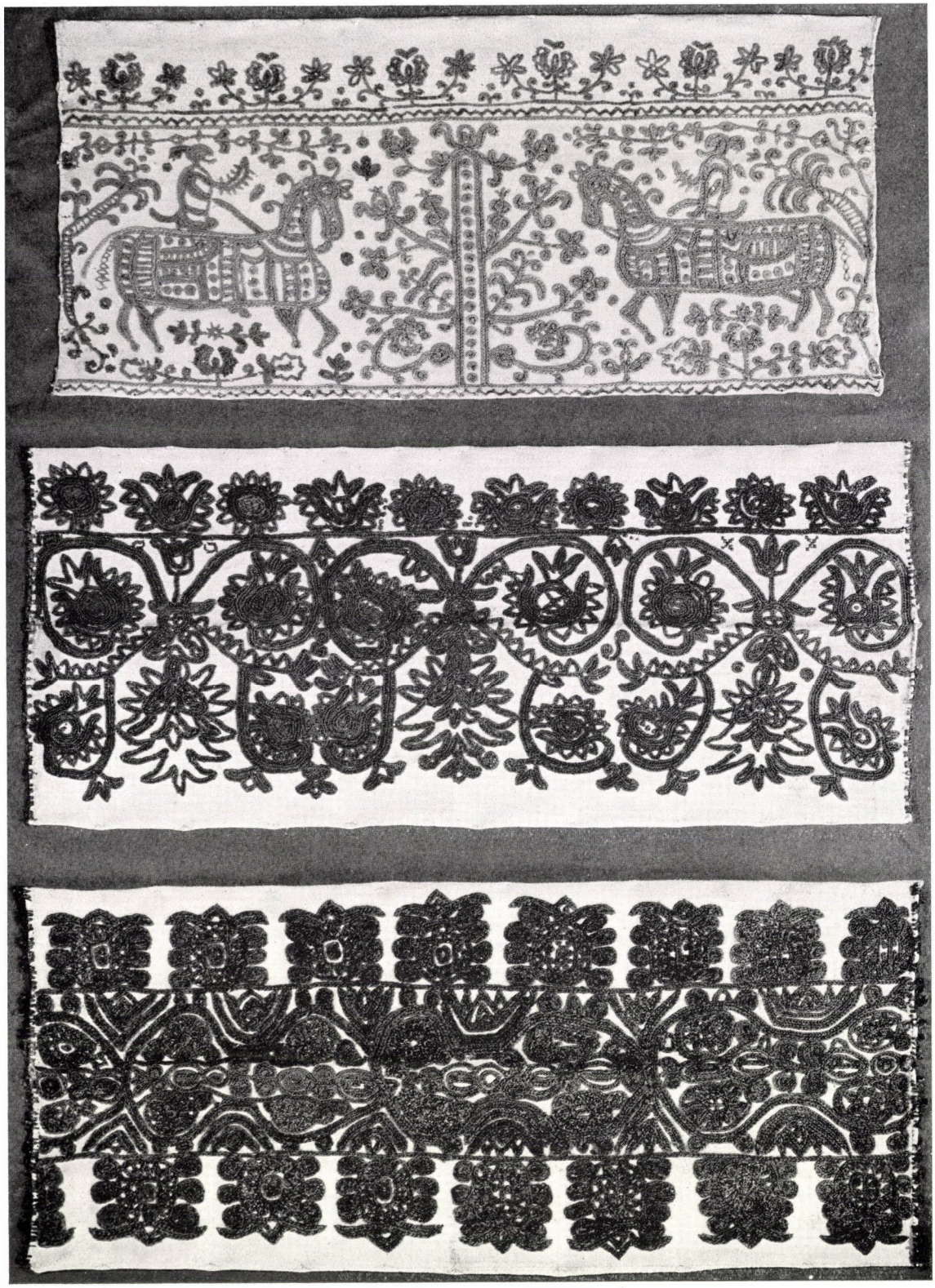

Az Iparművészeti Társulat magyar népművészeti kiállításáról.
Erdélyi varrottasok. — Aus der ungarischen Volkskunst-Ausstellung des Kunstgewerbevereines. Siebenbürgische Stickereien. — From the Peasant-Art Exhibition of the Hungarian Society for Applied Art. Transylvanian embroideries.

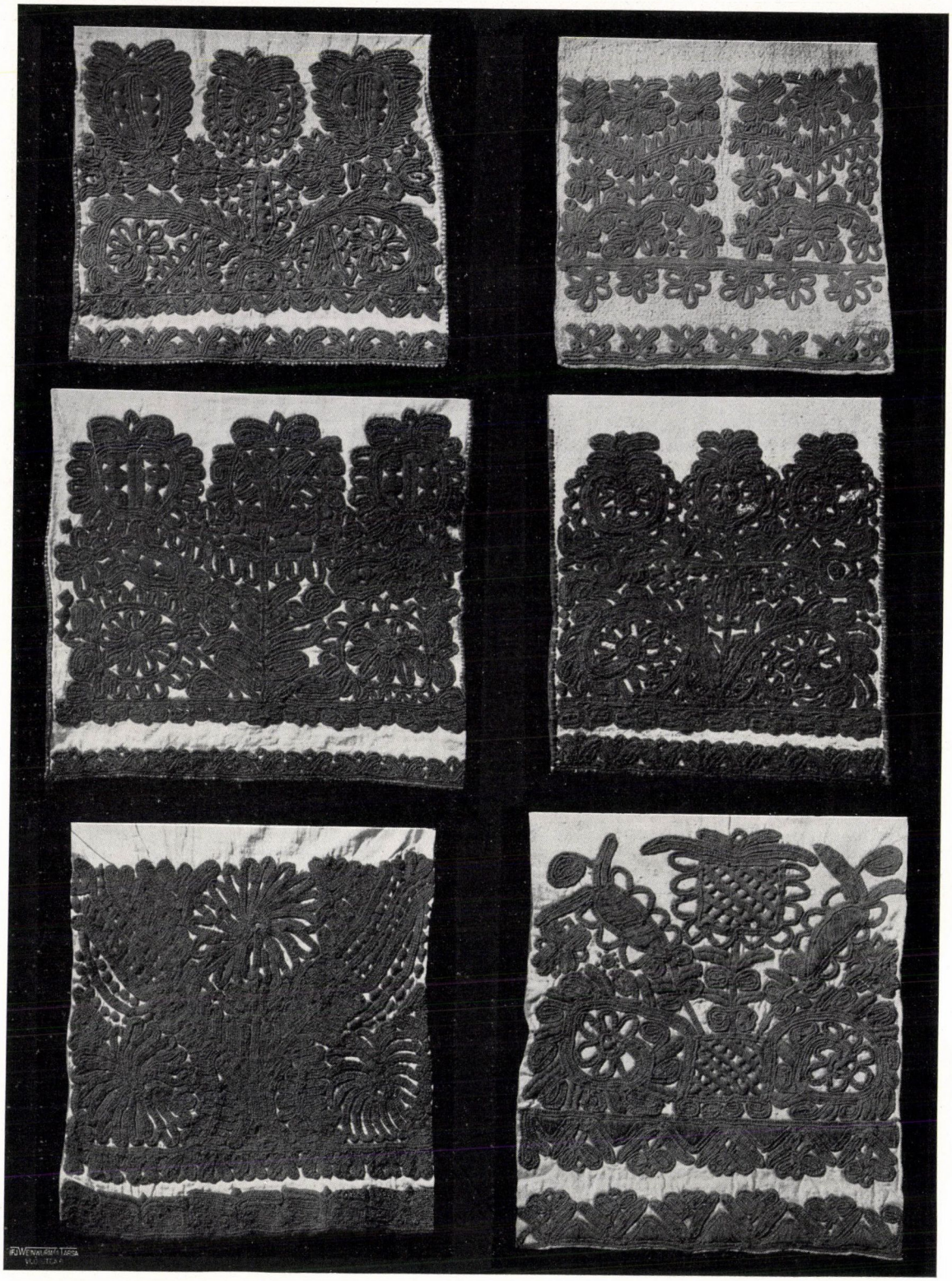

Az Iparművészeti Társulat magyar népművészeti kiállításáról. Kalotaszegi vőfélykendők. — Aus der ungarischen Volkskunst-Ausstellung des Kunstgewerbevereines. Brautführertücher aus Kalotaszeg (Siebenbürgen). — From the Peasant-Art Exhibition of the Hungarian Society for Applied Art. Brideman's kerchieves from Kalotaszeg (Transylvania).

Irrealitás tehát, mely a fizikai formák tárgykörében vett motívumok kombinációiban realizálódik. Művészet, a szó legtisztább és legabszolútabb értelmében. Ezen a ponton kellett hibáztatnunk a magyar «álarc» elnevezést, mert az a fogalom, melyet fedni akar, nem utánzatát, nem torzítását vagy «stilizálását» jelenti a fizikailag reális emberarcnak, hanem egy olyan produktumot jelöl meg, amely önmagáért való kivetítése énünk belső lényiségének, művészi eszközök felhasználásával. Csak a fizikai kifejezés eszközeinek reális jellege kelti azt a látszatot, mintha a lényeg is a fizikai realitás valamilyen kifejezésében rejlenék.

Ne felejtsük el azt a nem újkeletű tényt, hogy fizikai testünk csak a legkisebb töredékeit tudja szellemi öntudatunknak és szándékainknak a szervek nyelvén tolmácsolni. Fizikai testünk általános fiziológiai és élettani séma szerint működik. Arcunk mimikája, taglejtéseink mechanikája, hangszálaink rezgése eleve determinálja testünk közlőképességének tökéletességét. Lelki bensőnk mélyén, másodénünkben (mindegy, hogy minek nevezzük) érző és látó élet hullámzik, teremtő vágyak élnek, melyeket az anyagi test kifejező eszközei közvetlen módon tolmácsolni nem képesek. Ezért, — közvetlen eszközök hiányában — a képzelet világának formakészletét felhasználva, jelképes alakot öltenek a másodén érzésjelenségei is olyan alkotásokba vetítve materializálódnak testi valósággá, amelyek csak tárgyi (anyagi és eszközbeli) azonosságuk következtében sorozhatók a művészet tipikus fantáziatermékei közé. Ez az oka annak, amiért az álarcekultusz problémája néprajzi és esztétikai oldalról megközelíthetetlen marad. A néprajz lajstromok, az esztétika «iparművészet»-ként kezeli.

Bármennyire érdekes, tanulságos, sőt fontos is például az, hogy a tűzföldi ona-indiánusok «kloketen»-ünnepélyein a démonokat személyesítő férfiak mezítelen teste függőleges fehér-fekete

Tibeti álarc.

Japán álarc.

csíkokkal van tarkázva és arcukat színes madártollakkal teleragasztott álarc fedi és bármennyire is helytálló az a megállapítás, hogy az ó-mexikói temetési szertartásokban a halottvivők parafából készült, szaruból és szerpentinkőből hasított mozaikkal borított álarca arra szolgál, hogy megszemélytelenítő csillogásával a túlvilág küszöbének kifürkészhetetlen összellemeit jelképezze. Mindez valóban c s a k érdekesség, semmi más. Az istenség mítosza minden népnél különböző hitformákban, ceremóniákban s ritusokban nyilatkozott meg és ez a különbözőség tagadhatatlanul a faji sajátosságok, a földrajzi viszonyok, az éghajlati körülmények s a társadalmi szervezet fejlettségi fokának függvénye.

Éppen így sok helytálló külsőséget gyüjtött fel az esztétikai vizsgálat is, mely az álarcot, mint készítményt abba az iparművészeti kategóriába utalta, amelybe például a fülönfüggők, a gyöngykötények, a kagylós melldíszek s a cápafogas kar- és bokagyűrűk tartoznak. Az alaskai álarc tényleg állatprémből való hajkoszorúval van ellátva, miáltal még szörnyűbbé fokozódik a fából faragott álarc földöntúli döbbenetkifejezése. Az ausztráliai szigetvilág népei közül a new-irlandiak táncálarcaikat valóban a felismerhetőség legvégső határáig «stilizálják». Néha elképesztően bonyolult ágbogas arcfantomjaik vitathatatlanul csodás fafaragókészségről és kivételes ízlésű színérzékről tanuskodnak. Ám ezzel az ítélettel semmivel sem kaptunk többet, mint amennyit akármelyik jóízlésű, építéletű intelligens ember kaphat, aki figyelmesen elálldogál egy múzeumi tárló előtt.

Abban, ha futólag érintve is a kérdést, de az összes kutatók egyetértenek, hogy az ősi álarckultusz szerves része az ősi vallásos ceremóniáknak. Csupán az a következetlenség érthetetlen,

amely az álarcban nem lát többé valláskérdést abban a pillanatban, amint az az ősi kultúrák idejét elhagyva, a mi európai művelődésünk szokásformáinak életébe kapcsolódik bele. A salamonszigeti bennszülöttek álarckultuszát is, félre nem ismerhető jeleknél fogva, természetes magától értetődéssel utalják a vallási «szokások» körébe, ellenben, amikor ugyanez az álarckultusz, izgató külsőségei révén európai «divattá» válik, még csak fel sem tételezik, hogy e mögött a «divat» mögött esetleg ugyanazok a lelki hajtóerők működhetnek közre, amelyek az őskultúrák és primitív népek álarckultuszát megteremtették.

Az álarc a legtragikusabb és a legfélelmetesebb emberi vallomás: az ismeretlentől az élet túlpartjától való borzongás jelképes megvallása. Az ősi kultikus álarcok mind a rettegés és iszony végsőkig fokozott fizikai külsőségeit használták fel a testi arc mimikakészletéből. Egy bakubai fegyvertánc — meredt iszonyt és tanácstalan kétségbeesést kifejező álarcviseletével — maga az őrjöngő borzalom felordítása. A tanagrai álarcok tanácstalan dermedtsége, a pompéji maszkok döbbent vigyora, a japániak szenvedő kétségbeesése, a ceyloniak várakozó ámulata, a tibetiek ítéletváró riadtsága, mind, egytől-egyig a túlvilágnak, az ismeretlenben való továbbélésnek halálosan biztos tudatát tolmácsolják, annak az érzésállapotnak jelképes megrögzítésével, amellyel egy a végtelenbe tágult életszemlélet teljes mivoltában átéli a földi élettel vállalt szellemi felelősség iszonyú súlyát. Vidám álarcok nincsenek, mert nem lehetnek.

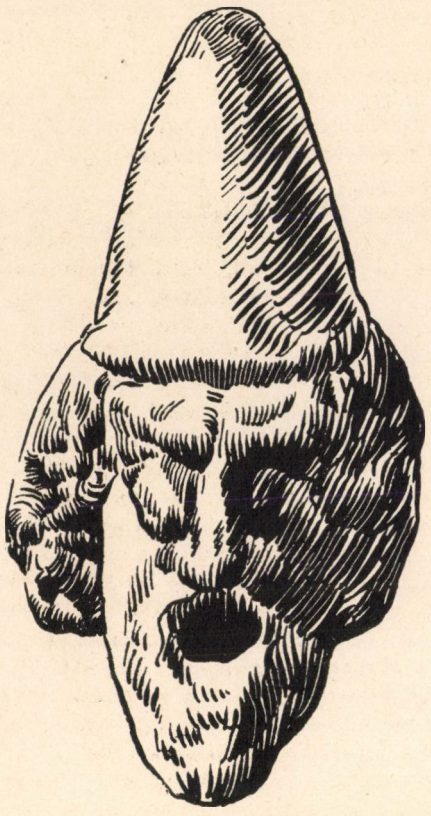

Tanagrai álarc.

Azok a torz karikatúrák, amelyeket az európai élet alkalmi szórakoztatások céljaira, bálokra, karneválokra felhasznál, csak az igen primitív kedélyű emberből fakaszthatnak őszinte mosolyt, vagy spontán nevetést. Első benyomásra mindig borzalmat keltenek. Egy álarcosbál: a másodénben lobogó életvágyaknak és életrettegésnek széjjelbontása alkotó részeire. A profán nyelv ezt így mondja: mindenki a neki legtetszetősebbnek vélt maszkot ölti magára. Másszóval: azt a jelmezt, amely igazi énjét képviseli. Kereken és röviden: azt a külsőt, amely a fizikai énjét, a nem igazat, a végeset, a megtagadottat elrejti a jelképesen realizált másodén mögött. Tagadhatatlan, hogy ha összehasonlítjuk egy borneoi gyászünnepély álarcos felvonulását valamely farsangi álarcosbál modern jelmezrevűjével, nem könnyű feladat e kétféle tömegjelenet lélektani azonosságának bizonyítékait felismerni, de ugyanakkor vitatni sem könnyű, hogy bár az európai életformák az ősi kultusz miszteriumainak csak a külsőségeit utánozzák, ez az öntudatlan utánzási ösztön ugyanazokból a lelki motívumokból táplálkozik, melyeket a primitív és egyszerű lelkű embertípus még lényegként él át és ruház fel jelképes, képzeletalkotta külsővel.

A mult század végén divatossá vált európai álarcformáknak két csoportját látjuk a használatban váltakozni. Az egyik a megszemélytelenítő, az «elrejtő» álarcoké, a másik a «kivetítő», jelképes álarcok csoportja. Az előbbi, a fekete félmaszk, ma ismert alakjában a XV. század közepe táján Olaszországban s csaknem egyidejűleg Spanyolországban születik meg és létrejöttében kimutatható része van az akkor megélénkülő keleti és északafrikai kereskedelmi érintkezésnek, az utóbbinak pedig első ízben teremtenek Európában maradandóbb következményű, a maihoz hasonló jellegű négerdivatot. A XV. század a fekete arcban az elszemélytelenítésnek egyik eszközét találta meg és használta fel. A fekete álarc legnagyobb divatját a XVII. és XVIII. századokban éri el, amikor van idő, hogy állandó viseletté, vagy mindenkor kéznél levő öltözékdarabbá válik. Eleinte nemcsak bohókás szórakoztatásra, hanem komoly, sőt a legtöbbször igen komoly célú aktusok végrehajtásánál mentő és védelmi eszközül is szolgált, olyan esetekben, amikor a cselekvő személye ismeretlen óhajtott maradni. Közismerten tekintélyes azoknak a kínvallatásoknak, rablásoknak és gyilkosságoknak a száma, melyek az álarc védelme alatt századokon át történtek. Az ősvallások misztikus szertartásainak szent jelvénye tehát, amíg a mai farsangi játékszerré profanizálódott, hanyatló

útjában áthaladt a társadalmi és politikai élet ingoványain is.

A másik csoportba tartozó jelképes «kivetítő álarcok» nem futottak meg ilyen kalandos utat. Ezek is a XV. század végén váltak szalonképesekké, sőt udvarképesekké. Eredetileg színészek, komédiások és vásári csepűrágók ábrázoló köntösei voltak és mint ilyenek az őskultusz szertartásainak egy másik csoportjából váltak ki és indultak az európai lezüllés útjára. Később társultak a fekete félálarccal, majd a Kínából importált teljes aremaszkkal és a XVI. század kerti ünnepélyein már abban a formában találkozunk velük, ahogyan még ma is látjuk.

Ha bármennyire meglazult is az a kapcsolat, mely az álarchasználat ősi célja és az újabbkori álarcosjátékok oka és értelme között lélektani okokból kifolyólag fennáll, ez a lazulás igazában csak a kultikus jelleg célzatának elhomályosodása következtében állott elő.

Nem látszott tehát érdektelennek a kísérlet, hogy ennek a sokat vitatott és agyonanalizált mai embernek másodénjét abba az érzéki világba idézzük és megvizsgáljuk, hogy az esztétikai tartalom kibővítésén túl nyujtja-e valami bizonyítékát annak a megállapításnak, vagy sem.

Az e sorok kíséretében bemutatott álarcok egymástól teljesen függetlenül, kísérletképpen, minden előzetes eszmei, vagy esztétikai befolyás nélkül, táncünnepélyen való használatra készültek. Ha levonjuk belőlük azt, ami alakilag az őskultikus álarcok külsőségeinek és a mai konstruktivista áramlat néhány közhellyé vált sémájának esztétikai utánérzése, a lényeg, mely visszamarad, olyan embertípust rajzol elénk, mely művészetanalitikai szempontból megéri a vele való foglalkozás fáradságát.

Ha ezt a kis kollekciót a szintén közölt történelmi és kultikus álarcokkal összehasonlítjuk, legszembeöltőbbnek találjuk a kifejezés eszközeinek szinte erőszakos elvontságát. Még ha az ujguineai fejdíszes álarcokkal vetjük is őket egybe, amelyek talán a legtávolabb állanak a fizikai arcjellegtől, ismert példa nélkül valóknak kell őket tekintenünk a fizikai realitástól való elvonatkozás m ó d j a tekintetében. Amazoknak bonyolult ágas-léces formaszerkezete, a szuggesztív hatás felkeltésére, bűvölő táncok kézmozdulatainak vonalritmikáját használja fel plasztikai kompoziciójának alapjául, emezek az ember testi arcának valóságából még a szokásos szervi tagoltságot sem alkalmazzák illuziókeltés céljaira és a másodén életérzését úgyszólván az összes érzelmi eszközök és motívumok tárgyi kikapcsolásával kísérlik meg kivetíteni.

Az őskor és a primitív élet embere, ha már korszerű szavakkal akarunk jellemezni: expresszionista. A kifejezés erejének démonikus végsőkig fokozása érdekében feláldoz mindennemű formai hitelességet, tárgyi valószínűséget és naturalisztikus adatszerűséget, sőt eszébe sem jut, hogy a témát ezekből a szempontokból is mérlegelje, mert nem esztétikai célzat ingerli elképzelését, hanem a belső életérzés extázisa fűti. Szellemi kiinduló pontja még jelképileg sem a testi valóság és a fizikai emberarc, hanem tudattalanban élő v a l ó s á g o s énjének valamelyik drámaibb feszültségű átélése. Csupán a kifejezés e s z k ö z e i t veszi át — naiv ösztönösséggel — az érzéki valóság formaköréből és kelti azt a sokakat megtévesztő benyomást, mintha itt a normális érzelmi élet hangulat- vagy szenvedélyjelenségeinek valamiféle «stilizált» reprodukciójáról lenne szó.

A közölt modern álarckísérleteken nyomát sem találjuk ennek a naivitásnak. Ezek még kifejezési eszközeik megválasztásánál sem nyúlnak az érzéki valóság motívumaihoz, hanem a naturalisztikus formaképek óvatos megkerülésével, közvetlen módon igyekeznek a belső átélés lényegét kihangsúlyozni. Ezért hatnak annyira elvontaknak és egyikük-másikuk ezért lépi át még a testi hasonlóság határvonalát is. Ezek az elvont formák automatikusan adódnak, mihelyt a gondolkodás céltudatosan kerüli az emberarc realisztikus képéből való elindulást. A testi emberarc formai felépítésének csak a legsematikusabb szerkezeti elveit találjuk fel rajtuk, néhol ezeket is alig, az érzelmi tartalom kifejezésének szándékos kihangsúlyozását pedig egyiken sem. A kultikus ősálarcok mindegyike az emberarc mimikájának valamiféle túlfokozásával

Ceyloni álarc.

Borneói álarc.

fejezi ki a szellemi én életének egy-egy érzésmozzanatát, míg ezzel szemben a mai ember mintha önkénytelenül iszonyodnék a fizikai érzelemreakciók mimikai eszközeinek igénybevételétől, mintha a tudata alatt élő szellemi valósága olyan élmények tolmácsolására kényszerítené, melyeket a testi arc mimikakészletének semmiféle változata kifejezni nem képes. A mai ember döbbenetes lelki megrendültségének drámai bizonyítéka ez a testi valóságtól való ösztönszerű idegenkedés. Nem egyszerű esztétikai érzelemjelenség ez, amely az elúnt hagyományos formákat és a kihüvelyezett kifejezésmódokat erőszakosan új formákkal igyekszik felváltani, hanem a belső életszemlélet elmélyülésével járó oly mértékű súlypontáthelyezkedés kísérő jelensége, aminőt csak nagy történeti időszakok, világnézeti átalakulások kezdő fázisai mutatnak fel. A mindenfelé beérkezőben levő konstruktivista mozgalmak bizonyító erővel támogatják ezt a megállapítást. A materialista életszemlélet esődjét ma az ember szellemi tevékenységének minden területe saját belső válságain keresztül többé-kevésbbé világosan érzi. De valamennyi között talán a legvilágosabban a művészet, az életmegérzésnek ez a látnoki tolmácsa, mely az aktuális viszonyokhoz alkalmazkodó jelszavaival a távoli jövő képének sejtelmét vetíti a jelenbe.

Felületesen ítélnek azok, akik — a külsőtől megtévesztve — a modern álarestílusban is a «gépszázad emberének lelki sivárságát» vélik felismerni, sőt felületesen értékelnek maguk a konstruktivizmus hitvallói is akkor, amikor egy romantikamentes új esztétikai értékszemlélet lehetőségét bizonyítgatják. Nem szólva ugyanis arról, hogy a mai élet elrongyolódott és állandó tatarozással karbantartott materialista máza alatt egy olyan fokú érzelmesség lappang, mely az első hívó szóra a legszentimentálisabb módon képes feloldódni, nem szólva arról az idegorvosilag is bizonyított tényről sem, hogy úgy a hetyke rátartiság, mint a fanyar és nagyképű cinizmus divatos pózai egy sírásra álló száj grimaszát rejtegetik. Egyáltalában nem is tartozik a kérdés lényegére sem az, hogy egy új kifejezési forma születésekor milyen alaki sajátosságokat ölt magára. Apró felszíni tünetek, parányi kérdések ezek, melyeknél sokkal, igen sokkal fontosabb az, ami a felszín alatt történik, az a szemléletfejlődési folyamat, mely az élet újabb átértelmezését, a régi szemlélet magától értetődő likvidálását, s az új életszemlélet egy magasabb megismerési állapotának élményvilágát igyekszik a fizikai eszközök nyelvén tolmácsolni.

Akinek sikerül a metafizikai okoktól, az «ismeretlen»-től való anyagias irtózását leküzdenie, annak, ha az álareproblémát belső eredetéig végigkíséri, szembe kell találkoznia a misztikus másodénnel, mint egyetlennel, amely magyarázatot ad ennek az egyedülálló műfajnak olyan sajátosságaira, amelyekkel szemben az iparművészeti és a néprajzi szemlélet a tanácstalan hallgatás, a materialista lélektan pedig a sexuál-esztétika felületes álláspontjára helyezkedik.

Nem véletlen, hogy a legkülönbözőbb tudományos és esztétikai irányok kutatóinak érdeklődése egyre élénkülőbb figyelemmel fordul újabban az álarckultusz felé s ha ez az érdeklődés egyelőre főképpen az adatgyüjtő munkában merül is ki, talán nincsen távol az az idő, amikor a gyüjtött anyag feldolgozása meghozza majd azokat az eredményeket, amelyek ezt az eddig komolytalanul kuriózumként kezelt művészetlélektani kérdést az őt megillető jelentőségre fogják emelni.

JASCHIK ÁLMOS

Alaszkai álarc.

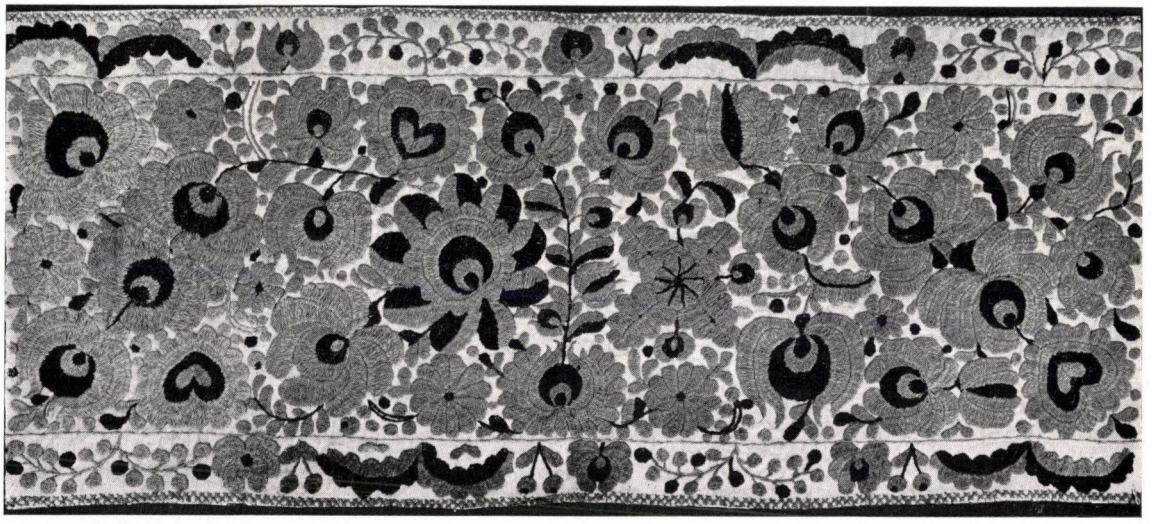

Az Iparművészeti Társulat magyar népművészeti kiállításáról.
Matyóhímzések. — Aus der ungarischen Volkskunst - Ausstellung des Kunstgewerbevereines. Stickereien aus der Matyógegend. — From the Peasant-Art Exhibition of the Hungarian Society for Applied Art. Matyó Embroideries.

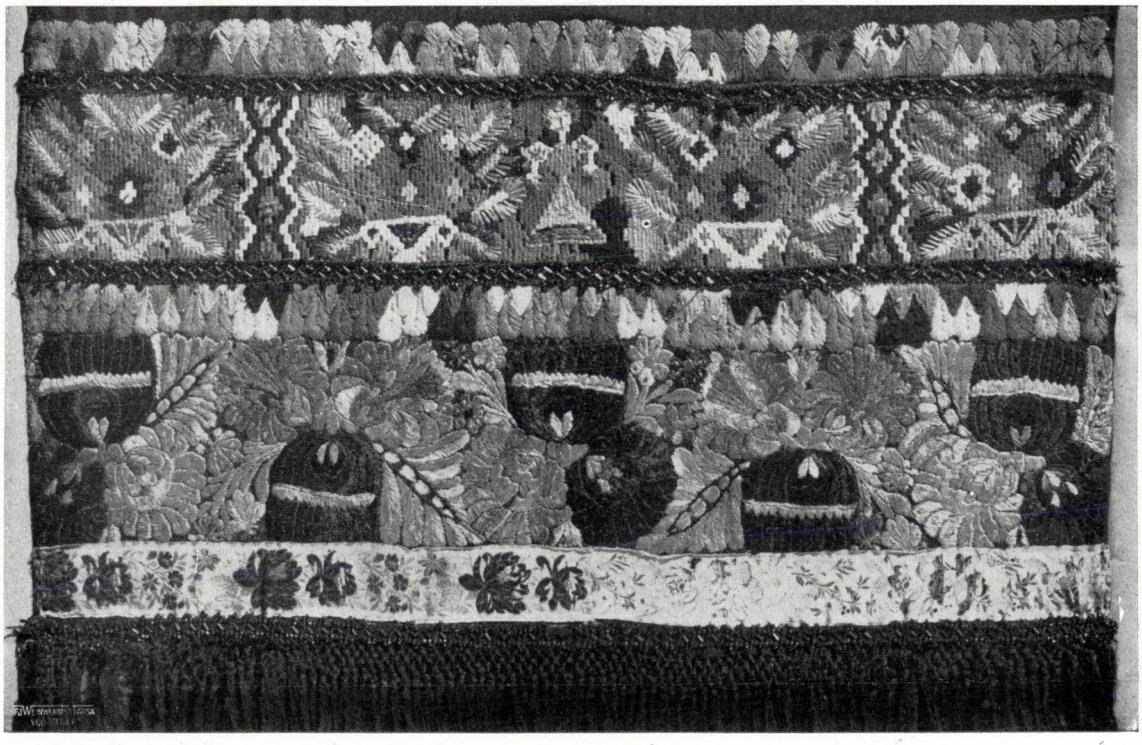

Az Iparművészeti Társulat magyar népművészeti kiállításáról.
Matyóföldi hímzett kötények. — Aus der ungarischen Volkskunst-Ausstellung des Kunstgewerbevereines. Buntgestickte Schürzen aus der Matyógegend. — From the Hungarian Peasant-Art Exhibition. Embroided aprons from Matyó district.

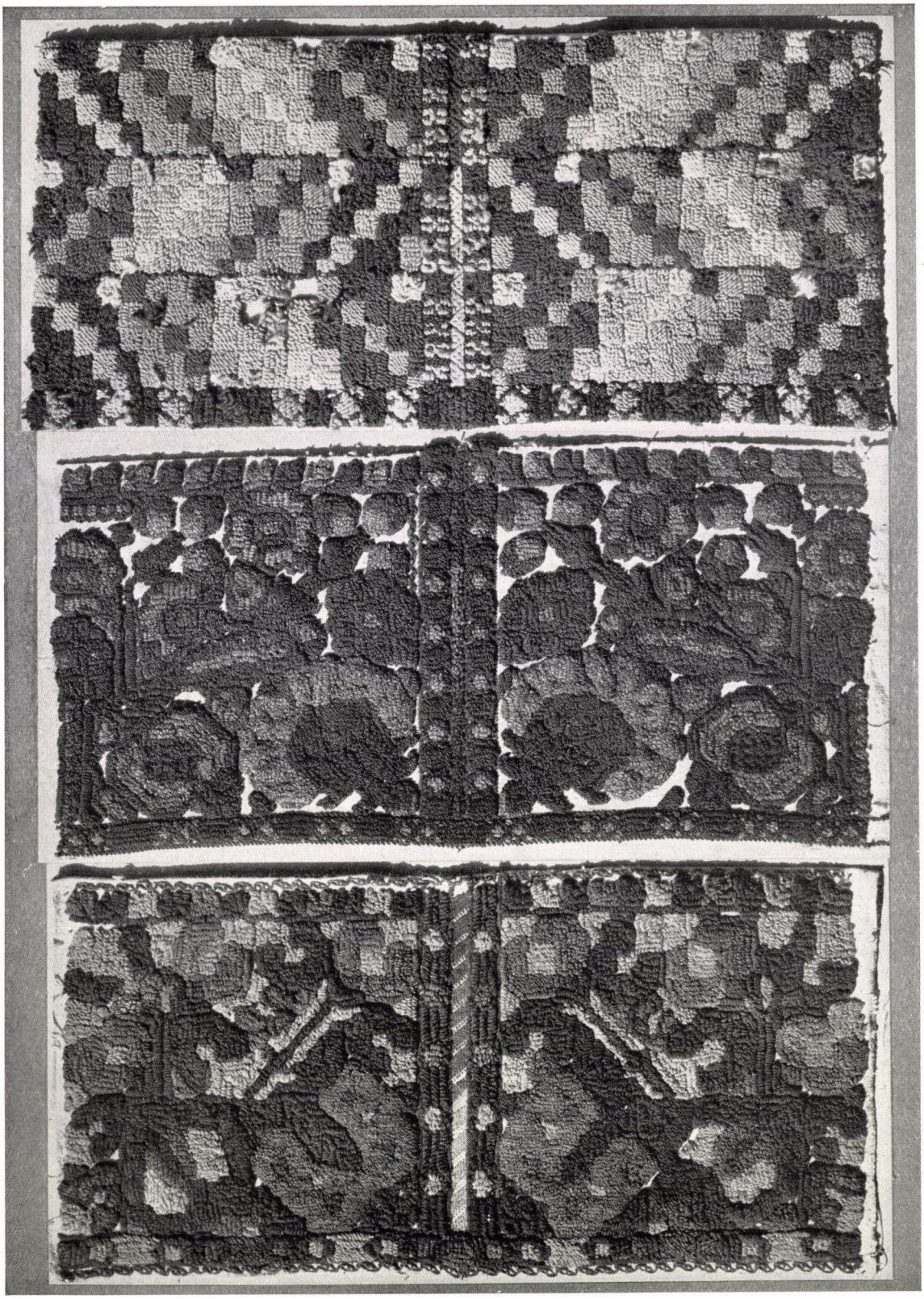

Az Iparművészeti Társulat magyar népművészeti kiállításáról.
Drávamenti főkötők. — Aus der ungarischen Volkskunst-Ausstellung des Kunstgewerbevereines. Hauben aus Südwest-ungarn. — From the Hungarian Peasant-Art Exhibition of the Society for Applied Art. Head-gears from South-Hungary.

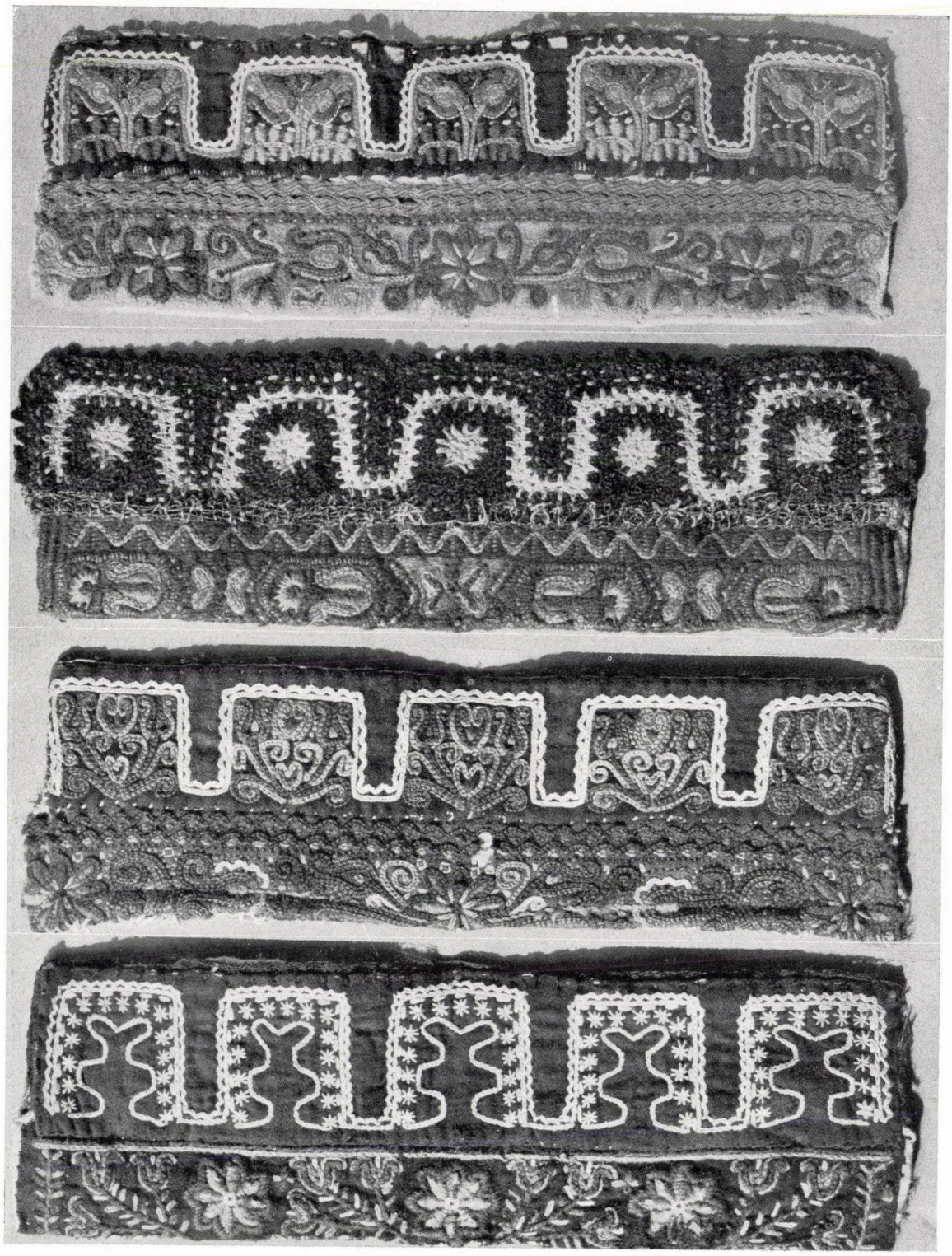

Az Iparművészeti Társulat magyar népművészeti kiállításáról. Délsomogyi főkötők.
— Aus der ungarischen Volkskunst-Ausstellung des Kunstgewerbevereines. Hauben aus der Gegend Südsomogy. —
From the Peasant-Art Exhibition of the Hungarian Society for Applied Art. Head-gears from the Southsomogy district.

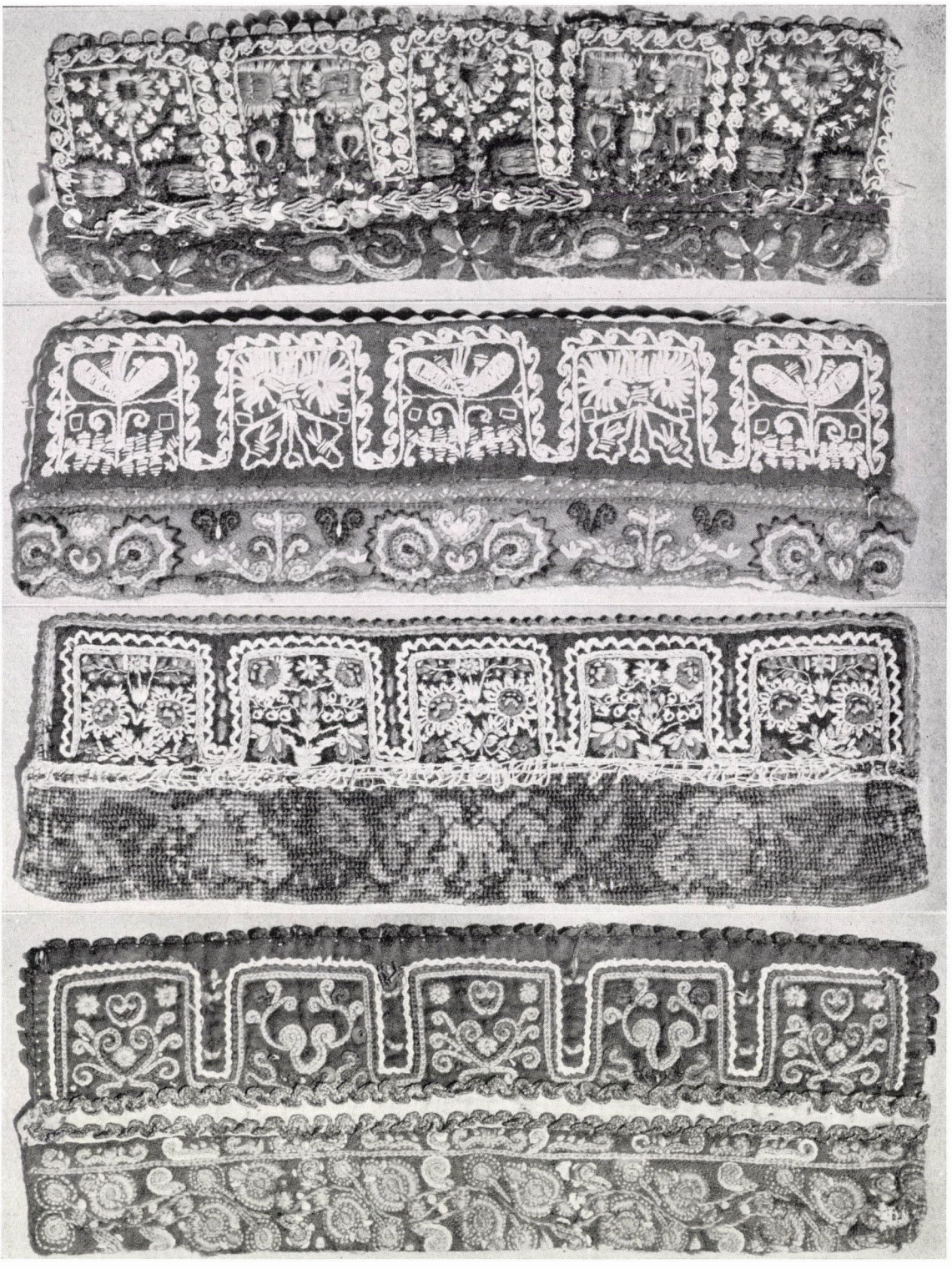

Az Iparművészeti Társulat magyar népművészeti kiállításáról. Délsomogyi főkötők.
— Aus der ungarischen Volkskunst-Ausstellung des Kunstgewerbevereines. Hauben aus der Gegend Südsomogy. —
From the Peasant-Art Exhibition of the Hungarian Society for Applied Art. Head-gears from the Southsomogy district.

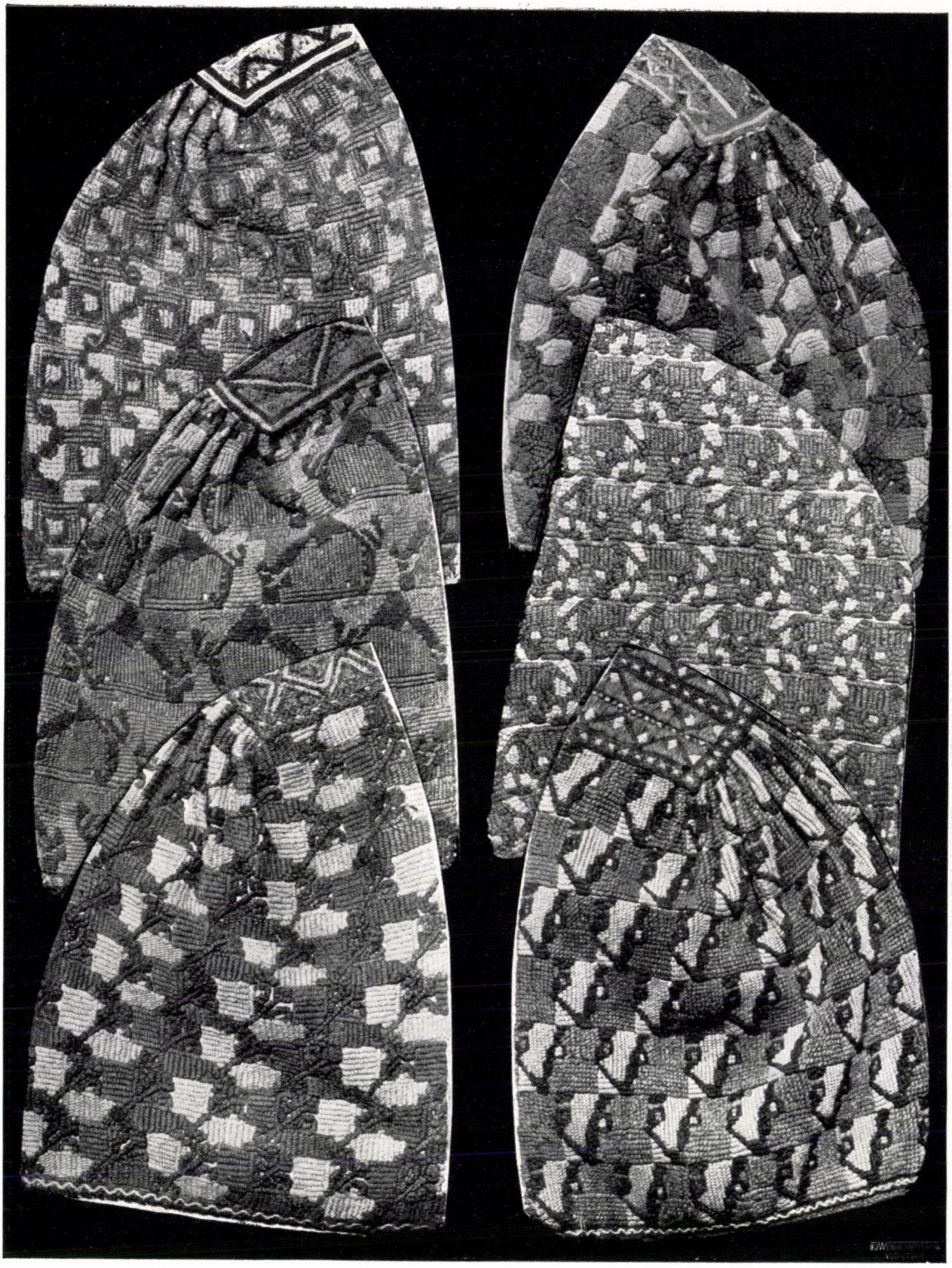

Az Iparművészeti Társulat magyar népművészeti kiállításáról.
Drávamenti fökötők. — Aus der ungarischen Volkskunst-Ausstellung des Kunstgewerbevereines. Hauben aus Südwest-ungarn. — From the Hungarian Peasant-Art Exhibition of the Society for Applied Art. Head-gears from South-Hungary.

Az Iparművészeti Társulat magyar népművészeti kiállításáról. Sárközi hímzett főkötők.
— Aus der ungarischen Volkskunst-Ausstellung des Kunstgewerbevereines. Gestickte Hauben aus der Gegend Sárköz.
— From the Peasant-Art Exhibition of the Hungarian Society for Applied Art. Head-gears from the Sárköz district.

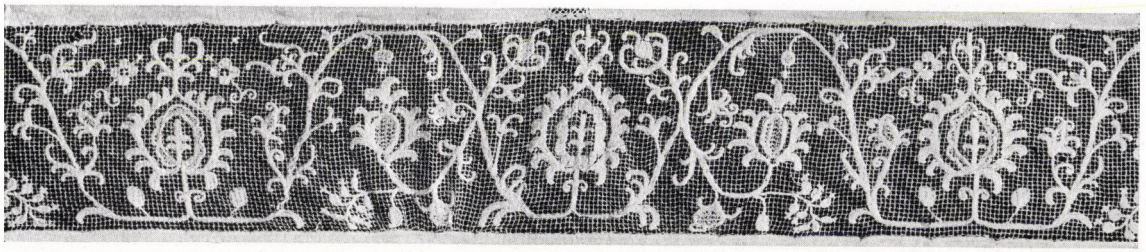

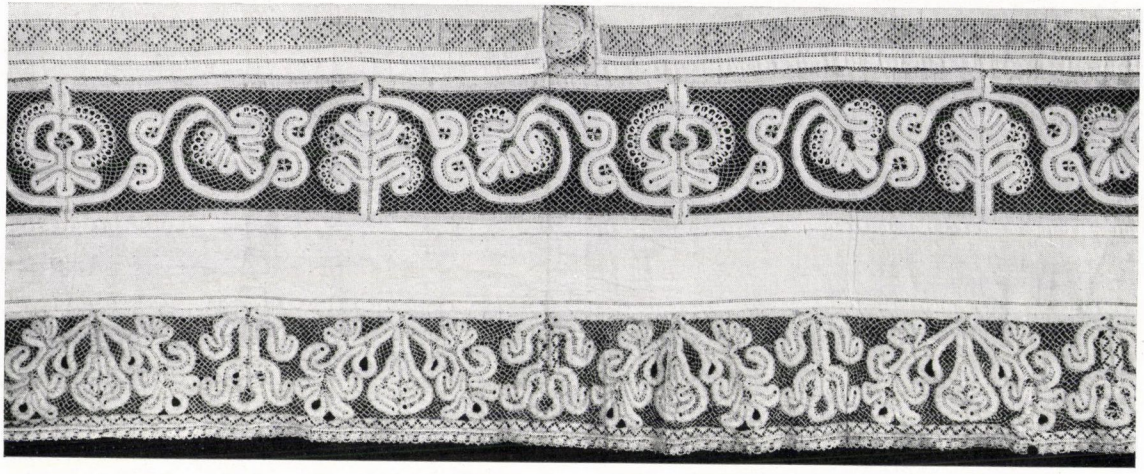

Az Iparművészeti Társulat magyar népművészeti kiállításáról. Felvidéki csipkék. — Aus der ungarischen Volkskunst-Ausstellung des Kunstgewerbevereines. Spitzen aus Oberungarn. — From the Peasant-Art Exhibition of the Hungarian Society for Applied Art. Laces from Upper-Hungary.

A FOTOMONTÁZSRÓL

A fényképész, aki sikerületlen csoportfelvételének valamelyik figuráját más felvételből kivágottal igyekezett pótolni, csinálta az első fotomontázst. A katona emléklapját szintén ilyesmivel készítették. Pontosan emlékezem a színezett litografiára, kivont karddal, lobogó mentével, készen minden huszár számára, csak a fejet kellett beragasztani. A háború alatt és után, az új művészet megszületésekor a dadaisták gúnyolták ilyesmivel az atelier-művészetet, amelybe viszont most a törvényes arriválási évtized letelte után megpróbálják egyesek őt magát besorolni. Az ő kezükben különböző fényképek szétvagdosása és összeragasztgatása igen alkalmas és egyszerű mód volt arra, hogy az élet egyes jelenségeit tetszésük szerint összekeverjék. Az akkori és sajnos, néhol most is tengődő korszak fonákságait groteszk túlzásokban mutatták és egy bátran vallott jövő érdekében nevetségessé és így könnyen feledhetővé tették. A dadaisták ú. n. destrukciójában láttuk a nyugodtan és szorosan együtt dolgozók jövőbe vetett, szinte gyermekien etikus hitét. De munkáik éles és mindig találó konstrukciójában, az emberi teremtő erő legerősebb bizonyítékait is. Régente az alkotás minőségét a beléfektetett munka mennyiségével mérték. Most pedig a fizikai hatásfokméréshez hasonlóan, a legegyszerűbb eszközökkel elért legnagyobb effektust tartjuk igazi célunknak. Egy szellemes fényképösszeállítás nemcsak azért minősíthető gazdaságos kifejezési módnak, mert elkészítéséhez kevés idő és anyagi befektetés kell, hanem mert legnagyobb része a tárgyon magán nem látszó szellemi munka, elgondolás, illetve az állandóan ilyennemű elfoglaltságban végsőkig trenirozott agy spontán eredménye. Míg a dadaisták és a velük rokon aktivisták a fotomontázst lassankint teljesen a társadalmi propaganda, vagy politikai bírálatuk eszközévé tették, addig a Bauhaus mint mindenből, úgy ebből is megpróbált minden lehetséges eredményt kihozni. Érezte, hogy a fotomontázs legfőbb előnye igen nagy valóságerejében van. Hiszen a szétvagdalt fénykép is fénykép, reálisabb, meggyőzőbb, mint minden kézírás. Ahogy mindenféle hulladékból és ismeretlen maradékholmiból anyagtanulmányokat csinált, ahogy kőből, gipszből, papírból architektúrát rótt össze, úgy a sovány valóságról készült felvételek töredékeiből új valóságot konstruált. Még sokan emlékeznek rá, milyen frenetikus hatást keltett Citroen montirozott városa, amely a Berliner Illustrierte címlapján jelent meg, azon a helyen, melyet a mai élet legérdekesebb képeivel csak az antik mesterek osztottak meg. Pedig ez, amit ő egyszerűen csak ragasztott képnek nevezett, nem volt egyéb, mint apró háztörmelékek képének monstruózus felhőkarcoló rengeteggé ragasztgatása. Kevésbbé eredetien és szépen, hányszor csinálták ezt azóta ! Az építészek pedig észrevették, hogy nagy terveik közelebb jutnak a megvalósuláshoz, ha valószerű környezetbe állítják őket. Igy ragasztották be a gondosan megcsinált rajzaikat egy e célra felnagyított fényképbe, vagy népesítették be az elő- és hátteret kivagdosott figurákkal. A fotomontázs e neméből, bizonyos haladóbb vezetőségű városokban pl. tervpályázati előírás is lett. Fontosabb objektumoknál megkívánják, hogy a terv vagy modell képét a meglévő környezet fényképébe illessze be a tervező, hogy kivitelrevalóságát könnyebben meg lehessen ítélni. De más tárgyak tervezésénél, anyagi hatások, textúrák kölcsönös megfelelésének kipróbálásánál is sok hasznát láttuk a fotomontázsnak. Hogy mást ne említsek, a textiliák tervezésénél vagy a fafurnírok megválogatásánál kitűnően lehetett meg nem lévő vagy egészen kivételes hatásokat elérni és állandósítani. Hogy sok ilyen tanulmány önmagában is oly szép lett, hogy mint önálló kép került üveg alá vagy könyvek lapjaira, az a fiatalság lobogásában rejlő teremtő erő ajándéka volt. Távol állott azonban a Bauhaustól az,

Oceániai (New-Irland-i) álarc.

hogy az ilyen munkát azzal a fennkölt «művészet» szóval jelölje, amivel pl. Lionardo négyéves töprengő portréfestésének eredményét nevezzük. Pedig a fény és árnyék változatainak, átmeneteinek végtelen sok és finom fokozata sokszor a szem számára éppen olyan kellemes élmény, mint az ábrázolt személyiségtől elvonatkoztatott árnyékjáték szemlélete, mondjuk éppen a Mona Lisán. Csak ebben a főérdem a gépé, amely élesebben és tárgyilagosabban lát mint az ember, sőt helyesebben a természeté, mely a látnivalókat ingyen nyujtja mindenkinek.

A fény és árnyék végtelen változatosságán és a rajz kimondhatatlanul objektív visszaadásán kívül a természetet még néhány másféle sajátságának hű visszaadásával állítja elénk a gép. Az emberi kéz, még a legkiválóbb antik festők kézügyessége sem érte el — minthogy nem is igyekezhetett elérni — pl. a legérdekesebb struktúrák, az anyagok megváltoztathatatlan belső felépítettségének ábrázolását. A szervesen keletkezett külső felület, a textúra visszaadása manuálisan szintén az alig lehetséges dolgok közé tartozott. Vagy a megmunkált felületeknek végtelen változatát, a mai ipar által produkált annyiféle remek faktúrát ugyan melyik festő tudná úgy lefesteni, mint egy éles látású gép? És kinek lenne türelme azonos tárgyak szabályosan vagy szabálytalanul egymásnak állított halmazát, ami pedig fényképen olyan szép, festéssel ábrázolni. Messze mennék, ha mindezekről, amik a fotomontázsoknak csak a tulajdonképpeni nyersanyagát képezik, részletesebben beszélnék. A fotomontázs egy univerzális kifejezési mód, hajlékony és tárgyilagos eszköz, sok mindenre jó, csak bánni kell vele tudni.

A bauhausban szokás volt minden úton lehetőleg végig menni és minden útat kipróbálni, sőt elindulni arra is, amerre nem látszanak nyomok. Természetes tehát, hogy a fotomontázsnak a reklám terén való alkalmazását is megindították. Ezt azért állítom be így, mert a köztudatban az terjedt el, hogy a fotomontázs elsősorban a reklámművészethez tartozik. Talán, mert túlnyomóan a reklámnyomtatványokon láttak ilyesmit. Pedig a dolog nyitja ott van, hogy a mai egy rókáról száz bőrt lenyúzó kereskedelem megérzi a fotomontázsban rejlő propagandisztikus erőket és ki is használja őket. Különben is egyszerű a dolog: a kereskedő inkább ragasztgatja egy síkra ízlésesen áruinak képét, minthogy külön-külön kliséket fizessen értük. Ez az oka az üzleti fotomontázs nagy népszerűségének. Az igazi fotomontázs azonban más, mint áruk és a környezet képének a jószerencse fejében elvégzett összetákolása. Oda elképzelés, tervszerű elgondolás és kizárólag egyféleképpen érthető kiviteli megoldás kell. A fotomontázs tulajdonképpen nem olyan könnyű kifejezés mód, mert rengeteg képet és képtöredéket kell az emlékezetben felraktározni és a kellő helyen, a léptéket eltalálva, sokszor igen körülményesen összeállított perspektívába és adott képtónusba beállítani. Igazi ismeret és ösztönös alakító tehetség kell hozzá, amit eddig csak a kezdeményező generáció: Bortnyik, Moholy-Nagy, Kassák és az ő tanítványainak munkáiban ismerünk fel. A legtöbb üzleti fotomontázs éppen olyan szánalmas és félreértett, mint a kirakatokban széltében használatos kis konstruktivista négyszögkombinációk, melyek az árjelző virágornamentumait helyettesítik.

MOLNÁR FARKAS

Mexikói mozaik álarc.

• K R Ó N I K A •

VÉGH GYULÁT, az Iparművészeti Múzeum főigazgatóját a kormányzó a II. o. polgári érdemrenddel tüntette ki. Ez a kitüntetés a magyar művészeti élet egyik legértékesebb egyéniségének kiváló szolgálatait jutalmazza. Végh Gyula 1917-ben állt az Iparművészeti Múzeum élére. Azóta a legválságosabb éveken át páratlan eréllyel, hozzáértéssel és áldozatkészséggel viselte gondját ennek az intézetnek. Az ő munkájának eredménye az, hogy a Múzeum ezek alatt a zord évek alatt nemesak a régi hivatásának teljesítését végezte el, de olyan új feladatokat is vállalt és oldott meg, melyek szorosan vett rendeltetésén túlesnek. Az Iparművészeti Múzeum az ő vezetése alatt új kapesolatokat teremtett az eleven élet és a mult között s ez a művészi készség, közízlés és a művelődés legszebb, legnemesebb szolgálata. Végh Gyula érdemeit ért kitüntetés mindenütt nagy örömet szerzett. Barátai, ismerősei, tisztelői melegen ünnepelték.

RÓNA JÓZSEFET, a kitünő szobrászművészt hetvenedik születésnapja alkalmából barátai és tisztelői meleg ünneplésben részesítették. (*)

CSÁNYI KÁROLY, az Iparművészeti Múzeum igazgatója igen érdekes és teljesen szemléltető előadást tartott a londoni perzsa kiállításról a Steindl-eéhben. Az európai viszonylatban is kiváló szakember lebilineselő előadását igen szép számú meghívott közönség hallgatta végig. Az előadót lelkesen ünnepelték.

Csányi Károlynak a perzsa kiállításról szóló ismertetését lapunk következő számában közöljük.

HELBING FERENCRŐL, az Iparművészeti Iskola e. i. igazgatójáról terjedelmes tanulmányt közöl a «Revue moderne illustrée des arts et de la vie». A tanulmány az ötvenéves iskola történelmi szerepével és jelentőségével foglalkozik. Meleg szavakban ismeri el azokat a szolgálatokat, melyeket a jelenlegi igazgató tett azzal, hogy a nagy hagyományokat, a szabad és előítéletmentes nevelés módját és a művészi színvonalat fejlesztette. Ezzel biztosította az iskolának a magyar iparművészeti életben a központi helyzetét. Szemléltető képanyag kíséri Helbing művészetének ismertetését.

A MŰVÉSZET ELTOLÓDIK. Igen, minél jobban haladunk a nyugati kultúrák irányában, annál jobban kitágul a művészet fogalma. Valamikor a művészeti revű csak a művészet legszentebb alkotásait ölelte fel : a képeket, szobrokat, házakat. Még a háború előtt nevettünk volna azon, ha egy művészeti folyóiratban új cipődivattal, vagy üvegházi virágok tenyésztésével foglalkoztak volna. Ma : a legjobb francia képzőművészeti lapokban is találunk értekezéseket az édességek s torták világáról, a divatos táncok esztétikájáról és így tovább. A művészet eltolódik az élet felé s az rendjén is van így : a szépség közkincs és a régi esztétikai megállapítások a szép fogalmáról éppúgy átalakulnak, mint minden régi doktrina. Sokat jelent ebben a változásban a fototechnika nagy fejlődése is. A filmszerű látás, valamint a fotoriportázs nemzetközi szolgálata azt eredményezte, hogy a műalkotásokat «in statu nascenti» is meg akarjuk ismerni. Immár több olyan német folyóirat van, amelyik a művészek életének intimitásaival, a jelenségek, a testi szépség, a természet, a fák, az állatvilág mozgásesztétikájának szemléletével igyekszik a társasélet keresztmetszetét adni. Egy régi indiai templombejárat mellett vagy egy műtermében csendesen festegető művész portréja mellett egész másként hat egy modern festmény vagy szőnyeg bemutatása. Az élet hullámjátéka, melyben a művészet a sugártörő s színosztó fényforrás, a maga egészében mindenkit megfog. Egy kis részlete, vagy maga a színfelület, önmagában sovány táplálék.

MÁRIA KIRÁLYNÉ KINCSES GÁLYÁIT — Gerevich Tibor kezdeményezésére — ki akarják emelni a Dunából. A mohácsi vész hírére Mária királyné Budavára és Esztergom kincseit hajókra rakatta, hogy Ausztriába mentse. A magyar hazafiak nem akarták, hogy a kincsek idegenbe vándoroljanak. Orbán Endre esztergomi várnagy és Kun Pál szatmári főispán megtámadták a Dunán felfelé igyekvő királynéi hajóhadat és két gályát elsüllyesztettek. A többi sértetlenül Pozsonyba jutott s innen Ferdinánd Bécsbe vitette. A két elsüllyedt gályának és kincseinek kiemelése esetleg nagyértékű és műtörténeti szempontból is jelentékeny tárgyakat hozhat napvilágra. Úgy hírlik, hogy a négyszázéves hullámsír kincseinek feltárására külföldi tőkecsoport vállalkozik. (*)

A COBDEN SZÖVETSÉG ANKÉTOT tartott a magyar művészeti export fokozásának megbeszélésére. Az ankéton művészeti és kereskedelmi életünk kiválóságai szólaltak fel. Az ankét eredményeként az az elgondolás szűrődött le, hogy a művészeti kivitel erkölcsileg és gazdaságilag egyaránt nagyfontosságú kérdés, de megoldásához elsősorban az anyagi feltételekre van szükség. Az ankét, ha pozitív eredményekkel nem is jár, mindenesetre jelentős már magábanvéve az is, hogy a kérdést ilyen tekintélyes fórum vetette szőnyegre. Reméljük, hogy termékenyítőleg hat az a sok szempontú megbeszélés, mellyel a problémát a tekintélyes felszólalók tárgyalták. (*)

ZU-OFFEN. AJTÓK ÉS ABLAKOK. H. és B. Rasch, Akademischer Verlag. Dr. F. Wedekind, Stuttgart.

Ez a hézagpótlóan tartalmas és szellemesen szakszerű könyv összefoglalja a jelenlegi legjobb ajtó- és ablakszerkezeteket. Azok előállítási és használati módját a modern munkáknál megszokott világos ábrázolással érthetővé teszi. Elméleti részében röviden ezeket mondja : az ablakok és ajtók tulajdonképpen izolátorok, úgy mint a ház többi falai. Kétféleképpen osztályozhatók : szilárdakra és mozgathatókra, továbbá transzformábilisakra és mechanikusokra. A szilárd átlátszó izolátorok közül beszél az üvegfajtákról, üvegépítőtestekről, üvegbetonról, üvegfalakról, kirakatokról, korszerű

üveghomlokzatokról, modern emeletes építkezések üvegbetonfalairól. Bemutatja a ragacsnélküli üvegtetőket, terhelhető üvegmennyezeteket, üvegpadlókat stb. Felsorolja a szilárd összekötő és tömítő anyagokat, vakolat-, beton-, fém- és vulkánfibré-bordákat, a mozgó összeköttetések legkülönbözőbb fajtáit a pántokat, szalagokat, síneket, görgőket, golyós csapágyakat. Azután áttér a felbontható összekötő alkatrészekre, újfajta kilinceseket, kitámasztókat, szabályzókat, buktatókat stb. mutat be. A transzformábilis izolátorok érdekességei: a modern spanyolfalak, szélvédő üvegfalak a balkonokon és a kertben, különleges ajtók fából, nemezpapírból, fémből, márványból és üvegből. A mechanikus elhatárolók közül igen érdekes és jól felhasználható buktató- és tolószerkezeteket mutat be, függélyes és vízszintes működésben. Az utóbbiak különösen fognak érdekelni mindnyájunkat. Molnár Farkas.

A HATVANÉVES LOOS. Az osztrákok modern iparművészetének úttörője most lett hatvanéves. Míg otthon, szűkebb hazájában az örökké hadakozó építészt csak kevéssé veszik komolyan, a németek nagy melegséggel írtak róla ebből az alkalomból. De ugyanakkora elismerésben részesül az örökifjú Loos Párizsban is, ahol a legelső folyóiratok közlik újabb munkáit. Loos különben teljesen az új építőstílus elvei szerint dolgozik, de a nagy geometriai tubusokba is tud ötleteket és színeket vinni. Legújabb munkája: egy villaterv, melyet a híres néger táncosnőnek, Baker Josephine-nek készített, egyszerűségével és fehér-fekete csíkozású falfelületeivel nagyon eredetien hat. A bécsi építész munkásságáról a közel jövőben könyv is fog megjelenni francia nyelven.

A CORVIN-LÁNCOKAT ÉS KOSZORÚKAT február 23-án ünnepélyes keretek között adta át a kormányzó ő főméltósága a kitüntetetteknek. A képzőművészek közül Balló Ede, Kisfaludi Strobl Zsigmond, Sidló Ferenc, Zala György, Iványi-Grünwald Béla, Glatz Oszkár, Szentgyörgyi István, Karlovszky Bertalan, Pásztor János, Hültl Dezső, Waelder Gyula, Kertész K. Róbert, Foerk Ernő a kitüntetettek. Érdemeiket, melyeket művészi munkáikkal szereztek, az egész magyar művelt közönség elismeri. Az új rendjellel méltó erkölcsi kitüntetés érte munkásságukat. A jelvényeket Csajka István, az Iparművészeti Iskola tanára készítette. (*)

VIZPARTI VENDÉGLŐK. Csak nemrég számoltunk be róla, hogy a berlini új városépítészetben mennyi ötletességgel használják fel a Spree partját is kávéházi kilátó pavillonok helyéül. Egy nemrég megjelent folyóirat bemutatja Köln egyik nevezetességét, a modern építés szellemében készült «Bástya-vendéglőt». A Rajna partjára kiugró, kissé szélmalomra emlékeztető konstrukció mindenesetre lehetővé teszi, hogy a vendéglő minden asztalától pompás kilátást élvezhessenek a vendégek. Riphahn szellemes, de egyszerűségével is megkapó épülete tehát nem azért jelentős, mert újszerű, hanem mert célszerű. S minden ilyen vízi építmény újra feltámasztja bennünk a kívánesiságot, mikor fog már nálunk is ilyesvalami történni. Németország folyópartjai meg sem közelítik szépség, elevenség dolgában a mi Dunapartunkat. S mégis meg kell elégednünk a legtündéribb vízparton azzal, hogy csak hajóról, vagy hegytetőről élvezhessük ezt a panorámát. A víz partján üldögélő vendég pedig beérheti a — hajófüsttel.

LIBERTAS PLAKÁTPÁLYÁZAT. A «Libertas» Egyesület által hirdetett plakátpályázatra beérkezett pályaművek fölött a bíráló bizottság április hó 10-én délután 5 órakor tartott ülésén döntött. A bíráló bizottság három művésztagból és három, az érdekeltség által kiküldött megbízottból állott. Rövid megbeszélés után az a vélemény alakult ki, hogy a plakátok a kívánt propagandisztikus feltételeknek általában nem felelnek meg. Van közöttük egynéhány, mely az esztétikai követelményeknek megfelel ugyan, de a kívánt értelmi tartalma ezeknek sem kielégítő. Ezért a bíráló bizottság az elnökségnek azt a javaslatot tette, hogy emelje fel a pályadíjakat és ismételje meg pályázati hirdetményét. Az elnökség elfogadta a bíráló bizottság javaslatát és közeljövőben jelentékenyen felemelt díjakkal fogja közölni pályázati felszólítását. A mostani pályázat művei közül három viszonylag legjobbnak 50—50 pengő jutalmat ad. Ezek «Igyál», «Sólyom» és «Három szín» jeligéjűek.

HIREK MINDENFELŐL. Párizsban a könyvkiadók hivatalos egyesülete már másodízben rendezett kiállítást a legjobb mai könyvillusztrátorok munkáiból. A kiállításon az egyes szakesoportok (rézkarcolók, litoművészek stb.) szerint rendezték a beküldött műveket. 167 könyvművész legújabb rajzait, karcait és kőre készült illusztrációit mutatták be. Rotterdamban rendkívül érdekes városépítési terveken dolgoznak mostanában. A nagy holland kikötővárost egyesíteni akarják a tőle húsz kilométerre fekvő Hágával úgy, hogy Delft vidékét teljesen városiasítják. A holland építőművészet mai nagy fejlettsége mellett kétségtelenül Európa legérdekesebb városa fog itt felépülni. Heidelbergben igen érdekes kiállítás fog megnyílni a nyáron. A kiállításon a régi és modern írók — saját maguk készítette képeit és szobrait fogják bemutatni. Goethe, Hauptmann Gerhart, Barlach s mások munkái mind helyet foglalnak ebben a kiállításban. Jekaterinburgban az orosz szovjet «forradalmi múzeumot» létesít abban a házban, melyben a cári családot meggyilkolták. Párizsban a gyarmatügyi kiállítás alkalmából az ottani Nemzeti Könyvtárban metszetkiállítás nyílt meg, amelyben főleg a XVII—XVIII. századból való műlapok mutatják be a gyarmati életet. Berlinben a Kurfürstendamm színházát mostanában nyitotta meg újból Reinhardt. A nyolcszáz néző befogadására alkalmas színházat a kiváló, magyar származású színházépítő, Kaufmann Oszkár teljesen ujjáalakította. Nincs más a nézőtéren, csak egyetlen földszinti terem, páholyokkal szegélyezve. Sárga, vörös és krémszínű berendezése vidám s nobilis hangulatot teremt. Rennesben

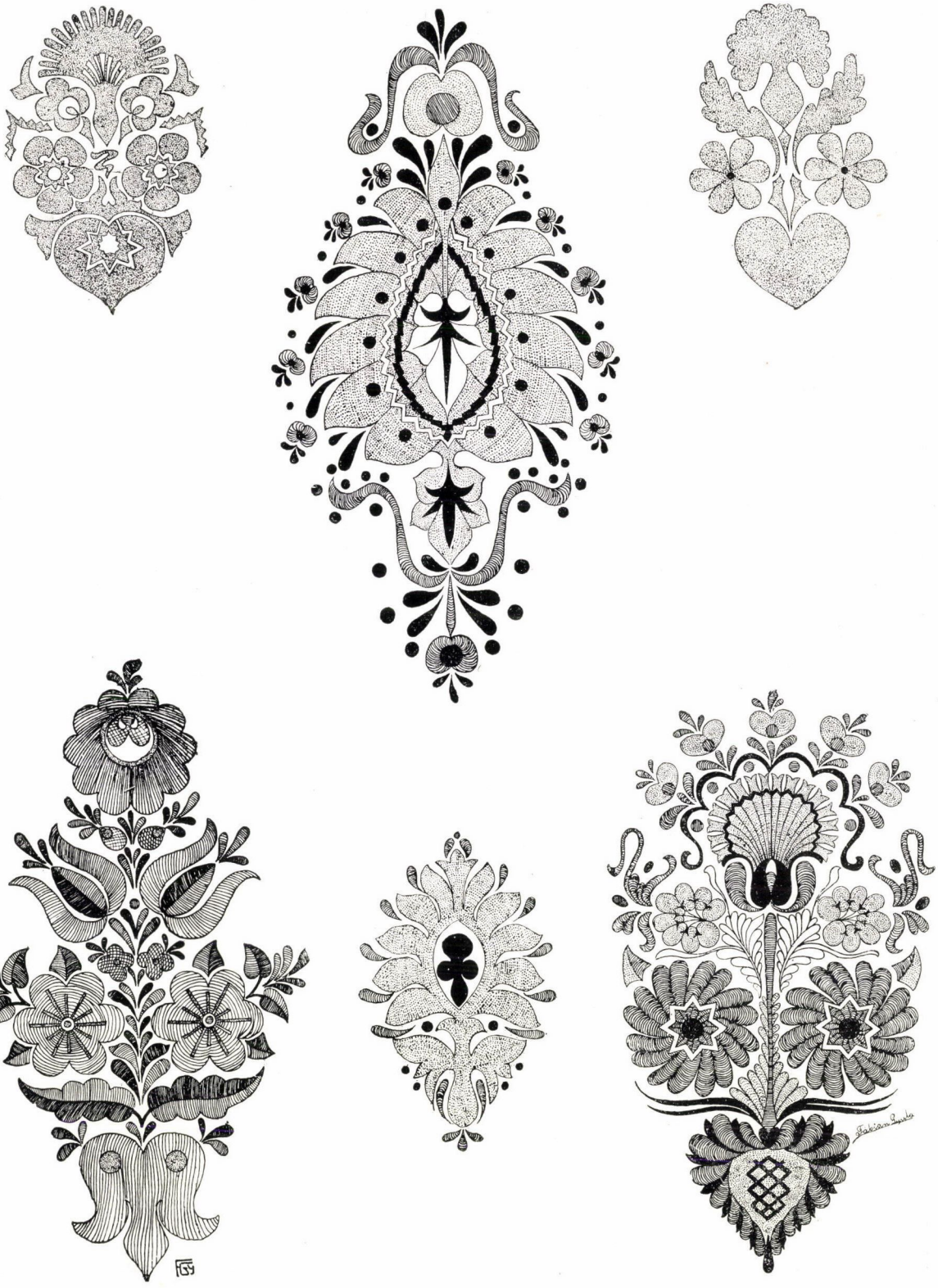

Magyar népies rátét-díszítések.
(Fábián Gyula rajzai.) — Applikationsarbeiten des ungarischen Volks. — Hungarian Peasant Appliqué-Ornaments.

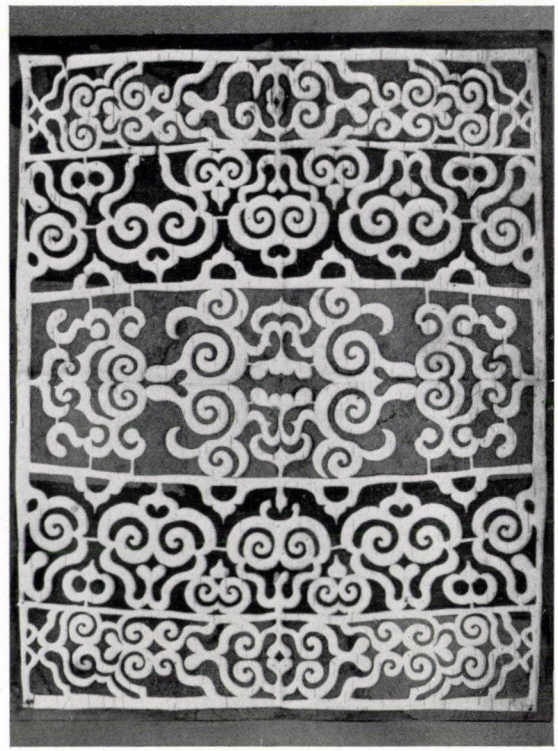

Rátétdíszítések. Fent balról: Baskir szekér.
Fent jobbról: Szibériai gold-applikáció. Lent: Erdélyi magyar hímzett és bőrapplikációs »mejreváló«. — Applikationsarbeiten. Oben links: Ein baschkir Wagen. Oben rechts: Gold-Applikationsarbeit (Sibirien). Unten: Ungarische Weste aus Siebenbürgen mit Stickerei und Lederapplikation geschmückt. — Appliqué works. Above left: Bashkir Waggon. Right: Gold Appliqué work, Siberia. Below: Transylvanian Hungarian Waist ornamented with embroidery and leather appliqué work.

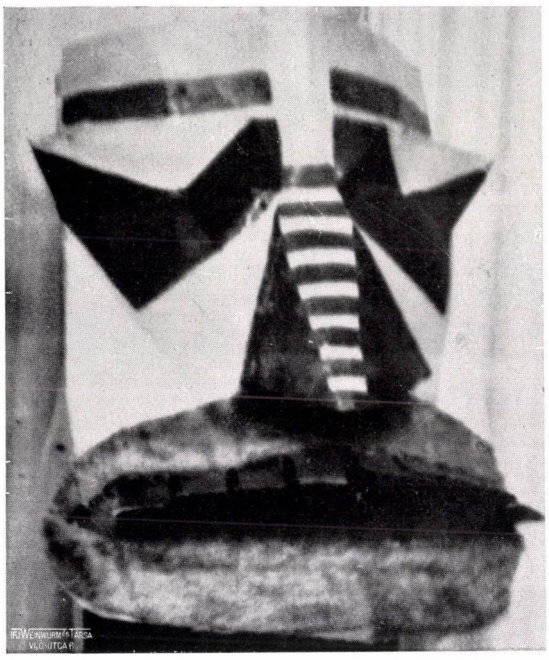

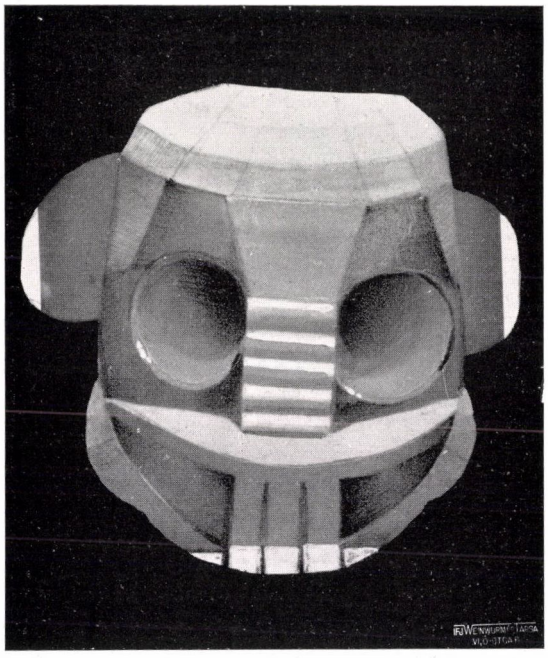

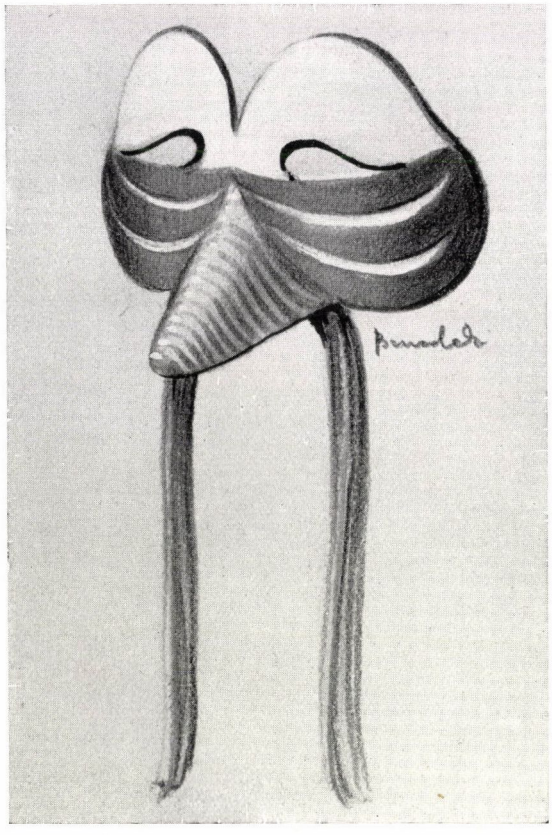

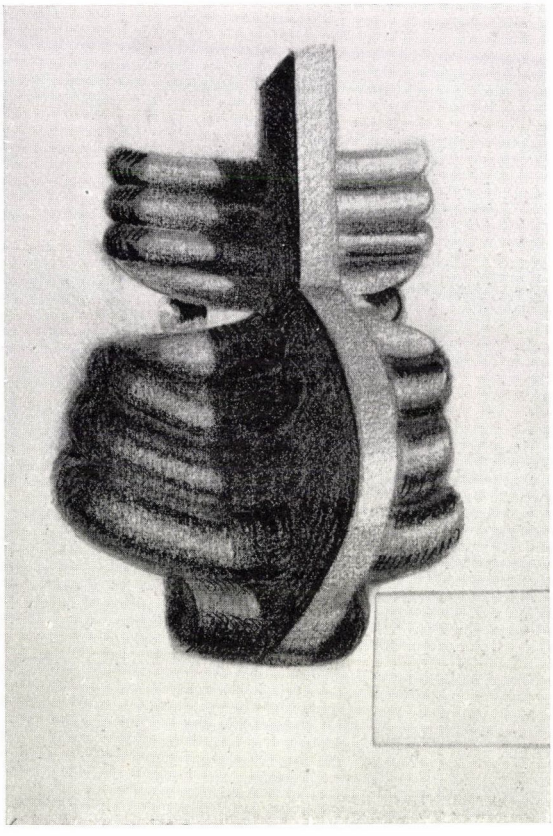

Modern álarcok.

Fent balról: Kerekes Ilona. Fent jobbról: Zsengeri Rózsi. Lent balról: Benedek Kata. Lent jobbról: Csillag Vera. — Moderne Masken. Oben links: I. Kerekes. Oben rechts: R. Zsengeri. Unten links: Kata Benedek. Unten rechts: V. Csillag. — Modern Masques. Above left: I. Kerekes. Above right: R. Zsengeri. Below left: K. Benedek. Below right: V. Csillag.

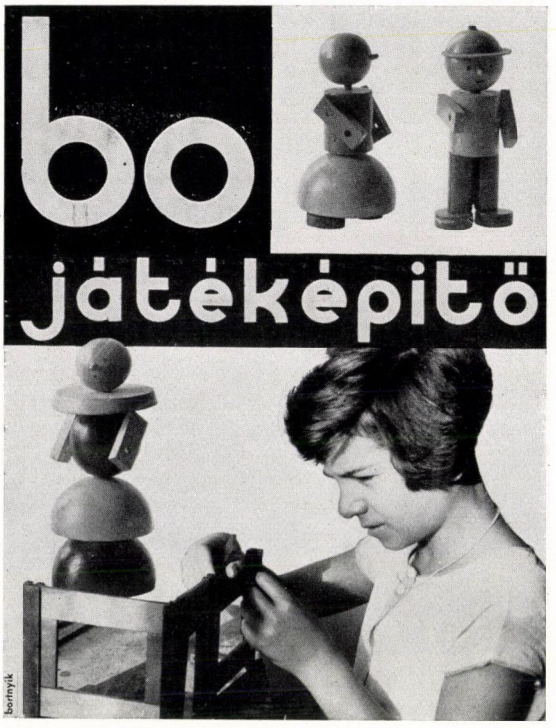

Fotomontázsok. Fent: Bortnyik Sándor. Lent: Benedek Kata munkái. —
Fotomontage. Oben: Sándor Bortnyik. Unten: Kata Benedek. — Fotomontage. Above: by S. Bortnyik. Below: by K. Benedek.

az idei nyáron nagyarányú kiállítás lesz, melyen a modern bretagnei iparművészetet s a nagyipar tevékenységét mutatják be. Ugyanakkor az ottani képzőművészeti iskola félszázados jubileumát is megünnepelik. Bécsben a Hagenbund kiállítást rendezett Loos Adolf építész munkáiból annak hatvanadik születésnapja alkalmából. Londonban a Brook-Street Galleryben a díszített kerámiai tárgyakból kiállítást rendeztek. Igen szép régi Wedgwood-tárgyak keltettek feltűnést ezen a kiállításon. Leningrádban a Krasznaja Gazetta segélykiáltásban fordul a szovjethatóságokhoz, mert a legtöbb híd olyannyira megromlott, hogy összedőléssel fenyegetnek. A Néva hídjai tudvalevőleg a város legszebb műemlékei közé tartoznak. Epernay franciaországi városkában egy prehisztorikus múzeumot nyitottak meg, amelyben a chernilly-i ásatások eredményeit helyezték el.

• KIÁLLÍTÁSOK •

BOR PÁL a Tamás-galériában mutatta be képekből, szobrokból és modern szőnyegekből álló gyüjteményes kiállítását. Elvont formaelemekkel, mély intellektuális átértékeléssel, de teljes érzésélményből festett képei és szobrai mellett egyszerű és tömören dekoratív szőnyegei érdekes és teljes összefoglaló képet adtak ennek a nagy művészi és emberi kultúrájú művésznek egyéniségéről.

GÁDOR ISTVÁN nemrégiben mutatta be gyüjteményét a Tamás-galériában. Lapunk olvasói régóta igen jól ismerik a kiváló művész munkáit. Gádor most régibb termése mellett olyan újabb kerámiáit mutatta be, melyek ismert értékeinek további finomodását, csiszolódását jelentik.

MARKOS GYÖRGY reklámművészeti és építészeti munkáiból és terveiből kiállítást rendezett a Kovács Szalón. Ötletes és a figyelmet magukravonó dinamikájú plakátjai általánosan ismertek. Modern és tiszta funkciójú reklámépületei, üzletberendezései a nyugati eredményeket ültetik át a magyar földbe. (*)

MARÓTI GÉZA, a kiváló építész, szobrász és festő műtermében meghívott közönségnek bemutatta Egyiptomban készített színes rajzait. Főként archítektónikus motívumokon az építész finomodott érzékenysége és érdeklődése elementárissá fokozza azt a hatást, melyet az egyszerű eszközök céltudatossága és a téma utolérhetetlen monumentalitásának teljes érzékeltetése jelentenek. Nem téved bele kolorisztikus kísérletekbe. Pár színnel és leszűkített tónusokkal — teljesen grafikusan — hozza ki motívumainak nagyságát és a forró levegőben, évezredek rengetegében álló változatlanságot.

Új rajzai mellett bemutatta régebbi plasztikai és építészeti vázlatait, terveit is. Ezeken az ő általánosan elismert nagy koncepciója, egyéni és erőteljes stílusérzéke olyan értékek, melyek a művésznek Amerikában is megbecsülést és méltánylást szereztek.

AZ O. M. KIR. IPARMŰVÉSZETI MÚZEUM csarnokában szép kiállításon mutatja be Izabella királyi hercegasszony magyar textilgyüjteményét. A nagyobbrészt felvidéki régi magyar úri varrottasokból és népies hímzésekből álló kiállítás olyan mintatár, mely a királyi hercegasszony vezetése alatt álló háziipari egyesülés munkásságát eleitől kezdve irányította. Minden magyar szépet szerető művész, műbarát és műkedvelő tanulsággal nézheti meg ezt a pompás kiállítást.

Az a felhalmozott és fáradhatatlan szorgalommal egybegyüjtött formakincs, melyet ez a kiállítás bemutat, az Országos Magyar Iparművészeti Társulat gyüjteményével egyidőben került bemutatásra. A két kiállítás érdekesen egészíti ki egymást.

A népművészeti gyüjtésanyag és a másolatok mellett a kiállítás keretében bemutatja a királyi hercegasszony védnöksége alatt álló háziipari egyesület néhány reprezentatív munkáját, melyeket az állam rendelésére készített. Ezek között kiválóan szép a nagy bársony, hímzett asztalterítő, mely gazdag díszítésével, tiszta stílusával díséri az Egyesület agilis vezetőjét.

A kiállítás iránt már a megnyitás napján igen nagy érdeklődés mutatkozott. Az előkelő közönség és műbarátok azóta is sűrűn látogatták ezt a rendkívül értékes gyüjteményt.

NÉPMŰVÉSZETI KIÁLLITÁST rendezett az Iparművészeti Társulat a tulajdonában levő népművészeti gyüjteményből. A Technológiai Intézet József-körút 6. szám alatti három kiállítótermét megtöltő anyagot három csoportra osztotta a rendezőség. A legnagyobb az erdélyi rész gyüjteménye. Itt különösen a textil és kerámiai rész igen szép, történelmi és tanulmányi szempontból is értékes darabokból áll. A Dunántúl népművészetét főleg a főkötő-gyüjtemény képviseli. Míg a Felvidékről pompás gazdagságú ingek, főkötők és más hímzések kerültek bemutatásra. A csipkés lepedők, antipendiumok szépségét néhány jól válogatott példány idézi.

Mostani számunk képanyaga szemelvényeket ad a kiállításon bemutatott anyagból.

A kiállítás május 6-án zárult.

GYARMATI KIÁLLITÁS PÁRIZSBAN. Arányaiban óriási, látnivalókban világkiállítási jellegű az a kontinentális kiállítás, mely ez év nyarán fogja az idegeneket Párizsba csalogatni. A vincennesi erdő közelében épülő kiállításnak az a célja, hogy a franciák s egyéb nemzetek gyarmatainak életébe, termelésükbe, civilizált jelenükbe s regényes multjukba engedjen bepillantást. Az épületek egy része pedig úgy készül, hogy egy leendő gyarmati múzeum céljaira szolgáljon. Madagaszkárt egy hajdani király regényes palotája fogja építészetileg jelképezni. Az angkori híres templomot, a Khmer-építészet csodáját hűen lemásolják s ebbe kerülnek az indokínai francia gyarmatnak termékei. Az imént ünnepelt százéves francia gyarmat, Algír külön palotát kap éppúgy, mint Marokkó, Tunisz s egyéb francia kolóniák. A kiállításnak két nagy attrakciója lesz. Egyik egy hatalmas tó, amelynek partján a közlekedő eszközök minden

válfaja meglesz, még a Kongóba járó gőzhajó hű másolata is. A másik egy óriási arányú állatpark, melyet Hagenbeck fog felépíteni s ezenfelül lesz egy igazi dzsungel is. Az idegen államok közül kivált Belgium vesz nagy apparátussal részt, mert Kongójának fejlettségét akarja bemutatni. De ezenkívül Dánia, Hollandia, Olaszország sem maradnak el. Természetesen Amerika is megjelenik, egy Washington által lakott és Mount Vernonban levő ház keretében. A képzőművészetek s az iparművészet külön pavillont kapnak és az egész kiállítás elrendezése olyan lesz, hogy a közel fekvő kis szigetek, valamint a vízpart esti képe szép vedutákkal gyönyörködtessenek. A kiállítást május 2-án nyitják meg és októberig lesz látható.

DEBRECENBEN, A DÉRI MÚZEUMBAN február 22-én nyílt meg a Debreceni Műpártoló Egyesület által rendezett tavaszi tárlat, amely nemesak Debrecen és környékének képzőművészetéről ad szemelvényt, hanem teret ad az iparművészetnek is. A két kiállítási teremben a múzeum elegáns vitrinjeiben ízlésesen elrendezve láthatók — most elsőízben — a debreceni iparművészek nívós munkái és úgy a zsűri, mint a sajtó és a közönség véleménye szerint a debreceni iparművészek minden elismerést megérdemelnek. Debrecen kulturális életében az iparművészet mindjobban tért hódít és pártolására a jövőben is nyitva fog állni a kiállító iparművészek előtt a Déri Múzeum, hogy ezáltal munkáikat a közönség a szakértők által is megbecsülve láthassa, az iparművészek pedig a siker és elismerésen felbuzdulva, mind jobb és jobb munkák készítésére törekedjenek. Ez annyival is inkább fontos, mert minden vidéknek megvan a maga sajátsága és a magyar iparművészetnek szüksége van vidéki centrumokra, ahol a mult népművészetének befolyása és a művelt modern iparművészek ízlése hozza létre a multhoz szervesen kapesolódó új magyar iparművészetet. Varga Ilona.

KÁ-LE BÚTOROK KIÁLLITÁSA BERLINBEN. Berlin nagy áruházai közül a legkisebb és legkvalitásosabb, a Ka-De-We (Kaufhaus des Westens) bútorosztályán speciális kiállítást rendez «ká-le» bútorokból. Ezek, mint a plakátokról megtudjuk, «Kálmán Lengyel» építész tervei szerint és C. Prächtel cég műhelyében készült bútorok, melyekről a kiállítás rövid megtekintése után megállapíthatjuk, hogy feltétlenül megérdemlik a publikum és a szakemberek érdeklődését.

A ká-le bútorok részint szériában készülnek, részint alkalmasak arra, hogy szériában készülhessenek, ha a piac az így termelt kvantumok iránt érdeklődést mutat. Az árak, bár abban a keretben mozognak, amihez az ú. n. jobb polgári publikum hozzá van szokva, még csak kis részben engednek ökonómikus előállítási módokra következtetni, nagyobbrészt kisszámban készült darabokra, sőt talán csak áldozatkészen kalkulált modelldarabokra vallanak. A tervező számol is azzal, hogy bútorai a termelés fejletlen viszonyai miatt egyelőre nem állhatnak még a nagytömegek rendelkezésére és tömegbútor helyett luxusbútort tervez. Ez a luxus azonban más, mint amilyenhez eddig szokva voltunk. Hogy úgy mondjuk, tárgyilagos luxus ez. Nem drága fölöslegeknek a bútorra való rákényszerítésében áll ez a drága luxus, hanem abban, hogy a minimumon fölüli minden fillért a bútor használhatóbbá, sokoldalúbbá tételére fordít. Még egy fiók, még egy mozgási lehetőség, még egy funkció. Igaz, — ezzel tisztában kell lennünk — ezeknek a funkcióknak egy része csak látszatfunkció. Inkább szellemességével lep meg, mint valódi igényt elégít ki. Olyasformán, mint ahogy egy-egy újabb beosztású női kézitáska, vagy ügyesebb és újabb berendezésű autókarosszéria szuggerálja a használójának, hogy újításai előnyösek és pont azok, amikre szükség volt. Ez azonban csak egy részére áll a Lengyel Kálmán-féle bútormegoldásoknak. A nagyobbik része valódi előnyöket nyujt. És még ezek a látszatelőnyök sem ítélendők el, mert hiszen épp az a publikum, amelyiknek Lengyel a munkáit szánja, egész életét ilyen szuggesztiók között éli le, nevezve azok összeségét divatnak. A ká-le bútorok tervezője és kivitelezői helyesen cselekszenek, amikor a «jobb polgári» publikum luxus- és divathajszolását arra használják fel, hogy egy egészséges, nagyvonalú és csak valódi igényeket szolgáló szériatermelés érdekében végezzenek kísérleteket. Ilyen szempontból még az apróbb melléfogások sem károsak és fölöslegesek. —háy—

• TÁRSULATUNK • KÖZLEMÉNYEI •

A TÁRSULAT NYÁRI KIÁLLITÁSAI. Az Iparművészeti Társulat ez évben is július, augusztus, szeptember hónapokra terjedő kiállításokat rendez, hogy a nyári idegenforgalomba belekapcsolódhasson a magyar iparművészet is. A kiállításokat az idén is az Andrássy-út 69. és József-körút 6. sz. alatt rendezzük.

Kiállításainkon résztvehet minden magyar állampolgár iparművészeti munkáival, ha a bíráló bizottság munkáját technikai és művészi szempontból kiállításra megfelelőnek ítéli.

Beküldési határidő június 23-ától 27-ig minden nap d. e. 9—1 óra között bármelyik kiállítás helyszínén.

Érdeklődők forduljanak felvilágosításért a Társulat irodájához (Andrássy-út 69. Telefon: Aut. 206—78.)

A TÁRSULAT NÉPMŰVÉSZETI KIÁLLITÁSÁVAL kapcsolatos előadások ismertetését következő számainkban hozzuk.

• SZAKOKTATÁS •

BERNAU-KOLLÉGIUM. Bernau, ez a kis porosz városka, mely csak egy órányira fekszik a német birodalom fővárosától, egy év óta olyan iskolával dicsekszik, hogy messze földről jönnek azt megnézni. A német munkásszakszervezetek létesítették ezt az iskolát. Az a célja, hogy télen-nyáron egyaránt vendégül lássa pár hétre azokat a mindkétnemű s mindenféle korú munká-

sokat, akiknek továbbképzését a szakszervezet szükségesnek tartja. Mindenféle jogi, társadalomgazdaságtani s egyéb előadásokat kapnak itt, de egyúttal üdülnek és testileg is gyarapszanak. Maga az iskola eleven példája lehet minden létesítendő szakiskolának, mert ily tökéletes higiénát, természetközelséget, tisztaságot még egyetlen hasonló intézmény sem valósított meg. A bernaui iskola terveit Meyer Hannes és Klee Paul építészek készítették. Hatvan szobája csupa légi csarnok, a testi kultúrának a kedély jóllétének igazi melegháza. Nem a konstruktív stílus műremekét akarták benne megalkotni, hanem a legideálisabb otthont megteremteni. A bernaui iskola előfutárja azoknak a következő hasonló jellegű kollégiumoknak, melyeket a fémmunkások, a nyomdászok s egyéb szakszervezetek fognak építtetni.

• SZAKIRODALOM •

ORBÁN FERENC: CSALÁDI HÁZ TERVEZÉSE. AZ ÉPITÉSZETRŐL A KÖZÖNSÉGNEK. «Élet» kiadása, 1931.

Az elinduló új építészet Magyarországon nélkülözi azokat a könyveket, amelyek a nagyközönséget az építészek álláspontjához közelebb hozzák. Szakírók és szakértők híján az építészeknek maguknak kell ezt a munkát is elvégezniök. Orbán Ferenc építésztanár nagyon szerencsés módon kitünően ötletes formát választott erre. Az építész egy megbízójával, a magyar jómódú, művelt polgárral beszélget az építészetről, annak tanult, helytelen nézeteit lépésről-lépésre korrigálva, miközben a villaterv is elkészül. Ragyogóan folyik ez a szellemes dialógus, melyben mindkét fél jóindulatú, korrekt és megértő. Mégis megcáfolódik minden vád, hogy az új építés csak erőszakos újítás, mezítlenség, formátlanság stb. Az építész mély kultúráról tesz tanuságot, szépen beszél a mult építészetéről, megfogja benne, mint híres francia kollégája, az «örök építészit», sőt a gépi kultúrából sem a külsőséget veszi át, hanem a létrehozó szellemet, a standard kiformálóját ismeri meg. Gyönyörű műtörténeti képek illusztrálják a könyvet és ami a fővonzóereje: egy teljes és igen jó villaterv bontakozik ki benne az első vázlatoktól az enteriörökig. Az építtető először lemond a teljes alápincézés babonájáról, majd az axiális szimmetriát felejti el. Feleségével együtt pontosan megbeszéli az egyhelyiségek hivatását, funkcionálisan alakítja az eleinte terjengős alaprajzot, külön házba, nem a föld alá helyezi a kertészt és a garázst, végül pedig a csúcsos tetőről és felesleges párkányokról is lemondhatja az eleinte bizony erősen konzervatív urakat. Molnár Farkas.

MOHOLY NAGY LÁSZLÓ: VON MATERIAL ZU ARCHITEKTUR. Az utolsó két évtized a XX. század Sturm und Drang korszaka volt. Egészen új elemeket próbáltak a művészet körébe bevonni. Az ember minden egyes érzékére új irány, új izmus épült. A tapintásérzékre a taktilizmus, a szaglóérzékre az odorizmus és így tovább. Azonban nemesak az ember érzékeire, hanem szemléletének különböző, elvont lehetőségeire is építettek egy-egy új irányt. Gondoljunk a futurizmusra, amely a mozgás és egyidejűség (szimultáneitás) hatásait kereste; a kubizmusra, amely a térérzékre apellált. A dadaizmus végül is a világ teljes diszharmóniájának képét próbálta megalkotni.

Ebből az útvesztőből vezet most a helyes cél felé Moholy Nagy László új munkája. Könyvének címe: «Az anyagtól az építészetig.» Már egymagában is programm. A legegyszerűbb alapelemek, anyagok vizsgálatából indul ki; megkeresi ezeknek összefüggéseit és praktikusan felhasználható eredményeit; a struktúra («az anyag belső felépítése»), a textúra («az anyag eredeti felülete») és a faktúra hatásait tárgyalja; különösen ez utóbbiról szóló fejezetben magyarázza az optikai problémáknak a festészettel, sőt fényképészettel való kapcsolatait; azután elkíséri az anyagot további útján: a volumen (plasztika és a tér (építészet) felé.

Moholy Nagy László azonban nem elégszik meg ennyivel. Új világnézet kiépítésén dolgozik; a tudomány, pedagógia, politika és művészet emberi feladataira mutat rá. Könyvének ez a része azonban még meglehetősen körvonalazott. Olyan technikai civilizáció törvényeit keresi, amelyben a művészet nem öncél, hanem a nevelés eszköze. A cél: az ember (so schafft man die organische Basis für eine Produktion, deren Mittelpunk der Mensch ist»). A «Von Material zu Architektur» mindenesetre egyik alapvető könyve a mai ember új művészeti felfogásának.

A pompás kötetet Albert Langenék adták ki, olyan szép külsővel, amely a modern könyvnyomtatás iskolapéldája lehetne. (p á n)

PEST-PILIS-SOLT-KISKUN VÁRMEGYE EMLÉKEI címen jelent meg nemrégiben az az albumszerű könyv, melynek fedelén az áll, hogy «összegyüjtötte» Rexa Dezső. A könyv szerzőjének az adatok, emlékek «összegyüjtésen» túl igen nagy érdeme az, ahogyan az emlékeket előadja. Finom könyvművészet, előkelő jóízlés és a fölényes anyagismeret bibliofilek számára különösen becsessé teszik ezt az olvasmánynak is érdekes könyvet.

WALTER GROPIUS: Bauhausbauten in Dessau. Bauhaus-Bücher 12. Albert Langen, München.

Gropius munkája az új építésben a legtisztábbat, a befejezettet és a végsőkig logikusat jelenti. A dessaui épületek: Bauhaus, mesterházak, törteni telep stb. megjelenése olyan tisztaságot és határozottságot fejez ki, amilyent az ipari standardmunka is csak ritka esetben produkál. Meglepően tisztán, hihetetlenül egyszerűen, az elvont festészet formáinak merészségével állanak előttünk üveg és beton falfelületei és tőlük szinte elszakadva határozottan a legélesebb vasszerkezeti vonalak. Mindent körül lehet járni, felül repülve megnézni és minden nézet egyenlően tökéleteset mutat. Mint a plasztikai műhelyben dolgozó bauhausbeliek, ő is kezébe fogja, minden szempontból a végsőkig fejleszti a ház külsejét. Mondja is Gropius, a bauhaus-műhelyek munkamódja és eredményei

adtak számára sok impulzust az előttünk álló, világot meghódító forma-egység kitermelésénél. Ez a formavilág, amelyet széltében és tévesen «Bauhaus-stílus»-nak neveznek, a geometrikus konstrukciók és anyag-, szín- és fénykombinációk, lehetőleg gazdaságos alkalmazása mindig gyakorlatias, célszerű és szakszerű épületmegoldással együtt. Alakítási módszerének főelemei: 1. a vonatkozások (a formaelemek egymáshoz való függélyes és vízszintes viszonya); 2. az áthatások (a térbeli síkok kereszteződésénél, pl. üvegfelületeken tükrözéssel vagy másként elért hatása a testek látszólagos áthatolásának); 3. az ismétlődés (önmagukban egyszerű elemekké summázott épületek sorozatban való ismétlése) és végül 4. az ellentétes feszültségek kiegyenlítése (sohasem csak vízszintes elemek, mint pl. Corbusiernél, hanem mindig függélyesek és vízszintesek kifeszített egyensúlyállapotban). És még más minden, de minek erről beszélni? A helyesen látó publikum érzi, a «modernek» pedig leutánozzák anélkül, hogy értelmét sejtenék.

Gropius könyve, minden felesleges szöveg nélkül, csak az ábrákhoz fűződő szakszerű és szabatos magyarázattal, hozza építészetének legjavát a legjobb fényképekben. Gyönyörű teljesítményei ezek a Bauhausban együttesen dolgozó kollektív szellemnek, bravúros megvalósításai az absztrakt művészetben felvetett esztétikai hatásoknak.

Molnár Farkas.

JAN TSCHICHOLD: EINE STUNDE DRUCKGESTALTUNG. AKADEMISCHER VERLAG. Dr. F. Wedekind, Stuttgart.

Az egyórás könyvek sorozatában Tschichold, a kitűnő grafikus és reklámtervező, a müncheni mesteriskola tanára, a legújabb munkáit tartalmazó képeskönyvet ad ki. Hosszas teoretizálás nélkül érdekes jó és ellenpéldákkal az új tipográfia lényegét általánosan érthető módon megmagyarázza. Rövid, pregnáns aláírások, természetesen a legjobb szedéssel, a nyomtatás legjobb példáit mutatják be. Az igazi és a «hamisított» korszerű tipográfiai alakítást ilyen módon leszögezni igen időszerű, mert az egyre szaporodó utánzók és tanulatlan követők között erre a közönség igen rá van utalva. A könyv anyaga igen tartalmas és széles körre terjed, kiállítása mintaszerű. Ezüst címlapja különösen magas nyomdai teljesítmény.

Molnár Farkas.

DER PULSSCHLAG DEUTSCHER STILGESCHICHTE. AKAD. VERLAGSANSTALT DR. FRITZ WEDEKING. STUTTGART. Dr. G. G. Wieszner könyve azon a szellemtörténeti felfogáson alapszik, hogy egy és ugyanazon időben minden mindennel összefügg s minden esemény és eredmény ugyanazon szellemet leheli. Ez a könyv egyike azoknak, amely ezt a felfogást élénk szemléltető módon: képekkel és grafikonokkal is alátámasztja. Másodszor érzi ez a könyv és nagyon helyesen leszögezi, hogy bizonyos sztereotíp hullámszerű visszatérések állapíthatók meg a szellem történetében. Nagyon helyesen látja és igazi alapossággal fejti ki Wieszner azt is, hogy a két pólus, melyek között a fejlődés ingadozik: az individualizmus és a kollektivizmus. Eredményeit — éppen úgy, mint a nálunk és rövidesen Németországban is ismert Ligeti Pál-féle teória — a képzőművészetből vezeti le. Felismeri az építészet és festészet jellegének különbségében ugyanazt a két végletet, amit a társadalmi életben rendnek és szabadságnak nevezünk. A magyar könyv szerzőjével szemben Wieszner azzal marad hátrányban, hogy vizsgálata kisebb korra és csak egyetlen országra vonatkozik és így bár részleteiben intimebb, de az egész történelmet átfogóan meg nem magyarázza. A jelen s főként az indulófélben lévő jövő meghatározásával adós marad.

• HALÁLOZÁS •

DIVALD KORNÉL (1872—1931). A magyar művészeti irodalomnak, a magyar műtörténelmi kutatásnak pótolhatatlanul nagy vesztesége a Divald Kornél halála. Váratlanul, munkabírásának és munkásságának legszebb lendületéből ragadta el a halál akkor, mikor már-már kisimultak és járt utakká váltak azok a csapások, miket ő vágott a magyar mult repkénnyel, dudvával benőtt, elvadult szépségeihez. Ő volt az első műtörténeti kutató, aki gyalogszerrel járta be a felvidéki falvakat. Fáradhatatlanul tárta fel a régi értékeket és mindazt az értéket, mindazt a kincset, emléket, mely a multunk nagyságának, műveltségünk elevenségének tanubizonysága. Ismerte a legkisebb faluban eldugott szárnyasoltárt, kelyhet, szentségtartót is. Fáradhatatlanul gyüjtött tárgyakat, adatokat, jegyzeteket, írott emlékeket. Nagy energiával, rátermettséggel dolgozta fel a gyüjtött anyagot tanulmányainak értékes sorozatában. Művészetirodalmi munkái különböző újságokban, szaklapokban és külön kötetekben jelentek meg.

Különös érdeme, hogy olyan úton járt, melyet előtte senki sem taposott. Olyan területeket kutatott fel, melyet előtte senki sem ismert. Olyan magyar értékeket fedezett fel, melyekről előtte senki sem tudott. Különös érdeme, hogy amit felkutatott úgy tette közkincsé, hogy arra a magyarság öntudatát, magabecsülését erősítette.

És amilyen szíves, lelkes tudós és művész volt, olyan derűs és tiszta volt ő mint ember is. Törékeny kis fizikumán csak esillogó, tüzes fekete szemében lobogott az ő szenvedélyes, minden szépségbe szerelmes lelke.

Ez a lélek most ellobbant. Elvesztettük őt, aki multunkkal összekötött minket és a mi jövőnket...

HELYREIGAZITÁS. Legutóbbi számunkban közöltük két budapesti automata-büffé portáljának a képét. A 24. oldal felső képén közölt bejáró tervezője Bálint Ferenc, társtervezője és készítője Teichner Ádám.

A szerkesztésért és a kiadásért felelős: Szablya Frischauf Ferenc. 51927. — Athenaeum. Nyomdaigazgató: Wózner I.

Székely «festékes» szőnyegek.
(Viski könyve nyomán.) — Szeklerischer Teppich. (Aus dem Buche Károly Viskis.) — Székely (Transylvania) rugs.

Magyar Iparművészet. 1931.

Az Athenaeum rt. nyomása.

Bolgár szőnyegek. Fent: Régi teteveni szőnyeg
székelyes térbeosztással. Lent: Jellegzetes csiporovcii szőnyeg. — Bulgarische Teppiche. Oben: Alter Tetevener Teppich
mit szeklerischen Teppichen ähnlicher Raumeinteilung. Unten: Charakteristisch ciporovcischer Teppich. — Bulgarian rugs.

Magyar Iparművészet 1931.

Az Athenaeum rt. nyomása.

Bolgár szőnyegek. Fent: Pirotias keretű csiporovci i bolgár szőnyeg. Lent: Jellegzetes piroti szőnyeg. — Bulgarische Teppiche. Oben: Teppich aus Ciporovci mit pirotischer Umrahmung. Unten: Charakteristisch pirotischer Teppich. -- Bulgarian rugs.

Magyar Iparművészet, 1931

Az Athenaeum rt. nyomása.

SZÉKELY ÉS BOLGÁR SZŐNYEGEK

Többféle típusú szőnyeget készítenek Bulgária területén. A Kotel és Chaszköjben készült hosszúszőrű szőnyeg keleti modorú, valószínűleg nem bolgáros eredetű. A legszebbek a piróti szőnyegek, amelyek nagyrészt nem a Szerbiához tartozó Pirotban, hanem bolgár gyárakból kerülnek ki. Egyszerűbb mintázatúak a jellegzetesen bolgár csiporoveii szőnyegek; ezek a nyugati Balkán egyik városkájában, Csiporovciban, de más helyeken is készülnek.

Szépségükkel, ízléses tarkaságukkal mindenesetre a piroti szőnyegek állanak első helyen. Néprajzi szempontból azonban bennünket az egyszerűbb, de éppen azért eredetibb mintázatú csiporovcii szőnyegek érdekelnek közelebbről.

Mind a kettő kelim módszerrel készül, tiszta gyapjúból, amelyet különböző színekre festenek. A festésre régebben házilag készített festékanyagokat használtak. A bolgár maga készítette a festő buzérból (Rubia tinctorum) a piros színt, a szömörce-fa (Rus) kérgéből a fekete és sárga festéket, egy másik sárga színt a benge-fa (Rhamnus) bogyóiból, zuzmókból stb.

A kisebb szőnyegek átlag ágyméretűek (2 m-), de vannak nagyobbak is, méteres csíkokból összetéve vagy egészben szőve. Keskenyebb végeiken mindig rojtosak.

A piróti szőnyeg térbeosztása egy kertet fejez ki, keskeny, fekete és zöld vagy más színű kerettel és bizonyos számú, virágágyásoknak megfelelő haránt pásztákkal. A szőnyeg alapszíne lehet fehér, rózsaszín vagy sárga. Ez az alapszín egy szélesebb keret és több harántsáv alakjában szerepel, virágmintákkal teleszórva és közrefogva a sötétebb színezésű virágágy-pásztákat. Ez utóbbiak ismét különböző színű és különböző virágokat jelentő motívumokból, láncolatokból és alapszínből tevődnek össze. A virágmotívumokban néhány jellegzetes alapforma ismétlődik, rombusszerűen elnyúló S alakok, keresztek, csillagok, szívalakok stb. (Lásd a mellékelt rajzokat.) A sorozatban ismétlődő motívumok mindannyiszor másmás színekből tevődnek össze és ezzel fejezik ki a virágos kert változatosságát, színpompáját.

Kevésbbé tetszetős, egyszerűbb térbeosztású és mintázatú szőnyeg a csiporoveii bolgár szőnyeg. Ezen is megkülönböztethetjük az alapszínt, amely itt többnyire vörös, a keretet, ez széles és rendszerint fekete, és az ezeken elhintett, kevésbbé tagozatos virágmotívumokat. Leggyakrabban a mellékelt rajzokon látható négy-öt alapformát találjuk.

A bolgár szőnyegek kétségkívül keleti eredetűek és éppen ezért célszerű, ha elemzésük kapcsán a szomszédos népek és a keleti rokonnépek szőnyegkészítményeivel hasonlítjuk össze őket. Távolibb hasonlóságokat találunk Oroszország szőnyeganyagában is, de itt a rendelkezésemre álló képanyagban nem találtam elegendő támaszpontot. Semmiképpen sem hasonlíthatjuk a bolgár szőnyegek mintáit a görbevonalú szláv és török szőnyegmintákhoz. Nem hasonlíthatók hozzá a ruthén-föld virágos szövésű szőnyegei és a román szőnyegek még kevésbbé. Romániának igen gazdag, görbevonalasan mintázott, virágos szőnyegeit Al. Tzigara Samurcas Párizsban kiadott (Ernst Henri) Tapis Roumains című gyüjteményéből ismerem. Itt a bemutatottak közül egynéhány szőnyeg hasonlít a bolgárokéhoz, leginkább a pirotiakhoz. Föltehető azonban, hogy ezek a többitől nagyon elütő szőnyegek a Románia

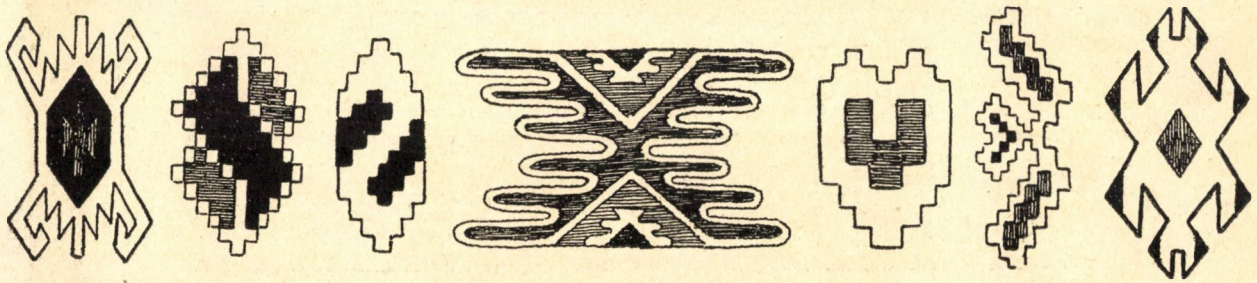

Bolgár piroti szőnyegmotívumok.

területén élő turáni rokonságú népelemektől származnak, amit a munka nem jelöl meg közelebbről.

Ha ezt a csekély összehasonlító anyagot félretesszük, annál inkább szemünkbe ötlő az a hasonlóság, amely a bolgár csiporovcii szőnyegek és a székely szőnyegek, az ú. n. festékesek közt mutatkozik. Összehasonlításunk alapossága érdekében vessünk egy pillantást mindenekelőtt a Viski Károly székely szőnyegmintás könyvére (Nemz. Múz. Népr. Oszt. kiadványa).

A hasonlóság első tekintetre annyira feltűnő, hogy önkénytelenül is inkább a különbségeket keresi szemünk. Az anyag, a készítés technikája, térbeosztás, díszítés meglepően egyező. Lényegesebb különbséget találunk azonban a színezésben.

A székely szőnyeg jobban ragaszkodott a régi festékekhez. Színei tompábbak, kevésbbé tetszetősek és kevésbbé változatosak. Fekete és ibolyaszín nincsen benne, kékje, pirosa rendszerint csak egyféle. Viszont a székely szőnyeg fehér színét a bolgárban ritkábban találjuk meg, a csiporovcii alakjában soha.

Feltűnő egyezés a közbolgár (csiporovcii) és székely szőnyeg közt, a vörös alapszín és a sötét keret. Az alapszín a székelyben tompább és a keret nem fekete, hanem többnyire sötétkék.

A díszítő motívumok a bolgárban is pásztánként, harántsávokban vagy keretekben helyeződnek el, de rendszerint változatosabb csoportosulásban, mint a székely festékeseken. A díszítő formákban a székely szőnyeg a négyzetalakból és a kockás tagozódásból indul ki, ferde vonalat ritkán alkalmaz. Ezzel ellentétben a bolgár minták ferdevonalú, hegyesszögű és rhombus-alakú díszítésre törekszenek, kocka- és derékszög-alakot ritkábban követnek. Ez a tendencia különösen feltűnő a szegélyzetekben. A székely szegélyzetek többnyire lépesővonalúak, a bolgárok ellenben a fűrészvonalat alkalmazzák legszívesebben.

A közbolgár szőnyeg leggyakoribb motívumai közül egy sorozatot a mellékelt rajzon mutatok be. Érdekes benne a részaránytalan formák felé hajló továbbfejlődés. Igy jön létre az ágascsillag egyik alakjának megcsonkulásával, egy ág elhagyásával a madárka-alak, vagy az ágazatos forma. Ezek későbbi fejlemények, a székely festékesen ismeretlenek. Még újabbnak látszik a keretekben elvétve alkalmazott hullámvonal.

A motívumok összehasonlításából kitűnik, hogy a székely és bolgár szőnyegnek két jellegzetes alapformája megegyező. Egyiket kockás-csillagnak, a másikat rhombus-csillagnak nevezhetném. Mind a kettőnek megfelelő alakú, elütő színű középfoltja van.

A bolgár szőnyegek kétségkívül a népművészetnek igen régi elemeit őrizték meg. Hasonló formákat már a török befolyás előtti időkből is ismerünk és ebben a tekintetben a híres bacskovói monostor régi kápolnájának egy faldíszére hivatkozhatom. Ez a minta a körvonalú térkitöltés kerethatásától eltekintve még közelebb áll a székely szőnyegmintákhoz, mint a mai bolgár szőnyeg. Bizánci hatást legföllebb a kerek körvonalakban kereshetünk. Ezekre a régi ékítményekre a bolgár köztudat is úgy hivatkozik, mint a mai szőnyegminták őselődeire.

Messzebbmenő következtetésekre egyelőre nem bátorodhatunk. Annyit azonban máris le kell szögeznünk, hogy a közbolgár, igen egyszerű mintázatú szőnyegeknek legközelebbi rokonául a székely festékest kell tekintenünk.

Ha leszármazás szempontjából vetjük össze e két meglepően hasonló szőnyegtípust, akkor a színek kezdetlegességében, a derékszögvonal gyakoribb voltában és általában a formák egyszerűségében a székely szőnyeget kell régiesebbnek tekintenünk. Ez a maga különállóságában nem fejlődött, tehát — mint a bacskovói monostor faldísze is bizonyítja — maig is kétségkívül közelebb áll ahhoz az ősi formához, ahhoz a közös törzshöz, amelyből a két rokon nép, a székely és a bolgár ősi szövőipara valamikor kiindult.

SZILÁDY ZOLTÁN DR.

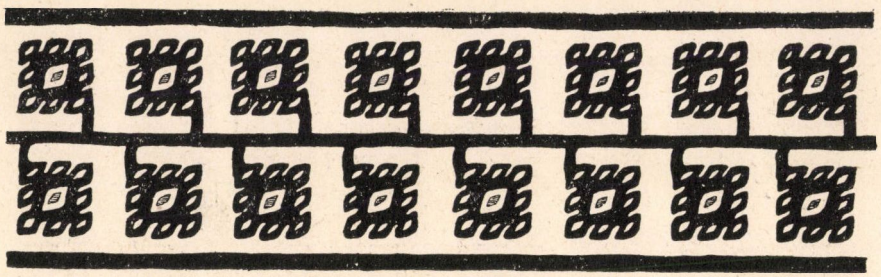

Régi piroti szőnyegszegélydísz.

AMERIKAI LUXUSSZOBÁK

Aki a filmek vásznán keresztül pillant be az amerikai gazdagok életébe, rendesen csak tetszetős sablonokat talál. Van egy átlagos amerikai elegancia, mely ép oly síma, kifent és kiborotvált módon nyilatkozik meg az emberek arcán, mint a lakás, az öltözködés, vagy a klubélet szokásaiban. Aki viszont az életen keresztül pillant bele az amerikai lakásiparba: egy igen erős tendencia érvényesülését látja, amelyet a csinos csomagolású uniformizálás elvének lehetne nevezni. Francia királyi hálószobák fent, rúgóra járó fotel-ágyak lent, történelemimádás a gazdagoknál, rideg üzleti hűvösség a clerk-maneknél, ez az, amit minden útszéli pillanatfelvétel az amerikai életről hirdet. Amerikának nincs ízlése, szokták mondani azok, akik iparművészetét egyáltalán nem, vagy csak a nagyáruházak árjegyzékeiből ismerik. Amerika? «Business.» «Rágógummi.» «Öt pennys romantika a lakásban» — mondják az új felfedezők egy kézlegyintéssel.

A valóság pedig az, hogy a szertelen hóbortok és a szolgai másolások Amerikája régen meghalt. Az a nemzedék, mely a párizsi Faubourg St. Antoine asztalosmesterénél megrendelte a versaillesi királyi íróasztalok pontos mását, berakással, bronzcsecsemőkkel és szúrágással együtt — az aranygolyók csatájában rég visszavonult. Akik ma vannak a fronton: finomízlésű műértők, vagy kitünő ösztönű régiségvásárlók. A los-angelesi alhambrák, a hollywoodi tróntermek, a palm-beachi indián-főnök-sátrak — ezek nem ők. Amerika, a gazdag, jól szituált, Európát járt és kulturában megfinomodott Amerika épp úgy kifejlesztett önmaga számára egy lakásbeli luxusízlést, mint ahogy vannak technikai reprezentáns-formái az auto- és lokomotív-iparban, mint ahogy van könyvtári, tudományos laboratóriumi, vagy zenei életének kifejezőformája. Senki sem fogja mai értelmünk szerint lemosolyogni a felhőkarcolókat, csak azért, mert sokszor vétenek építészei a korszerűség elve ellen. És senki sem mondhatja, hogy az amerikai luxus-ipar az európai hadigazdagok uniformisában jár, csak azért, mert a film-szcenikusok kényelmesek.

Ha megpróbáljuk rekonstruálni azt, amit Amerika az utolsó negyedszázadban a maga saját céljaira a belső architekturában teremtett, itt is etappe-okat fogunk felismerni. Azt a modern mozgalmat, mely az 1900 év táján indult el Európából, hogy meghódítsa a világot, Amerika öt évvel később ismerte meg. Morris-szék és Chippendale-szekrény, öreg tölgyfából való ebédlő és Dufréne-féle hálószoba — hol régies angol puritanizmus, hol stílusoktól elrugaszkodó modernizmus, ez volt a latin és angol-szász barátság gyümölcse. Mindenki, aki átjött Európába, apostola lett annak az ízlésnek, melyet itt látott. Vérmérséklete és az őt ért sugallatok szerint válogatott az old curiosity shop-ok műipara, vagy a világkiállítások arany-szalonjai között. Az amerikai beviteli statisztika azt mutatja, hogy 1904-ben még csak négymillió dollárt fizettek ki európai bútorokért, húsz évvel később pedig huszonnégymillió dollárt. Az utolsó öt évről, sajnos, nincs statisztikám. De kétségtelen, hogy az amerikai vagyonosodás azóta sem esett vissza s vele együtt az sem, amit oly jellemzően neveznek odaát «a bírás szenvedélyé»-nek.

Csak éppen a szenvedély iránya változott meg. Amerika a luxus-iparban is kezdi megvalósítani az ősi elvet: Amerika az amerikaiaké. Az ó-világból vett művészi forma közkincs lett a világon és Amerika itt is a legegyszerűbb módot választotta: nem a tojást importálja, hanem a tyúkokat. Teheti, mert övé a bírásnak a szenvedélye mellett a bírás minden egyéb feltétele is. A hajók, melyek a háború után zongorákat és valódi Rembrandtokat szállítottak Európából, úszó kiállításokat is hoztak a fedélközön. De vendégszereplő iparművészeket is. A francia «Ile de France» az ő káprázatos berendezésével éppúgy úszóügynök volt, mint a bécsi Hoffmann, a berlini Bruno Paul és még vagy két tucat német lakásberendező vitrinjei, házi-barjai és boltfelszerelései. A század első tizenöt évében az angol country-romantika és a francia «style nouveau» képviseli odaát a modern szellemet. De a legyőzött Németország lassan és szívósan a maga színeit, Werkbund-formáit és asszonyi toalett-örömeit is be tudja csempészni a newyorki Fifth-Avenue életművészei közé. Valami ahhoz hasonló jelenség megy itt végbe, mint a reklámgrafikában. Amerika, a nagyméretű propaganda világszirtje, sorra szívja magához a német és osztrák reklámművészeket, hogy finomságot tanuljon tőlük. Az óriás szállodák, a modern közlekedőeszközök és a boltberendezés született zsenijei pedig a németek és osztrákok hiperraffinált egyszerűségét szeretik meg, erre az erjesztő-gombára van szükségük.

Mindezeket előre kell bocsátani, ha meg akarjuk érteni a mai amerikai lakás luxusberendezését. Ebben a szóösszetételben a luxus egyáltalában nem a szó rosszabbik értelmét akarja kiemelni.

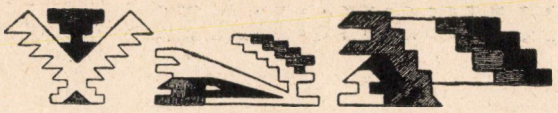

Bolgár csiporovcii motívumok.

Ez a luxus nem a parvenűség, nem is a hivalkodó cifraság jelzője. Egyszerűen azoknak az osztályoknak igényére utal, amelyek a kézműipari termelést értékelni tudják, a színt, a finom anyagot, a nagy kényelmet föléje helyezik a tiszta célszerűségnek és tágas, téres lakásukban egyéniségüknek megfelelő, személyiségükre szabott otthont teremtenek maguknak.

Tévedés azt hinni, hogy ez a lakás ne volna ízig-vérig amerikai. Ez azt jelenti, hogy minden kozmopolita érdekessége mellett is van benne valami a may-flowerok utódainak játékos romantikájából, de van valami az irodabútorok gördülékeny hidegségéből is. A luxuslakásban mindig lesz egy tükör, amelyben megcsillan a pálmafák lombja, vagy egy szökőkút szivárványa, de mind több az olyan bútor is, amelyik a falba illeszkedik, gombnyomásra terül, fordul, kerekeken gurul, vagy fémlábakhoz símul, egyszóval technikai szerkezetében a népszerű mérnöki szellem uralmát hirdeti. Azt lehetne mondani: a gazdag amerikai lakáson háromféle alkotó teszi össze a tudományát: a mérnök, a bútortervező és a díszítő. A masinizmus földjének bútorasztalosai kigondolták a tömegek számára a mindenfajta összerakható, csapható, növelhető és kombinálható bútorformákat. Ez a példa megtermékenyítette az európai iparművészek elitejét. Ezek azután a hajó- és szállodaberendezéseken, klubok és finom boltok belső termein megmutatták a dolognak hatványozott eleganciáját. És így jutott a bérlakások mérnöki ötletessége mint drága keverék, mint ízes, parfümös cocktail vissza a felsőbb tízezrekhez.

Hogy közben yankee-karaktert kapott, azt minden bútordarabon észre lehet venni. Mikor öt-hat évvel ezelőtt a német Bernhard Lucián az ő túlfinomult neobarok-ízlésével jelentkezett az amerikai gazdagok magánpalotáiban, sikere csak mérsékelt volt. Mágikusan kevert színei, kissé bujálkodó bútorformái, a német kereskedelmi tanácsosoknál jól beváltak, de odakünn túlfűszeresen hatottak. A hangot, melyen a német melódiát közvetíteni kell, Frankl Paul találta el, aki szintén bécsi és berlini iskolázottsággal vándorolt ki az Oceánon túlra. De ő nemcsak párizsias svungot lesett el közben, hanem exotikus világokból is gyüjtött mézet. Hosszú ideig utazott s dolgozott Japánban. Amiket ott a szublimált és friss hangulatok nyujtottak, azt híven megőrizte. Kert és színház, öltözetek és hímzések, elegáncia és egyszerűség lassan megérlelték az ő maga egyéniségét.

Amerikában ma ő a legtöbbre tartott lakásberendező. Főiskolai tanár, egyetemi előadó, színházi díszletek tervezője, — egy egész sereg rajongója és utánzója van. Nemcsak dollármilliomosoknak tud nyujtani. Európai szemmel nézve is érdekesek a bútorai. De a mi számunkra az a legérdekesebb benne: hogyan keresi ki s emeli tudatosan magasrendűvé a technikai bravúrt. A toronyház, ez a tipikus amerikai építőforma, mint valami elixis, ott bujkál minden bútorában. Iróasztal, vagy könyvszekrény, tálaló- és állólámpa, mind érezteti ezt az injekciós-tűn kapott amerikai vitalitást. Székeket és ülőbútorokat merész kombinációkban szerepeltet, néha zsámolynak, vagy puszta matrácnak tűnnek fel, olyan alacsonyan. De egy könyvszekrényt olykor a falmagasságig tornyosít fel, minden szimmetria nélkül összekombinált dobozokból. A szobában lezajló játék — a horizontális ülőbútorok és a vertikális szekrénybútor-aszimmetrikus játéka — elevenné teszi az egészet. Szándékosság van benne, de nem keresettség.

Egész sereg tervezőművész munkái mutatják be amerikai bútorkiállításokon, hogy az ízlésnek milyen hatóerői működnek odaát. Mindenütt a térnek nagy tisztelete, a bútort alkotó kubusoknak merész, de koncentrált összefogása, mindenütt a tektonikus szellem a régibb festőiség helyett. Még a magyar nevű Kárász Ilonka is ennek a fegyelmezett építőszellemnek jegyében dolgozik, bár egy keresett parasztos primitívség is fellelhető az ő tervezésein. Ma még nem sok az amerikai lakásberendező, aki modern ízlésben dolgozik. S neveik után ítélve inkább indigénák, mint vérbeli amerikaiak. De tévedés volna azt hinni, hogy soká késhet ennek az öntudatos munkának az eredménye. Valamiféle amerikai luxusstílus van kialakulóban. Ennek semmi köze sincs az annyira keresett régi mammut-bútorokhoz, a koloniális asztalosok ódon, nehézkes építményeihez. Ez az amerikanizmus a mai gazdag yankeevel tart érzelmi közösséget. Fürge, mozgékony, kicsit hiú, egy-egy percre szentimentális is, de csak női dolgokban, különben pedig komplett és egészséges. Északamerikai.

NÁDAI PÁL

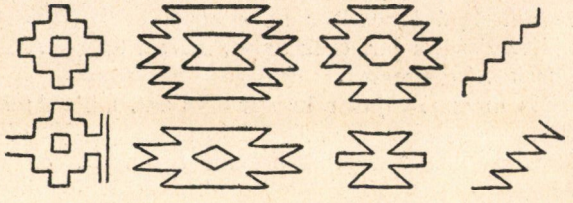

Fent: Székely motívumok, lépcsős szegélyvonal.
Lent: Bolgár motívumok, farkasfogas szegélyvonal.

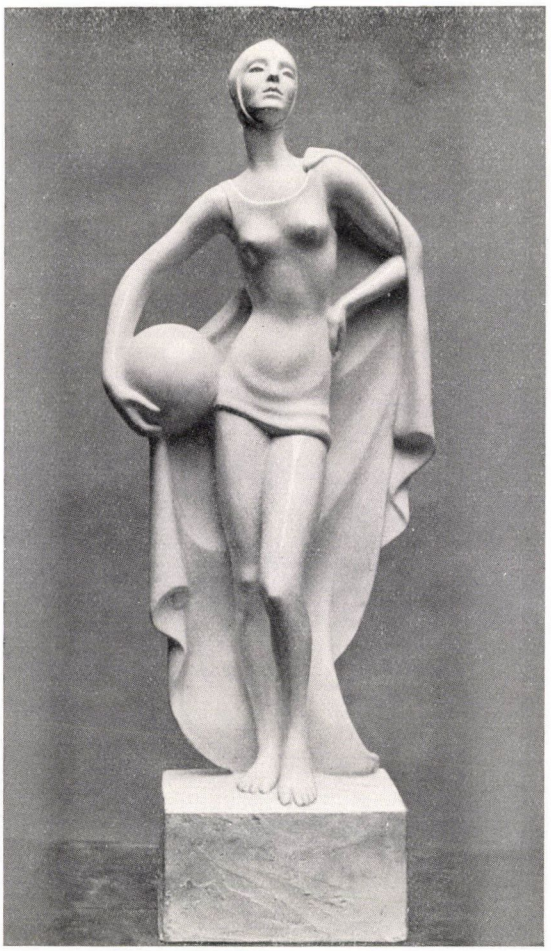

A római Magyar Intézet kiállításáról. Fent balról: Verebi Végh Ilona fajanszszobra. Jobbról: Borzai Szuchy Ferenc majolikaszobra. Lent: Árkayné Stehló Lilly színes ablakfestménye. — Aus der Ausstellung des Ungarischen Instituts in Rom. Oben links: Fayencestatue der Ilona v. Végh. Rechts: Majolikastatue des Ferenc Borzai Szuchy. Unten: Glasmalerei der Frau Lilly v. Árkay. — From the Exhibition of the Hungarian Institute, Rome. Above left: Fayance Statue by I. Végh; right: Majolica Statue by Ferenc Borzai Szuchy. Below: Stained-glass Window by Madame L. Árkay.

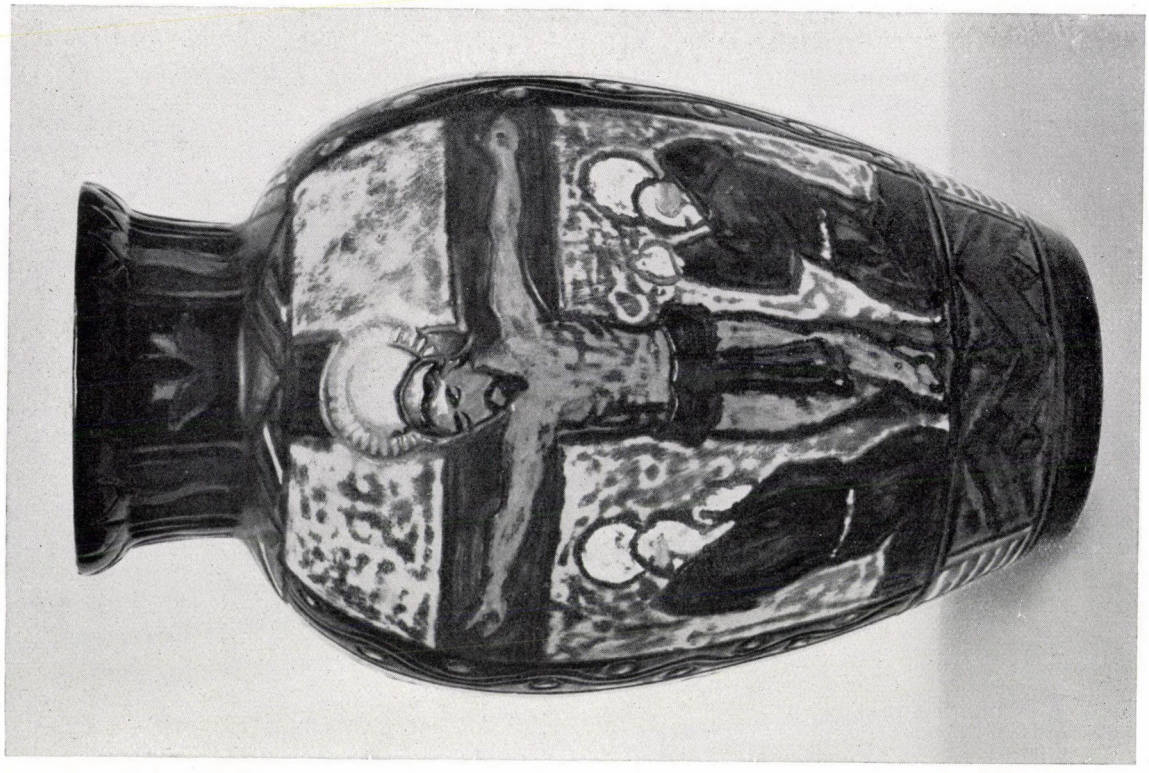

A római Magyar Intézet kiállításáról.
Borzai Szuchy Ferenc kerámiái. — Aus der Ausstellung des Ungarischen Instituts in Rom. Keramik des Ferenc Borzai Szuchy. — From the Exhibition of the Hungarian Institute, Rome. Ceramics by Ferenc Borzai Szuchy.

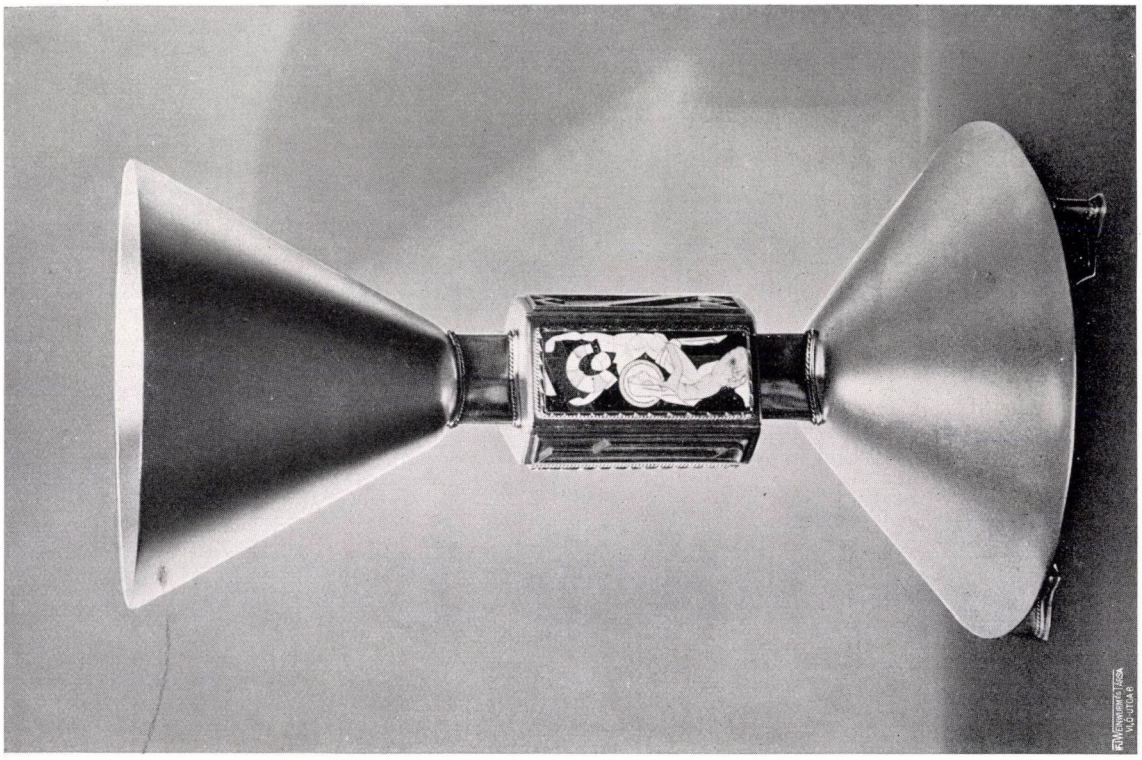

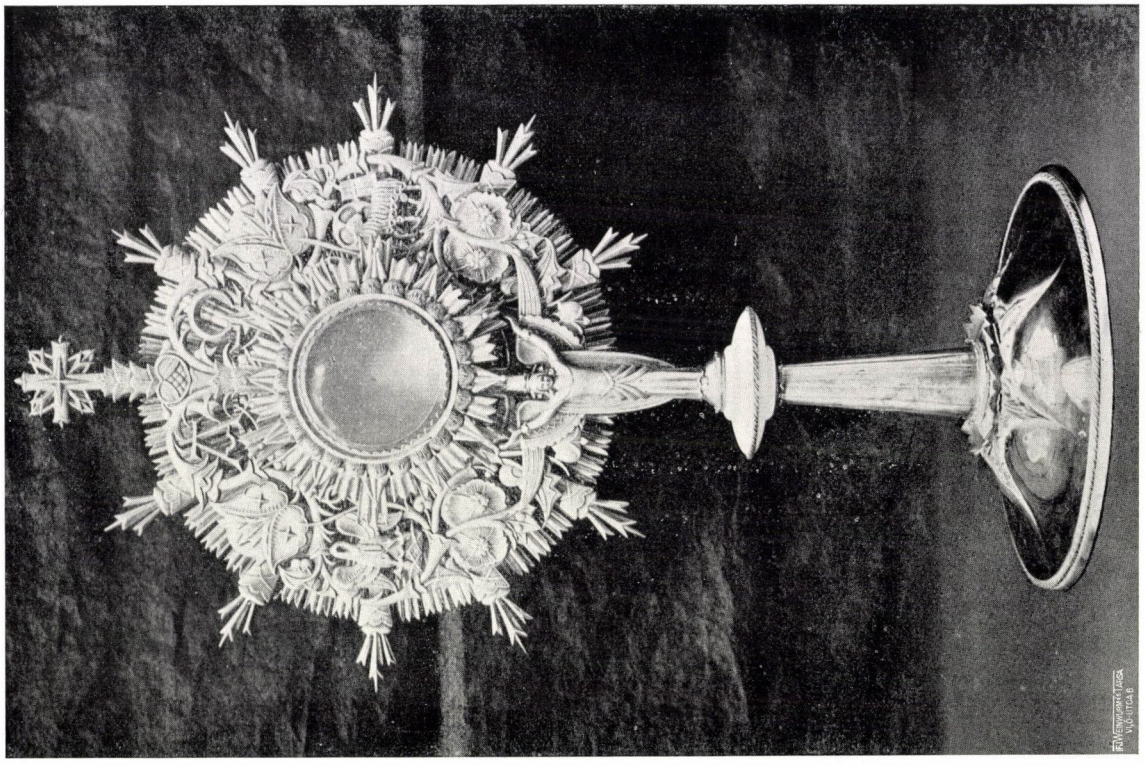

A római Magyar Intézet kiállításáról.
Péterfalvai Molnár Mária ötvösmunkái.— Aus der Ausstellung des Ungarischen Instituts in Rom. Goldschmiedearbeiten der Mária Péterfalvai Molnár. — From the Exhibition of the Hungarian Institute, Rome. Silversmith's work by Mária Péterfalvai Molnár.

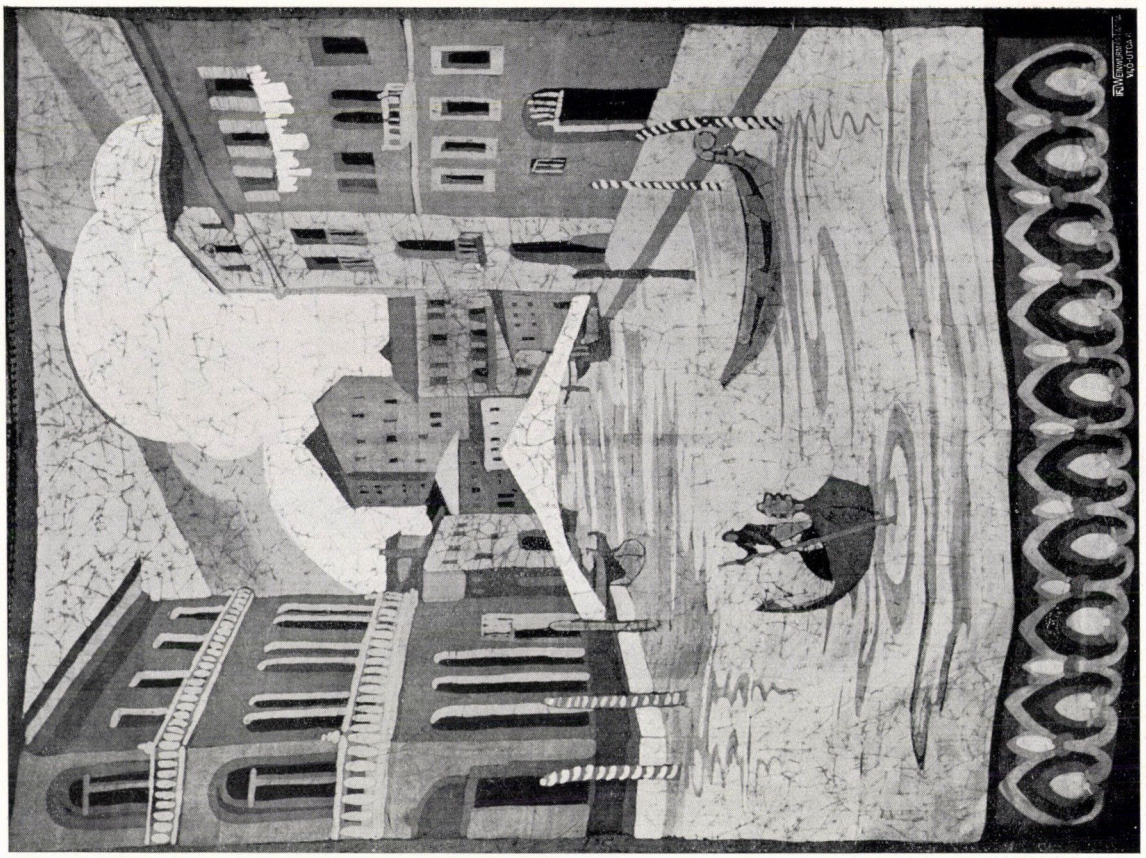

A római Magyar Intézet kiállításáról.

Fent: Kontuly F. Hajni batik falikendője. Lent: Dex Ferenc gobelinterve. — Aus der Ausstellung des Ungarischen Instituts in Rom. Oben: Batik-Wandbehang der Hajni Kontuly F. Unten: Gobelinentwurf des Ferenc Dex. — From the Exhibition of the Hungarian Institute, Rome. Above: Batic work by Hajni Kontuly F. Below: Goblin, designed by Ferenc Dex.

LAKATOS ARTÚR A FESTŐ ÉS IPARMŰVÉSZ

A magyar iparművészet, a grafikus, díszítő és alkalmazott művészetek egész terrénumát beleértve, akkor kezd nálunk határozott és minden vonalon eredeti fejlődést venni, amikor nemcsak ízlésesebb, de munkáikban inkább csak ügyesen másoló és utánérző mesteremberek helyett, vérbeli művészek vetik rá magukat a mindennapi élet szükségleteivel szoros kapcsolatot tartó művészetekre. Azt a nagy lendületet, amelynek során a magyar piktúra a 19-ik század végén és a 20-ik század elején világviszonylatban is a legelső vonalba küzdötte föl magát, eleinte lassúbb ütemben, de egyre fokozódó hévvel követik az iparművészetek is és hogy milyen fokú és ma már mennyire egyetemesen méltányolt ez az előretörés, azt a párizsi, müncheni, torinói, stockholmi, római, monzai, barcelónai és sanfranciskói magyar sikerek eléggé bizonyítják.

A magyar iparművészet fejlődésében jelentős fejezet illeti Lakatos Artúr tanárt, akinek igen nagy érdemei vannak az iparművészetek nagy jelentőségének és jövőjének felismerésében. Igen fontos szerep jutott neki azok sorában, akik mint elismert tehetségű festőművészek szívvel-lélekkel szentelték magukat a díszítő művészetek legkülönbözőbb ágainak és akik ezt az aránylag szerényebb igényű, kevésbbé dicsőséges munkát a régi művészek buzgalmával és szerénységével, de egyben az igazi művészi ihletével és áhitatos odaadásával vállalták. De Lakatos Artúr nemcsak mint alkotó, nemcsak mint gazdag invenciójú és széles horizontú művész vett részt a magyar iparművészet fejlesztésében, hanem mint elismert mester, mint kiváló képességű pedagógus is. Közel két évtizede tanára a fővárosi Iparrajziskolának és keze alól sok fiatal tehetség került ki, akik közül egyik-másik maga is szép sikereket ért már el a magyar iparművészetben.

Lakatos Artúr mint festőművész kezdte pályáját s ehhez a hivatásához mindig is hű maradt, amint ezt nemrég a Fészek Klubban rendezett kollektív kiállításával is igazolta. Mint a magyar piktúrának annyi kiváló tehetsége, ő is Nagybányáról indult el, ahol Hollósynak, a legkiválóbb magyar pedagógusnak növendéke volt, a mester utolsó nagybányai éveiben Rudnayval, Szablya-Frischauf Ferenccel és más jeles magyar művészekkel együtt. Innen hozta magával a naturalizmus szeretetét, amely később az impresszionizmus színességében oldódott fel. De már a fiatal piktor első időszakában érződött nagy hajlandósága a tiszta naturalizmussal szemben a dekoratív megkomponáltság iránt. Lakatos Artúr legelső munkáin, a tisztán pikturálisakon is meg kellett látni ezt a stilizáló hajlandóságot, ezt a dekoratív hatásokra való törekvést.

1906-ban Párizsba ment ki Lakatos és itt festői tudásának továbbfejlesztése mellett, erősen rávetette magát dekoratív tanulmányokra is. Az érzéke mindig megvolt hozzá, de megtanulta a különböző iparművészeti eljárásokat és hamarosan tökéletesítette magát bennük. Csakhamar kész iparművész. 1906-ban már nagy sikerrel állított ki a Salon d'automne-on. Nagy vitrinje van tele pompásan sikerült bőrdíszművel a világhírű ötvös- és bronzműves, a század elején világstílust teremtő Lalique szomszédságában. Az elismerés mértékét mutatja, hogy a fiatal magyar művészt mindjárt beválasztják a Salon sociétaire-i közé is.

Lakatos Artúrnak ez a párizsi tanulmányútja egyébként igen nagyjelentőségű volt abból a szempontból is, hogy legfogékonyabb korában bekerült a legmodernebb formatörekvések középpontjába. Akkor kezdődtek újra a naturalizmus és impresszionizmus stílustagadásának reakciójaképpen a stilizáló törekvések. A vonal- és formamotívumoknak egészen új szenzációi születtek s ezeket a modern motívumokat még stilizáltabb, még dekoratívabb átdolgozásban igyekezett felhasználni a díszítő művészet is. Lakatos azonban még mindehhez magával hozta azt a páratlan formakincset, a legeredetibb díszítő elemeknek és ornamenseknek azt a kimeríthetetlen forrását s a színezésnek azt a bizarr és mégis ízléses fantasztikumát, amelyet a magyar népművészettől kapott. A maga teljesen kiegyensúlyozott artisztikus érzékével azután ebből a kettős hatásból alakította ki saját egyéni stílusát, amely magyaros és modern törekvésű is volt egyszerre, amely azonban sohasem merevedett meg, hanem a folyton fejlődő stílustörekvésekkel állandóan lépést tartva, mindig egyéni ízzel tudott beleilleszkedni a legújabb idők ízlésébe.

E mellett az általános és állandó progresszivitást sugárzó fejlődés mellett, a másik dimenzió felé is erős expanzivitást mutat Lakatos Artúr művészete, amely az iparművészetnek csaknem minden ágára kiterjed. Már a kezdő években bőrdíszmű, kerámia, porcellánfestés és színes vitrage-ok mellett, sikerrel próbálkozik meg bútortervezéssel is. Egész installációkat készít, ame-

lyeknek egészét az erős stílusharmónia, egyes darabjait pedig az egyszerűség mellett a gondos és artisztikus kivitel s a gyakorlati használhatóság jellemeznek. Legújabb installációs munkái közül legnagyobb stílusú Baranya vármegye pécsi székházában a közgyűlési terem egész belső berendezésének kiképzése. Ő tervezte itt a terem minden díszítő motívumát, a falak és mennyezetek stukkóit, a karzat kiképzését és gazdag faragványait, az emelvényeket, a székeket, padokat, asztalokat, lámpákat és csillárokat. Itt a stílus adva volt. A művésznek bele kellett illeszkednie a vármegyeházának Mária Terézia korabeli barokkjába. És ő igazán bravúrosan oldotta meg ezt a feladatát, a barokk-vonalak és formák megtartásával és magyar népi díszítő motívumok hozzástilizálásával olyan gazdag és olyan lebilincselő bájú új stílust teremtett, amely a régivel teljesen harmonikus ugyan, de mégis eredetivé és modernné teszi ezt az új installációt.

Ma leginkább szőnyegek tervezésével, szövetminták előrajzolásával és a legújabban nagyon divatossá vált reklám-architektúrával foglalkozik Lakatos Artúr.

Lakatos szőnyegtervein egyáltalában nem a keleti minták különböző dekoratív motívumainak kombinálásával próbál álperzsa szőnyegeket előállítani. Azok a szőnyegek, amelyek az ő tervei alapján készülnek, eredeti magyar és modern stílusú szőnyegek. Motívumaikat, azoknak egymásba stilizálását rendkívül gazdag invenció hozza létre és a színek megválasztásában és összhangolásában is mindig van nála olyan első pillanatra frappánsan ható eredetiség, amelyről szőnyegei azonnal felismerhetők. Igen sikerült gobelineket is tervezett Lakatos Artúr, amelyeken annak a kornak magyaros, erős kontúrokkal és egységes színfoltokkal stilizáló törekvése érzik, amely egy időben Rippl-Rónai művének egy részére is rányomta a maga bélyegét.

Lakatos Artúr invenciójának gazdagsága és könnyedsége, pompás és eleven színérzéke főleg szövetmintarajzain érzik. Van ezek között erősebb hatásokat kereső, a vonalak és motívumok nagyobb lendületével dolgozó brokátterv s van sokkal lengébb, aprólékosabb, a ma divatos selyemnyomás (imprimée) céljaira készült rajz. Mennyire modern tud ezekben lenni s amellett sohasem rikító vagy bántó, bármilyen színes vagy bizarr motívumokkal dolgozik is. Fogalmazásában is igen eredeti és amellett a legteljesebb mértékben dekoratív. Különösen sikerültek azok a mintái, amelyekben a sűrűn egymásba ékelt kubisztikus motívumokban és azok élénk színeiben parasztszőttesek reminiszcenciái csillanak meg. Éppen ebben van az iparművész tehetsége és invenciójának ereje, hogy tudja a legprimitívebb motívumokat a legmodernebb hangszereléssel a legmaibb divat raffinált céljaira átdolgozni.

A mostanában Európaszerte szokássá vált árumintavásárok egészen új iparművészeti műfajt fejlesztettek ki, az úgynevezett reklám-architektúrát. Ezeknek a célja: olyan tetszetős, első pillanatra szembeszökő és beszédes építményszerű állványozások készítése, amelynek alkatrészei és díszítő motívumai a kiállításra hivatott árukból kerül ki, azokból vagy azoknak részmotívumaiból készít ornamenseket. Rendkívül nehéz feladatok előtt áll itt a tervező művész, hiszen olyan motívumokból kell díszítő elemeket kialakítania, amelyek erre a célra egyáltalában nem alkalmasak. A reklám-architektúrának e mellett fantasztikusnak, vagyis bizonyos fokig kiabálónak kell lennie, amellett mégis egyszerűnek, mert a bonyolult, elaprózott konstrukciók nem alkalmasak tömeghatásokra.

Lakatos Artúr az iparművészetnek ebben az új és nehéz ágában is igen figyelemreméltó eredményeket ért már el. A legnagyobb leleménnyel és végeredményben megkapó artisztikummal és hatásos dekoratív szépséggel tudott felhasználni egészen művészietlen motívumokat, mint autópneukat a Magyar Gumi- és Ruggyantagyár rendkívül sikerült, lendületes vonalú pavilonján. A csepeli posztógyár most készült installációjában modern kubisztikus hatásokat hoz ki szövetdarabok eredeti felkárpitozásával a tornyos állványokra, amelyeknek gondolata a felhőkarcoló és pagoda kombinálásából született.

Általában Lakatos Artúr gazdag œuvre-je és neve jelentős szerepet játszik a magyar iparművészet negyedszázados fejlődésében, míg a hangulatos tájfestőnek és komoly tehetségű portrettistának a piktúra tartozik igaz elismeréssel.

KÁLLAY MIKLÓS

Régi piroti szőnyegszegélydísz.

AZ IPARMŰVÉSZETI OKTATÁS JÖVŐJE

Senkinek, aki az iparművészettel kapcsolatban a jövőről beszél, nem szabad szem elől téveszteni azt az eléggé nem hangsúlyozható igazságot, hogy az iparművészet egész exisztenciájának fordulópontján áll és a harmincas évek iparművészete élesebben fog különbözni a huszas évekétől, mint ahogy amazoké különbözött bármely korábbi évtizedétől. Olyan nagy lesz ez az átalakulás, hogy már szinte az «iparművészet» szó használata ellen is tiltakozni lehetne, hacsak meg nem állapodunk abban, hogy kényelemből használni fogjuk továbbra is ezt a régi szót annak a hallgatólagos tudomásulvételével, hogy ez hovatovább vadonatúj fogalmat fog jelenteni.

Az új iparművészetnek újak lesznek a feladatai, újak a megjelenési formái, új a piachoz való viszonya, tehát új típusú emberek lesznek a művelői is. Mi sem természetesebb, mint hogy új elvekből kell kiindulni erre az új művészetre és újfajta életpályára való oktatásnak is.

E hasábokon megjelent korábbi cikkemben kísérletet tettem arra, hogy a régi értelemben vett iparművészetet, mint korjelenséget állítsam be a történelmi közelmult nagy gazdasági átalakulásának perspektívájába, — most kiegészítem ezt a képet azzal, hogy az iparművészetnek századunkban történt fellendülését a hozzá legközelebb álló művészetnek, az építészetnek vonalával kapcsolom össze.

Századunk építőművészetének nagy tette a *secessziő*. Meg vagyok arról győződve, hogy ez a sokszor kinevetett, eredményeiben csak ritkán tiszteletreméltó, zavaros ideológián felépült művészi forradalom a jövőben megírandó művészettörténetekben, mint végtelenül fontos forduló fog szerepelni. Az erőre kapott polgári társadalom lázadása volt ez a feudális formahagyományok ellen antiarchitektónikus, dekoratív felfogás alapján. Egy akció, mely túlzottan elmerészkedett még fejletlen társadalmi hinterlandjától és így eleve bukásra volt ítélve. A bukás azonban nem volt olyan teljes, mint hinné az ember. A secesszió frontjának csak egyik szárnya omlott össze a feudális formavilág reakcióján, a másik szárnya átcsoportosulva és új ruhába bújva tovább verekedett.

Ez az új ruha a *népies-nemzetiesség* cifra szűre volt. A szecesszió sorsát megpecsételő egyik időszerűtlensége az internacionalizmusa volt. Ezzel szakított az utána következő irányzat, amikor részben valódi, nagyobbrészben kitalált népies dekoratív elemeket vitt bele az architektúrába, nyerve ezáltal egy olyan ideológiai takarót, amelyik alatt (Lajta!) már az új, valóban architektónikus építészet körvonalai kezdtek kibontakozni.

Úgy a szecesszió, mint a népies-nemzeti irány bizonyos *szabadságot*, a tradiciós művészetekkel szemben bizonyos *egyénies gyökértelenséget*, az akademizmussal szemben bizonyos *dilettantizmust* tett lehetővé, sőt követelt meg. Ez a liberális-szubjektív-dilettantisztikus irányzat nyitotta meg a fejlődés útját az iparművészet számára.

A *fin de siècle* fiatal gyáriparának borzalmas ízléstelensége terelte a művészek figyelmét a mindennapi használat tárgyai felé. A becsületes kézműipar, amely ezeket a tárgyakat ezelőtt létrehozta, a gyáripar rohama alatt megsemmisült s a szecesszió segítségével kialakulni készülő polgári típusnak egy új művészetre, a szabad, tradició nélküli, antiakademikus *iparművészetre* volt szüksége. A mindhalálig dekoratív, sohasem konstruktív szecesszió jelszavai nagyon alkalmasak voltak az iparművészet szempontjából. Mesterség helyett egyéniséget, konstrukció helyett díszt, tudás helyett ötletet hozni, ez volt a szecessziós művész joga és feladata és ezeket a jogokat és feladatokat terjesztette ki önmagára az iparművészet is. Az iparművészet szecessziós jellegének bizonyítására megnézhetjük azokat az országokat, ahol a népies-nemzeti irány nem tudott komolyabb erőre kapni, pl. Ausztriát vagy Angliát. A különböző osztrák «Werkstättek» dekoratív szellemtől áthatott munkáiban nem nehéz a szecesszió princesszruhás múzsájának Reznicek-pózban kézbesített csókját felismerni, az angol iparművészetben meg éppen minden átalakulás nélkül szerepelnek ma is az anno 1900 vonalai. Csak olyan országokban, ahol a népies-nemzeti irány megerősödött és kedvező nacionalista légkör, kevés feudális tradíció és értékes művészi egyéniségek föllépése folytán korán mélyebb konstruktív tartalomhoz jutott, — mint pl. Magyarországon — ott jött a szecesszió helyett új érték az iparművészetbe.

A közelmult iparművészetének ilyen iránya szociális oldalról is könnyen megokolható. Az úgynevezett középosztály anyagi bázisa megingott. A polgárság erőinek kapitalisztikus koncentrációja széles rétegeket tett lehetőleg olcsó dísztárgyak vásárlóközönségévé és egyidejűleg majdnem pontosan ugyanazokat, olcsó dísz-

tárgyak előállítóivá. A nőemancipáció újabb munkás kezek tömegeit szabadította fel a piac számára; munkás női kezeket, amelyeknek valami érdekes, nem túl nehéz, mérsékelt mesterségbeli tudással is megelégedő, szabad foglalkozásra volt szükségük. Erre hallatlanul alkalmas volt az iparművészet.

Az iparművészeti iskolák nem tehettek egyebet, mint hogy igyekeztek lehetőleg komoly, lehetőleg értékes tartalmat adni ennek a tőlük függetlenül lejátszódó folyamatnak: az iparművészet nagykonjunktúrájának. Magyarországon, ahol a házi-ipar népies dekoratív elemei szinte kimeríthetetlen gazdagságú forrását szolgáltatták az iparművészeti fejlődésnek, ahol a sajnos (más szempontból sajnos!) fejletlen gyáripar nem fejtett ki nagyon nagy ízlésrombolást, ahol az iskolákba kerülő ifjúság talán veleszületet ízlést is hozott magával, ahol a nacionalista légkör kedvezett a népies iránynak (a szecesszióval és a feudális tradicionalizmussal szemben) és ahol végül vezetőegyéniségekben sohasem volt hiány, semmi sem állt útjában annak, hogy az ország iparművészeti iskolája feladatának magaslatára emelkedjék. Iparművészeti iskolánk tiszteletreméltó multja bizonyítja azt, hogy ez az intézményünk a konkrét körülmények szerint mindig helyes célkitűzéssel és komoly akarással töltötte be hivatását.

Most azonban megváltoztak a konkrét körülmények, bekövetkezett a fordulat az iparművészet életében és az iskolának alkalmazkodnia kell ehhez a fordulathoz.

Mindenekelőtt a piac körül kezdett baj lenni. Az a középosztály, amely nemcsak termelője, hanem legnagyobb felvevője is volt az iparművészet termékeinek, a háború után fokról-fokra elproletarizálódik, művészetre költhető fölöslegei nincsenek. A művészek viszont kényteleneknek számolni foglalkozásuk rentabilitásával és nem egy esetben bevallani maguknak, hogy iparművészetük többe kerül, mint amennyit hoz, nem keresetforrás, hanem luxus, ami manapság tarthatatlan. A háború alatt és után megerősödött kevésszámú nagyburzsoázia viszont nemigen óhajt különbséget látni önmaga és a maradi feudalizmus között és az iparművészet par excellence polgári termékei iránt vajmi kevés érdeklődést mutat.

Másik baj a népművészet körül van. Ez a művészet művelőjével a régi értelemben vett, a középkori életformákat ápoló, a mai keretekbe bele nem illő n é p p e l együtt már visszahozhatatlanul a multé. Hiába ápolunk etnografikus szigeteket modern termelésre beállított országok közepén, mégis tisztában kell lennünk azzal, hogy a szabad idejében maga használatára iparoskodó, iparoskodása közben maga mulatságára művészkedő jobbágy, akinek kezén a tarka hímzések, szőttesek, faragások megszülettek, nincs többé, foglalatosságából pedig egyik utóda, az exisztenciájának elidőszerűtlenedésével küzdő zsellér csak alig valamit, másik és sokkal nagyobb számú utóda, a bérmunkás meg éppenséggel egyáltalán semmit sem tudott átvenni. A múzeumi és iparművészetiiskolai értelemben vett népművészettel szemben előbb-utóbb senki sem fog olyan idegenül állni, mint maga a nép.

Élő népművészet irányába való orientáció híján mi marad hátra? Vagy rákényszeríti az iskola a növendékeit arra, hogy muzeális művészettel tartsanak fenn kapcsolatot, ami fiatal, temperamentumos és remélhetőleg egész lényükkel a jövőben élő és a jövőt váró embereknél semmi jóval nem kecsegtető afektáció lehet csak, vagy kiszolgáltatja őket egy új szecessziónak, valami értelmetlen formamozgalomnak (ami azonban olyan átfogó jelentőségű, mint az eredeti szecesszió volt, többé nem lehet), valami gyökértelen egyénieskedésnek, valami ötleteskedő dilettantizmusnak, ami tekintettel a piac nehéz helyzetére exisztenciális katasztrófába sodorná azokat az iparművészeket, akik ettől a katasztrófától már így sincsenek nagyon messze.

Ez az, amin semmiféle «művészetpolitika» sem segít. A népművészet különben is kétes aktualitású támogatását elveszítő, a piac érdeklődésére mit sem számítható iparművészek divattól indíttatva talán ideig-óráig állami közbelépéstől várhatnák a szanálásukat, de aztán erről is le kellene mondaniuk és múlhatatlanul beletörődniök abba, hogy hibás célkitűzésük és helytelen neveltetésük miatt fölösleges emberekként kerültek bele a világba, ahol pedig még a szükséges embereknek is elég nehéz a soruk. Ezt a helyzetet pedig nem

Telcs Ede: Ex libris.

pillanatnyi dekonjunktúra idézi elő. Ha feltesszük is azt a valószínűtlen esetet, hogy az az úgynevezett középosztály, amelyik iparművészeink legfőbb vásárlója volt, mégegyszer ugyanilyen középosztályi minőségben vásárlóképessé válik, akkor sem számíthat arra a régiszabású iparművészeti oktatásban részesült művész, hogy az ő munkái iránt ez a hajdani vevőkör mégegyszer érdeklődést mutat. Sokkal jobb, művészileg is kielégítőbb, habár kevésbbé «ötletes», kevésbbé «eredeti» és kevésbbé «dekoratív» tárgyakkal fogja őt ellátni a gyáripar.

És ez az, amin végső fokon az egész dolog megfordul. A gyáripar túljutott fejlődésének azon a fázisán, amikor csúnyát, ízléstelent termelt. Azokkal a tökéletes, organikus és egy élő organizmus meggyőző formaharmóniájával megjelenő ipari termékeket, amiket a nagyipar tömegben gyárt és mindennapi használataink céljára a művészi érték külön pénzbeli fölszámítása nélkül olcsón felkínál, az iparművészet primitív technikával készült, gazdaságtalan módon előállított termékei semmi tekintetben sem tudják felvenni a versenyt. A «kézimunka», a «pièce unique» kétes nimbusza ideig-óráig némelyeket még talán az iparművészet felé fog vonzani, de ne felejtsük el, hogy ezeknek a vonzalmaknak minden gyakorlati háttér nélkül, pusztán pszichikai alapjuk van s az így megalapozott indulatok átmenet nélkül csaphatnak át bármelyik pillanatban az ellenkező irányba. A használati értéknek netovábbig fejlesztése elvégre mindnyájunk köznapját olyan közelről érintő pozitív valami, amit semmiféle esztétikailag így vagy amúgy becsülhető értékekkel ellensúlyozni nem lehet.

Nem szolgálhatja tehát máskép az iparművészet és az iparművészek jövőjét az iskola, csak ha felhagy azzal, hogy «kézimunkák» és «pièce uniquek» készítésére tanítja növendékeit, hanem áttér a közvetlen ipari felhasználhatóság, a nagyipari reprodukálás, a tömeggyártás céljaira való terveztetésre. Ez természetesen nem oldható meg négy fal között, nem oldható meg az iskola mai értelemben vett légkörében, hanem csakis az élettel való szoros kapcsolatban, az iparral való kölcsönös érintkezésben. Ez ellen két olyan érv szól, amelyik mindkettő önmagát cáfolja meg. Egyik az, hogy pillanatnyilag még nincs nálunk olyan ipar, amelyik komolyanvehető tömegáru gyártásával foglalkoznék, a másik, hogy ha vannak gyáraink, azokban a tervezőnek jelentkező iparművészeket általában bizonyos averzióval fogadják. Az első érvre az a válasz, hogy ha ma nincs is olyan mértékű ipar, amilyenre szükség volna, hát holnap már lehet. Mindenesetre elő fogja segíteni az iparnak ilyen irányú haladását, ha olyan művészi szakerőink lesznek, akiktől a kezdeményezés kiindulhat, ha pedig mégsem fejlődne ilyen irányba iparunk, akkor sem táplálhatunk magunkban olyan reményeket, hogy az ipar hézagjában majd szépen eltengődik korszerűtlen iparművészetünk, mert hiszen nem az óceán közepén élünk, hanem Európa közepén és korszerűtlen produkciónkat a vilagipar konkurrenciája egyszerűen a sárga földig fogja hengerelni. A másik érvre még egyszerűbb a válasz. Hogyan fogadhatnák gyáraink szívesen az olyan iparművészeket, akik a nagyipar szellemétől eltérő szellemben nevelkedtek, akik a tárgynak használhatóságában és előállításának gazdaságos voltában rejlő organikus szépségeket nem becsülik, akik egyénieskedő dekorativizmusukban az iparművészetet a használati tárgyak használhatatlanná tételének művészetévé nemesítik és mindennek tetejébe a józan tömegipart még le is nézik?

Nem, a szecesszió sznobizmusának, a népiesnemzeti irány szentimentalizmusának és az egész régi értelemben vett iparművészet fölületes, dekoratív dilletantizmusának el kell tűnni minden iparművészeti iskola falai közül. Az iparművészképzés minden eddiginél komolyabbá, mélyebbé fog válni. Ahogy a korszerű építészet fokozott mérnöki gondolkodást kíván az építésztől, úgy a korszerű, a szó új értelmében vett iparművészet is tökéletes technikai képzettségű művészeket fog követelni. A jövő iparművésze a nagyiparnak egyik szakembere lesz, aki nem helyezkedhet el a nagyipar kollektív termelési folyamatában a nélkül, hogy annak módszereivel teljesen tisztában volna. Szívós, alapos, mélyenszántó munkát fognak elvárni az ipari tervezőtől, tehát ilyenféle munkára kell őt már az iskolában ránevelni. Hozzá kell szoktatni, hogy a felületen járó szellemességnek, ami a régi iparművészetben elfogadható, sőt nagyon kívánatos volt, a jövőben nem lesz semmi helye. Időt, fáradságot nem kell és nem szabad majd kímélni a nagyipar tervezőjének, mert hiszen nem az lesz a feladata, hogy magát az árut sebtében megtermelje, hanem hogy száz százalékig megoldott szériamodelleket tervezzen.

Az iparművészetben és az iparművészeti oktatásban beálló ilyetén fordulat sokakat el fog riasztani ettől a pályától. Ezek az elriaszthatók azonban a komolytalanok, a dilettánsok lesznek. Ezektől a régi iparművészeti iskolának nem lehetett, de nem is volt szabad szabadulniok, hisz a régi iparművészetnek elmaradhatatlan velejárója volt a dilettantizmus. Lehet, hogy az iparművészeti tanulmány a jövőben semmivel sem lesz könnyebb, mint mondjuk a mérnöki tanulmány, de éppen ez az, aminek minden iparművész, aki becsüli a foglalkozását, örülni fog.

HÁY GYULA

ERDÉLY MŰKINCSEI

(Erdély régi művészetének kiállítása az Iparművészeti Múzeumban.)

Ha Erdély nevét említjük, büszke önérzet és szívbe markoló fájdalom tölt elbennünket. Erdély — amint tudjuk — eleitől kezdve nagy szerepet vitt az ország történetében. Ez volt hazánk keleti védőbástyája. Védelmi jellege kifejezésre jutott építészeti emlékein is: a városokat körülvevő falakon, bástyákon és az Erdélyben gyakori templomerődökön.

Erdély, különösen a török hódoltság korában, nemcsak a magyar kultúra, hanem a magyar nyelv és a művészetek otthona. Kiváló fejedelmi családok, a Báthoryak, Bethlenek, Bocskayak, Rákóczyak uralma alatt szerte az országban élénk művészeti tevékenységet találunk.

Az Iparművészeti Múzeumban, a Művészeti Múzeumok Barátainak lobogója alatt rendezett kiállítás, bárha csak a csonka ország gyüjtőinek és múzeumainak tulajdonából mutathat be műtárgyakat, mégis kellőképpen illusztrálja a sajátos, a kelet és nyugat hatása alatt keletkezett és mégis nemzeti jellegű művészeti termékeket.

Az építészeti alkotásokat természetszerűleg csak képben (fényképekben) mutathattuk be a kiállításon a Műemlékek Orsz. Bizottsága gazdag gyüjteményéből. Tanulságos szép példákat nyujt a freskó-másolatok erdélyi sorozata.

A bútoripart néhány példa képviseli. Művészeti szempontból kiváló Frank Bálint királybíró gazdag faragott díszű kabinett-szekrénye a XVII. század második feléből. Inkább történelmi értékű Teleki Mihály népies díszű karosszéke. A menyasszonyi ládák egyik szép példája Bethlen Kata címerével ékes; homloklapján 1695. évszám olvasható.

A leggazdagabb az ötvösség. Erdély a közép- és az újkorban állandóan szolgáltatott ezüstöt és aranyat; ami lehetővé tette az ötvösség felvirágzását. Különösen Kolozsvár, Brassó és Nagyszeben voltak már a középkorban is az ötvösség főhelyei. A XVII. században az ötvösség újabb fénykora következik. A városok előkelő személyeknek, fejedelmeknek és az udvar tagjainak kedveskedtek ötvösművekkel, vagy a külföldre, a szultánhoz, a bécsi udvarhoz induló követek is ilyen tárgyakat visznek ajándékba. Az előbbi korban a sodronyzománc, az utóbbiban az erdélyi zománc néven ismert díszítő technika használatos. Az elsőnek legszebb példája az Esztergomi főszékesegyház kincstárának büszkesége: Suky Benedek gót stílusú kelyhe, a másodikra az Iparművészeti Múzeum gazdag díszű kelyhe 1735-ből.

A renaissance idejében a világi rendeltetésű ötvöstárgyak: korsók, kupák, serlegek, poharak készülnek nagyobb számban. Ezeken inkább a trébelt dísz szerepel. Nagyjelentőségűek e korban az ékszerek. Kiállításunk is szép sorát mutatja be a pompás öveknek, mentekötőknek, násfáknak, kalpagforgóknak, mellboglároknak, hajdíszeknek, rezgőtűknek, boglároknak, kapcsoknak és gombóknak. Anyaguk nem egyszer arany; díszítésül drágaköveket és zománcdíszt alkalmaztak rajtuk. Kiváló példákat láthatunk e nemben Bethlen Istvánné grófné, Apor István báró, Andrássy Géza gróf, Herzog Mór Lipót báró, Hirschler Henrik, a Magyar Nemzeti, az Iparművészeti Múzem és mások tulajdonából.

Az ötvöstárgyak közt kedvelt forma a kókuszdióserleg és a talpas pohár. Ez utóbbiak főleg Brassóban és Nagyszebenben készültek. Különleges dísz egynémelyikén a verejték ábrázolása, amely Krisztus vérceppjeire emlékeztet. Az egyszerű poharak felületét poncololással, ez az ú. n. cápáspohár, vagy vésetten is — ez az ú. n. gyapjas pohár — díszítették. Szinte elmaradhatatlan rajtuk a vésett koszorúba foglalt családi címer. A különböző nagyságban készült poharakat megszámozták (I—VI—XVIII. számmal) és egymásba rakták, ez volt a régi leltárak «egymásbajáró pohara». Legteljesebb példáját, a Kornis-család címerével, Herzog Mór báró állította ki.

A XVII. század második felének legkiválóbb mestere Hann Sebestyén Nagyszebenben. 1644-ben született Lőcsén. Itt is tanulta az ötvösséget. Vándorútján, 1675-ben, eljutott Nagyszebenbe és ott egy ötvösmester özvegyét vette feleségül. A kor szokása szerint az özvegyre maradt műhelyben mesterként folytathatta működését. Tekintélye úgy pályatársai, valamint megrendelői körében is egyre nőtt. 1689-ben ifjabb céhmester, 1694-ben pedig első céhmester lett; 1700-ban a városi tanács tagja. Népszerűségének kétségtelen bizonysága, hogy ezt a tisztséget 1704 és 1712 közt ismételten viselte. 1713-ban halt meg. Jeles munkái közül 18 darab látható a kiállításon.

Hann Sebestyén a trébelés nagymestere. Munkáin az ezüst nyujthatóságát használja fel elsősorban, a háttérből erősen kidomborodó jeleneteivel és díszeivel. De azért a zománcozásban is járatos volt, miként azt az Iparművészeti Múzeum gyüjteményében levő pompás, drágaköves és zománcos mellboglárja bizonyítja (331. sz.). Műveit nem egyszer több rokonpéldányban is elkészítette. Különösen diadalmenettel díszített födeles kupáját ismerjük néhány példányban. (A kiállításban a 78. sz. a Nemzeti Múzeum, a 79. sz. Schiffer Miksa, 80. sz. Tószeghy Richárd és a 81. sz. Ernszt Vilmos gyüjteményéből.)

Az erdélyi ötvösség tárgyainak sokaságán beigazolta a mesterség szeretetét, az anyag tulajdonságainak ismeretét és tiszteletbentartását; az alak és forma jellemző megválasztása és az alkalmazott díszek festői kezelése révén, viszont, ha egyébként bele is illeszkedett az európai stílusáramlatokba, mégis helyi, a többiektől eltérő zamatot adott alkotásainak.

A bemutatott fegyverek kis csoportján különösen a török hatás érezhető. A díszbuzogányokat Erdélyben különösen kedvelték és az öntött és trébelt díszen kívül az erdélyi zománcot is alkalmazták. (Ilyen gróf Teleki Tibor 416. sz. buzogánya.)

Az erdélyi ermek közt megtaláljuk Báthori István, Bocskai István, Bethlen Gábor, Brandenburgi Katalin, II. Rákóczi György és Apafi Mihály egy-egy aranyát, a nevezettek élethű mellképével.

A fémtárgyak közt az ónkupák szerepelnek nagyobb számban. Keletkezési helyük legtöbbször Nagyszeben, Segesvár, Brassó, Kolozsvár és Marosvásárhely; készítésük ideje a XVI—XVIII. század. Ügyes kovácsmester kezére vall a 454. számú ajtókopogtató 1534-ből.

Az agyagipart mindössze néhány XVIII. századi figurális díszű és önfedeles alvinci-fajánszkorsó képviseli.

Az erdélyi iparművészet legeredetibb ága az úri hímzés. Lepedőszélek, párnavégek, ágykészletek, asztalterítők, kendővégek gazdag sorát hozták létre a századok folyamán. Fennmaradt emlékekben azonban leggazdagabb a XVII—XVIII. század. Itt a magyar fantázia úgy színben, valamint rajzban utólérhetetlent, egyedülállót és eredetit alkotott. Kastélyok, paloták, udvarházak úrnői öltögették a finom színes selyem szálat és az aranyskófiumot egymás mellé, hogy leányaik kelengyéje minél szebb és minél gazdagabb legyen. Néha még saját nevüket is megörökíttették egy-egy darabon. Így az 512. számú lepedőrészleten ezt olvassuk: «Bánffi Kata, Istennek szolgálója». A főúri női ruha szép példája Brandenburgi Katalin arany-ezüst hímzésű, kék, mustrás bársony szoknyája és dereka. Ilyen kincsekkel töltötték meg a kelengyeládákat egy-egy előkelő menyasszony esküvője alkalmából.

A kiállításon bemutatott szőnyegek török eredetűek és így inkább csak dísz gyanánt szerepelnek. Erdélyhez mégis annyi közük van, hogy a XVI—XVII. században, brassói kereskedők révén, nagyszámban kerültek Erdélybe és ott ma is, nem egy templom padjait és mellvédjeit díszítik. Egyetlen kivétel van köztük. Ez az 546. számú gyapjúból csomózott szőnyeg. Kék tükrében az erdélyi keresztszemes hímzésekről ismert stilizált virágcsokrok, keretében pedig az ú. n. Erdélyi-szőnyegek mintájára készült csillagos és medaillonos díszt láthatunk. Ez a szőnyeg feliratának tanúsága szerint, Erdélyben 1723-ban készült és így egyetlen példája az erdélyi szőnyegcsomózásnak.

A könyveket nem annyira belső tartalmuk, mint inkább művészi kötésük miatt mutatjuk be. Leghíresebbek és művészi szempontból is a legkiválóbbak a kolozsvári kötések. Ezek vagy bőrből vagy pergamenből készültek. Verbőczy Istvánnak Kolozsvárt 1577-ben készült Tripartitumát vaknyomással díszített bőrkötés borítja, Vér Judit (Teleki Mihály hitvesének) bibliája ezüstpántos és aranynyomású bőrkötésben díszeleg. A színes pergamen-kötésnek nálunk különösen a debreceni kötések révén ismert példája Kolozsvárott is készült a XVIII. században.

Ez a vázlatos ismertetés, de még maga a kiállítás is, csak halvány képet — inkább csak kóstolót — nyujthat arról a gazdag művészeti tevékenységről, amely Erdély bérei közt az évszázadok folyamán otthonos volt.

CSÁNYI KÁROLY

• KIÁLLÍTÁSOK •

KIS RIPORT A NEMZETKÖZI VÁSÁR KÜLSŐ KÉPÉRŐL. Bár terjedelemben fejlődést nem tett a vásár az idén, mégis újra, fokozottabb mértékben megmutatkozott, egy új, a mainál sokkal alkalmasabb vásárterületnek és speciális csarnoknak szükségessége. A vásár külső képe ugyanis, a minden elismerést megérdemlő erőfeszítések ellenére, évről-évre kaotikusabbá — és a rendhez, rendszerhez szokott szemnek valósággal kínzóvá válik.

Ebben a zürzavarban, amely a joggal megengedett «vásári» kereteket is mindenképpen messze túllépi, az az oktalan licitálás a főtényező, amely a köztudatba oly sok harccal bevitt ú. n.: «művészi szempontok» teljesen ferde értelmezését mutatja és azok csődjéhez fog rövidesen vezetni. Talán paradoxonszerűen fog hangzani, ha azt mondom, hogy túlsok «művészetet» akarnak a dolgokba belevinni a kiállítók és az installációs mesterek. «Művészetet», persze a maguk képére teremtve és értelmezve. Forma, szín, felirat, de főleg toronyhalmozással akarnak eleget tenni szép, de kártékony — (önmaguknak is!) — ambícióiknak. Főleg a torony vagy legalább is tornyocska a «nagy divat», — elől vagy hátul mindegy, de mindég négyszögesen és lehetőleg egy falra felragasztva, félig a levegőben lebegve és értelmetlen, vízszintes lécekkel korszerűsítve.

Amióta buzgó álapostolok és ambíciózus fiatalemberek közreműködése folytán a «modern művészi törekvések» felől is tudomást szerzett már minden cérnakirály, azóta különösen nagy bajok vannak. Amikor még építették a «vásárvárost», úgy olvastam az egyik ujságban, hogy aszongya: — gyönyörű és művészi (alább nem adják!) pavillonok sora emelkedik röpke napok alatt a meglepett néző és az iparcsarnok előtt és van itten mindenféle «stylű» (így!), a modernek között vannak egyszerűbb és «díszesebb» (!) «Bauhaus stylűek». — Ime itt van az eredmény! Olyan dologhoz ne nyúljon az ember, amihez nem ért. Aki nem ért bau—hau—s nyelven, az ne beszéljen bauhausul! Hogy ez a bizonyos «Bauhaus» milyen bajokat okoz az utóbbi időkben mindenütt, az rémes! Valósággal napjaink bábeli tornya lesz előbb-utóbb belőle. Mindenki vele van megakadva és beszél róla, pedig legtöbbnek sejtelme sincsen arról, hogy miféle fogalmat jelent.

Azt a bizonyos «modernet» senki arról az oldaláról nem akarja nézni, amely felől annak értékei mutatkoznak, hanem elveszejti magát az ideig-

óráig megvesztegető vagy bizarr, ujdonsült külsőségekben. Aki pedig távol tartja magát tőle, az erről a paródiáról azt hiszi, hogy így néz ki az új próféta. Hogyan örülhetne hát neki? Hallomlátom nyomok alapján, ideszivárgott nyugati gondolatok felé kezdenek már az emberek lassan itt is orientálódni. Talán divatból, — az örök kovász hatása alatt — talán kívánesiságból, — nem lehet tudni. Tény azonban az, hogy nem értik meg. Egészen természetesen távol állnak annak lényegétől, talán éppen, mert az annyira egyszerű és magától értődő. Sok itt szereplő építmény és más iparművészeti tárgy felfogása most egy újvonalú, de **formális** látás alapján keletkezik. A modern formalizmuson, vagy ahogy szeretnék mondani: «**styl en**», amely csupa részlet, forma, elterelődés és szórakozás mindenütt, de a megoldás, karakter, építészeti fegyelem és meglátás a legtöbb helyen még nyomaiban sincsen meg.

Az egész vásárképet, annak mostoha és hiányos előfeltételei miatt, mint egységet tehát nem lehet bírálat tárgyává tenni és így arra kell szorítkozni, hogy az egyes, egyéni teljesítmény értékét tegyük mérlegre. Ilyen szempontból már sokkal több vigasztalót lehet találni. Bár a figyelemreméltó, vagy csak valamennyire is nem kiáltóan rossz objektumok száma igen kevés. Itt-ott úgyszólván belecsúszik egy elrejtett, jó művész kvalitásos munkája utóbbi közé, hogy belemosódjék az olcsó kirakat- és koporsódísz-álmok dicstelen tengerébe.

Egynémely dolgokat, mert ilyenek és egynémelyeket pedig azért, mert nem ilyenek, meg kell említenem!

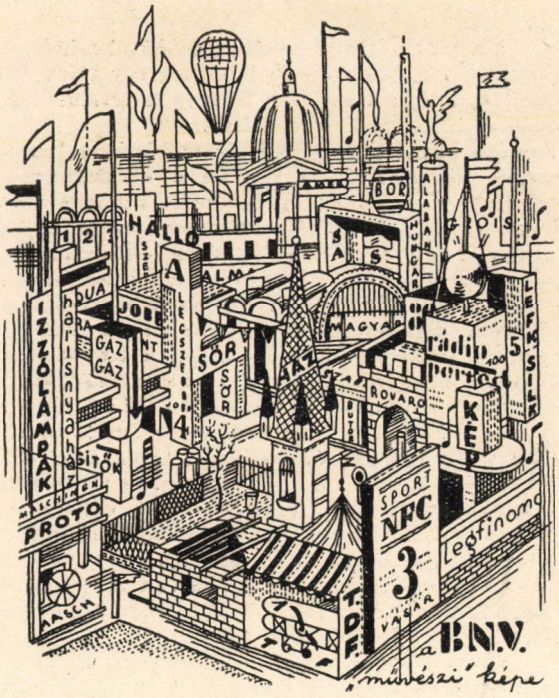

Kaesz Gyula tanár karikatúrája.

Az állami és fővárosi, inkább kiállítási és propaganda objektumok még mindig erősen «művésziek». A «stílus» itt a fődolog! A dohányzás és az idegenforgalomnak «magyaros stílus»-ban illik megjelenni. A dohány haremezejére csábítottak feje fölött kopjafák és a megdicsőülés szűrszabóvirágai lengenek.

A villamosság az már valódi «modern stílű» deszkaházban mutatkozik be, mert ugyebár, a technika és korszerűség köteleznek; de azért a fényt igazán nem kellene ketrecben tartani! A villamosság nem volt hódító **itt**! Engem így nem hódított volna meg és azt hiszem számos másokat sem. Úgy látszik mégsem a «stílus» a fontos?!

A sört igen értelmes, épkézláb építményben, okosan és szemléltetően hozták közelebb kedvelőihöz. Végre egy darab igazi kiállítás-kultúra! Kevésbbé szerencsés formák között, de az adottságokhoz képest elfogadható volt a fürdőügy bemutatása. Ugyanígy a török pavillon is.

A gázművek külső kiállítása részleteiben igen sok érdekes kiegészítéssel, komoly értékű experimentális, szemléltető anyagot nyujtott. A feltálalás megfelelő módját azonban még mindig nem tartják elég fontosnak. Pedig ezzel szemben meglepő volt a nagy csarnokban felépített gázkokszpavillon, mint egy, minden tekintetben, tehát formában, ízben, színben jól sikerült propagandaépítmény. Tessék átvenni ezt a nívót a gáz-ra is!

Sajátságos, hogy nálunk mennyire nem tudnak még technikai cikkeket sem helyesen feltálalni. Weisz Manfrédék évek óta vergődnek a megfelelő keretek megtalálásában. Az eredmény: a varrógépek fölé emelt székely-kapú. Hát még a gépnek is kell az ornamentika? Tessék inkább a varrógép bántóan triviális alvázát végre jól megoldatni!

A textil-szakmák is téves utakon keresik a tálalás művészetét. Sok és zavaró a kellék: — a viaszosvászon katedrális és a pagoda-architektúra alatt az olcsó selyem még szerényebb lesz és a toronytól nem látni a harisnyát. De ez úgy látszik így van rendjén, hogy valami erőltetett szellemeskedéssel és sokszor történelmi asszociációkkal spékelt, karneváli álruhában kell minden árucikket megjelentetni. Pl. Miért kell, hogy a rovarirtó szerrel dekoratív áltestőrök, pappendekli lovagvár lőrésein át bombázzák a poloskákat? — Miért mérik a bort kizárólag műpókhálókkal és műpatinákkal ékes várromok omladékai közül, vagy egy 5 milliméteres rétegezett lemezből, nagy kínnal összetákolt «**igazi**» hordóból, amelynél az árusító van a hordóban, nem a bor, — de az nem baj, a hordó, az mégis egy bájos gondolat. Miért csinál egy rádió-szaklap a legfrissebb, nagy technikai szenzációnak valami ősbudavárszerű, poros bagolytorony alól propagandát és miért kell, hogy a brikettről fekete, kátrányos csomagolópapír-barlangvasútban ördögök és más ördögi leleményességgel lángoló dekorációk hitessék el, hogy az éghető anyag. Miért kell mindig és mindig a propagált árúról azt hinni, hogy az építőanyag és belőle valami egészen mást «alkotni» úgy, hogy az lehetőleg minél távolabb álljon az áru igazi rendeltetésétől és minél közelebb naivan elképzelt, képző- vagy iparművészeti rémségekhez?

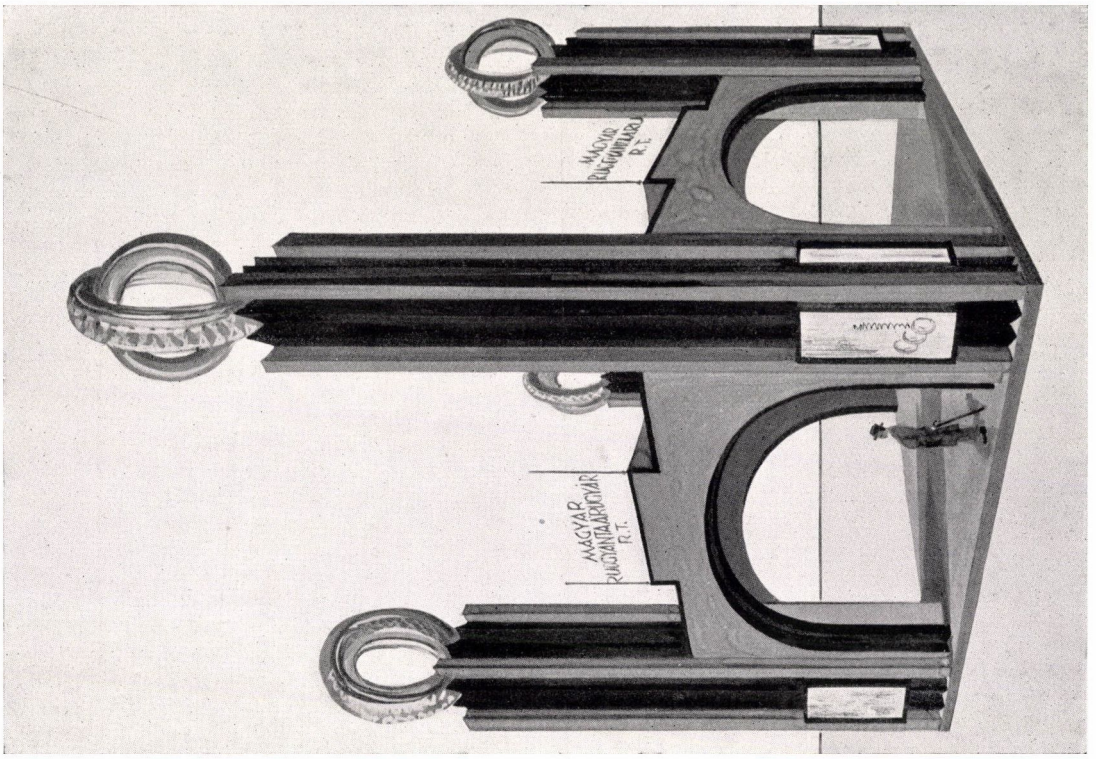

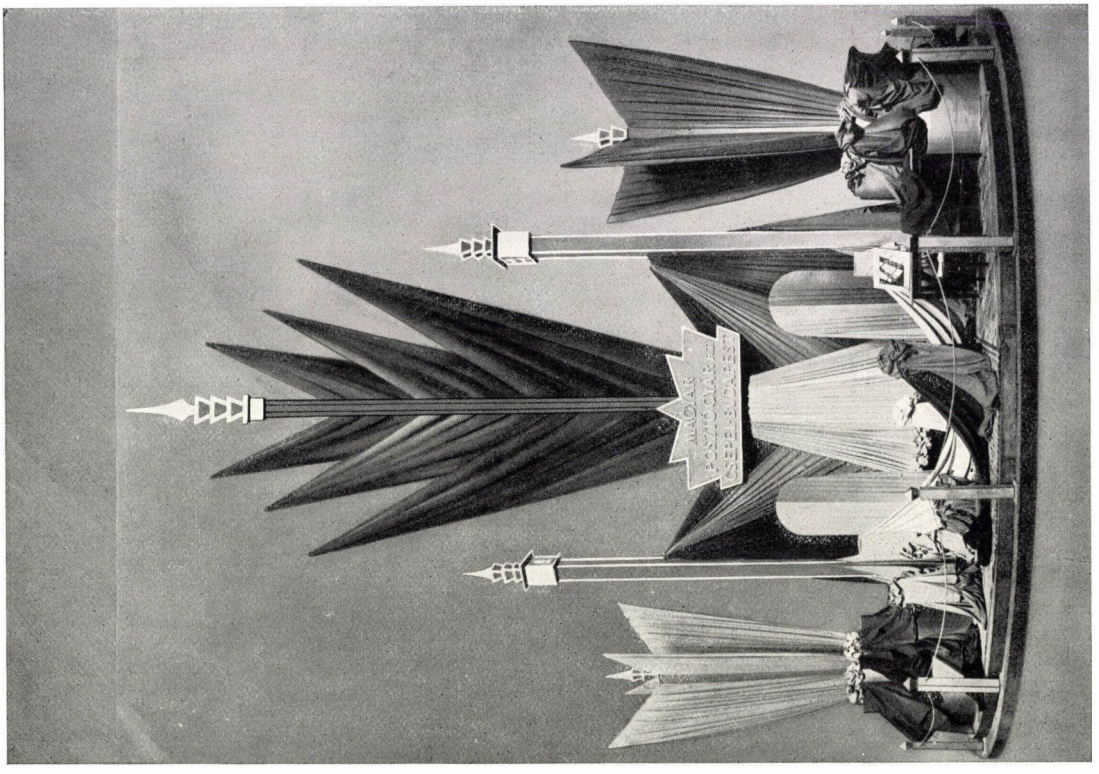

Lakatos Artúr tanár reklámépületei.

Reklamebauten von Professor Artur Lakatos. Reclam buildings, designed by Prof. A. Lakatos.

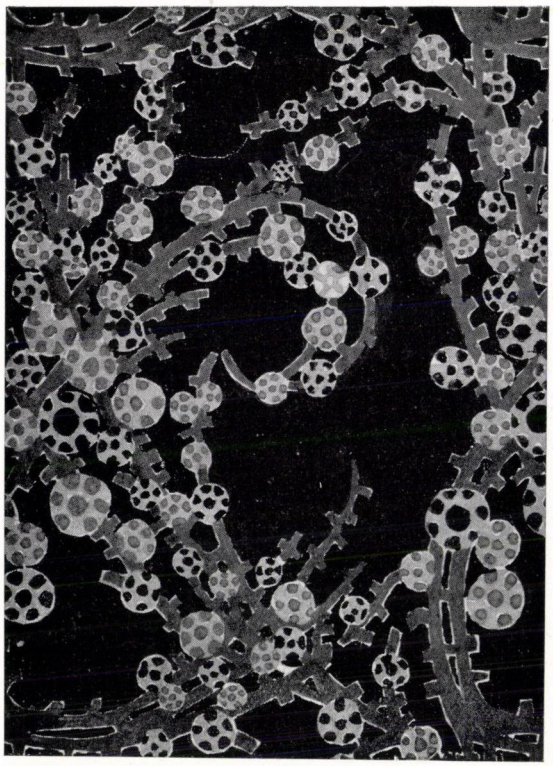

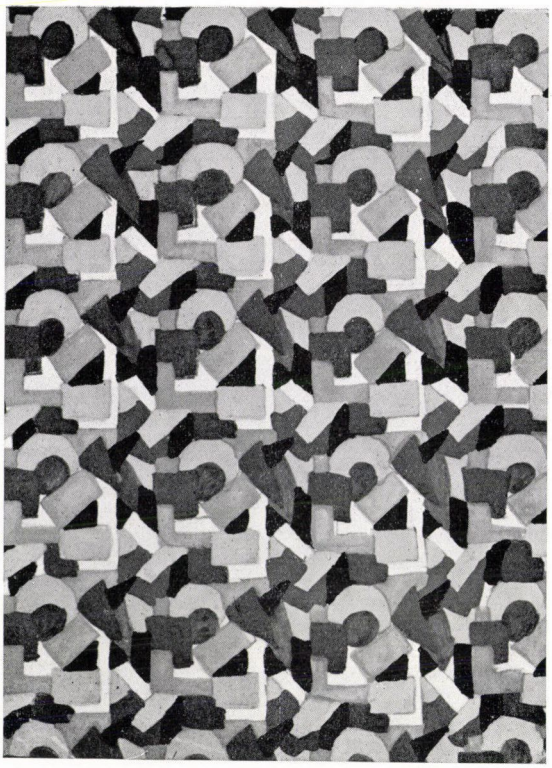

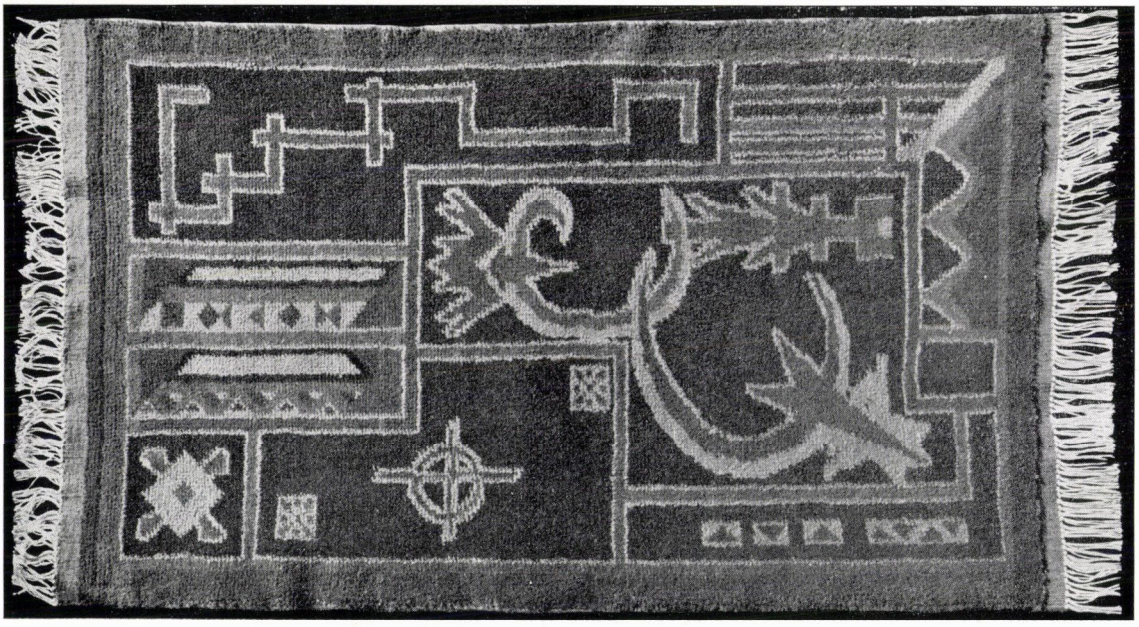

Lakatos Artúr tanár munkái. Fent: Szövetminták. Lent: Csomózott modern szőnyeg. Készült a Székesfővárosi Iparrajziskola textilműhelyében. — Arbeiten des Prof. Artur Lakatos. Oben: Textilmuster. Unten: Teppich. Verfertigt in der Teppichweberei der Industriezeichnenschule der Haupt- und Residenzstadt. — Above: Texteels, designed by Prof. A. Lakatos. Below: Rug, designed by Prof. A. Lakatos, executed by the Municipal Industrial Drawing School, Budapest.

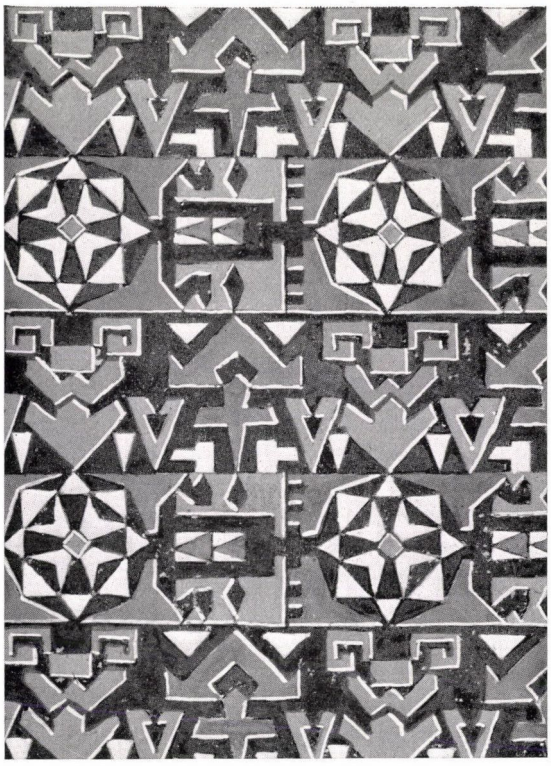

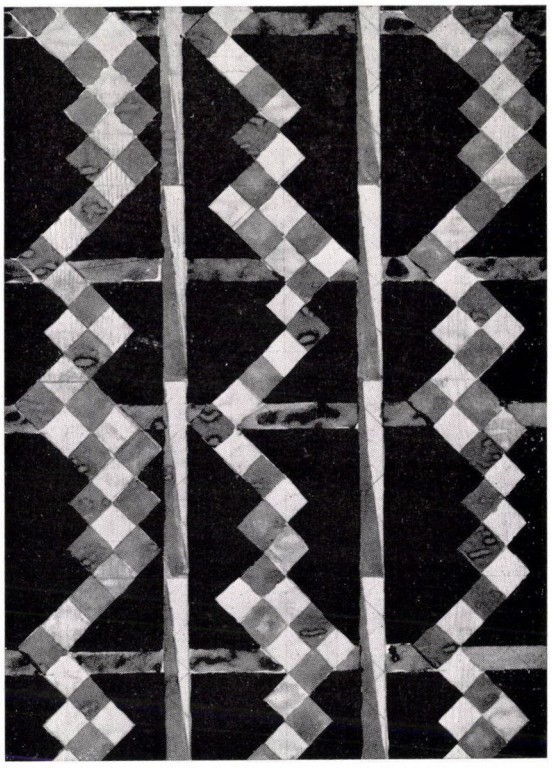

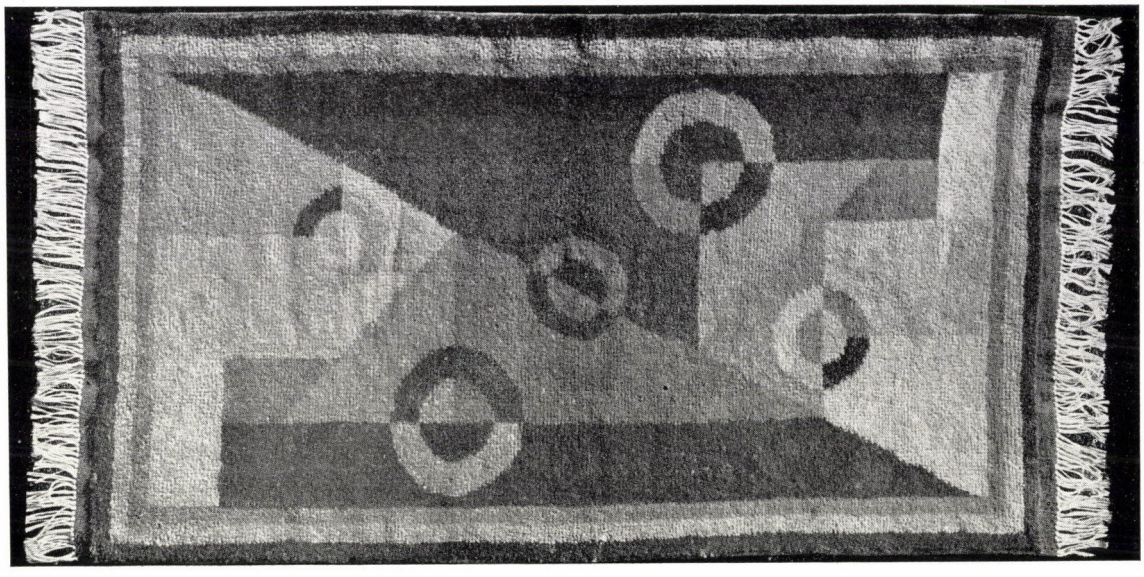

Fent: Lakatos Artúr tanár szövetmintái. Lent: Mihály Rudolf kilimszőnyege. — Oben: Textilmuster des Prof. Artur Lakatos. Unten: Kilimteppich des Rudolf Mihály. — Above: Texteels, designed by Prof. A. Lakatos. Below: Rug. designed by Rudolf Mihály.

Mihály Rudolf kilimszőnyegei. — Kilimteppiche des Rudolf Mihály. — Kilim rugs. Designed by R. Mihály.

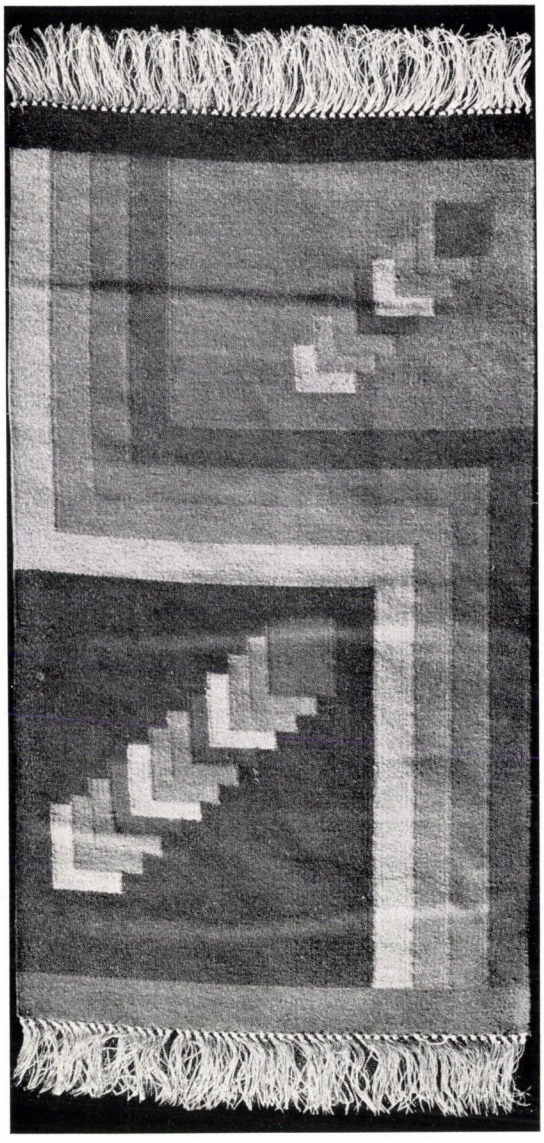

Mihály Rudolf kilimszőnyegei. — Kilimteppiche des Rudolf Mihály. — Kilim rugs. Designed by R. Mihály.

Márkup Béla: Síremlék. — Béla Márkup: Grabstatue. — Memorial by B. Márkup.

Lonkay K.: Síremlék. — K. Lonkay: Grabstatue. — Memorial by Lonkay.

Márkup Béla: Épületszobrok. — Béla Márkup: Bauplastik. — Statues for an Edifice by B. Márkup.

A lakásberendezési iparban a legfelületesebb nézõ is kénytelen volt megállapítani, hogy kevés kivétellel, minden mûhely — a maga módján értelmezett — «modernet» törekszik készíteni. Ez azonban sajnos, legtöbbször nem az egyszerûség, a gazdaságosság, a változott életformák helyes felfogásából adódott eredmény, hanem egészen egyszerûen: divatszerû jelenség. Figyelemre méltó dolgokat formában és technikában csak egyes komolyabb törekvésû cégek mutattak be. Elsõsorban a Lingel bútorgyárat kell megemlíteni, néhány igen jól sikerült és a legutolsó kis staffázsig ízléssel és gonddal összeállított berendezésért, de talán leginkább a «Varia» nevû, érdekes és figyelemreméltó újításért a széria-bútorgyártásban, amellyel az egységes elemekbõl, egyéni szükséglet szerint variálható bútortípust igyekszik nálunk is népszerûsíteni. Néhány kvalitásos konyhaberendezés egészítette ki az igen sikerült bemutatkozást és igazolta, hogy a modern lakás konyháját nem illik többé lenézni, nem illik mûparasztbútorokkal rosszul berendezni és nem illik «o d a j ó» címen a legsilányabb tandlerbóvlit megvenni, amikor már nem jut pénz arra, amire legelõször kellene, hogy jusson. Általában, talán túlságosan is sok konyha és a lakásnak egyéb, inkább technikai felszerelését tökéletesítõ tárgy került piacra. A hangsúly tehát lassan a díszítésrõl a gyakorlatiasabb szempontokra terelõdik át.

Több más cég egy-egy érdekesebb, figyelemreméltóbb berendezéssel vagy darabbal szerepelt. Ilyenek voltak pl.: a Thék-gyár, «Cardo» gyõri cég ízléssel beállított fülkével, a Bútorcsarnok Szövetkezet egy finom szobával, Nagy Antal nívós formaadású két szobájával, Bodonyi Jenõ jó ülõbútorokkal, stb.

Az utolsó 20 év eklektikus lázában született stílus kelléktárából táplált, egészségtelenül túlhajtott, nyomasztó tömegû berendezések teljesen kihalóban vannak. Divatból-e? egyelõre-e? nem tudni, de tény, hogy búcsút intünk az ál-«luiszéz» hálószobának, az ál-«máriaterézia» ebédlõnek és az «áljezsuitabarokk» úriszobának a polgári inventár súlyos, de talmi tételeinek.

A csillárosok hasonló dilemmában vannak, mint a bútorosok. A konzervatívebbje még mindig hisz a «lüszter», — a kandeláber, a karok és gyertyák bûvös erejében és feje fölött vígan lógnak a «nehéz kivitelû, e c h t» bronzcsillárok. Mások már vegyesen kínálják a «modern csillárokat», — (mert ilyenek is vannak!). A «csillár» ugyanis a világítástechnika fejlõdése ellenére vígan virul tovább a fejek felett és a szoba igazi «mûvészi díszét» képezi (e mellett világításra is szokták használni.) Jó, okos, logikus, egyszerû és emberi megformálású világítótest, sajnos, még alig akad.

Hasonló a helyzet több más területen is. Bár, pl. fûtõtechnikai újítások is mind gyakrabban elõfordulnak, elszomorító azonban az, hogy mennyire hiányzik az újabb rendszerû kályhák elõállításánál a legminimálisabb ízlésbeli kultúra és kvalitásérzék. Kétségbeejtõ fémszörnyszülöttek ezek a «modern» kályhák; ijesztõen ízléstelenek, mint valami komplikált cserebogár meredeznek a térbe, legtöbbnyire a vélt «szépség» kedvéért alkalmazott értelmetlen elkornyák miatt. (Az elv: «v a l a m i n e k c s a k k e l l r a j t a l e n n i»). Meg aztán nemcsak meleget, de elõkelõséget is árasszon az a kályha a kétszobás fõbérleménybe és ezért lehetõleg barokk legyen az, amivel «mûvészivé» puffasztják a szerencsétlen fûtõalkalmatosságot. Az igazi megformálást itt sem ismerik és a rosszul megformált tárgyat utólag nyakon öntik a «mûvészet» hangformalizmusával.

A lakásberendezés mellett az építészeti mesterségek inkább csak anyagok és egyes gyér szerkezeti ujdonságokkal szerepeltek. Weekendházakban azonban többféle érdekes megoldást lehetett találni, számos sületlenség mellett. A Malomsoky-cég kis házai rendesek, mértékletességgel és ízléssel vannak kialakítva és berendezésük is hozzáértõ, kultúrált kéz munkája. Sokan vannak azonban még, akik azt hiszik, hogy még mindig sokkal szebb egy olyan ház, amelyet kannibál módra teletetoválnak farieskálással és pemecseléssel és ha a kert helyett a házra magára rakják az összes növényi salátát, fullasztó garnirungnak, vagy ha a ház értelmes alapformáját esûréssel-csavarással álszempontok érdekében feláldozzák. Az olcsóság érdekében pedig akkorát vétenì a «mûvészetnél» is messze elõbbrevaló technikai kvalitás ellen, amint azt egyesek megtették, fogházbüntetést érdemelne.

Egészben véve hiányzik a vásár képén az az összefoglaló valami, amit csak egy rendszert adó

Kaesz Gyula tanár karikatúrája.

építészeti keret tudna nyujtani. A részletmegoldásokban pedig az egészen jó mellett túlteng az ambiciózus dilettántizmus. Hiányzik a képesség, kiválasztani azokat a kipróbált szakembereket, akik kellő kultúrával, sokkal jobban szolgálnák a cégek érdekeit. Ezt azonban elhitetni egyelőre nem lehet. Ha majd ott tartunk, hogy mindenki nemcsak azt fogja jól tudni, hol szabad magát megoperáltatni, hogy idő előtt el ne patkoljon és hol szabathat magára ruhát, hogy ne úgy nézzen ki, mint egy pojáca, akkor majd mindenki olyan reklámspecialistához tud fordulni, aki olyan pavillonban helyezi el üzleti reménységeit, hogy azok idő előtt semmiképpen nem fognak elpatkolni és nem néznek úgy ki, mint egy nevetséges pojáca, hanem nívó és kvalitás lesz a dolgokban és ha nem nagyon erőltetik még talán «művészet» is.

1931. június 10. Kaesz Gyula

A RÓMAI MAGYAR INTÉZET ÖSZTÖNDIJAS MŰVÉSZEINEK ELSŐ KIÁLLITÁSA. Az Accadémia d'Ungheria di Roma beszámolót tart. Alig egy-két éve nyílt meg s máris oly teljesítményről nyujt bizonyságot, mely általában sikert jelent. A hozzánk eljutott olasz dicséret egyhangú volt, a kiállításokon itt-ott szereplő római magyar művészek kiváltak, de a tulajdonképpeni eredményes munkásság, melyet a képzőművészet minden terén kifejtettek, a Nemzeti Szalon helységeiben bontakozott ki teljes mértékben előttünk.

A sok kétkedés eloszlott. Az örökváros, a maga több mint kétezer éves művészi rétegeződésével és az új, érzésben nemzeti Itália, a maga szigorú fegyelmezettségével, termékenyítő humusznak bizonyult. Egyoldalú volna a beállítás az eredményt csak az olasz levegőnek, a sikert csak művészeink munkásságának tulajdonítani. Meg kell állapítanunk, hogy a szelektálás jó volt; nem is szólva a helyes elvről, amely szerint építész, szobrász, festő és az eddig általában oly sokszor mostohagyermekként kezelt iparművész, egyformán tagja lehetett az Akadémiának. Mindezek mellett fontos szerepet játszott az irányítás, melynek Rómában a fő elve az volt, hogy az egyéniség kibontakozását teljes mértékben szabaddá tegyék.

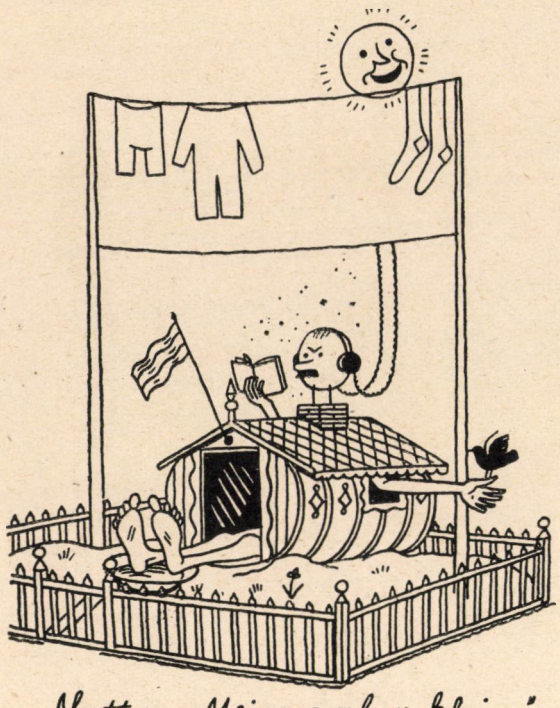

Kaesz Gyula tanár karikatúrája.

Általános jellegzetessége és közössége a Palazzo Falconierebelieknek az, hogy nem követői vagy utánzói egy plusquamperfectumnak, és nem is az utópista jövő álmodozói. A ma művészetének akarnak kifejezői lenni, kiknek — bár bennük él — nem megy egyéniségük rovására az olasz művészet absorptioja. Nem valami meghalt stílust követnek, hanem Itália művészi igazságait, szinte lemérhetetlen nagyságú szépségeit szívják fel. Igy és ily értelemben beszélhetünk a kiállítás eredményei alapján, az egyiknél például olasz barokk expressiv látványosságról, vagy egy másiknál, görög-római spirituális hatásról stb.

A kiállítás anyaga a magyar művészet gazdagodását jelenti. Néhány olyan névvel találkozunk itt, amely nélkül magyar, reprezentatív kiállítást ma rendezni nem lehet. Hogy csak egy pár fontosabb nevet említsünk; a szobrászok közül: Pátzay Pál, Erdey Dezső, Farkas András, Jálics Ernő, Kuzmik Livia, Mikus Sándor, Vilt Tibor, Végh Ilona, a festők közül: Aba Novák Vilmos, Dex Ferenc, Éber Anna, Göbel Árpád, Kákai Szabó György, Medveczky Jenő, Molnár C. Pál, Kontuly Béla, Patkó Károly, Sárkány Loránt és Szőnyi István szerepelnek.

Az iparművészeti anyag bizonyítja, hogy a Falconieri műtermeiben és égető kemencéjénél serény munka folyt. Az iparművészek kis gárdája nemcsak papírosterveket készített a mappa részére, hanem a valóságban az anyaggal is dolgozott.

A kiállítás egyik remeke Árkayné, Sztehlo Lilly két üvegablaka. Olaszorzságszerte található az üvegfestés fénykorából való késő középkori ilyennemű munka, melyek inspirálták a művésznőt anélkül, hogy utánérzője lenne. A modern művészet formai absztrakcióját, amely különösen az üvegfestészetben jól alkalmazható, ügyesen érvényesíti. Az angyali üdvözlet című üvegfestménye ragyogó póézis, míg a másik, melyen Jarius leányának feltámasztását jeleníti meg, drámai. Értelmes színelosztása, érzelmes kifejezésmódja mellett bátorság és harmonikus egység jellemzi. A kiállító egyéni művészete versenyre kél Muhics, Nagy Sándor, Kőrösfői Krisch, rég időktől ismert híres ablakjaival.

Kerámiával elsősorban Borzai Szuchy Ferenc foglalkozott. Az agyag technikájával tisztában van s e mellett jó plasztikai érzékkel bír. Szuchy nem tér el eredeti céljától, a kerámiától, bár a szobrászat erősen csábítja. Ennek tulajdonítható az a monumentalitás, mely két munkájában különösen feltűnő: a díjat nyert Szent Imréjén és a modern szellemben elgondolt szökőkútján. Fémfényű

mázával, gyengéd, finom hatást ér el barokkosan komponált Madonnája, melynél a színezés, jó tónusérzékének is kifejezője. Nagy önmérsékletének adja tanujelét majolika tanulmány-fejénél, melyet — a formákat összevonva — egyszerű szeladon-mázzal vont be. Vázái, edényei nemes formájúak és kétségtelenül elárulják az antik, etruszk és római ilynemű dolgok megfigyelését. Ötletes korsói közül kiemeljük a kálváriával díszített, valamint a humoros ízű, emberfejes majolika csuprát. Verebi Végh Ilona elsősorban szobrász s mint ilyent, a tiszta plasztika érdekli. De hogy a szobrászat édes testvére, a kerámia terén is tud alkotni, bizonyítja fürdőző figurája, mely tisztára a majolika érzéki csillogó hatásán épült, ellentétben Dianájával, mely a máztalan porcellánnak, a bisquitnek fénytelen szépségeit hasznosítja.

Az Akadémia szorgalmas iparművésze s akinél Róma rövid idő alatt szemmelláthatólag nagy változást idézett elő, Péterfalvi Molnár Mária ötvös. Munkáinál, a tiszta fémkarakter jut érvényre. Ornamensei lehiggadtak. Formája egyszerűsödött, célját kifejezően biztosabbá vált. Különösen szép tompán aranyozott ezüstkelyhe, melyen a románo felfogással párosul a modern érzés. Krisztus-jelenetes zománcképei a kelyhen, a szép kompozició mellett, a technika biztos ismeretét is igazolják.

Kontuly F. Hajni batikjai, finom rajzukkal, gyengéd színezésükkel, valamint raffinált készítési módjukkal keltettek feltűnést. Dex Ferenc nagyszabású gobelin tervén Assisi Szent Ferenc «Cantico del Sole» áhítatot keltő dalának részeit komponálja falkárpitnak. Egyes jelenetei malasztot sugárzóan bensőségesek.

A grafikát többen képviselik. Aba Novák Vilmos terhes vizióit, Istókovits Kálmán rembrandti világítás mellett a tartalmit, Patkó Károly elsősorban kompoziciós erejét juttatja érvényre karcain. Gáborjáni Szabó Kálmán fametszeteit kifejező ereje, egységes felfogása és a részletekig kiterjedő finomság jellemzi s teszi egyik legkiválóbb fametszőnkké. Molnár C. Pál egyaránt excellál mint festő és mint grafikus. A Flawers of Saint Francis fametszetekkel illusztrált könyve, s ehhez készült próbanyomatok, az Einblatt-druckok áhitatát és szépségét juttatják eszünkbe. (Ezeknek egy részét a mult évi karácsonyi számunkban bemutattuk.) Szathmáry István grafikusunk megtisztulva jött Rómából s főleg a monteeassinói és vatikáni kódextanulmányai tettek reá mély hatást. Színezése tüzessé vált, betűvetése világosabb lett s különösen szellemes foltelosztásai teszik értékessé újabb munkáit, melyeknek magyaros ízt ad.

Bardon Alfréd építész modern felfogásának jó iskola volt az olasz föld, amelyhez az antik római, a barokk s főleg a caprii épület felvételi rajzain, akvarelljein keresztül jutott. Ugyanez nyilvánul meg Krompecher Györgynél is. Árkay Bertalan a székesfehérvári Prohászka-templom terveit mutatta be. Monumentalitást fejez ki pompás elgondolásain. Nemes egyszerűség, az arányok akkordja, a tömegek jó elhelyezése és térhatása teszik széppé tervét.

Dr. Jajczay János

ELŐADÁSAINK. Népművészeti bemutatónkkal kapcsolatban a Technológiai Intézet József-körút 6. sz. alatti helyiségeiben népművészeti előadássorozatot rendeztünk:

Április 8-án Ébner Sándor dr., a Nemzeti Múzeum néprajzi osztályának igazgatóőre, vetített képekkel kísért előadást tartott «A magyar népi díszítőművészetről» címen. Az előadás az egész magyarság mindenféle művészkedésére kiterjedt. A különböző anyagokból előállított használati tárgyak, ruhák, házak stb. képét vetítette az előadó. Megállapította, hogy sok ősi elem mellett a történelmi stílusok hatása alatt fejlődő magyar népművészet egészen sajátos vonásokkal különbözik a szomszédos népek művészetétől. A románoké túlnyomóan mértani, még ott is, ahol a szövés, keresztszemes varrástól — éppen a magyarság népművészetének hatása alatt — eltávolodik, megtartja ezt a mértani formakészletet. Azzal a megállapítással zárta előadását, hogy a magyar nép művészete belső differenciáltsága mellett is egységes szellemű és gyönyörű bizonysága annak a rengeteg őskulturáltságnak, mely a magyar parasztnak legfőbb értéke s a nép jövőjének legerősebb biztosítéka.

*

Április 11-én Csák E. Viktor keresk. min. szv. főigazgató tartotta előadását «A háziipari termelés gazdasági jelentősége» címen:

«Amidőn az Országos Magyar Iparművészeti Társulat Elnökségének hálás köszönetemet fejezem ki a meghívásért, egyúttal be kell vallanom azt is, hogy ezt a megbízást a legnagyobb örömmel vállaltam, mert egy oly érdekeltség körében mondhatom el az ipari termelés hamupipőkéjének bajait, melynek tagjai hivatásuknál és hajlandóságuknál fogva legközelebb állnak a háziparhoz. Nem mondok új dolgot, midőn rámutatok arra, hogy

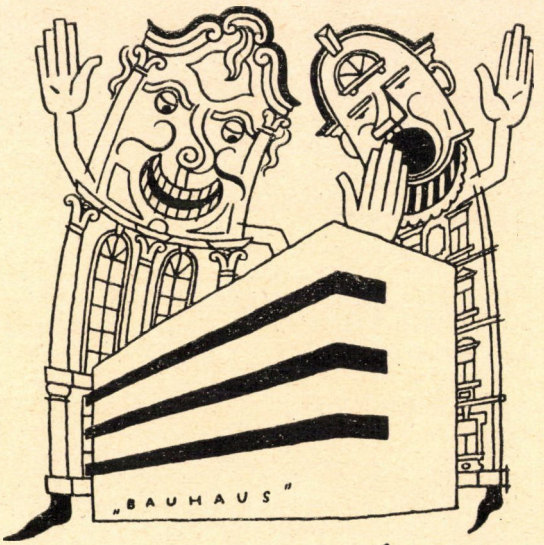

az új botránykő

Kaesz Gyula tanár karikatúrája.

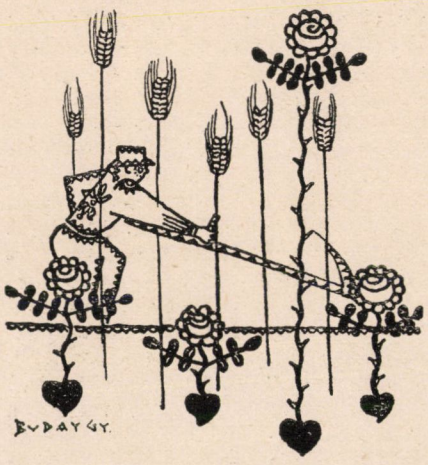

Buday György könyvdísze.

az iparművészet nem önálló termelési ág és nem is önálló üzemforma, mert az iparművészet lelki elgondolásai úgy a gyáriparban, mint a kisiparban, legfőként azonban a háziiparban megtalálhatók. Ennek oka pedig az, hogy úgy a letűnt évszázadok háziipara, mint az 50 év óta hatalmas lendületet vett és szépen fejlődő magyar iparművészet közös forrásból, Nagy-Magyarország népművészetéből táplálkozik és ezt a magam részéről szószerinti értelemben kívánom hangsúlyozni, mert szerény véleményem szerint minden ipari termék művészet és a néplélek alkotó erejéből, munkakészségéből és a természet szépségei iránti érzékből keletkezett. A puszták népének fafaragászati különlegességei, a falu lakosságának szövő-fonó-, hímző-, csipke-, kerámia stb. készítményei kivétel nélkül a nép fiaiban és leányaiban rejlő energiáról tesznek tanubizonyságot.

Ezeknek az energiáknak értékesítésmódjáról tartott megbeszéléseket pár hónappal ezelőtt a Cobden-Szövetség. A megbeszélések anyaga azonban nemcsak az ipari, hanem a képzőművészeti termelésre is kiterjed. A megbeszéléseknek mindenesetre megvolt az az eredménye, hogy a helyzetet tisztázta és megállapította, hogy amíg a képzőművészet az internacionális területeken mozog és mint ilyen különösen a nyugati államokban igen nagy nehézséggel kénytelen megküzdeni, addig az iparművészettel felékesített különleges magyar háziipari termelés a kultúrnemzetek piacain mindenütt szíves fogadtatásra talál. Hozzászólás alkalmával ezt megerősítette az Északamerikai Egyesült-Államok igen szimpatikus követe is, aki kijelentette, hogy a magyar háziipari termékeknek az amerikai piacokon el kell foglalniok az őket jogosan megillető előkelő helyet.

Ennek a külföld által is reklamált háziipari termelésnek gazdasági jelentőségét csak úgy tudjuk értékelni, ha a jelenlegi termelés eredményeit felsorakoztatjuk. Előre kell bocsátanunk, hogy a háziipari termelésnek két irányát kell megkülönböztetni. Nevezetesen a nyersanyagot, a nyersanyagok termesztését és félkész áruvá való feldolgozását és másodszor a tulajdonképeni ipari termékeket előállító háziipart. Sajnos, ezen termelésről megbízható és pontos statisztikai adatokkal nem rendelkezünk, mert ami 1926-ban a Kereskedelmi és Iparkamara bevonásával történt, az akkor összegyűjtött anyagot megbízhatónak azért sem lehet tekinteni, mert az anyagnak 50%-át már a hivatalos feldolgozás alkalmával el kellett ejteni. Egyedüli támpont tehát ebben a tekintetben a külkereskedelmi statisztikának idevonatkozó tételei, másrészt pedig a kereskedelmi kormánynak a háziipari termelés támogatásával kapcsolatosan elrendelt ellenőrző tevékenysége során beszerzett adatok.

Ismeretes, hogy a magyar kormányok a világháború előtt is hathatósan támogatták a háziipari termelést. Sajnos, azonban ez a támogatás a mezőgazdasági művelésre kevésbbé alkalmas nemzetiségi vidékekre terjedt. Igy ez a támogatás Csonka-Magyarország közgazdasága részére elveszett. A világháború utáni időben pedig a nagymérvű anyaghiány következtében a háziipari termelés csonka-országunkban is annyira fellendült, hogy 1925-ig, vagyis az ebből keletkezett rendkívüli kedvező konjunktúrák megszüntéig ez a termelési ág állami beavatkozást alig igényelt. De pénzünk stabilizálódása és gyáripari termelésünknek talpraállása következtében a konjunkturális időkben keletkezett háziipari vállalatok sorra felszámoltak. A munka nélkül maradt nagyszámú munkástömeg szomorú helyzete (amit a mezőgazdasági termelés hozadékának hanyatló tendenciája még inkább súlyosbított) szükségessé tették, hogy a kereskedelmi kormány ebben a termelési ágban rejlő munkaalkalmakat és kereseti lehetőségeket a háziipari munkások részére biztosítsa. Igy már a következő évben megindította a háziipari termelés érdekében azt az akciót, ami a jelenlegi eredményeket kitermelte.

Nem akarom az igen tisztelt hallgatóságot ezen eredmények részletes statisztikai adatainak felsorolásával úntatni, amelyek egyébként a háziipari termelésről írott munkámban mindenkinek rendelkezésére állanak, és csak azon végeredményeket ismertetem, amelyek a kereskedelmi kormány által megindított akciónak hatásaként jelentkeznek.

Miként Bud kereskedelemügyi miniszter úr az országgyűlés pénzügyi bizottságának ülésén bejelentette, a kormány a háziipari vállalatokat kedvezményes kölesön engedélyezésével támogatja. Ezen a címen az elmúlt év végéig 45 háziipari

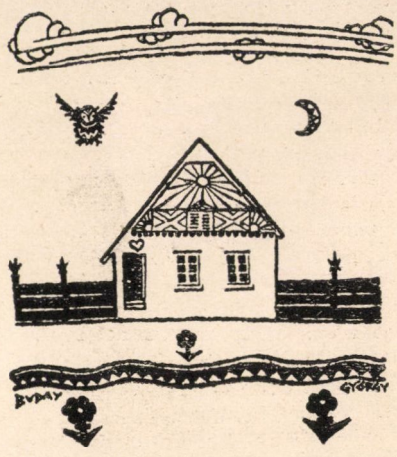

Buday György könyvdísze.

vállalatnál 1,000.000 pengőt meghaladó kölesönt helyeztek el. Ily kölesön engedélyezésének előfeltétele az, hogy a kérvényező háziipari vállalat üzemét már évek óta fenntartsa, a kereskedelmi forgalom tárgyát képező cikkeket állítsa elő és fejlődését kizárólag a forgótőkehiány akadályozza. A kereskedelmi kormány kölesönakciója tehát kizárólag a termelés fokozására és kizárólag arra irányul, hogy a meglevő vállalatok úgyis mint adóalanyok, de úgyis mint nagyszámú magyar falusi és városi munkásnak munkaadója továbbra is fenntarthatók és a jelenlegi válságos időkön átsegíthetők legyenek.

Felmerül már most a kérdés, hogy a kereskedelmi kormánynak ez a hatalmas támogatása minő eredményekkel járt. Erre nézve legyen szabad a következő összeállítást ismertetni:

	a 45 vállalat	
	1927.	1928.
1. Árukészlete volt	974.431	1,107.129
2. Áruforgalma volt	2,068.216	2,640.423
3. Külföldi eladása	1,046.319	1,243.812
4. Kifizetett munkabér.....	631.000	784.066
5. Munkáslétszám	2.408	3.555
	1929.	1930.
1. Árukészlete volt	1,358.379	1,479.175
2. Áruforgalma volt	3,094.800	3,407.590
3. Külföldi eladása	1,661.250	2,078.600
4. Kifizetett munkabér.....	946.747	949.400
5. Munkáslétszám	4.682	4.919

Ebből látható, hogy a kölesönadott tőke évről-évre a külföldi eladások révén mily összegű jövedelemhez juttatta a hazai közgazdaságot és mily összegű munkabér került a háziiparosok kezébe.

Ezen adatok realitásának igazolásául alábbiakban közlöm a statisztikai hivatal külkereskedelmi forgalmának a háziipari termékekre vonatkozó 1927—1930-ik évi adatait, melyek szerint:

	Behozatal	Kivitel
1927-ben	7,658.000 P	4,234.500 P
1928-ban	7,195.000 »	5,803.000 »
1929-ben	7,330.000 »	7,088.000 »
1930-ban	5,994.000 »	7,990.200 »

Buday György könyvdísze.

Buday György könyvdísze.

Ezek a számok azt is igazolják, hogy a háziipari termékek forgalma a súlyos világgazdasági helyzet daczára változatlanul fejlődésképes és ha a vállalatok által érzett hanyatló ártendenciákat figyelembe vesszük, úgy ez a forgalom nemesak fejlődésképesnek, hanem olyannak minősíthető, amely az amerikai követ véleménye szerint sem érte el a tetőfokot.

A termelés összértékéről, sajnos, ma még nem lehet pontos képet adni, miután a statisztikai hivatal az e célt szolgáló adatgyüjtést még csak a folyó évben fogja elvégezni s így csak következtetésekre vagyunk utalva. A hozzávetőleges számítások abból indulhatnak ki, hogy a kereskedelmi kormány által támogatott vállalatok forgalmi adatai szerint a piaera kerülő termékeknek mintegy 60%-a külföldre kerül. Ha tehát ezt a százalékot alkalmazzuk a statisztikai hivatal külkereskedelmi forgalmára vonatkozólag fentebb közölt kiviteli összegeire, és ezeket az összegeket az árubevallásoknál a vámra való tekintettel mintegy 20%-kal felemeljük, úgy számtanilag megállapíthatjuk, hogy a körülbelül 9,600.000 P-t kitevő export hozzávetőlegesen évi 16—17 millió termelés 60%-ának felel meg.

A jelenlegi helyzet ismertetésénél nem szabad azonban megfeledkezni a székesfőváros területén az utolsó évek alatt örvendetesen elszaporodott üzletekről, amelyek kizárólag magyar háziipari és iparművészeti termékeket árusítanak. Amint e téren a tapasztalatok igazolják, az a szerény idegenforgalom is, amely csonka-országunkat felkeresi, főleg ezeket az üzleteket tekinti meg, miután ezekben az üzletekben juthat olyan termékekhez, amelyek szépek, ízlésesek, hasznosak és ami a fő, magyar különlegességek.

Ne méltóztassék azonban azt gondolni, hogy a háziipari termelésben a háziiparosok és iparművészek helyzete színig tejföl, amelyhez most már csak a szendviesekről kell gondoskodni. Ellenkezőleg, úgy a háziiparnak, mint ennek keretében iparművészeinknek még ma is a legnagyobb nehézséggel, «a meg nem értéssel», azzal a nehézséggel kell megküzdeniök, amely a közigazgatás részéről tapasztalható. Ez a bürokráciával telített közigazgatás, amely még ma is előiratokkal és előzmények-

kel, helyesebben előző esetekkel adminisztrál, a háziipart még ma is nőegyleti szórakozásnak, vagy a legjobb esetben sweateng-systome-nek tekinti. A magyar háziipari termékekkel házaló falusi népeket legszívesebben toloncházba küldetné, megfeledkezvén arról, hogy az idegen kormányzat alatt még 1852-ben kiadatott az a ma is érvényes császári pátens, amely a magyarországi városokban a háziipari termékekkel való házalást, a feltételek betartása mellett, még oly községek területén is megengedi, ahol egyébként a házalás szabályrendeletileg meg is van tiltva.

Ehhez járul az ipartörvénynek az az intézkedése, mely az ipari termelést mennél szigorúbb béklyókba kívánja kötni a különböző diplomák megszerzése által., Pedig ha Németország, Svájc, Olaszország és Franciaország hatalmas ipari fejlődése nemesak hogy nem akadályozza, hanem külön törvényes intézkedésekkel elősegíti a háziipari termelés zavartalan fejlődését, mennyivel nagyobb szükség volna csonka-országunknak arra, hogy társadalmunk osztályokra tagozódott népessége legalább az ipari termelésben, helyesebben az ipari termelés szeretetében egyesüljön és éppen ezért a sok ezer háziipari munkás nevében arra kérem kisiparos testvéreinket, hogy a háziipari munkásokban ne a kontárokat lássák, akik nekik különben sem támasztanak versenyt, hanem azokat oly szabad foglalkozású ipari termelésnek tekintsék, akiket a teremtő erő avatott fel iparosokká. Gondoljanak arra, hogy csonka-országunkban talán ez az egyetlen termelési ág, amelynek keretében ma még munkaalkalmak szaporításáról lehet szó, s ahol olyan egyének is keresethez juthatnak, akiknek testi fogyatékossága, avagy társadalmi állása lehetetlenné tenné egyébként az ipartársadalomban való elhelyezkedését. Ne sajnálják azt a sovány keresetet, amit 10—12 órai munkával egy-egy háziiparos elérhet; hiszen a falvakban alig tesz évi 200 P-t, a városokban alig 300—400 P-t. Amennyiben nem az önző kicsinyes célokat, hanem az ország gazdasági egyetemének érdekeit tartjuk szem előtt, úgy nemesak a külföld által megfizetendő ipari többtermelést mozdítjuk elő, hanem megakadályozzuk a bürokráciának oly intézkedését is, amely 30 évi becsületes munkát végzett háziiparosnak a foglalkozástól való eltiltását eredményezi, mert az ipartörvénynovella által megkövetelt képesítéssel nem rendelkezik. Ily meg nem értéssel azonban nemesak itthon, hanem azoknál a hivatalos köröknél is találkozunk, amelyek hivatottak, hogy csonka-országunk oltárait a külföldön képviseljék. Eltekintve attól, hogy mihelyt ipari vagy kereskedelmi és nem politikai kérdésről van szó, diplomatáink rögtön begombolódznak. Még oly képviselettel is találkozhatunk, amely ez ipari munkát lealázónak tartja. Nem akarok neveket említeni, de utalok arra, hogy egy velünk barátságos viszonyban lévő állam egyik előkelősége háziipari terméket kapott ajándékba, amit a készítő vállalat a maga részéről fel akart használni és evégből az illető államban székelő képviselőhöz fordult. Az ez irányban kért támogatást a képviselet azzal utasította el, hogy az üggyel azért nem foglalkozhatik, mert nem volt tudomása arról, hogy a szóbanforgó termék háziipari műhelyben készült.

A bajok tehát, mint mindenütt, itt is kirivóak. Ezeken csak úgy lehet segíteni, ha a háziipari és iparművészeti termékek elhelyezésével foglalkozó vállalatok oly erkölcsi testületben tömörülnek, amelyek úgy számszerű, mint tőkét és annak érdekeit képviselő súlyuknál fogva a bajok megszüntetése érdekében egységesen és hathatósan léphetnek fel és kieszközölhetnek oly törvényes intézkedéseket, amelyek a termelés fokozása érdekében, valamint a háziipari munka megvédése céljából addig elért eredményeket intézményesen biztosíthatják.

Végezetül még csak a gyáriparban foglalkozó munkásokhoz volna szavam, akiknek figyelmét arra hívom fel, hogy a gyáripari termelésnek fokozódó racionalizálásával kapcsolatosan gyáripari termelésben a gépek teljesítménye a mai átlagos 65%-ról jelentékenyen fog emelkedni; annyira, hogy az emberi munka is valósággal géppé válik. A háziipari foglalkozásoknak mennél nagyobb szabadsága viszont lehetővé fogja tenni, hogy a gyárakból kiszoruló munkáskezek ebben az üzemágban szintén elhelyezést nyerhetnek. Amily nagy érdeke fűződik tehát a falunak a háziipari termeléshez, ma már mindinkább nyilvánvaló lesz, hogy éppoly nagy érdeke fűződik hozzá á városi lakosságnak is. Mert az iparművészettel megnemesített háziipari termelés jövője annál inkább látszik biztosítottnak, mennél inkább terjed a hatalmas ipari államokban az a törekvés, hogy a termelés a prosperitás érdekében mennél szélesebb körben normáltermeléssé alakíttassék át. Amíg azt a törekvést a technika el fogja érni, addig az egyéni munkának, illetve az egyéniségét jelentő kézügyességnek mindig meglesz az értéke.»

*

Április 15-én Schober József, az állami selyemfonódák igazgatója tartott előadást a «Textilanyagokról az ipar- és népművészetben».

A szellemes és könnyed szabadelőadás a textilanyagok általános ismertetéséből indult ki. Történelmi áttekintést adott a fejlődésükről a legrégibb időktől kezdve egészen a legújabbkori technikai fellendülés — különösen a vegyiipar nagy teljesítményei — által következett újításokig. A gyapjúszövetek mellett a vászonfélék, a len- és kenderszövetek a legrégibbek. A selyemszövet már az ókorban Kínából terjed el. Újabban a műselyem csinál neki konkurrenciát. A régebbi textilanyagok állati és növényi nyersanyagból készülnek. A műselyem vegyi eljárás eredménye.

A festékek régente igen szép, napfényt és időt álló növényi anyagokból előállított színeket adtak. Ezeknek a színeknek a receptje a népművészet haldoklása közben már-már veszendőbe ment. Lelkes emberek gyüjtögették és mentették meg a feledés elől. Nagy térhódítással vonult fel az anilines festőanyag, mely sem a napfénynek, sem az időnek nem áll ellent, nagyon gyarlónak bizonyult. Újabban jött forgalomba az «indantren» festék, mely az eddigi tapasztalatok szerint jobb és színeinek jellegével is kellemesebb, szimpatikusabb az anilines festékanyagoknál.

A népművészet és a háziipar számára a fejlődés, haladás egyetlen útját az a principiális követelés nyitja meg: jó anyagot használni! Mert a jó anyag nagyobb megbecsülést, szeretetet diktál a munkának is.

Az elejétől végig lebilincselően érdekes előadást igen szépszámú előkelő közönség hallgatta végig.

*

Április 22-én Csete Balázs tanár «Élmények népművészeti gyüjtőutaimon» címen tartott előadást. A sok érdekes epizóddal átszőtt előadást igen szépszámú közönség hallgatta. Az évtizedes gyüjtőmunka tanulságait abban összegezte az előadó, hogy a nép bizalmatlanságát, tartózkodását a városi idegennel szemben csak okos és higgadt szivélyességgel, emberi együttérzéssel lehet leküzdeni. Ez a magyar parasztember természetes méltóságérzetéből származó tisztelet-igénynek a kielégítése, még mélyebbről a — szeretet éreztetése az, ami a gyüjtés eredményét biztosítja.

*

Április 27-én Madarassy László dr., a Nemzeti Múzeum ig. őre, «Mit tudnak a magyar pásztorok?» címen tartott vetített képes előadást. Csupa eddig még sehol nem közölt képanyagban mutatta be a pásztor-művészek faragó eszközeit és faragott holmiját. Az érdekes tárgyú előadást szépszámú közönség hallgatta.

*

Április 29-én Nagy Győző felsőipariskolai főigazgató tartott előadást igen lelkes szeretettel és hozzáértéssel. Közvetlen és meggyőző előadása a magyar népművészet lelkes, folyton izzó szeretetétől tüzes vallomás volt. Kikelt a középosztály nagy részvétlensége és tájékozatlansága ellen, mely nagy nemzeti értékeket enged veszendőbe menni. Egy-egy lakás tele van angol bútorbehúzattal, japáni paravánnal, cseh vagy brüsszeli csipkével, német gyári szőnyeggel, esetleg többé-kevésbbé valódi perzsával, maláji batikkal, velencei üveggel, spanyol kendővel, bécsi biedermeyer párnákkal, francia flaconnal — csak a magyar holmi, csak mi magunk kerültünk száműzetésbe. Vajjon mi sors vár arra a népre, mely a maga legbensőbb családi életéből így kizárja önmagát? És ha a magyar ipar pártolása hazafias kötelesség, vajjon nem hazaárulás-e az, hogy minden idegent mohón beveszünk az életünkbe, hogy a magunk hallatlan és bámulatos értékeit kizárjuk? Szeretni kell a magyar népművészet és a régi magyar mívesek hagyományait, mert ez az, ami minket kifelé legteljesebben reprezentál és ez az, amiben nemzeti egyéniségünk a legteljesebben kifejezésre, biztosságba jut. Ez a mi szellemi integritásunk védelme.

Ezután szemléltető példákon mutatta be a népművészetben levő sajátos ornamentális értékeket.

A szépszámú hallgatóság ünneplésszámba menő tapssal köszönte meg a szép előadást.

*

Május 4-én Palotay Gertrud a «Magyar népi hímzések öltéstechnikái»-ról tartott vetítettképes előadást. Az előadás számos példán mutatta be a régi szűrszabó hímzőművészet különböző öltéseit, majd az egyes magyar vidékek asszonyainak sajátos varrásmódját. Szellemesen állapította meg az anyag és a kifejezés közötti összefüggéseket, melyek az öltéstechnikák kialakulását, keletkezését meghatározzák.

A gyakorlati és tudományos szempontból is igen értékes előadást Palotay Gertrud május 5-én d. u. szemléltető bemutatással kisérte úgy, hogy az egész kiállítás textiliáin végigvezette az érdeklődőket és a különböző öltéstechnikákat szemléletesen bemutatta.

*

Május 6-án Dréhr Imre ny. államtitkár, ügyvezető elnök tartotta előadását, mellyel a Társulat népművészeti előadásainak sorozatát berekesztette. Előadásának címe: «A Társulat népművészeti gyüjtésének céljáról».

«Mielőtt előadásom tulajdonképpeni tárgyára térnék — kezdte az elnök — kedves kötelességemnek tartom, hogy mindazon előadó hölgyeknek és uraknak köszönetet mondjak, kik felkérésünkre szívesen vállalták előadásaik megtartását. Köszönöm a magam és Társulatunk nevében a mélyen tisztelt Hallgatóságnak is abban megnyilvánuló szíves érdeklődését, hogy sorozatos előadásainkat figyelemmel végighallgatta».

Ezután rátért a Társulat népművészeti gyüjtésének ismertetésére. A Társulat 1884-ben történt alakulásakor az iparművészet fejlesztését, nemesítését tűzte céljául. A 80-as évek nagyrészt másoló, nyugat felé orientálódó magyar iparművészete sok tennivalót adott.

«Míg az iparművészet és képzőművészet a nyugatról jött különböző és sokszor igen rövid ideig tartó stílustörekvéseknek mindig behódolt, a nép — miként nyelvében, úgy művészi munkájában is megtartotta eredeti nemzeti sajátosságát, faji önállóságát, az ősi keleti haza turáni formanyelvét, a nemzetiségek fojtogató gyűrűje és a művelt nyugat szomszédsága ellenére is. A nép is átvett az idők folyamán szomszédaitól sok mindent, de amit átvett, mindig saját képére és ízlése szerint formálta át, vagyis megmagyarosította. Ezért mondhatjuk, hogy művészetünk legmagyarabb, legnemzetibb hajtása művészeteink fájának».

«A nép, miután sohasem eladásra, hanem saját vagy szerettei használatára, vagy éppen vallásos buzgalmából, templomi célokra készíti el a maga művészi alkotásait — éppen ezért nem sajnálja sem az időt, sem a fáradságot, sem a legjobb, legtartósabb anyagot munkájától, s talán ez az egyik oka, hogy ezek a népies alkotások évtizedeken, sőt évszázadokon át megtartották épségüket és frisseségüket úgy, hogy még mi, késői utódok is gyönyörködhetünk bennük. A népművészet hamisítatlan legnemesebb alkotásai a magyar nők textilmunkáiban maradt reánk... De a férfiak munkája, a pásztorok faragott botjai, csanakjai, a székelyek pompás faragott kapui, a fejfák, a faragott és festett bútorok és különböző cserépholmik sem maradnak le e nemes versenyről».

«Ezért kezdi gyüjteni Társulatunk részére a népművészet válogatott termékeit tavaly elhúnyt nagy-

érdemű igazgatója, Györgyi Kálmán. Harmincöt éven át lankadatlan fáradsággal, nagy szeretettel és hozzáértéssel válogatta össze az anyagot és ezzel a magyar kultúrának megbecsülhetetlen nagy szolgálatot tett».

«Társulatunk büdzséjéből minden évben kiszakított kisebb-nagyobb összegeket e tárgyak vásárlására. Évek során mindig több és több művészt küld ki az ország különböző vidékére, hogy a maga miliőjében ismerkedjék meg a magyar néppel és a magyar népművészettel».

«1900-ban egy magát megnevezni nem akaró lelkes műbarát ez akciónkon felbuzdulva, 1600 koronát ajánlott fel Társulatunknak, hogy abból a kutatók által eddig eléggé ki nem aknázott dunántúli magyar vidékek népipara tanulmányoztassék és a művészi célokra értékesíthető anyag szélesebb körben való terjesztés céljára összegyüjttessék. Társulatunk az akkor még Veszprémben élő Nagy Sándor gödöllői festőművészt bízza meg a feladat elvégzésével, amit ő nagy lelkesedéssel és hozzáértéssel vállalt és teljesített».

«1904-ben Somogy vármegye népművészeti termékeinek összegyüjtését Mihalik Gyula, a jelenleg Clevelandban élő rajztanárra bízzuk. Már ekkor is igen értékes gyüjteményünket először a Kaposváron rendezett kiállításunkon mutatjuk be. Ez évben még Nagy Lázár fővárosi iparrajziskolai rajztanárt, a székelyföld népies bútorainak és a helyszinén található más érdekesebb népművészeti tárgyaknak lerajzolásával bízzuk meg».

«1905-ben Kóris Kálmán rajztanárt küldjük ki, hogy a borsódmegyei matyófalvakban rajzokat készitsen és a szebb népművészeti munkákat részünkre megvásárolja. Hasonló megbizatásban részesitettük Oetzelberger István és Schuszlik Dezső iparművészeti iskolai növendékeket, kik Kalotaszeg vidékén és Udvarhely vármegyében készitettek felvételeket».

«1906-ban Novák József Lajos Szolnok megyében, Fábián Gyula Nógrádban, Örkényi István és Szendrői Lajos Somogyban és Baranyában, Holló Géza Kisküküllő megyében gyüjtötték és rajzolták a népművészeti munkákat».

«1908-ban a nemrég elhunyt Divald Kornél szedi össze hihetetlen ügyességgel és hozzáértéssel Társulatunk legértékesebb textiliáit, a felvidék gyönyörű oltárterítőit, halottas lepedőit, recemunkáit és vertesipkéit. Ezt a gyüjteményt külön csipkemonográfiában ismertettük. Tichy Gyula rozsnyói rajztanár Gömör megye alsó Rima völgyéből, Holló Géza pedig a Küküllőmenti népművészet termékeiből szednek össze gazdag anyagot. Mindketten számos rajzot és felvételt készitettek a nép művészi alkotásairól».

«Kőrösfői Kriesch Aladár, Edvi Illés Aladár, Nádler Róbert, Ács Lipót, a Képzőművészeti Főiskola és Iparművészeti Iskola számos növendéke mind gyüjtőink sorába állottak».

Később maguk a parasztok is «biztatás nélkül hordták fel a falvak rejtett kincseit».

Az így megélénkült vásárlásnak most már a Társulat gazdasági ereje szabott korlátokat. Ilyenkor Györgyinek gondja volt arra, hogy «a szép és ritka darab jó kezekbe kerüljön, pl. Izabella főhercegnő, Balassáné, Wolfner Gyula gyüjteményébe».

A gyüjtemény pedig egyre szaporodott, annyira, hogy be lehetett a nagyközönségnek is mutatni. «A Társulat egymásután rendezte gyüjtött anyagából önállóan vagy más iparművészeti kiállításokkal kapcsolatban kiállításait Pesten, vidéken és külföldön».

Egy ilyen kiállítás alkalmával fedezett fel minket «Cullin igazgató s rajta keresztül talán Amerika is. Lemondott további útjáról és járta a vidéket, gyüjtötte nálunk az adatokat, szedte össze, amit kaphatott. Itt maradt s folytatta tovább a kutatást és gyüjtést, amíg csak idejéből és pénzéből futotta».

«Kívánatos volt, hogy ezek a mind ritkábban előforduló népművészeti tárgyak jó kézben maradjanak, ezért két csoportba osztották az anyagot. Az egyik rész volt a muzeális, a konzerválásra, a másik az eladásra szánt. Az eladásnál azonban csak iskolák, vagy komoly gyüjtők jöhettek szóba: az Iparművészeti Múzeum és a Nemzeti Múzeum Néprajzi Osztálya, különböző iskolák és ismert gyüjtők».

A vásár, melynek tárgyalásai még a háború előtt megindultak a múzeumokkal, csak a háború után jött létre, mikor Társulatunk «a legjobb darabokból 33 hímzést, 4 kerámiát letétként az Iparművészeti Múzeumnak adott át.

«1928-ban pedig 112 darab hímzést és 15 darab cseréptárgyat az Iparművészeti Múzeumnak eladott. A Néprajzi Múzeumnak 19 hímzést, 18 bekecset, bundát és szűrt, 105 fatárgyat és 2888 darab rajzot adtunk át részben eladásként, részben ajándékként, azzal a feltétellel, hogy gyüjteményünk a Múzeum tárlataiban mint Társulatunk gyüjtése szerepeljen és tanulmányi kiállítási célokra bármikor az érdeklődők rendelkezésére álljon.» Az eladások után «jelenleg még 2141 darab textiliánk és 525 darab cseréptárgyunk van. Van ezenfelül néhány fatárgy és hímes tojás a birtokunkban».

A propagandáról így számolt be az elnök: «Már 1905-ben vidéki fiókbizottságokat alakítottunk, hogy ezekkel e helyi szervekkel Társulatunk működését fokozatosan az egész ország területére kiterjeszthessük. Ily módon igyekeztünk alapját megvetni és hozzá segítőeszközöket teremteni egy nagyobbszabású, az egész műipar és népművészet emelését és népszerűsítését célbavevő akciónak. De a háború mindent tönkretett. Gondja volt a Társulatnak arra is, hogy folyóirata, a Magyar Iparművészet állandóan propagálja cikkekben, illusztrációkban saját népművészeti anyagát, s vele karöltve más gyüjtőket is».

«Gyüjteményeit állandóan rendelkezésére bocsátotta tanulmányi szempontból különböző iskoláknak, a Képzőművészeti Főiskolának, Állami Nőipariskolának, Fővárosi Iparrajziskolának stb. stb., háziipari vállalatoknak, pl. Országos Háziipari Szövetségnek, Izabella Háziipari Egyletnek stb.»

«A kézimunkázás terén uralkodó ízléstelenségek kiküszöbölésére irányuló propagandánknak is Györgyi Kálmán volt a spiritusz-rektora. Nem volt — néhány ritka esetet kivéve — egyik iskolának sem jó és szép mintagyüjteménye».

Lonkay K.: Kerámiái. — K. Lonkay: Keramik. — K. Lonkay: Ceramics.

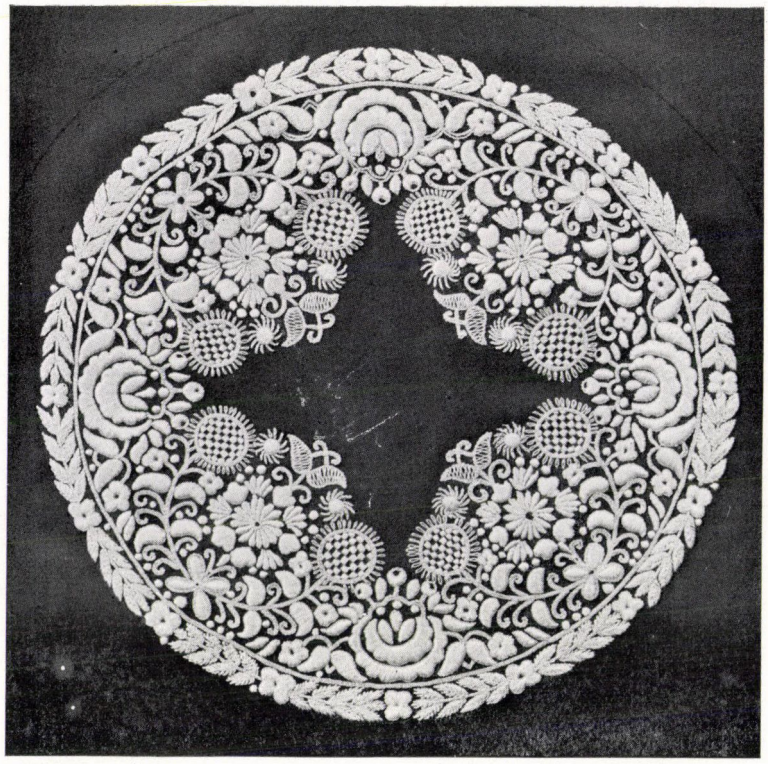

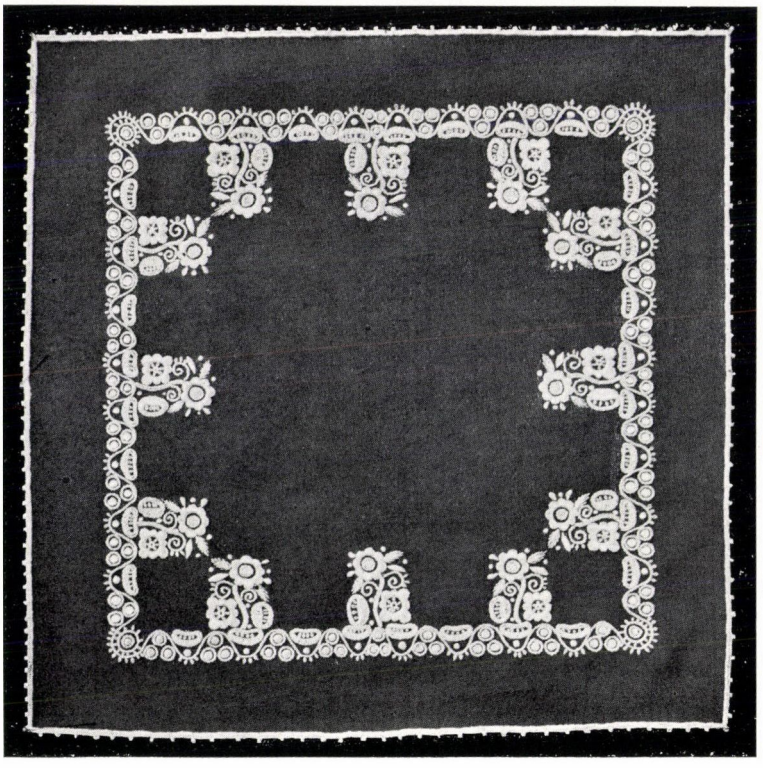

A Rákóczi-téri áll. nőipariskola kiállításáról. — Aus der Ausstellung der Ungarischen Staatl. Gewerbemädchenschule, Budapest, Rákóczi-tér. — From the Exhibition of the Industrial State School for Girls, Budapest, Rákóczi-tér.

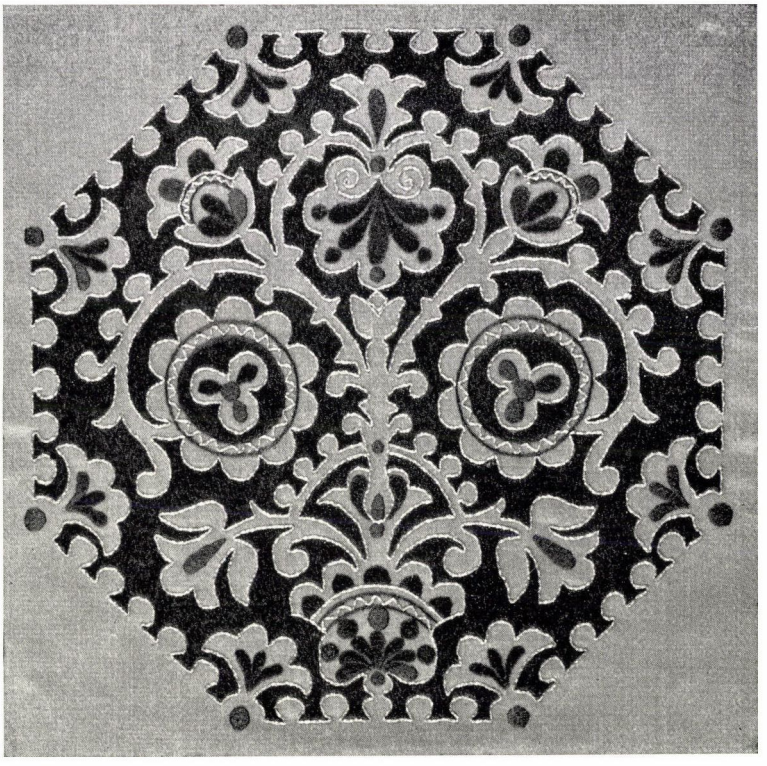

A Rákóczi-téri áll. nőipariskola kiállításáról. — Aus der Ausstellung der Ungarischen Staatl. Gewerbemädchenschule, Budapest, Rákóczi-tér. — From the Exhibition of the Industrial State School for Girls, Budapest, Rákóczi-tér.

Művészeti Múzeumok Barátainak Egyesülete kiállításáról.
Fent: Talpas dísztálka (Nagyszeben, XVII. sz.). Lent: Fedeles serleg (Erdély, XVII. sz.). — Aus der Ausstellung des Vereins der Freunde der Kunstmuseen. Oben: Prunkschale (Nagyszeben, XVII. Jahrhundert). Unten: Deckelpokal (Siebenbürgen, XVII. Jahrhundert). — Exhibition of the Society for Friends of the Museum of Arts. Above: Cup (Nagyszeben, Transylvania, XVII. century). Below: Cup (Transylvanian, XVII. century).

Művészeti Múzeumok Barátainak Egyesülete kiállításáról.
Fent: I. Rákóczi György nagy kupája (Erdély, XVII. sz.). Lent: Serleg (Nagyszeben, XVI. sz.). — Aus der Ausstellung des Vereins der Freunde der Kunstmuseen. Oben: Deckelkrug Georg Rákóczis I. (Siebenbürgen, XVII. Jahrhundert). Unten: Pokal (Nagyszeben, XVI. Jahrhundert). — Exhibition of the Society for Friends of the Museum of Arts. Above: The Cup of I. Rákóczi György (Transylvania, XVII. century). Below: Cup (Nagyszeben, Transylvania, XVI. century).

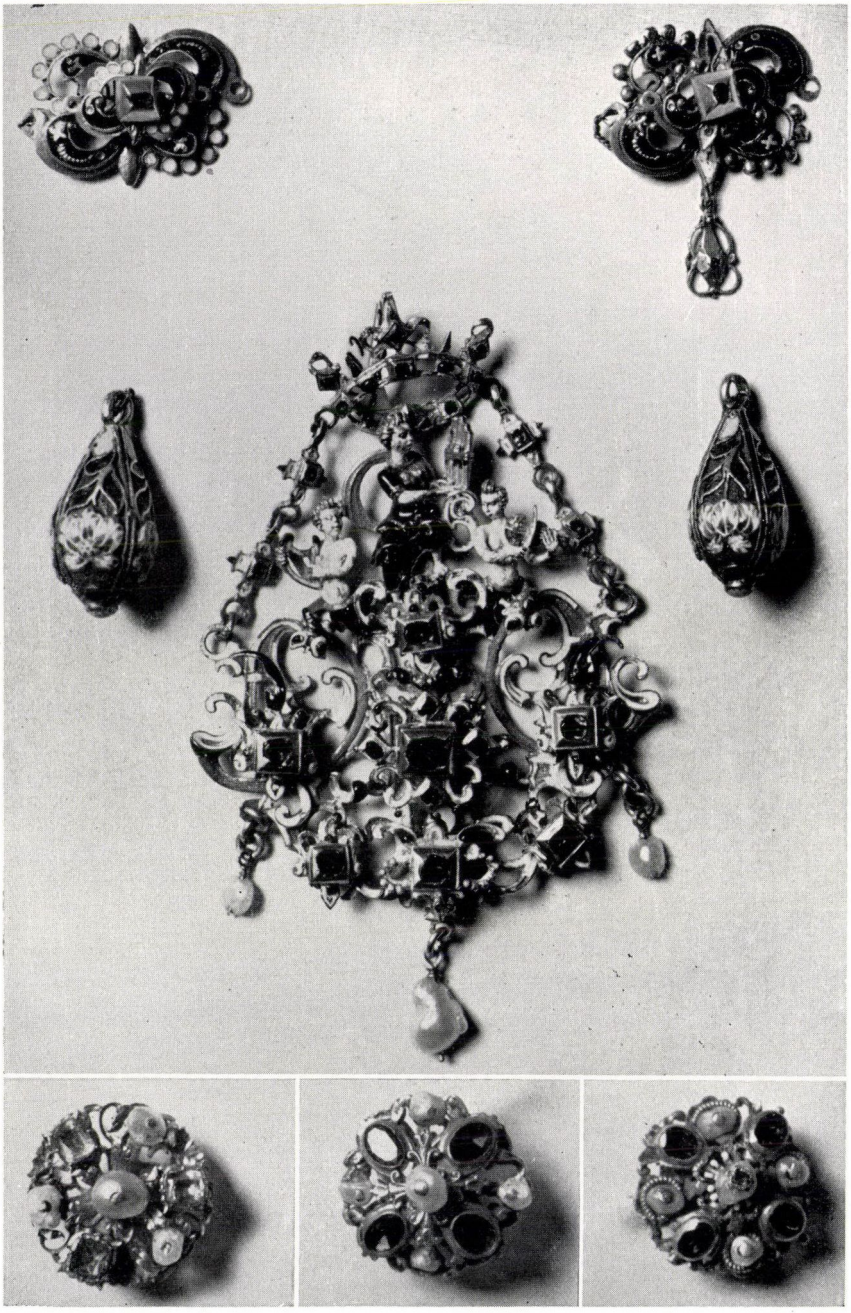

Művészeti Múzeumok Barátainak Egyesülete kiállításáról. Régi magyar ékszerek a XVI—XVII. sz.-ból. — Aus der Ausstellung des Vereins der Freunde der Kunstmuseen. Alte ungarische Anhänge und Knöpfe aus dem XVI—XVII. Jahrhundert. — Exhibition of the Society for Friends of the Museum of Arts. Old Hungarian Jewelries. XVI—XVII. century.

Művészeti Múzeumok Barátainak kiállításáról. Fent: Csatok, forgó, rezgőtűk a XVII. sz.-ból. Lent: Lepedőszél a XVII. sz.-ból. — Aus der Ausstellung des Vereins der Freunde der Kunstmuseen. Oben: Schliessen, Hutagraffe, Ziernadeln aus dem XVII. Jahrhundert. Unten: Leintuchbordür aus dem XVII. Jahrhundert. — Exhibition of the Society for Friends of the Museum of Arts. Above: Old Transylvanian Jewelries. XVII. Century. Below: Hungarian Embroidery. XVII. century.

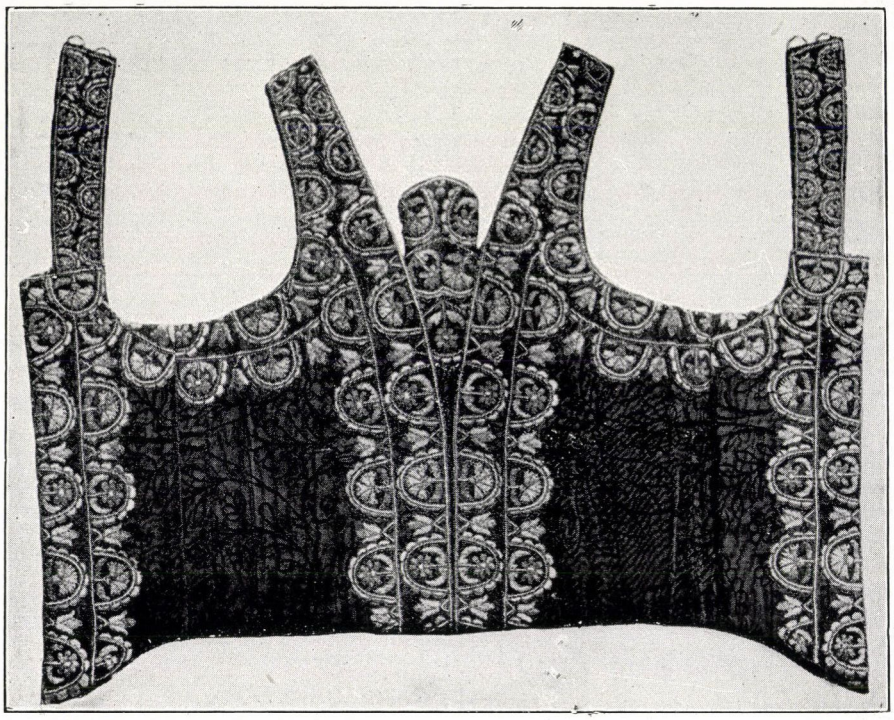

Művészeti Múzeumok Barátainak Egyesülete kiállításáról. Fent balról: Ezüst fedeles kupa (Brassó, XVII. sz.). Jobbról: Egymásbajáró pohár, 8 drb. (Nagyszeben, 1721). Lent: Brandenburgi Katalin vállfűzője (Erdély, 1630 körül). — Aus der Ausstellung des Vereins der Freunde der Kunstmuseen. Oben links: Deckelkrug aus Silber (Brassó, XVII. Jh.). Rechts: Häufebecher, 8 Stück (Nagyszeben, 1721). Unten: Leibchen der Katharina v. Brandenburg (Siebenbürgen, um 1630). — Exhibition of the Society for Friends of the Museum of Arts. Above: Silver Cups (XVIIth century). Below: Waistcoat of Katharina Brandenburg.

«Ez állapotokon segítendő, Társulatunk a Fővároshoz előterjesztést intéz és a Főváros 8400 koronát meg is szavaz, hogy népi hímzéseinkből a fővárosi leányiskolák számára egyenként hat darabból álló, megfelelően összeválogatott kollekciót állítsunk össze a kézimunkaoktatás céljaira azért, hogy az iskolák a rendszerint külföldről behozott rossz minták helyébe minden ízében magyaros művészi mintákhoz jussanak, amelyeket, akár a maguk egészében, akár mint motívum-gyűjteményt használhatnak fel. 1912-ben 50 polgári és felsőbb leányiskola, 90 elemi, háztartási és nőipariskola kap összesen 840 darab hímzésből álló mintakollekciót. Csatlakoznak ehhez az akciónkhoz más iskolák vezetői is, akik iskoláik részére tőlünk mintakollekciót vásárolnak. Pl. a Budapesti Székesfővárosi Iparrajziskola 54 darab hímzést szerez be. A mindig jó példával előljáró Budapesti Állami Nőipariskola, a Soproni Zrinyi Nőnevelő Intézet, a Győri és Soproni Orsolyák és a kalocsai Tisztelendő Nővérek, a Pápai Városi Nőipariskola stb. stb. mind sietnek iskoláik részére egy-egy mintagyüjteményt beszerezni. Akciónk eredményeként sikerül megreformálni a kézimunkaoktatást».

«A gyüjtő művészek kiküldetését már jó ideje teljesen be kellett szüntetni. Pedig még igen sok felkutatlan terület van. Különösen ilyenek az Alföld poros, égetően meleg falvai. Birtokunkban jelenleg az Alföldről gyüjtött népművészeti tárgyakból semmi sincs; az egész innen gyüjtött anyagunkat a múzeumok vették át». Pedig sietni kéne vele, «mert pusztul, szörnyen pusztul minden. A nép leveti régi gyönyörű népviseletét, amiből a legszebb textiliáink származtak. Részben, mert ijesztően szegényedik, nem győzi a drága sok anyagot, nincs ideje, a rajtuk lévő sok munkára. De elhagyja azért is, mert ott is terjed a métely, ő is divatos akar lenni, s veszi a kész, az olcsó gyári, legtöbbször külföldi anyagot és a szép paraszti viselet helyett a nemzetközi városi toilettet ölti magára».

«Hogy minden tekintetben helytálló volt Társulatunknak a népművészet kiváló termékeinek eredetiben és rajzban való összegyüjtésére és megőrzésére irányuló tevékvnysége és a gyüjtött anyag széleskörű propagálása, szent meggyőződésem».

«Pedig a népművészet az a kimeríthetetlen ősforrás, melyből áhitatos lélekkel merít a művész, iparos egyaránt. Ebből a forrásból újra és újra meríteni kell, ha magyarságunkat meg akarjuk őrizni, ha nem akarunk beleolvadni, eltűnni a nemzetköziség nirvánájába, ha a nemzetek nagy versenyében külön tényezőkként akarunk érvényesülni, ha a népek nagy csatájában nem akarunk legyőzetni, megsemmisülni».

«A célkitűzés és a megtett út helyes és jó volt és az egyedüli út, melyen haladnunk lehet, melyen haladnunk kell».

«Ezt az utat járják a többi kultúrnemzetek is. ha volt s ha van még hagyományos népművészetük, Vissza-vissza térve ehhez az ősforráshoz, hogy abból merítve felfrissülve megújhodjanak és a legszebb, legnagyobb és legtartósabb sikereket arassák».

«A magyar őshaza s benne kelet népei, kivétel nélkül ezen az úton szerezték meg az egész világ elvitathatatlan bámulatát és értékelését a maguk termékei iránt. Elég talán, ha a keleti szőnyegekre, kínai porcellánokra, hímzésekre, japán bronzokra, India vésett fémtárgyaira utalunk».

«Az 1900. évi párizsi nagy nemzetközi világkiállításon döntő sikerünket mi is ennek köszönhettük. A kitüntetések és díjak magas fokozata és száma igazolják, hogy iparművészeink babérral övezetten kerültek ki a nemzetközi versenyből, akkor, amikor a szertelenségre hajló szecessziós iránynak tobzódása közben hűek maradtak a nemzeti hagyományokhoz. Az 1900-ban Oroszországban rendezett kiállításon kollekciónknak olyan nagy sikere volt, hogy alig került vissza eladatlan darab. Az 1902-ben Turinban, 1904-ben St. Louisban, 1906-ban Milánóban rendezett nemzetközi iparművészeti kiállításon a mi csoportunk volt a kiállítás fénypontja».

«Ezért ismétlem újból, hogy ez az egyetlen út, melyen haladnunk kell!»

«Aki megfigyelte, hogy az idegenek mennyi ragaszkodó érdeklődéssel szemlélik és veszik meg a mi népies és magyaros zamatú iparművészeti termékeinket, azok egyetértenek velem abban, hogy az idegenforgalmi propaganda kifejlesztésében a mi népművészeti és ezen a nyomon járó iparművészeti termékeinkre a legnagyobb szerep vár. E dolgainkat nem nehéz az idegenekkel megkedveltetni és ezek kedvéért őket hosszabb itt tartózkodásra bírni. Minél tökéletesebben közelítik meg ezek a termékeink az ősi zamatú népies rajzokat, színeket és formákat, annál szívesebben fogja az idegen vásárolni s annál szélesebb körben fog ezek híre és keresettsége elterjedni».

«Ennek a programmnak megvalósításával egyben munkát adhatunk a tervezőművésznek és a kivitelező kis- és nagyiparosnak egyaránt. Ha pedig a programm odáig érik, mint Franciaországban, Japánban vagy Olaszországban stb., számíthatunk arra, hogy a népművészeti alapon felépített tömegtermelésünkben gyárainkat és háziparosaink tömegeit is foglalkoztathatjuk. Kenyeret adhatunk a téli hónapokon keresztül egyébként tétlenségre kárhoztatott mezőgazdasági munkásainknak és így számottevően növeljük nemzeti jövedelmünket».

«De sajnos, nálunk még mindig akadnak igen sokan olyanok, kik úgy ezeket a munkákat, mint mindent, ami a mienk, mindent, ami magyar, lenéznek, lebecsülnek. Akiknek még ma is csak az jó, az kell, ami külföldi, bárcsak ideig-óráig tartó divat, hitvány rongy legyen is az. Akiknek minden, ami külföldi, kritika nélkül jó, eredeti, kívánatos, egyedül érdemes a megvásárlásra. Mert minden, ami nem külföldi, nem onnan lopott, utánzott, az az ő szemükben lenézett, ósdi, maradi kulturálatlanság».

«Félre e megbélyegezni való hazafiatlansággal, félre a «Pató-Páloskodással», necsak nagy hangon, de tettekkel is pártoljuk a hazai ipart, szeressük és mentsük meg ami a mienk, s a miénk kell, hogy maradjon. Nincs, egy veszteni való percünk sincs! Dolgozzunk egyesült erővel e kijelölt irányban, s azért, hogy a megbecsülést kivívjuk, becsüljük meg elsősorban önmagunkat és a magunkét, akkor élni fogunk, mert nekünk itt élnünk vagy halnunk kell!»

«Nem mulaszthatom el előadásom befejezése előtt azt, hogy hálás kegyeletem adóját le ne rójam felejthetetlen jó barátom, az előadásom alatt többször említett Györgyi Kálmán emléke előtt, kinek munkássága, ernyedetlen buzgalma és lángoló ügyszeretete e gyüjteményt az idők folyamán Társulatunknak megszerezte s a világháború alatti és háború utáni viharok között is megőrizte».

«Hálámat azzal az ígéretemmel igyekszem leróni, hogy mindaddig, míg mint ügyvezető elnök én állok a Társulat élén, nem engedem széthordani, eladatni, megsemmisíteni a tőle átvett ezt a drága örökséget, hanem azt hűségesen meg fogom őrizni, aminthogy bizton hiszem, hogy utódaim is ezt fogják cselekedni.»

AZ ÁLLAMI NŐIPARISKOLA évzáró kiállításán bemutatta a növendékeinek egy évi eredményét. A legkülönbözőbb textiliák, fényűzően díszített, kivarrott fehérneműek, babaruhák, lakásdíszek, terítők, függönyök, párnák beláthatatlan sokasága a népművészet nemes hagyományain, régi úri varrottasok gazdagságának szellemében készültek. A kiállítás eredménye, a rendezésben megnyilvánuló jóízlés, lelkesség méltó ennek a kiváló intézetnek jó hírnevéhez.

A kiállítással kapcsolatos divatbemutató a növendékek által tervezett és elkészített felsőruhák számban és értékben egyaránt meglepő mennyiségét vonultatta fel. Különösen szépek és érdekesek voltak az osztály-egyenruhák és néhány igen szép uteai ruha. (*)

•KÖNYVISMERTETÉS•

A LONDONI PERZSA KIÁLLITÁS EMLÉKKÖNYVE. (An illustrated Souvenir of the Exhibition of Persian Art. Hudson et Kearns Ltd. 5 Shillings.) A mi folyóiratunk is megemlékezett már a londoni perzsa kiállításról, erről a művészeti világeseményről. Mint az utóbbi három esztendőben minden tavasznak, úgy az idén is megvan Londonnak az ő művészi szenzációja. A flamand, a németalföldi s az olasz festészet után ez évben a perzsa régiségek bemutatása folyik a Burlington-Houseban. A rendezőbizottság a világ minden tájáról összeszedte a mérhetetlen értékű perzsa kincseket. Nagy európai s kis északi államok, Amerika, India, Tunisz, a régi monarchia utódállamai csaknem valamennyien elküldték a maguk múzeumainak kincseit. Végre teljes történeti folyamatosságában ott állt a világ szeme előtt a sejtelmes nagy birodalom művészetének tükre. Valaha Kisázsia, Irak, Egyiptom, Palesztina, Szíria, a Kaukázus, Törökország, Afganisztán és Észak-India alkotta a perzsa királyok világuralmának határait. Görögországon és Byzancon keresztül valaha egész Európa történelmébe belejátszott ez a hatalmas birodalom s alig van a nyugati művészetnek olyan égtája, melyen e művészet sajátos színeit, formáit, emlékeit fel ne lehetne fedezni. Aki ezt az aránylag olcsó emlékkönyvet átlapozza, egy gazdag képgyüjteményen át kap kitűnő bepillantást a nagy perzsa birodalom művészetének minden korszakába. Megjelennek előtte a Kr. előtt 3500 évre visszanyúló archaikus korszak emlékei bronzaikkal és kőreliefjeikkel. Utána a Cyrusszal meginduló Achamenida-korszak az ő csodálatosan stilizált állatfejeivel, bronzkecskéivel. A görög kölcsönvételek a Nagy Sándor-féle hódító hadjáratokkal kezdődnek s kivált szép ezüstékszereken mutatkoznak meg. A szasszanidák nemzeti uralma idején az ázsiai népek hatása ellenére is erősen nemzeti s emberi (nem vallásos eszményektől sugallt) művészet fejlődött ki. Az ezt követő muzulmán korszakból való a perzsák legtöbb meglevő művészeti kincse. Arab éjszakáknak, perzsa udvarok kincsszeretetének, Abbas sah csodás kerti ünnepeinek fénye tükröződik vissza a szőnyegeken (a híres vadászszőnyegek!), a kerámiai tárgyakon, az aranyberakású bronztálakon, a fegyverzeten, lakkmunkákon és az Ezeregyéjszaka költészetét lehető csodás miniatürökön. Luszteres tálak, jade-ékszerek, gyönyörű selyemkárpitok mosolyognak felénk az emlékkönyv lapjairól. Becses emlék mindenkinek, aki látta és — nem látta a kiállítást.

ARTHUR KORN, GLAS, im Bau und als Gebrauchsgegenstand E. Pollak Verlag, Berlin.

Az üveg csinálta talán a legérdekesebb karriert az utóbbi években. Századokon át szerényen, mint szükséges rossz bujt meg az ablak az architekturát reprezentáló, terhethordó izoláló falon. Ma már — és ez egyike a gyökeresen új dolgoknak a mai építészetben — a terheket nem a határfal hordja, az ablak elnyelte a falat és az üveg a pillérek közül elvétve beszűrődő színes fénypászmákból vezérmotívummá, építészeti hitvallássá lett. Példája legjobban mutatja, hogy mennyire a szükségszerűség irányította a mai építészet kifejlődését. Ötven év előtt a vas és a vasbeton lehetőségei nélkül lehetetlen volt az üveg előretörése. Viszont a vasbeton lehetőségeinek kiaknázása is lehetetlen volna a modern üvegtechnika nélkül. Ma már világos, hogy az egész fejlődés elindítója és így közvetve az új építészet szülőanyja is a statikai tudományok mult századvégi előretörése volt. A számoló ceruza, a laboratórium napfényre hozta az anyagokban szunnyadó erőket és az impresszionisztikus, naív, tékozló eljárás helyébe exaktabb anyagfelhasználást léptetett. Az anyagokban még ma is sok rejtett lehetőség van. Ki tudja pl. hogy az üveg nyomásra csaknem 14 ezer kilót bír el? Mennyire nem használtuk ki még ma ezt a lehetőséget! Mindenesetre az üveg azzal, hogy izolál a hő és egyéb hatások ellen, de nem képez akadályt a szem számára, sejteti a belső teret és mégis egy reflektáló, fénytvisszaverő, csillogó membrát alkot: egyike a leghálásabb anyagoknak. Érzéki és exakt, transcendentális és indusztriálisan tökéletes. Házhomlokzat és kristálypohár, asztallap és padlóburkolat egyaránt készíthető belőle és mindenhol új szépségeket, sohasem sejtett hatásokat ad. Az üveg felhasználásának máris hatalmas területéről szed össze Korn könyve mintaszerűen szép képeket, brilliáns fotográfiákat és ad hozzá rövidrefogott, tömör, intelligens technológiát. Minden tervezőnek végig kell lapoznia ezt a könyvet.

Kósa Zoltán

VÁROSOKON KERESZTÜL. (Vágó József könyve.) Mintaszerű útikönyv. Igazi példája lehetne annak, miként kell jönni-menni, látni és — meggyőzni. Vágó József e könyvében a kor két reprezentáns egyéniségét egyesíti: az építőt és az utazót. Mind a kettő a háború utáni időszakban vált aktuálissá. Előbb jöttek az építők, akik hatalmas fényképezőgépekkel felszerelve nézték s mutatták be a betontechnika csodáit. Azután jöttek a regényírók, akik az új világrészek s az új államok keresztmetszetét tálalták fel. Vágó József egyiknek a hibáiba sem esik bele. Nem fényképez és nem fedez fel. A könyvében levő százhárom kép és kétszerannyi szöveg mégis csupa elevenség, pillanatkép és végeredményben: művészfilm. Mert bármely nagyvárosban jár is, a mai életet keresi annak örökkévalóságba nyúló értelmével. Prága, Berlin, Stockholm, Amsterdam, Bécs, Róma, Párizs, London, New-York — mindez neki csak színtér. Házaik s embereik, levegőjük s mulatságaik, bölcselőik és ifjúságuk, kertjeik és iparművészetük, — mindaz érdekli őt, ami a művelt embert megkapja. És nagyszerűen írja le mindezt. Igaz: a beállítás mindig az építészé, de aközben, hogy olvassuk, csak az embert látjuk magunk előtt, aki szívét és lelkét viszi bele minden felvételbe. Szubjektív vagyok, mert kritikus vagyok, mondja magáról Vágó. És ezért néha talán túloz, vág, karrikíroz, igazságtalan is olykor. De mindig érdekes. Mesterien sző bele minden fejezetbe egy-egy kis kalandot, képzelt dialógusokat, vitákat, amelyek sohasem zajlottak le és mint minden jó útleíró, ő is mesél, ahelyett, hogy oktatna. De ezenközben mégis ezernyi városépítészeti tanulság szűrődik le, megismerkedünk a modern urbanizmus minden esztétikai elvével, utcák, terek, hídak, egykori s mai építészek gondolatvilága, minden kor és minden nemzet architektónikus közérzülete megelevenedik szemünk előtt. Ha ellenvetéseink vannak is, el kell ismerni, hogy Vágó kitűnő megfigyelő s igen józan értékelője mindannak, ami a multban s jelenben nagy esztétikai nyeresége az emberiségnek. Nem pártoskodó, nincsenek előítéletei, csak egyéni nézetei és mélyenjáró igazságai. Stílusa van, bátorsága van és előkelő. A legtöbb, amit művészről és íróról el lehet mondani. (N. P.)

A GÉP ELLEN. A világháború előtti időknek nagyon népszerű művésze volt Paul Iribe, aki a Modern divatlapfiguráknak megteremtője volt. Azóta csak keveset hallatta szavát. Nemrég azonban cikket írt egy francianyelvű folyóiratban a masinizmus ellen. A gép vak győzelme — mondja — a világ lehanyatlását készíti elő. Amerika autoipara évi 8 millió gépkocsi előállítására van berendezve. Ezzel szemben az 1929. évben az egész világ felvevőképessége csak 7 és $^1/_4$ millió gép volt. Mi történjen a felesleggel? Irib szerint a mostani 18—30 éves emberekkel meg kell értetni, hogy a gép birodalmának rohamos kiterjesztése éhinségre vagy világválságokra vezet. A kéz becsületét kell visszaszerezni s meg kell tanulni a kalapács, a véső s egyéb kéziszerszámok szeretetét. Az út, mely előttünk áll, csak egyféle lehet: vagy standardizálás, vagy egyéniség.

HEKLER ANTAL: «Antik Művészet» címen összefoglaló kis munkát írt az ókori népek művészetéről. A tömören és csak a lényegre szorítkozó könyv a műtörténelemnek erről az át meg átvilágított koráról nem mond újat. Nem is azzal a célzattal íródott. Tanítani, nagy áttekintést adni: ez lehetett a könyv megírásánál a tudós szerző célja. Ehhez a célhoz fűződik az egész könyv anyagának elrendezése, összeállítása. A 122 kísérő kép aláírásával tömör kivonatokban olyan fonalat ad, mely a nagyközönség érdeklődését teljesen kielégíti. Igen kellemes, ízléses a könyv nyomdai előállítása, mely a Magyar Könyvbarátok Szövetsége és az Egyetemi nyomda áldozatkészségét és hozzáértését dicséri. (*)

• KRÓNIKA •

IDEGENFORGALMI IRODÁK. Aki mostanában Párizsban sétált, annak aligha kerülte el a figyelmét egy nemrég megnyílt idegenforgalmi iroda. Ez a legelegánsabb városrészben, közvetlen az Opera mellett van és Németország felé igyekszik terelni az utazóközönséget. Párizsban csaknem minden államnak megvan a maga hivatalos menetjegyirodája. Szép portálokkal és szokványos kirakatokkal. De a németek említett hivatala mégis feltűnik, mert elüt a többitől. Németország ugyanis nem érte be azzal, hogy egy csomó prospektust és fényképet rakott ki az ablakba. Nem, Németország hivatkozik arra, hogy az utasok ott sok szép — népművészetet is láthatnak. Ezt nyomban be is bizonyítják, amennyiben a kirakatba egy faragott gyermekkocsit, egy gyári áron kapható levelesládát és egy kakastollal és cipőfűzővel ékesített fekete csipkefőkötőt is tettek ki, mondván, hogy: íme, itt van egy kis kóstoló a germán népművészetből. Az olyan ember, aki eddig csak lexikonokból hallott valamit harangozni a népművészetről, bizonyosan esettint is egyet-kettőt a nyelvével, mondván, hogy ez igazi curiosity, amit látni s megvenni okvetlenül érdemes volna. De mit szólnának ezek a derék világjárók, ha az Avenue de l'Operán véletlenül egy magyar iroda kínálná a hazánk felé terelődő idegeneknek a jegyeket s ha ott raknának ki egy kis népművészeti kóstolót? Abból az alkalomból mondjuk el ezt, hogy most Bécsben megnyílt egy hasonló célú magyar iroda. Tudniillik azon pár tízezer külföldi részére, akikből akad esetleg néhány száz magyar kiránduló is. S nem azon pár tízmilliő idegen részére, akik évente Párizsba jönnek s akiknek mégis csak nagyobb percentjét lehetne így hozzánk terelni, mint a bécsi szűrőn át.

LOVASSZOBROK, LÓSZOBROK. Három ország művészi közvéleményét foglalkoztatják e pereben a ló-figurák. Három ország közönsége érzi, milyen nehéz dolog egy jó — lószobrot mintázni. Franciaország elhatározta, hogy lófigurát emel a — harctéren elesett paripák emlékezetére. A németek már előbb megcsinálták. Egy Limburg nevű szobrász már elkészítette a hősi emlékművet. De a németek maguk sincsenek tőle el-

ragadtatva. Azt mondják: elnyűtt és nem fiatal ló; kakasülőn ágaskodik, nem harctéren; s végül nem is ló, hanem szamár. A tervezője egy banális kút fölé akarja állítani, — hol itt az emlékszerűség? De mindez csak kismiska ahhoz képest, ami Londonban történik. Itt valóságos művészi botrány kerekedett, mely egy év óta nem akar elülni. Igaz, hogy itt egy egész lovasszoborról van szó. Haig tábornokot, a világháború angol főparancsnokát kell ércbe önteni. Mr. Hardimann már egy tervet csinált róla, amellyel egész Angliát megbotránkoztatta. Mert a tábornokra csak rá lehetett valahogy ismerni, de a lovára sehogyan sem, Hiába mondta a szobrász: én nem hasonlóságra dolgozom. Nagy távolság, szabad ég, történelmi jelkép — ez az én elgondolásom. (Azt mondják: a tábornok özvegye idegsokkot kapott ettől az elgondolástól.) Nosza meg kellett csinálnia másodszor is ezt a tervet. A második tervtől még jobban megijedtek a szakértők. Főleg a lószakértők. (Pedig ebből több van Angliában, mint a műértőkből.) Micsoda ló, micsoda ló — mondták ijedten. Hisz ez nem egy telivér, ez — borzasztó még kimondani is — ez egy félvér. Ez egy tábornok lova? (Újabb idegsokkok.) És London, ahol a legrosszabb szobrok és a legszebb lovak vannak, most egy új Haig-szobor után kiáltoz s egy országot adna egy lóért!

IPARMŰVÉSZEK AZ ÁRUMINTAVÁSÁRON. Mint az elmult évben, az idén is az iparművészek tekintélyes csoportja vonult ki kisebb-nagyobb gyüjteménnyel az Árumintavásárra. A csoport elhelyezésének, szervezésének munkáját Gorka Géza, a Móga és a Mindszenti-Ferdel házaspár végezte el nagy áldozatkészséggel. A vásár eredménye, ha nem is jelent teljességet, mindenesetre igazolja azokat az iparművészeket, akiknek volt bátorságuk erre a vállalkozásra és igazolja azt az álláspontot, hogy a tavaszi vásár és az iparművészet mint árucikk a mai ember szemében nem összeegyeztethetetlenek. (*)

A MONZA-ISKOLA IPARMŰVÉSZETE. A fejlődő olasz nagyiparnak egyik erőssége az a modern szellemű iparművészeti iskola, mely nyolc év óta működik Milano szomszédságában. Ugyanaz a királyi palota látja vendégül az iskolát, amelyben a nemzetközi iparművészet kétévenkénti szemléit rendezik. Az iskola igazgatását Guido Balsamo Stella és felesége Anna Balsamo Stella nagy szakértelemmel vezetik. Alig van olyan osztálya az iskolának, melyben a növendékek ne produkálnának finom, szép tárgyakat. A falfestés, a szövetfestés, a szövés, a fa- és kőfaragás, a kerámia, a vasművesség és az ötvösosztály csupa friss, színes, ötletes formát kultivál. A naiv népiességtől a raffinált ornamentális kifejezésig mindenféle nyelven beszélnek ezek a tárgyak. Egy kellemes, nagyvilági tónus uralkodik az iskola szellemében. Talán van benne a sokféle hatás közt erős magyaros akcentus is — ne nehezteljünk érte. Higyjék el, hogy a fiatalok jóbarátságban akarnak lenni a mi iparművészetünkkel, azért szólítják meg Kozmát, Kaeszt, Tóth Gyulát a saját anyanyelvünkön.

A KÉZMŰIPAR ÉRDEKÉBEN. Tudvalevő, hogy a kézműipar világszerte igen nehéz helyzetbe jutott a gyáriparral szemben. Az immár másfél évtized óta aktuális gazdasági bajok mellett a kézművesség még a technikailag erősebb indusztrializmus nyomását is érzi. Mindenütt szavalnak, szónokolnak az érdekében. De tenni csak igen keveset tesznek. Franciaország most jó példát mutat a kézműipar felkarolására. Párizs környékén kis kézműves-városnegyedeket akarnak létesíteni. Az első ilyen kézműipari központ a jövő év kezdetére már készen is lesz. Hetven lakást és 330 műhelyt építenek fel benne, de azonkívül lesz közös kiállító helyiség, kereskedelmi és hitelintézeti iroda s mindenféle modern üzem is az épületekben. A kisiparos itt huszonöt évre bérelhet egy helyiséget olcsó áron. Ehhez hasonló műhelyház-komplexumok a város más pontjain is lesznek s az a terv, hogy némelyiket egész kis műhely-várossá fogják kifejleszteni. A háború előtt minálunk is megvolt a maga helye a műhelyház-építésnek a kislakásos városfejlesztő programmban. De hol van már ez az idő?

EGY TÁNCOSNŐ HALÁLÁRA. A tánc is művészet, egy neme a plasztikának s Anna Pavlova, aki feledhetetlen örökségül hagyta egy haldokló hattyú gyönyörű táncfiguráját maga után, bizony szebben bánt a saját testével, mint sok szobrász az agyaggal. 1907-ben tűnt fel Londonban s azóta világhírűvé lett. Maguk a díszítőművészek pedig annyi inspirációt köszönhetnek neki, mint annak idején Loïe Fullernek, a híres «tűztáncos»-nak. Ez a szecessziós vonalvezetés merész kitöréseire bátorította a dekoratív művészeteket, Pavlova pedig a muzikális vonalak nyugodt egyszerűségére. Egynéhány nagy művészi élmény emléke marad utána.

VILÁGITÓ VÁROSKÉPEK. A májusban megnyíló nagy berlini városépítészeti kiállítás nemcsak méreteivel, hanem ötleteinek sokaságával is merőben elüt minden eddigi hasonló kiállítástól. Párizs városa is külön csoportban mutatja be új utcáinak, tereinek, kertjeinek, szociális intézményeinek és kislakásos bérházainak fejlődését. Mintegy negyedmillió pengőt fordítanak erre a párizsi csoportra, amely a legérdekesebb újításokat eredeti módon viszi a nézők szemei elé. Világító tervrajzok, sőt mozifelvételek is készültek a városról. Egyes városrészek párpercnyi filmfelvételen tudják bemutatni növekedésüknek több évtizedes történetét.

FLORIDIANA. Nápoly egyik napsugaras pontján egy gyönyörű villa neve ez a szép olasz szó. Valamikor Antonio Niccolini építette egy szép királyi metresznek, a híres Vomero-nak. Most pedig gyönyörű múzeum lett belőle, mely alkalmas lesz arra, hogy még több idegent vonzzon a szicíliai napsütésbe. A hivatalos megnyitása már három évvel ezelőtt volt, de csak most adták át a nyilvánosságnak. Mindenféle régi iparművészeti ágazat képviselve van gyüjteményében: kerámia, porcellán, elefántcsont, bronzok, email-munkák. De a leggazdagabb a porcellánanyag, mert ebből magá-

ból mintegy ötezer tárgy van a Floridianában. Teásedények, órák, szelencék, keretek, kések, fuvolák, szobrocskák, festett tálak, — minden. A világ minden valamirevaló gyári márkája. Feltűnően szép egy sèvresi kávéskészlet, mely valamikor Mária Antoinette birtokában volt. A drága s becses gyüjteményt egy hajdani mecénás, Placido di Sangro teremtette meg, akitől nemrégiben öngyilkossá lett unokája örökölte. Özvegye pedig odaajándékozta az államnak.

MODERN BUTORHUZATOK. A modern lakásberendezésben már nincs akkora szerepe a bútorszövetnek, mint régebben volt. A purizmus egyszerű, nyugodt síkokat követel s száműzi a felesleges díszt. Annál fontosabb tehát, hogy az a kevés selyem, vagy szövet, mely mint függöny vagy takaró a szobába kerül, ne zavarja a stílust. Természetes tehát, hogy az állat- vagy növényvilág sem reláis, sem stilizált formákban ezeken a szöveteken helyet nem kap. Kockák, körök, csíkok, hengeralakok, ombréminták, egymással párhuzamosan futó spirálisok, textil-mustra szalad végig ezeken a bútorszöveteken. A textilgyárak persze csak nehezen szánják rá magukat, hogy a soká annyira kedvelt madaras, lepkés, kalitkás, pagodás szövetek helyett ilyen egyszerű motívumokra térjenek rá. De van ennek a húzódozásnak más oka is. A szövetgyárak és selyemgyárak szeretik a «szakmabeli» rajzolókat. Ebben nekik igazuk is van. Az a festő, vagy iparművész, aki velük csak «inspirált» terveit közli, nekik alig mond valamit. A motivumokat az «anyagban» kell elgondolni, ahhoz szövőszéki gyakorlat is kell. Az is bizonyos azonban, hogy akik a munkapad mellett dolgoznak valamelyik gyárban, rendszerint nehezen hajlanak az új ízlésvonalak felé. Innen van, hogy alig 3—4 név szokott megismétlődni külföldön is a sikerült bútorszövetminták mellett. A németeknél ma körülbelül László Pál, a magyar származású iparművész nyujtja a legérdekesebb szín- és formaváltozatokat. A franciáknál, akiknek hatalmas régi cégeik vannak bútorszövetek gyártására, — Tassinari, Rodier stb. — különös módon három nő vetélkedhet az elsőségért. Delaunay Sonie, Henry Helén és Djo-Bourgeois Elive egyformán értékesek ezen a téren. Valamennyien nemcsak tervezik, de csinálják is saját műhelyükben a szövött holmikat. Különösen érdekesek a három közül az utolsónak a függönyei s bútorszövetei, melyek mindenütt szerepelnek, ahol férjének, a modern építésznek lakásberendezéseivel találkozunk.

TÉRKÉP MINT FALIDISZ. Angolok, németek, franciák egyformán szeretik. A minap egy német iparművészeti folyóiratban mutatták be: egy bécsi gyár tisztviselőinek üdülőházában a nagyterem falára festett óriási térképet Strauss-Likars Mária, a tehetséges osztrák iparművész. Persze nem modern térképről van szó, hanem afféle régi, kalandos képzelettel megrajzolt térképről, aminőkkel rézmetszetű mappákban lehet találkozni. Hegyek, vizek váltakoznak benne hajókkal és tornyokkal. Kitűnő dekoratív felület egy nagy falsíknak elevenné tételére.

A HAMISITVÁNYOK MÚZEUMA. Londonban egészen komolyan beszélnek arról, hogy a közeljövőben ott egy múzeumot létesítenek a világ leghíresebb hamisított műkincseiből. Minthogy az oda került tárgyak csakis «előkelő» hamisítványok lehetnek (melyekkel egykor tudósokat, múzeumi szakértőket sikerült becsapni), a legjelentékenyebb hely e múzeumban az amerikaiaknak fog jutni. Mert magának a newyorki híres Metropolitan-múzeumnak mintegy hárommillió pengő értékű hamis régisége van. Köztük olyan világhírű darabok, mint a Barnum-cirkusz által mutogatott «tenger asszonya», mely mint világcsoda szerepelt a múmiák között, míg rá nem jöttek, hogy egy fiatal majom felső testét és egy hal alsó részét varrták össze ügyes hamisítók. Természetesen ide kell kerülnie a híres glozeli kőnek, melynek újkőkori írásáról évekig vitatkoztak a szakértők, míg végre — ujjlenyomatokból állapították meg, hogy hamisítvány. A franciák is bizonyosan elő fogják szedni a Louvre valamelyik szekrénye fenekéről a jól elrejtett Saitaphernes-tiarát, melyért 200.000 frankot fizettek ki a múzeum igazgatói, míg nem tudták, hogy egy ügyes ékszerész svindlimunkája. De ugyancsak itt fognak helyet kapni az olasz műhamisító Donatelli késő középkori fafaragásai is, melyekkel igen szép vagyont szerzett a pár évi börtönbüntetés ellenében a mester, míg most odakerülnek az alkotások, ahová valók — az elrettentő példák múzeumába.

A FILM MINT KÚTFŐ. Edinburgh városa érdekes határozatot hozott. Minden öt évben filmfelvételt készítenek a város életéről. Nem mulattatásul, nem színészekkel. Csak azért, hogy a jövendő történetírók lássák: milyen volt a város élete hajdanában. Ha a többi angol városok, melyeket hasonló cselekvésre buzdítanak, szintén felkarolják az eszmét: a jövő történetírójának nagyon könnyű lesz beleképzelnie magát az angol közösségek mai életébe. S ki fognak alakulni a film-múzeumok. A gondolatnak nagy fontossága van. Képzeljük csak el, hány műemlék, mennyi népművészet, micsoda gazdag művészi élet enyészik el szinte percről-percre nyomtalanul a világban. Kivált a történeti élet művészi részének megörökítésére alkalmas konzerváló-eszköz a film.

A KAKUKÓRÁK. Gyermekkori emlékeink szép kakukórája jubilál. Kétszázadik évfordulóját komoly ünnepségekkel ülték meg. Felidézték Anton Kerrer emlékezetét, akinek pontosan kétszáz évvel ezelőtt jutott eszébe, hogy a súlyokkal s ingával megrakott órát két sippal is fel lehet szerelni s egy vidám kis kakuk madarat is rá lehet az óra tetejére illeszteni. Igy született meg a kakukosóra. De így fejlődött ki egy virágzó háziipar is Németországban, a Schwarzwald vidékein, ahonnan a kedvesen cifrázott parasztórák, a gyermekszobák s konyhák ékességei még ma is milliószámra kerülnek kivitelre. Persze a kakukmadár is megszaporodott azóta: nemcsak kis fiókák kerültek oda segédénekeseknek az óra tetejére, de vadász is, éjjeli őr is, meg más egyéb baritonisták. Örömére az érzékeny lelkeknek s fájdalmára a jóízlés barátainak.

KOVÁCSOLT VASKAPUK. Annak, hogy ma az új fémkorszak küszöbén állunk, egyelőre semmi nyoma sincs a kovácsolt vas iparművészetében. Nálunk már inkább csak múzeumi tárgy a jó vaskapu,a szép vaslámpa s legfeljebb ha a temetőben találkozunk még egynémely elkésett kalapált vastárggyal. Pedig ebben a tekintetben a nyugati államok iparművészete valóságos renaissance-át éli. Éppen az új építészet karolta fel a ráesos kapukat, a boltportálok s kirakatok előtt alkalmazott vasajtókat. Éppúgy, mint ahogy a kilincsek, rézfogantyúk s egyéb fémműves munkák terén a jó lakatosmunkának is új formáit teremtette meg. A franciák, akiknél a hagyományos régi vasművesség fonala egyáltalában nem szakadt meg, ma is nagyon megbecsülik a jó vasmunkát. Még a legdivatosabb parfümériák és a legkecsesebb cukrászdák is szeretik a kalapált vasnak díszes, figurális formáit. S az az érdekes, hogy a legjobb francia vasművesek között — magyar nevekkel találkozunk. Kiss Pál már évtizedek óta vezető név ebben az iparművészeti ágban. Újabban Szabó és Fehér neve is sűrűn szerepel. Talán nem is egészen véletlen, hogy a vasnak, a tűznek és a kalapácsnak e nemes iparában magyarok is jól megállják a helyüket. Mily gazdag, szép multja van nálunk a lakatosságnak, a kovácsmesterség minden ágának s mennyi jó példát, sőt jó mestert találhat még ma is faluhelyen az, aki a pőrölyt akarja forgatni. Ime: egy hanyatlásnak indult művészi iparág, melyre elsősorban építészeinknek kellene felfigyelni.

IPARMŰVÉSZET LONDONBAN. Ugyanakkor, mikor a régi művészet barátai a perzsa kiállítás összehalmozott gazdag anyagában gyönyörködtek, a modern iparművészet barátai számára is gondoskodtak látnivalókról. Előbb egy «modern otthon» című kiállításon mutatták be a villamosított háztartásösszes kellékeit és a modern otthon másik fontos kellékét, a kertet. Csaknem egyidejűleg ezzel a kiállítással egy nagy szalónban a svéd iparművészet újabb alkotásait mutatták be. A nagysikerű stockholmi kiállításnak legszebb tárgyait szállították el Londonba, ezüstből, fából, keramiából, de főleg a remek üvegből készült alkotásokat. A svéd iparművészet nyugodt s mégis modern formanyelve, a vésett üvegek technikai tökéletessége igen nagy hatással volt az angol közönségre. Hiszen a két északi nép érzületben s ízlésben amúgy is sok közösséget mutat.

AZ ÚJ OSZTRÁK VASÚTI KOCSIK. A Deutsche Kunst und Dekoration egyik legutóbbi számában bemutatja az osztrák államvasútak új luxuskocsijait. Csupa kényelem, elegancia és tisztaság ezeknek a kocsiknak minden szakasza, folyosója. Örömel olvastuk azt is, hogy a bemutatott fülkék belső berendezésének terveit — Hoffmann József, a kiváló építész-tanár készítette. Meglátszik első pillanatra. Mi itt a Magyar Iparművészet hasábjain már vagy két évtizede írjuk következetesen a megjegyzéseket arról, hogy mennyire fontos a közlekedő-eszközök belsejének iparművészeti kiképzése. Ezenközben várótermek készülnek mult századi ízléssel és hajószalónok a francia királyok stílusában. Tessék csak megnézni ezeket a bécsi vonatfülkéket, amelyekben fém, nikkel, tükör, rúgózás, gumipadló, kilátásos ablak, rézkilincs, poggyásztartó, minden a legmagasabbrendű célszerűség szerint készül! Tessék megnézni őket s azután elgondolkozni, mi a jobb üzlet. (Igenis, üzlet, mert a vasút is üzlet, kivált ma: az autók s távautóbuszok versenye idején!) Azután tessék elgondolni, hogy a gépészmérnök hivatása-e a magyar vonatokon utazók kényelméről, hálófülkéjéről, ülőhelyeiről gondoskodni, vagy a tapasztalt lakásberendezőké? És végül tessék levonni a tanulságot: nem a művészeket kell pártolniok vasúti s hajóvállalatainknak, hanem a saját üzletüket.

POIRETT, AZ IRÓ. A divat párizsi fejedelme felcsapott írónak. Kiapadt presztízzsel évek óta keresi az érvényesülés új módjait, hogy a reklám szárnyain megaranyozhassa kissé fakultas cégtábláját. Poiret, aki már régóta nem szaktekintély a divat terén, pár év előtt még a nagy ragyogó ünnepségek, karneválok és yacht-mulatságok rendezésében élte ki lappangó esztétikai erőfölöslegeit. Majd a komolyabb idők elkövetkeztével festésre adta magát anélkül, hogy a szép atelier-mulatságokon kívül egyéb erkölcsi sikereket ért volna el. Most azután könyvet írt Poiret. Afféle memoire-okat, amikben kissé szűken méri barátainak a dícséretet, de annál kevésbbé fukarkodik az öndícséretekkel. Egyszerű fapipával a szájában, mint elkésett dandyt mutatja be magát szóval és képen. Már a könyve címe is bizonyos fenhéjazást árul el, mert nem kevesebbet mond, minthogy «A korszak, melyet én ruháztam». S aki a könyvet végigolvassa, könnyen el is hiheti, hogy Poiret két világrész veszendő ízlésének volt a mentőangyala: Európáé és Ázsiáé. De abban a világban, melyben egy párizsi parfőmgyáros külpolitikát ír és sajtóvállalatokat irányít, Poiret joggal tekintheti magát az ízlés fejedelmének. Az egész könyvből különben csak egyetlen mondatot érdemes feljegyezni, mert ez nemcsak szellemes, de igaz is. «A villásreggeli — mondja egy helyen — angolos volt. Tudniillik rossz volt és előkelő».

MODERN VARRÓASZTAL. Mi a jámbor konzervatív s házias felfogás szemében a varróasztal? Valami biedermeier ereklye. Nemes emléktárgy nagyanyáink idejéből, mikor érmelegítőket kötöttek mellette. És milyen a modern varróasztal? Csak nemrég mutatták be Kölnben. Olyanforma puhafa fiókos-szekrény, amilyen például egy gramofon-szekrény. Alul nagy fiókja van az anyagok tartására. Fent a fedele felpattan és gombnyomásra kibújik egy varrógép. Természetesen, mint egy modern varrógéphez illik: villanyáram hajtja. És külön kis villanylámpa van hozzákapcsolva, hogy világítson. Állva, vagy ülve egyaránt lehet mellette varrni. S az, aki dolgozik, játszva nyúlhat minden szükséges szövetdarab után. Végül pedig másodpercek alatt becsukódik az egész varróasztal s lesz belőle egy kis falhoz lapuló szekrényke. Mely egymagában egyesíti a varrógépet s az anyagraktárt.

COMOI SELYEM. A Studio egyik nemrég megjelent számában Ravasi Guidonak comoi selyemgyárából való brokátokat mutat be. Ezek a csodás bíborban és viruló zöldben bemutatott selymek megerősítik azt a véleményt, hogy a finom textiliák barátainak már ezen a területen sem kell okvetlenül a régiségek felé fordulniok. A ducenek készült zöld selyem az empire selymek legfényűzőbb fajtáival is vetélkedik. Egy skarlátvörös selyem, amelybe a Pax szó van megismétlődő mustraként beszőve, a pápa tiarája és pluviáléja részére készült. Egy rendkívül szívós és dolgos vándorélet nemzetközi tanulságai után fejlesztette kiesiből naggyá ipari üzemeit a comoi selyemgyáros.

• TÁRSULATUNK • • KÖZLEMÉNYEI •

AZ O. M. IPARMŰVÉSZETI TÁRSULAT 1931. évi rendes közgyűlését július 6-án d. u. 5 órakor tartotta az Iparművészeti Múzeum könyvtártermében. Elnökölt Szablya-Frischauf Ferenc alelnök. Jelen voltak : Seenger Béla alelnök, Ágotai Lajos, Dálnoki Kovács Jenő, Gádor István, Gorka Géza, Hauswirth Ödön, Hosszú István, Kórody György, F. Kovács Erzsébet, Kölber Dezső, Ligeti Miklós, Majoros Károly, dr. Pacher Béla, Petrovics Elek, Szablya János, Szabó Rezső, Toth Gyula stb. választmányi tagok, Aporné Irma, Ábrahámné Ruesinszky Anna, Báthory Júlia, Bodrog Erzsébet, M. F. Deli Anna, Dallos Hanna, Duha Melani, Endrő Margit, M. Kiss Erzsi, Kandó Magda, Kovács Margit, Kisné Kende Judit, Szabadiné Strasser Lídia, Toth Rózsi, Török Ilona, Zadubánszky Irén, Zilzer Hajnalka, Baja Sándor, Blau E. Sándor, Bodonyi Jenő, Cser Károly, Czigler Béla, Dénes Miksa, Diener Márton, Fischer Zsigmond, Fónagy Béla, Gróf József, Hirmann Ferenc, Horváth Jenő, Hoffmann Ferenc, Jauernik Nándor, vitéz Katona, Kaesz Gyula, Klein Béla, Klein M., Kossuch János, Kunwald Cézár, Marcinka Rezső, Mezey Ödön, Misák László, Móga Endre, Molnár Kálmán, Naményi Ernő dr., Németh Imre, Neuhauser János, Petry Béla, Révész Ernő, Sipos Lajos, Staudhammer Károly, Salamonek F., Saefer Ferenc, Simay Lajos, Szentgyörgyvári Gyenes Lajos, Tompa Kálmán dr., Valniesek Béla, Végh Gusztáv, Vladár Sándor és még sokan mások.

Elnök miután megállapította, hogy a közgyűlést minden törvényes és alapszabályszerinti formák betartásával meg lehet tartani a következő szavakkal nyitotta meg a gyűlést :

Mélyen tisztelt Közgyűlés ! Az évzáró közgyűlés — ez a mi mai összejövetelünk — az elmult év minden munkájának záróköve. Még állanak az állványok, melyek a gonddal faragott köveket tartják a felhajló-ív két oldalán. Ezeket a súlyos köveket az elmult évben fáradságos munkával emeltük helyükre. Itt vagyunk csaknem mindnyájan, akik az elmult év munkájában és a munka felelősségében részt vettünk. Megjelentünk a zárókő ünnepélyes behelyezésére, hogy azután lehordjuk az állványokat és az elmult év munkája, eredményei teljességükben megmutatkozzanak.

Ebben az ünnepélyes pillanatban emlékezzünk meg Györgyi Kálmánról, akinek halála óta egy nélküle átdolgozott év telt el. Az ő szellemét kell idéznünk, mikor az ő hagyatékával, az utána maradt szellemi vagyonnal folytatott sáfárkodásunkról számot adunk. Egy esztendőt dolgoztunk át az ő eleven irányító értelme, előbbrevivő akarata nélkül. Nehéz és válságos esztendő múlt el azóta, hogy Györgyi Kálmán közülünk eltávozott és mi, akik az ő örökét átvettük, akik az ő munkáját vállainkra vettük, most az év eredményének lemérésénél súlyos vallomással tartozunk. Be kell vallanunk, hogy míg közöttünk élt és dolgozott a baráti közelségben ismerősünk volt. Ismertük a szokásait, tetteinek legbelsőbb rúgóit, láttuk erőfeszítéseit, a külső s belső harcait, melyek emberi szeretetreméltóságán át is drámaian kiütköztek. Ugy láttuk, azt hittük, ismerjük őt, ahogy ember ismerheti barátját és munkatársát. Most bevallhatjuk, hogy csak az elmult év munkájában, mikor az ő munkájának körén belül éltünk, mikor az ő nagy egyéniségének dimenzióiban mozogtunk — akkor láttuk meg igazán, hogy ki volt Györgyi Kálmán.

Mindig idéznünk kellett az ő gazdag emlékét, hívnunk kellett az ő erejét, és szólítanunk kellett az ő hitét. Az ő lelkessége, nagy lobogása volt a mi megsokszorozó erőnk, az ő bennünk élő emléke volt munkánk zsinórmértéke. Az ő szellemében igyekeztünk továbbvinni azt a kultúrmunkát, ami reánk maradt — és ha van valami érdemünk ennek a munkának elvégzésében, úgy azt Györgyi Kálmán közöttünk élő szellemének köszönhetjük.

Azóta, hogy Györgyi Kálmánt elszólította közülünk a halál, kaszája suhanását többször hallottuk közvetlen közelünkben. Lengésére kidőltek sorainkból olyan értékek, kiknek elvesztése munkánknak, céljainknak igen súlyos vesztesége volt. Elhúnyt **Divald Kornél**, a kitünő tudós, a fáradhatatlan kutató, akinek munkája egészen egyedülálló a magyar iparművészet multjában. Új utakon haladt, új területeket fedezett fel a magyar iparművészet elfeledett korszakaiból. Feldolgozta, rendszerezte a felkutatott kineseket és ezzel olyan művelődési szolgálatokat végzett a magyarságnak, melyeket egész terjedelmükben ma még sem belátni, sem kellően értékelni nem tudunk. Munkájának eddig gazdagon érett eredménye az az öntudat, melyből büszkén nézünk a multunkra vissza és bizalommal várjuk a jövőnket.

Meghalt gróf Hadik-Barkóczy Endre, ki Társulatunknak hosszabb időn át elnöke volt és feledhetetlenné tette emlékét az ő áldozatkész munkájával és szívélyességével.

Még friss a hant Glück Frigyes választmányi tagunk sírján. Olyan műbarátot veszítettünk el őbenne, aki éleslátásával, gyakorlati érzékével igen értékes munkatársunkká szegődött és évtizedeken át lelkesen, buzgón és eredményesen támogatta céljainkat.

Az év munkája fölött ezek voltak a komoran borús fellegek. Nehéz időket éltünk át. Csak néha csillant ki a kékség derűje. A nehéz gazdasági viszonyok között csak a legnagyobb erőfeszítéssel tudtunk megfelelni feladatainknak. Önök — mélyen tisztelt Hölgyeim és Uraim — mindnyájan

ismerik ezeket a viszonyokat, melyek között ma több a jaj és több a kétségbeesett panasz, mint a nyugodt és egyenletes munka öröme. Önök tisztában vannak azzal, hogy a mai viszonyok között a társadalom nagyobb része még a vitális szükségleteiről is kényszerül lemondani. Megértéssel vannak egy olyan közület munkájával és eredményeivel szemben, mely nem az élet első vonalában álló szükségletek kielégítésére dolgozik, tehát az érdeklődésnek még nagyobb hiányával kell számolnia és küzdenie. Mielőtt részletes beszámolónkat megkezdenők, kérem a mélyen tisztelt Közgyűlést fogadja a mi jelentésünket abba a jóindulatába, melyet megérdemel az igyekvésünk, jószándékunk, mellyel munkánkat elvégezni akartuk.

Felkérte a titkárt, hogy olvassa fel a választmánynak az Orsz. Magy. Iparművészeti Társulat 1930. évi működéséről szóló jelentését.

Több tag kérésére — miután nyomtatásban megjelent és minden jelenlévő tag kézhez kapta — a közgyűlés eltekint a jelentés felolvasásától és tudomásul veszi.

Majd az elnök felszólítására a titkár felolvassa a mérlegszámlát és eredményszámlát. A közgyűlés elfogadja s az elnök határozatban kimondja.

A titkár felolvassa a számvizsgáló-bizottság jelentését és indítványát a felmentvény megadására. A közgyűlés a felmentvényt megadta, elnök kimondta a határozatot.

Az 1931. évi előirányzatot a közgyűlés elfogadta.

Ezek után az elnök átadta Feyérné Kovács Erzsébet választmányi tagnak és Hauswirth Ödön választmányi tagnak, a gazdasági bizottság elnökének a Társulat érmét. «Feyérné Kovács Erzsébet — mondta az elnök — éveken át önzetlenül végzett munkájával támogatta a Társulat céljait. Nagy szolgálatait a Társulat vasérmének adományozásával elismeri, kedves kötelességemnek tartom, hogy ezt a kitüntetésről szóló díszoklevéllel együtt átadjam.» «Hauswirth Ödön a legnagyobb válság idején önzetlen odaadással vette át a Társulat gazdasági ügyeinek vezetését és irányítását. Rövid idő alatt nemcsak a rend és folytonosság fenntartását érte el, hanem az egész ügyvitelt újjászervezte. Társulatunk hálája és elismerése jeléül kitünteti őt az érmével. Örömmel és baráti szeretettel adom át neki ezt az érmet és az erről szóló díszoklevelet.»

Ezek után sorra került a 16 választmányi tag és egy alelnök választása.

A megejtett szavazás eredményeképpen a közgyűlés nagy szótöbbséggel alelnökké választotta Árkay Aladár építészt. A választmány tagjaivá: Á. Rucsinszky Annát, Deli Annát, Kaesz Gyulát, Kozma Lajost, Nádler Róbertet mint tervezőket, Jungfer Józsefet, Kulcsár Sándort, Lingel Károlyt, Mattyasovszky Zsolnay Tibort, Roth Miksát mint műiparosokat, Czakó Elemér dr.-t, Majovszky Pál dr.-t, Naményi Ernő dr.-t, Petrovics Elek dr.-t, Rosner Károlyt, Ugron Gábort, műbarátokat. A számvizsgáló-bizottság tagjaivá Brunner Antalt, Dános Gézát, Szőnyi László dr.-t, Héber Antalt és Fellner Mihályt választotta a közgyűlés.

Seenger Béla alelnök, ki időközben átvette az elnöklést, kihirdette az eredményt és a közgyűlést berekesztette.

A TÁRSULAT NYÁRI KIÁLLITÁSAIT az Andrássy-út 69. és József-körút 6. sz. alatt rendezte. A kiállításokat ünnepélyesen nyitotta meg Kállay Miklós dr. kereskedelemügyi államtitkár a József-körút 6. sz. alatt július hó 9-én d. e. 11 órakor. Az államtitkárt Seenger Béla alelnök üdvözölte és kérte fel a kiállítás megnyitására. Kállay Miklós dr. válaszában megköszönte az üdvözlést, majd a kiállítások és a Társulat működésének céljaira utalt. Két fontos feladata van a Társulatnak: egyik a tehetségek felkutatása, a másik — és pedig a fontosabbik — a tehetségek irányítása. Az irányításnak legfontosabb szempontja kell hogy legyen a sajátos értékek kifejlesztése, melyek népművészetünkben vannak. Az egész világot csak az érdekli, ami a mi kizárólagos jellegzetességünk. Csak az exportképes, csak az a háziipari, iparművészeti, műipari termelés számíthat a külföld érdeklődésére, mely a mi nemzeti géniuszunkból fakad. Ezt bizonyítja a statisztika és mindnyájunk személyes tapasztalata.

A megnyitás után az államtitkárt és kíséretét Seenger Béla és a Társulat titkára kalauzolta a kiállításon végig. A titkár előadta, hogy a rendezés szempontja az volt, hogy csoportok szerint együvé állítsa azokat, akik művészetük szellemében bizonyos rokonságot, azonosságot mutatnak. Igy külön csoporttá tagozódtak a modernek, kik a nyugattal való kulturális kapcsolatot dokumentálják. Másik csoport, akiknek művészete a magyar népművészettel tart érintkezést. Ez a tagozás magának a belső harmóniának és az áttekinthetőségnek a követelése. Az egyes vitrináknál Seenger alelnök és a titkár felvilágosítással szolgáltak az államtitkár kérdéseire, aki nagy érdeklődéssel nézte végig a gazdag anyagot és elismeréssel nyilatkozott a Társulat és a kiállítók munkájáról. Több mint másfél órát töltött az államtitkár a kiállítási termekben.

A kiállításról részletes beszámolót a következő számunkban adunk. (*)

• HALÁLOZÁS •

GRÓF HADIK-BARKÓCZY ENDRE, Társulatunk egykori elnöke, március 4-én elhúnyt. Mint elnök, odaadó, lelkes munkájával, szivélyes, emberszerető egyéniségével feledhetetlenné tette magát a Társulat számára. Emlékét a választmány június 22-i gyűlése jegyzőkönyvben megörökítette.

GLÜCK FRIGYES, egyik legkitűnőbb magyar iparos, a Pannonia szálló tulajdonosa, kormányfőtanácsos, a Székesfőváros törvényhatósági bizottságának örökös tagja, több hazai és külföldi rendjel és kitüntetés tulajdonosa, meghalt 1931. évi május hó 15-én. Az Országos Magyar Iparművészeti Társulatnak évek óta választmányi tagja, áldozatkész munkása volt az elhúnyt. Mint kiválóan művelt iparosnak finom érzéke volt ahhoz, hogy szakmáját a művészettel nemesítse, munkájába a szépet, a tiszta harmóniát belevigye.

Társulatunk elnöksége a temetésen lerótta kegyeletét, a június 22-i választmányi ülés emlékét jegyzőkönyvben megörökítette. (*)

A szerkesztésért és a kiadásért felelős: Szablya Frischauf Ferenc. 52964. — Athenaeum. Nyomdaigazgató: Wózner I.

IZABELLA KIRÁLYI HERCEGASSZONY

hosszas betegség, megdöbbentően nagy haláltusa után kilehelte nemes lelkét. Az Országos Magyar Iparművészeti Társulat védnökét gyászolja az ő halálában. Azt a nagyszívű, minden szépért, nemesért lelkesülő buzgóságot, szeretetet és megértő pártfogást, amit a magyar kultúra az ő kiváló egyéniségétől kapott — most pótolhatatlan veszteségünkké, súlyos gyásszá fagyasztotta a halál. Azok közé az emberileg is nagy és kimagasló értékek közé tartozott az elhúnyt Fenség, akik születésük, helyzetük által adott kötelességeiket örömmel, lelkesedéssel teljesítették. Izabella királyi hercegasszony éveken át gyüjtött régi magyar úri varrottasokat, népies hímzéseket s ő maga szervezett és irányított olyan háziipari vállalkozást, mely ezeket a hagyományokat elevenen tartotta. Finomult érzékkel, tettben lobogó szeretettel, eréllyel és jóságos megértéssel gondozta, pártolta és irányította a magyar iparművészet és háziipar palántáját. Tettei kitörölhetetlenül írták az ő nevét iparművészetünk történetébe.

Az Orsz. Magyar Iparművészeti Társulat nyári kiállításairól.
Gorka Géza kerámiái. — Aus den Sommer-Ausstellungen der Ungarischen Landesgesellschaft für Kunstgewerbe. Keramik von Géza v. Gorka. — From the Summer-Exhibition of the Hungarian Society for Applied Art. Ceramics by Géza Gorka.

Eredeti tárgyakról, háromszínnyomású rendszerrel
ifj. Weinwurm A. és Társa műintézetéből.

Az Athenaeum rt. nyomása.

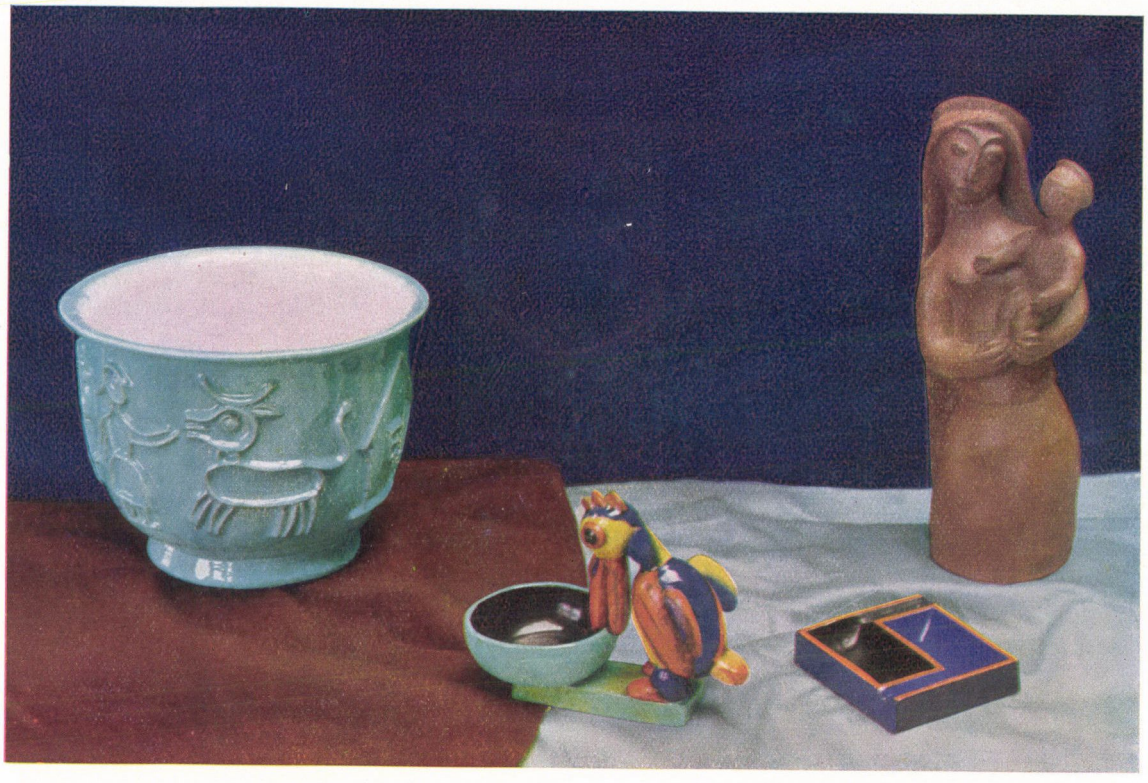

Az Orsz. Magyar Iparművészeti Társulat nyári kiállításairól. Fent: Gádor István kerámiái. Lent: Kovács Margit feketekávés-készlete. — Aus den Sommer-Ausstellungen der Ungarischen Landesgesellschaft für Kunstgewerbe. Oben: Keramik von István Gádor. Unten: Kaffeeservice der Margit Kovács. — From the Summer-Exhibitions of the Hungarian Society for Applied Art. Above: Ceramics by István Gádor. Below: Coffee-service by Margit Kovács.

Eredeti tárgyakról, háromszínnyomású rendszerrel
ifj. Weinwurm A. és Társa műintézetéből.

Az Athenaeum rt. nyomása

TISZTA ÉPÍTÉSZET ÉS SZOBRÁSZAT

REINE BAUKUNST — REINE BILDHAUERKUNST. Das XX. Jahrhundert produzierte eine neue Baukunst. Im Gegensatz zu dem Formalismus des früheren Zeitalters, wuchs diese neue Architektur aus den realischen Ansprüchen des Zeitalters und ihre Zukunft ist unabsehbar. Das Verhältnis der beiden Künste ist ein Problem, das eine ganz eigentümliche Lösung benötigt. Seit der Gotik löste sich die stilarische Einheit der Baukunst und Bildhauerei auf. Die Nachahmung des Klassischen und der prunkvolle Naturalismus des Hellenistischen machte die Kunst selbst zur blossen Nachahmung, wo sie eine spontane Offenbarung sein sollte. Sie wurde von einem Sinn getrieben, welchen sie nicht in sich, in ihrem Zweck, Mittel und Stoff fand. Wirkungskraft und Wert der abstrakten Kunst liegt im harmonischen Aufbauen der Elemente (u. zw. der Form, Linie und Farbe). Diese harmonische Einheit verursacht — in seiner höheren Verwirklichung — das beruhigende Empfinden der Unabänderlichkeit. Und das ist ein charakteristischer Zug aller Künste. Alles hängt von der Empfindlichkeit und Kraft des Künstlers und vom Vermögen seiner Persönlichkeit ab. Die naturalistische Bildhauerei und Malerei können in keiner Baukunst aufgehen, da eine jede Architektur abstrakte Kunst ist. Das Versinken der eigentlichen Ziele zog das »Stilisieren« und »Dekorative Kunst« nach sich. Beide sind schematisierende und seelenlose Beschäftigungen. Erfolg ist die moderne Rückwirkung, welche eine jede Zierde und Dekoration zur Seite schob. Ist eine Übertreibung. Die Vorliebe für das Bild ist eine uralte Gegebenheit des Menschen. Die puritane, geometrische Abstraktion ist kühl und wird bald langweilig. Wärme, poetische Abwechslung kann der Baukunt nur diejenige Bildhauerkunst leihen, die zu ihr in geistiger Verwandtschaft steht.

PURE ARCHITECTURE — PURE SCULPTURE. The XXth century has created a perfectly new architecture. Against the classical formalism of bygone architecture, the present one has grown out of the essential need of the age. Its development can not be foreseen. The relation of sculpture and of painting to the new architecture is such a problem that is to be solved in a special way. Since the gothical art the harmonious unity between architecture and sculpture were terminated. The pursuit of classical examples, and the hellenistic, dazzling naturalism caused art to be mere imitation, when it ought to have been a spontanous manifestation. It was aiming at something beyond itself, its material, its instruments. The efficiancy and merit of abstract art lies in the harmonical structure of elements such as shape, line, colour. This harmonical unity in the highest degree creates a calmness of steadyness. And this is the caracteristic feature of all art. Everything depends upon the sensibility and power of the artist and upon the richness of his caracter. The naturalistic sculpture and painting can not be absorbed by any architecture, because all forms of architecture is naturally abstract art. As the vital part of things was submerged, decoration and embellishment has been born. It works without any feeling. The result of this now is the throwing away of ornaments. Extremity, because the love of image is in our inmost. The plain geometrical abstraction is cool and becomes tedious soon. Warmness and variety is lent to architecture only by that kind of sculpture and paintings which is similar in spirit.

Tagadhatatlan tény ma már, hogy egy egészen új, önálló, semmi régire nem emlékeztető teljesen korunk szellemének és igényeinek megfelelő építészet fejlődött ki. Ez a legjelentősebb ténye művészeti szempontból a XX-ik század első felének, amelynek megdöbbentő nagyságát csak későbbi korok fogják tudni megfelelő módon méltányolni. A csúcsíves építészet óta a XIX-ik század végéig az építészet az antik világ építészetéből táplálkozott, jelentékeny módon átvéve annak törvényeit, díszítő elemeit. Az antik építészet emléke megbénított minden alkalmazkodási törekvést a későbbi korok életszükségleteihez. Kívülről befelé építettek, esztétikai szempontokból indulva ki. Ez az építészeti forma katasztrofális eredményekkel járt. Tekintetbe véve különösen az utóbbi kor életigényeinek hallatlan módosulását. Ilyen fulladásig feszült viszonyok között természetszerűleg meg kellett teremnie az új építészetnek. Ez számon tartva a modern ember életviszonyait, azokból, vagyis belölről indul ki és nélkülöz mindent, ami nem az új célt szolgálja. Hogy mennyire életszükséglet volt, bizonyítja az a lázas, a semmi akadályt nem ismerő, merészséggel teli munka, amelynek sikerült alig egypár évtized alatt megteremtenie a kívánt építészetet. Új célt szolgálva, — tehát új alapokból indulva — új, előre nem is sejthető formák és tömegek bukkantak elő. Tiszták, végtelenül egyszerűek. Mint mindig, amikor egy tisztán, helyesen felállított problémát akarunk a legegyszerűbb módon megoldani. Ez a tiszta egyszerűség jellemzi minden nagy művészi kornak az elejét.

Az új építészet megszületett. Egyetlen elfogulatlan ember sem tagadhatja annak nagy szépségeit. Hogy hová fog fejlődni, arról még senki sem tud semmit.

Most azonban egy új probléma merült fel: a szobrászat és festészet helyzete az új építészettel kapcsolatban. Ez a probléma a csúcsíves építészet óta szintén megoldatlan maradt. A gótika után jövő korok falra erőszakolt naturalista figurái nemcsak hogy meg nem oldották a kérdést, hanem egyenesen lehetetlenné tették azt. A bizánci,

román és gótikus korok harmonikusan egybeolvadt, szervesen összetartó és egystílű építészet-szobrászat-festészete megbomlott és máig sem tudott újra összeolvadni. Ennek legfőbb oka a már említett visszatérés az antik művészetekhez. De az antik világnak csak külsőségeit vették át, a szellemét nem. Hiszen az élet, a kor szelleme egészen más volt. A mindenáron díszeset, ragyogót alkotni akaró renaissance és az utána jövő korok elvesztették szemük elől a korábbi művészetek mélységes értelmét. Csak külső cicomát láttak ott, ahol mély emberi értelem és szükséglet volt. Utánzó lett a művészet és antikmajmoló. A XVI-ik század renaissance-a, mellőzve az archaikus görög szobrászatot, az egyedül igazit, mohón veti rá magát a hellenisztikus naturalizmusra. Megtanulják az anatómiát, megteremtik a perspektíva törvényeit és végsőkig utánozzák a természetet. Vége annak a tiszta művészetnek, amely spontán megnyilatkozás. Irányt változtatott, eltérve az igaz művészet lényegétől, amely saját magában, saját elemeiben talál halhatatlan szépségeket. Reprezentatív lesz, mesélő és buja. Később pedig egészen belefullad az irodalomba. Erről a nagy kikanyarodásról, ami a XVI-ik század olasz renaissance-át jellemzi, érdemes — sajnos csak pár szóval — foglalkozni, hogy rávilágítsunk a XX-ik század hatalmas mozgalmának igazi értelmére. Arra a mozgalomra, amely négyszázados kavarodás után visszalépett a régi világok tiszta művészetének igaz útjaira.

Mitől függ minden művészi alkotásnál a jövendő mű hatóereje és értéke? Az alapprobléma helyes föltevésétől. Ez a kiindulópont a döntő. Ez pedig lehet absztrakt vagy konkrét. Az absztrakció a szobrászat vagy festészet tiszta elemeivel építi fel a művet. Az elemek: a vonal, a forma, a szín. Az összekötő elem a proporció. A művész a maga érzékenységével — ami nem más, mint a túlfinom érzékiség — ezeket az elemeket végtelen változatosságukban úgy helyezi el kőben vagy vásznon, hogy egy harmonikus, egyensúlyozott egészet alkossanak. Ez az egész váltja ki azután azt a megnyugtató érzést a nézőből, hogy ezen változtatni nem lehet, ez csakis így lehetséges. Ez a legtisztább művészet. Igy alkot a tökéletes szobrászat, festészet, építészet, mint a zene és a költészet is. Csak ezen a ponton találkozik és lesz egyvérű minden művészet. Ez valójában alkotás. Csalni nem lehet. Minden a művész érzékenységének értékétől függ. Vagyis annak erejétől, finomságától, gazdagságától, egyszerűségétől. Átszellemült érzékiség. E kereteken belül az egyéniségnek hallatlan tere van. Ez a belölről kifelé való alkotás.

A késői görög és római szobrászatot kivéve egészen a renaissance-ig minden kornak művészete lényegében absztrakt volt. Absztrakt volt az alap, a kiindulópont és a fölépítés végesvégig absztrakt szellemben történt. A reprezentatív része ne tévesszen meg bennünket. Ez csak emberibbé, gazdagabbá teszi a művet, csak elemeit gazdagítja a művészet. Minden tárgy, növény, állat, ember, amit az absztrakt művészet feldolgoz, csak egy-egy elem; éppen úgy mint a gömb, a hasáb, a négyzet is velük plasztikailag egyenértékű. Ezen elemeknek harmonikus, szerves felépítése maga a mű. Pl. egy karnak nyugodt hajlását megtöri az ujjak ritmusa és ezt a ritmust egy új ritmus, a drapériának játékos fény- és árnyékragyogása veszi át. Vagy egy a kézben tartott könyv négyzetes keménysége a lágyan omló test nagy felületén. Mindezeknek együttes, harmonikus arányai: ez az absztrakt, az igazi művészet. A kis és nagy formák, a nyugodt és a játékosan csillámló, az árny és a fény, a merev és a lágyan omló, a meleg és a hideg arányai, egyensúlya, pompás játéka, összharmóniája, — ez az absztrakt művészet egyedüli beállítottsága. Ide tért vissza korunk egy hirtelen kanyarodással úgy az építészetben, mint a szobrászatban és festészetben, a bútorok vagy más tárgyak készítésében.

Egészen más a konkrét kiindulás, mely kívülről történik és utánzó. A művész szépnek, lerögzítésre méltónak talál valamit a körülötte lévő világban. Hogy minél jobban leutánozhassa a kiválasztott dolgot, tanul előzőleg perspektívát, anatómiát, mesterségbeli fogásokat. Évekig tartó munkával begyakorolja magát, a kezét és szemeit, az utánzásra. Nem alkot, csak utánoz. Nem érez, csak ügyeskedik. A célt azért mégsem éri el, mert ha a virág szép, lefestve, mégolyan hűen is, bizony — nem szép. Hiányzik belőle az élet, a ritmus, amit a dinamika ad meg és ami az absztrakt művészet nagy ereje. Ennek a festészet-szobrászatnak az építészethez semmi köze sem lehet. Nem simulhat hozzá, mert lényegük egészen más. Az építészet absztrakt művészet a szó legtisztább értelmében és csak rokon elem olvadhat bele.

A XIX-ik században ezt a lehetetlen állapotot, a naturalista művészet konstruktív alkalmazásának teljes lehetetlenségét tökéletesen megérezték. Annyira, hogy mindenáron segíteni akarván a dolgon, kitalálták minden művészetek rákfenéjét: a stilizálást. Elveszítvén a régi művészetek titkát, az absztrakt fölépítést, a konkrét alapon utánzott természetet leszögletesítették vagy lemosták. Eltorzították, sablonossá tették és azt mondták: «ez a stílus». Ma már messze vagyunk a leutánzott természet sematizálásától. Pythagoras tételében óriási stílus van. De hányan értik ezt meg? A stilizálás megteremtett a szobrászon és festőn kívül egy koros válfajt: a díszítő iparművészt. Stilizáló iskolák nyíltak. Ezekben százával gyártották a stilizáló hadsereget, mely az épülettől kezdve a legkisebb tárgyig mindent telestilizált a díszítés szent nevében. Borzalom, hogy mit

követtek el! Csak a könyvillusztrátorok és a kerámia gyárak szörnyszülötteit kell végignézni. A renaissance előtti korokban a könyveket és vázákat a legjelesebb festők díszítették ugyanolyan szellemben, mint más műveiket. És ma már tisztán lehet látni a különbséget.

De legtöbbet az építészet szenvedett a stilizáló díszítőktől. Az eredmény elszomorító. A dolgoknak ez az állapota meg is teremtette a visszahatást. Az új építészetnek éppúgy, mint az új műtárgyaknak teremtői undorral fordulnak el minden díszítéstől. Hallani sem akarnak szoborról, képről. Undor az antik, racionális díszítés mechanikus utánzásától és főleg undor a stilizálók szörnyszülötteitől. Ez az igazi ok. Külsőleg más okot adnak. Szerintük a régi épületek díszítései az analfabéta népnek szóltak, akik onnan olvasták le vallásaik oktatásait. Ez részben igaz, de nem teljesen. Az első korok alapgondolata tényleg ez volt. De a művészet gyorsan önállósította magát. A kép (image) mélységes szeretete, ami minden ember lelke mélyén megvolt és ma éppen olyan mértékben megvan, mint az elmult időkben, nélkülözhetetlenné tette és teszi a művészeteket. Hogy ez a létszükséglet még ma is mennyire megvan, azt a folyóiratok, újságok bizonyítják legjobban, amelyekben a szöveget is hovatovább kiszorítják a fényképek. Soha olyan mértékben nem volt szükséglet a kép, mint amióta a fénykép lehetővé teszi annak nagymértékű sokszorosítását. Az ember őstermészete lényegében változatlan. A barlanglakókban ugyanaz volt, mint bennünk. Ez tör ki belőlünk, amikor a szemlélődés élvezetét bensőleg megkívánjuk. A haladás tisztán technikai. Az ösztönünk legfontosabb funkciói ugyanazok maradtak. A művészet legtisztább ösztönünk nemes megnyilvánulása úgy annak alkotásában, mint az élvezetében. Amíg ember lesz, lesz művészet és ez a művészet minden alkalmat meg is fog ragadni, hogy megnyilatkozzék. A vallás csak alkalom volt arra, hogy a művészet hallatlan módon kibontakozzon, néha a vallás ellenére, sőt rovására. Amikor a Vezelay-i templomot, a világ legszebb román templomát építették, a pápák maguk lázadtak fel az oszlopfejek gyönyörű faragásai ellen. Vallástalan butaságnak nevezték. Saint-Thierry apátja, szent Bernard írta a XII-ik században, vagyis a Vezelay-i templom építésének idejében a szobrokat illetőleg: «Mit csinálnak ott azok az utálatos majmok, veszett oroszlánok és szörnyeteg kentaurok? ... Ime egy lófej és mell, amelynek a hátsórésze kecske ... Istenem! Ha nem szégyenkeznek mindezen butaságok miatt, legalább az állítaná meg őket, amibe mindez kerül!» Nem, ha a műveltek nem értették, nem «olvasták» azokat, a nép még kevésbbé. Ám a szobrászok nem törődtek vele. Ők alkottak szívük szerint. Az eredmény csodásan szép. Építészeink e kifogása nem állja meg a helyét.

A másik ok, amit felhoznak, komolyabb, de az sem meggyőző. Az egyszerű, tiszta felületek, vonalak, tömegek egyedüli hatása. A puritán, csak geometrikus absztrakcióval akarják elérni a maximális hatást. E mögött van a stilizáló díszítés elleni visszahatás. Bizonyos, hogy a nagy tisztaságban nagy szépségek vannak. De ez emberileg nem kielégítő. A geometrikus formák első pillanatra megdöbbentően hatnak kiegyensúlyozott, harmonikus arányaikkal. De hidegek, minden poézis nélküliek. Egy idő mulva elfog bennünket a sivár unalom. Az emberi léleknek melegségre, poézisre van szüksége. Előbb-utóbb fel fog bukkanni mindenkiben ez a kívánalom. És ezt a melegséget csak a két testvérművészet adja meg. Csak a Chartres-i vagy a Vezelay-i székesegyházakat kell látni, hogy ezt a nagy szükségszerűséget megérezzük és ellenállhatatlanul kívánjuk. A falra aggatott képek, állványra rakott szobrok sohasem oldhatják meg a kérdést. A szobornak, képnek bele kell olvadni az épületbe szervesen. Éppen ma, amikor a szobor és kép mélyében absztrakt, vagyis architektonikus, nem természetutánzó, hanem konstruált. Amikor úgyszólván minden szobor és kép egy-egy kis architektúra, ma még jobban belekívánkozik az épületbe vagy körébe ez a művészet. Hogy milyen módon és hová, az az építész művészetétől függ. Neki kell megérezni, hogy hogyan viszi be az épület nagy époszába a szobornak, képnek nélkülözhetetlen lírai levegőjét.

Ne emlegessük folytonosan a «logikai» akadályt! Van-e logika abban, hogy egy román templom masszív boltozatát finoman, levegősen áttört virágos oszlopfejek tartják? Nincs logika a művészetben, csak harmónia, melegség, megérzés.

Az építész alkalmazzon képet és szobrot. De hogy igaz és komoly művészet legyen ebből, annak alapfeltétele: csak kizárólagosan jeles képzőművészekhez forduljon. Az antik és középkori építészek saját koruk legnagyobb művészeit alkalmazták. Az eredmény nem váratott magára. A stilizáló díszítőknek ideje elmúlt. Átmeneti volt. Ma már nincs szükség reájuk. El kell hogy tűnjenek, mintahogy lassan eltűnnek a mechanikus díszítő mesteremberek, akik kívánatra dolgoztak görög, román, gótikus, renaissance, barokk és «modern» stílusban. Csak az utóbbi században nagyon is félretolt képzőművészekkel lehet nagyértékű, egységes műremeket teremteni. Hozzátehetjük: ezt igazán ideje volna megalkotni, mert már nagyon régen nem volt benne részünk.

CSÁKY JÓZSEF (Párizs)

A TÁRSULAT NYÁRI KIÁLLÍTÁSAIRÓL

DIE SOMMERAUSSTELLUNGEN DER KUNSTGEWERBEGESELLSCHAFT. Bei Beurteilung einer Ausstellung sind stets zwei Gesichtspunkte ausschlaggebend: wie viel der Versuch und neuer Wert und wie viel das fertige Ergebnis? In diesen Ausstellungen hat der Versuch die Oberhand und doch bedeuten sie einen vollen Wert. Als eigene Charaktereigenschaft der jetzigen Zeit liegt der Schwerpunkt auf der Keramik. Die eigenartige Kunst des Géza Gorka stammt aus seiner technischen Fertigkeit. Sein dekorativer Instinkt verleitet ihn oft zur Verschwendung. Stefan Gádor ist mehr stilgebunden, einfacher, klarer. Margit Kovács ist meistens artistisch einfach. Judit K. Kende verbindet und dekoriert sehr geschickt einfache Grundformen mit folkloristischen Motiven. Sehr vielseitig ist Hajnalka Zilzer, Bildhauer und Kunstgewerbler in einer Zeit. An den Glasgegenständen der Julia Báthory bildet die Ornamentik mit der Form eine vollkommene Einheit. Árpád Vértes, Rudolf Mihály und Sándor Kolozsváry haben schöne Kilimteppiche ausgestellt. Die Farben des letzteren sind manchmal rauh. Die Arbeiten des »Our Shop«, sowie die Spitzen der Frau Móga bezeugen eine überströmende Lust im Verzieren. Die Möbel und Holzgegenstände von Anna Deli bedeuten in ihrer edlen Bearbeitung und massiven Verzierung die richtige Bewertung der ungarischen Volkskunst. Der mit dem goldenen Kranz ausgezeichnete Sekretair des Stefan Hosszú ist ein vollkommenes Stück der Tischlerkunst.

AT THE SUMMER EXHIBITIONS OF THE SOCIETY FOR APPLIED ART. At criticizing an exhibition there are two point of views : are there anything of new value and some significant experiments ; and how much is the finished product. This exhibition presents more experiment yet it is of a great value. Its most important feature according to the present age is the ceramic. The individual art of Géza Gorka grew out of his technical ability. Sometimes he is spendthrift in letting lose his decorative instinct. The style of J. Gádor is much simpler, lighter and more confined. M. Kovács is artistically simple. K. J. Kende adornes the plain forms of her pottery with motives of peasant art however fashioning them individualy. H. Zilzer's art is manifold, she is a sculptor as well as a craftsman. On the glassware of J. Báthory the decoration is essentially congenial with the form themselves. Among the goldsmiths M. Tevan is the foremost. Beautiful kilim rugs are exhibited by A. Vértes, R. Mihály, S. Kolozsváry. The needleworks of Our Shop and the laces of M. Moga are choice works of sprightly fancy. A. Deli works in wood. Her furniture and smaller wooden articles with their compactness of decoration and their accurate execution signify the true appreciation and admiration of Hungarian peasant art. The secretaire of J. Hosszu represents a best example of good joiner's technic.

Egyet sohasem szabad elfelejtenünk, ha kiállításról van szó: minden új kiállítás a kultúrhistória egy-egy kisebb-nagyobb lépése kell hogy legyen — előre. Éppen ezért minden tárlaton kétféle értéket különböztethetünk meg. Egyik érték a kísérlet, másik az eredmény. A fejlődés magasabb szempontjából mindkettő egyformán fontos. A mostani iparművészeti kiállításon — anélkül hogy ez a kiállítás értékéből bármit is levonna — inkább az elsőről beszélhetünk.

Az elhelyezés sorrendjében számolok be a kiállító művészekről.

*

Galaskó Gyula és Molnár Kálmán fiatalok. Iparművészetünk élvonalán haladó Gorkával és Gádorral szemben látszólag modernebb megoldásokkal próbálkoznak, amennyiben sokszor keresetten egyéni kísérletekbe fognak. Szellemes elgondolásaiknak még közelebb kell jutni az anyaghoz.

*

Csefalvy Margit Gádor növendéke. Minden munkájában egy-egy ötletet igyekszik megvalósítani. Valóban: az ilyen apró iparművészeti tárgyak létjogosultságához néha elég egy ötlet is. De ennek nem szabad indokolatlannak lennie, mint ahogy Csefalvy Margitnál rendszerint az. Péld.: miért száll lepke a hamutartóra? Munkáinak technikai megoldása sem teljes még.

*

Kissné Kende Judit népművészeti elemeket dolgoz fel. Igen nehéz feladat ez, de határozottan ügyesen és jól oldja meg. Egyszerű alapformái nemesek, ornamentikája ízléses. Egyik legjobb darabját az élénkpiros színű gömbalakú vázáját az Andrássy-úton állította ki.

*

Kandó Magdának jó humora van. Legjobb tárgyai nem kapcsolódnak szervesen a lakáshoz, hanem — mint állatfigurái — egyszerűen dísztárgyaknak készülnek.

*

Molnár Margit helytelen területekre téved. Az a hibája, hogy nem ismeri az anyag törvényeit. Kis fiókos kerámiát készít (kombinált hamu- és cigarettatartó), ami azt jelenti, hogy nem számol a tárgy jövőjével és anyagának természetével. Tehetsége akkor fog teljességében kibontakozni, mikor víziói a munkában reálisakká válnak.

Az Orsz. Magyar Iparművészeti Társulat nyári kiállításairól.
A szobor Kovács Margit, a vázák Kissné Kende Judit munkái, a gyöngyöt Páder Emma készítette. — Aus den Sommer-Ausstellungen der Ungarischen Landesgesellschaft für Kunstgewerbe. Die Statue ist von Margit Kovács, Geschirre von Frau Judit Kende-Kiss und Perlkette von Emma Pader. — From the Summer-Exhibitions of the Hungarian Society for Applied Art. Statue by M. Kovács, Vases by J. K. Kiss, Pearl by E. Pader.

Gorka Géza egyes dolgaiban sokkal tisztább és harmonikusabb, mint utolsó kiállításán volt. Logikusan elgondolt és szépen felépített vázáinak — amelyekhez éppen úgy hozzátartozik a szín, mint a forma — mégis ellentmondanak azok a darabjai, ahol nem tud vagy nem hajlandó elég egyszerű lenni. Gorka talán a legeredetibb, legegyénibb utakat járó iparművészünk. Nagy technikai felkészültsége és dekoráló ösztöne azonban néha olyan tékozló megoldásokba viszi, melyek gazdag ornamentikájukkal ellentmondanak a kor szemléletének.

*

Gádor István sokkal inkább hajlandó munkáit bizonyos stiláris törekvésnek alárendelni. Ezért egyszerűbb, világosabb és egyértelműbb, mint Gorka. Kifogást kell emelni apró dísztárgyai ellen, de nem azért, mintha nem volnának ötletesek, mulattatók és szépek. Az iparművészek ma a «nipp» ellen harcolnak és — maguk is csinálják. Miért? Az iparművészetet szervesen bele kell kapcsolni a lakásba és nem ötletszerűen odaállítani a bútor vagy kályha tetejére. Gádor kettős hamutartója elgondolásában is, kivitelében is hibátlan. Kitünő munka. Ezenfelül még olcsó is.

*

Kovács Margit nagyon tehetséges és ezt újból bebizonyítja. Kaktusztartója kitünő, színben, megoldásban egyaránt. Feketekávés készlete finoman, artisztikusan egyszerű és határozottan — étvágygerjesztő. Fekete gyertyatartója e mellett meglepően erőltetett.

*

Baja Sándor terítők és csipkés, rátétes kézimunkák mintáit viszi rá kanesóira és bonbonniérejeire. Ezek így nem hatnak elég magától érthetődően, ami természetes is, hiszen furesa kísérlet a vázára égetett kézimunka. Feketepiros-sárgasávos kis vázája a legjobb és igazán szép. Egész anyaga mégis tiszta, üde és derűs.

*

Zilzer Hajnalka sokféle stílusban dolgozik, amit több más ok mellett az is magyaráz, hogy oeuvre-jében az iparművészet és a szobrászat keveredik. Egyik munkáján magyaros stilizálással, másikon a modern karikatúrák groteszk humorával, a harmadikon majdnem robusztus barokk kiképzéssel találkozunk. Valamennyi egyformán érdekes, de kétségtelen, hogy három egymásnak ellentmondó műtárgy — legalább is egymás mellett — nem lehet meggyőző. Olyan kifejezésmódot kell találnia, amelyben sokfelé hajló képességei koncentrálódhatnak. Bizonyos, hogy ez neki is nyeresége volna.

*

Dalmát Piroska érdekes eredményekhez fog jutni, ha végigmegy azon az úton, amelyen elindult.

Báthory Júlia üvegtárgyain érződik az áhítatosan művészi lélek. Maiak, artisztikusak, megvesztegetők. Ornamentikájuk szinte észrevétlenül simul mindig az üveghez és sohasem bontja meg az anyagszerűséget. Nagy érdem akkor, amikor ezt a hibát kevesen tudják kikerülni. Ő is megpróbálkozott azzal a nehéz feladattal, hogy a népies iparművészetet motívumaiban modernizálja; megoldásai ilyenkor is szépek és bizonyítják, hogy a probléma megoldásához nem okos elmélet, hanem tiszta művészi ösztön kell.

*

Hiesz Géza öntött üvegei finom tónusaikkal tűnnek ki.

*

A Miklós-téri gyógypedagógia foglalkoztató intézet kerámiai munkái fontosabb szerepet tölthetnének be az iparművészeti és ipari nevelésben, ha figyelembe vennék az új művészi gyakorlatot.

*

Szabó László bútorai jól fejlődők, talán csak secrétair-je súlyos egy kicsit.

*

Kolozsvári Sándor és Mihály Rudolf szőnyegei frissek, modernül érezett dolgok. Kolozsvári Sándor színei azonban kevéssé harmonikusak és ezért nem engednek elég szabadságot a bútor megválogatásánál. Ha már bútor vagy szőnyeg közül az egyik alkalmazkodik, semmiesetre sem a bútor lehet az.

*

Csányi Ilus tojásmelegítőinek ötlete és megoldása is dicséretet érdemel.

*

Sz. Hámor Sarolta rézmunkái fejlettebb művészi ízlés felé haladnak.

*

Sós Irén dolgai közt néhány szép darab tűnik fel: elsősorban tompított színű kendőire gondolok.

*

Okrutzky Erzsébet, Tevan Margit és Nádosi Irma rézmunkái egymásmellett állnak. Mindhárman bebizonyítják, hogy nagyon tehetségesek. Ezt a szót azonban nem mint udvarias jelzőt, hanem mint jól meggondolt megállapítást kell fogadni. Talán Tevan Margit dolgai járnak elől az érdekes triászban. Hatásában a fém és üveg jár legközelebb a mai ízléshez, és a három iparművésznő igen jól tud bánni a megvesztegető anyaggal.

*

Igen modern kiállító Nádass Józsefné. Tévedés volna azonban azt hinni róla, hogy ezért talán kaotikusabb, mint a többiek. Nem; egy-

szerűek, meggyőzőek és harmonikusak kézimunkái és különösen gyöngyből fűzött láncai.

*

Vértes Árpád szőnyegei vezetnek át a következő terembe. Ezek a szőnyegek jók. Talán a kék-szürke átmeneteiből készült darab a legsikerültebb. Ezek a szőnyegek alkalmasak volnának arra, hogy a közönség rajtuk keresztül felfedezze és megbecsülje a jó, modern szőnyeget. Ilyen szőnyegmegoldásoknál valószínűleg éppen olyan jelentős szőnyegiskolával állunk szemben, mint amilyen a régieké volt. Ezt a kérdést különben majd a jövő eldönti.

*

Az Our Shop tökéletes munkái ellen is lehet, sőt kell egy kifogást emelni. El kell ismerni róluk, hogy szebben talán nem is lehet dolgozni; népies eredetű tüll-applikációik olyanok, mint ha a természet szőtte volna őket. Általában kifogásolhatatlanul csinálják azt, amit csinálnak, de ízlésük formát, színt zsúfol, túlságosan gazdag és a mai szem egyszerűség után vágyódik.

*

Talán ez az oka annak, hogy Deli Anna fabútorai az egyszerűség után vágyódó szemre elementárisan hatnak. Egyébként Deli Anna bútorai technikailag talán éppen olyan tökéletesek, mint az Our Shop csodálatraméltó kézimunkái. Nagyon ízlésesek és nem a népművészet utánzását, hanem megbecsülését érezzük rajtuk.

*

Bőrmunkákat Páder Emma, Tötössy Ella és Heger-Lindner állítottak ki.

*

Móga Endréné csipkéi előtt elámul az ember. Ilyen lelkiismeretes precizitást — amelyet egészséges dekoráló ösztön támogat — nem igen látni sehol. Ezt már valósággal pazarlásnak lehet nevezni. És tényleg — ha ajándékozó kedvét kissé szűkebbre fogná a tervező, kevesebb munkával és kevesebb dekorációval meggyőzőbb, korszerűbb hatást érhetne el.

*

Fehér Károlyné szőttesei nagyon érdekesek.

*

Berényi Bálint fazekasmester — mikor eredeti ösztönének enged — igen jót produkál. Ugyanez vonatkozik Kántor Sándorra is. Gondoljanak arra, hogy a művészet sohasem mondhat le az eredetiségről.

Büky Béla applikációs faliszőnyegén megmutatkozik a tépelődő, vajudó ember. De nem kell félteni, mert megtalálja a maga egyenes útját, amelyről nem fog letérni.

*

A Hódmezővásárhelyi Művészek agyagiparüzemének régi dolgai, amit valóban parasztok csináltak, nagyszerűek voltak. Majolikáik páratlan értéket jelentettek a maguk nemében. Mostanában, úgy látszik, elvesztették a kontaktust a néppel és művészetével. Nem modernek, hanem modernkedőek. S ez minden modernség legnagyobb hibája.

*

Hosszú István aranykoszorút nyert Mária Terézia secrétaire-jét állította ki. Ez a bútor a technikai tudásnak legjavát mutatja be és meg kell hajtani előtte a legmélyebb elismerés zászlóját. Azonban nagyon természetes, hogy modernebb bútorokat kívánunk tőle, hiszen ilyen tökéletes technikai felkészültség döntő nyeresége lehetne a kialakuló modern lakásmozgalmaknak. Örömmel kell megállapítani, hogy Hosszú István tisztában van ennek jelentőségével és ma már ugyanilyen technikai készültséggel, ugyanilyen finom ízléssel korszerűbb bútorokat produkál.

*

Az Izabella háziipar egylet a régi magyar úri varrottasok szellemét igyekszik újra életrekelteni.

*

A Zsolnay és Herendi gyárak régen elismert értékeiket mutatják be az Andrássy-úti kiállításon.

*

Varga Béla főként Kovács Erzsébet tervei után dolgozik. Technikája pontos és lelkiismeretes.

*

Bor Pál igen szép modern kilimszőnyegét — amely most az Andrássy-úton van kiállítva — már bemutatta a Magyar Iparművészet.

*

Hálásan meg kell köszönni a kiállítás rendezőségének, hogy minden irányt érvényesülni engedett. A tárgyak elosztása, mintahogy az egész terem képe: harmonikus. Az ő művészi érdeme, hogy az első terem ötletesen felállított szekrényeiben, ahol túlnyomó a kerámia, nyoma sincs egyhangúságnak és az anyag mindenütt változatos. A látogató otthonosan érzi magát és az összeállítók mindent megtettek, hogy a közönség minél nagyobb vásárláshoz kapjon kedvet.

(pán)

PÁRIZS IPARMŰVÉSZETE

DAS KUNSTGEWERBE VON PARIS. Sehr viele bewerten unrichtig das französische Kunstgewerbe. Es wird dafür geschwärmt und es wird getadelt. Und doch ist dieses Kunstgewerbe viel charakteristischer französisch, als die bildende Kunst. Der Ideenreichtum der grossen Betriebe, der grossen Warenhäuser und der Kunstgewerbler sind ihre Springquellen. Die mannigfaltigen Ausstellungen des Pavillon Marsan bringen sehr viel Neues in Reklamen, in der Lösung der ausgestellten Gegenstände, sowie in der Art des Ausstellens. Neben Gebrauchsgegenständen befindet sich die altmodische Kleinplastik. Die reiche und mannigfaltige Verwendung des Glases ist schon Tradition. Von Jahr zu Jahr sind die Ausstellungen des Grand Palais frischer. Die Freiheit gibt ihnen den richtig französischen Geschmack. Paul Follot und Etienne Kohlmann sind die Vertreter des offiziellen Kunstgewerbes. Sie sind masshaltend. Bourgeois ist kühler. Jedes seiner Räume hat etwas Liebliches eigen. Die Bastsitze von Jean Fraysse, die Aluminiumstühle von René Gabriel — jedes stets eine andere Stimmung. Noch immer der konventionelle Luxus. Die Union des Artistes Modernes ist ein internationales Bündnis, jedoch sein Kern ist französisch. Der Präsident — Robert Mallet-Stevens — ist mit seinen Häusern der klassische Meister der reinen Formen, der Subordination des Individuellen und der Raumausfüllung von heute. Le Corbusier, Programmarchitekt, ist oft übertreibend. Jedes Material, jedes Ziel wird im Sinne des heutigen technischen Zeitalters gestürmt. Die Seele der Gesellschaft ist Raymond Templier, seine Schmucksachen sind durch vornehme Einfachheit gepaart mit mächtiger Kraft ausgezeichnet. Die Statuen von Josef Csáky bezeugen Struktur und archaistische Kraft. Der Schreibtisch des Louis Sognot ist vollkommen in seiner objektiven Einfachheit.

THE DECORATIVE ART OF PARIS. The French decorative art is often misjudged. It is either worshipped or decried. And yet this applied art is much more typically French, than her Fine Art. The big manufactories, the big magazines and the fancy of artists are the main resources of it. The versatile exhibition at the Pavillon Mars bring much novelty in advertisment, in the solution of the objects exhibited and in the mode of presentation. There is the old fashioned small plastic beside useful articles. The beauty of decorative glass is already a tradition. The exhibitions at the Grand Palais are more refreshing year after year. It is liberty which gives them true French spirit touch. P. Follot and E. Kohlmann are the official delegates of decorative art. They are sober. D. Bourgeois is somewhat more gloomy. Each room has a special charming flavour. The aluminium chairs by R. Gabriel, the raffia seated ones by J. Fraysse, — great variety of aspects. And still : great luxury. — The Union des Artists Modernes is an international association, but French at its core. R. Mallet-Stevens, the president, is a classical master of pure forms, of the subordination of the self, of the space-construction of to-day. Le Corbusier architect is often confused. They besiege and experence with all kind of material in the spirit of the present technical age. The soul of the association is R. Templier, whose jewellry are refined because of their simplicity and very powerful too. The statues of J. Csáky are archaically mighty and structural. The bureau of L. Sognot is perfect with its plain »objectivness«.

Azok, akik francia iparművészetről írnak, rendesen túlzásba esnek valamilyen irányban. Úgy vannak ezzel, mint általában a francia főváros életével vannak az idegenek. Az amerikaiak s az európaiak egy része: mindenért rajong, ami párizsi. Az ő szemükben: egy napernyő, mely szétszedhető és a tarsolyba belefér, már «très parisien». Az ízlés csúcspontja. Viszont vannak nagyon szigorúan kritikus kedélyek, akik mindent a svájci szállodák vagy a német kísérleti lakóházak sznobizmusával mérlegelnek. Ezek nagyon rosszalják azt, hogy a franciák még tudnak egy szép szőnyegért, egy selyemhuzatú fabútorért is lelkesedni. De legkevesebb ember az olyan, aki a francia ízlést s iparművészetet elfogadja autochton életnyilvánulásnak. Párizs iparművészete olyan, amilyent a franciák szeretnek s épp olyan sokrétű, alkalmazkodó, hol nyárspolgáriasan kényelmes, hol fürgén merészröptű, mint az egész francia társadalom.

Párizs iparművészete sokkal inkább francia, mint például a képek és szobrok, melyek ott készülnek. Az utóbbiakon csak a francia égbolt színei, atmoszférája, szabadsága testesülnek meg. De a francia bútor, üveg, ékszer, játék és grammofóndoboz a polgári és kispolgári ábrándok és szükségletek valóraválása. Három nagy erőforrása van az iparművészeti termelésnek. A nagyipari érdeklődés, a nagyáruházi közvetítés és az iparművészek ötletessége. Nem egyenlőerejű tényezők ezek, de az első kettőnek anyagi képességei egyensúlyban tartják az alkotók lendületét. Ebben a rövid összefoglalásban tehát elmondjuk, miképpen fejlődött az utolsó években ez az iparművészet s az elfogulatlan kritika szemszögéből nézve milyen az.

A francia iparművészeti testületek osztódás útján szaporodnak. Egyelőre még nines belőlük annyi, mint a képzőművészeti egyesületekből, de máris élénk harcban állnak egymással a különféle «salon»-ok és «cercle»-ek. Ennek több a jó oldala, mint a rossz. Új egyesület új versenyt, új célokat, új közönséget is jelent, sőt új tehetségeket is. Mindenesetre pedig a munka tempóját fokozza. Például: az Iparművészeti Múzeumban, amely a Pavillon Marsanban, a Louvre legszélső szárnyában van elhelyezve, azelőtt csak elvétve volt modern iparművészeti bemutató. Most csaknem minden két hónapban van egy új kiállítás is. De nem afféle unalmas, szövött

szőnyegeket vagy ipariskolák tanmenetét bemutató kiállítások. Friss, korszerű, egy divatos fogalom körül csoportosuló kiállítás. Egyik hónapban: repülőgép-kiállítás. Másikban: hotelélet és nyaralás. S nemcsak úgy-amúgy összetákolt vitrinákkal. Hanem rendes, szépen megkonstruált fülkékkel, modern gépezettel, mely világít, színeket vetít, az árukat láncon hajtja a nézők elé, filmet perget és esetleg grammofónlemezt is forgat.

Nemrégiben volt itt például egy kiállítás, mely ezt a címet viselte: a nagyipar utcája. Az ember csodálkozva járt kecses kis házikói, üveges fülkéi között, ahol a modern tőke erejét s esztétikai vállalkozásait tálalták eléje. Minden nagy üveggyár, rézöntőműhely, csillárüzem, gyermekjátékvállalat az ötletes és tehetséges iparművészek egész seregét foglalkoztatja. A cég maga mint kiadó szerepel. A mű szerzőjét pedig mindig megnevezi. Legfeltűnőbb az, hogy a régi nagy ezüstgyárak mennyire haladnak a korral. Százszázötven éves cégek, melyek asztali ezüstje régóta «márkás áru», folyton kísérleteznek egy új kés- vagy kanálformával. Egy-egy teáskanna, mely százszámra készül, a fehér cellulózefogantyúval és az aljára erősített falappal, csak akkor kerül forgalomba, mikor már formailag is kifogástalan.

De sajátságos: a gyermekkori szépséghibák még férfikorban is ott vannak a francia iparművészet testén. A bronzplasztikai dísztárgyak, ezek a haszontalan lim-lomok még mindig nagy vonzerővel bírhatnak a nászajándék-gyüjtők szemében. Barbadienne és társai még egyre készítik a zöldpatinás bronzmedvéket, a szökellő sellőket. S nem hiányzanak a guggoló és világító majolikanők sem. Igaz: itt is vannak kisplasztikai tehetségek, akik éppúgy ízlésessé tudnak tenni egy cukrászboltot, mint egy polgári lakást. Van egy «párizsi fayence»-okat készítő műhely, melynek ötletes figuráit Nelly Pollak mintázza. Az ő Saloméi s keleti királynői pikáns egyszerűséggel egyesítik magukban a történelmi erotikát és a szlávos népművészetet.

Viszont: amiben a francia indusztria évszázadok óta erős, abban ma is minden más nemzet fölé emelkedik. Legszembetűnőbb ez az üvegiparban. Hogy tudnak ebben haladni korral, szükségletekkel, gyakorlati élettel! Díszpoharak és köszörült tükrök helyett jó szervizek, kirakatberendezés és boltajtók, virágállványok és árusítóasztalok, a színes és belülről világított üvegkockák szinte meseszerűvé teszik az egész modern boltbelsőt. Hogyan öntik a parfőmös flakonokat, mint adnak pár pengőért üvegből s újezüstből való íróasztali lámpát celluloidernyővel, azt világszerte lehet tapasztalni. Egy kitünő mester, az ősz Lalique, még ma is sugalló példákat ad erre a fiataloknak.

A párizsi iparművészet hivatalos testülete minden évben egyszer a Grand Palais-ban szokott bemutatkozni. Ezek a kiállítások az 1925. évi nemzetközi iparművészeti kiállítás óta évről-évre frissebbek, színesebbek. A Champs-Elysée fái zöldbeborulnak, a kék ég átreszket a levelek közt és a kiállítópalota ezüstös és rózsaszínű halljai, elefántcsontszínű budoárjai örömszimfóniát zengenek a párizsi tavaszról. Egy darab élet tükrözik ilyenkor a frissen fényezett bútorok közt. A magányos hálószobák selyemfüggönyei közt összesimuló párok sétálnak. A bar és espresso virágvályúi közt halkan zümmög a keleties muzsika. És péntek estéken, a gála órájában egy miniatür kis színházban árnyjátékok peregnek le költői recitáció és mesterien hozzáhangolt kosztümök között. Belga szimbolisták, orosz rendezők, francia muzsika egész különös, csaknem légies hangulatot varázsolnak a termekbe.

Talán ez ma már az utolsó nagy mise en scène az iparművészetnek egykori sejtelmeivel. Ama harmine év előtti világ ábrándképeivel, mely az egész életet át akarta szőni szépségekkel s kerti ünnepélyekről, nyáréji álmokról, nagy, színes felvonulásokról s más efféle utópiákról ábrándozott.

A párizsi iparművészet hivatalos kiállításai nem akadémikusak, nem öregesek. A fiatalság, a külföld, az új ötlet s az új masinéria mindig megtalálja benne a maga helyét. Aki fémesöveket konstruál, éppen úgy fülkéhez jut, mint aki egy új luxusbőröndöt vagy egy fantasztikus művészi könyvkötést akar bemutatni. Sok, szinte túlsok szín, fény, relief vágódik itt a belépők elé, — de az egyéniség szabadon, cenzúramentesen, féktelenül megnyilatkozhatik s ez adja meg igazi párizsi arculatát. Egyik kiállító, egyik szoba sem harcol a másikkal. Mert mindenki önmaga érvényesülhet. Amikor az enteriőr nagy összhangjáról, a lakás egységéről volt szó világszerte, akkor az ilyesmi bántóan hatott. De ma? Az egyes bútor, a pièce unique, a merész koncepció korában ez nem zavar senkit.

Igaz, hogy a francia iparművészet még ma is telítve van a gazdagok s jómódúak kissé luxuriózus szépségszomjával. A bútorok, a tárgyak, a tervezőkészség minden képzelete a vagyonosaké. A szériagyártás vagy a szanatóriumi egyszerűség nem zavarja meg elgondolásaikat. A párizsi iparművészet igen nagy utat tett meg a stíluskópiáktól és a szecessziós formanyelvtől a technikai funkciószerűségig. De még szereti, túlontúl szereti a polgári jólét kellékeit.

A mostani vezérek, az öregedő Paul Follot és a fiatal Etienne Kohlmann szobái talán leghívebb kifejezői a hivatalos francia iparművészetnek. Az elsőnek nyugodt dolgozószobája, az utóbbinak barja és ebédlőberendezése tökéletesen elmondják azt, amit a franciák minden ízlésesség alapvető elvének tartanak: a mértéktartást. Jó anyagok, nyugodt, tektónikus formák, kevés, de kellő hatású dísz, ezek uralkodnak náluk. A tér-

Az Orsz. Magyar Iparművészeti Társulat nyári kiállításairól. A Herendi porcellángyár kis szobrocskája. Mintázta: Lux Elek. — Aus den Sommer-Ausstellungen der Ungarischen Landesgesellschaft für Kunstgewerbe. Porzellanstatue des Elek Lux. Ausführung der Porzellanfabrik in Herend. — From the Summer-Exhibitions of the Hungarian Society for Applied Art. Statuette by Elek Lux, executed by the Porcellaine Manufactory, Herend.

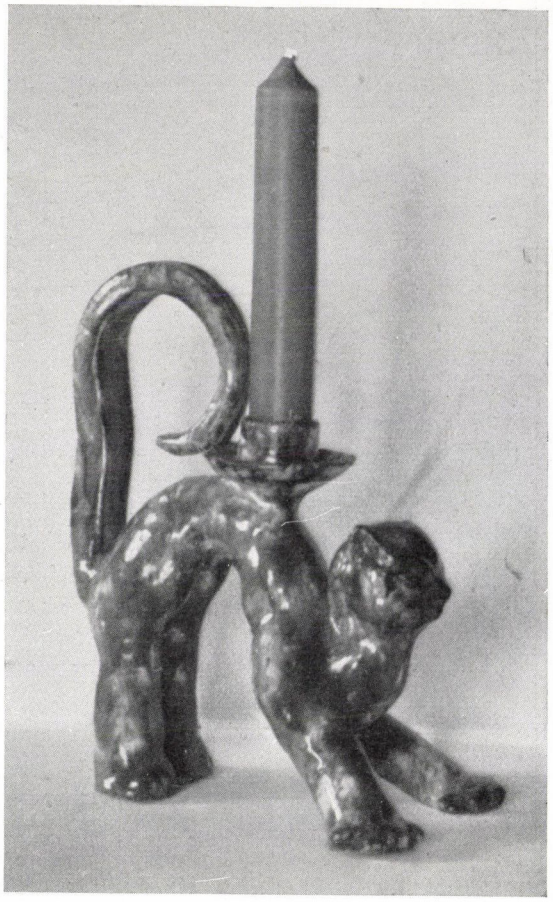

Az Orsz. Magyar Iparművészeti Társulat nyári kiállításairól. Kissné Kende Judit kerámiái.
— Aus den Sommer-Ausstellungen der Ungarischen Landesgesellschaft für Kunstgewerbe. Keramik der Frau Judit Kende-Kiss. — From the Summer-Exhibitions of the Hungarian Society for Applied Art. Ceramics by Madame J. Kende-Kiss.

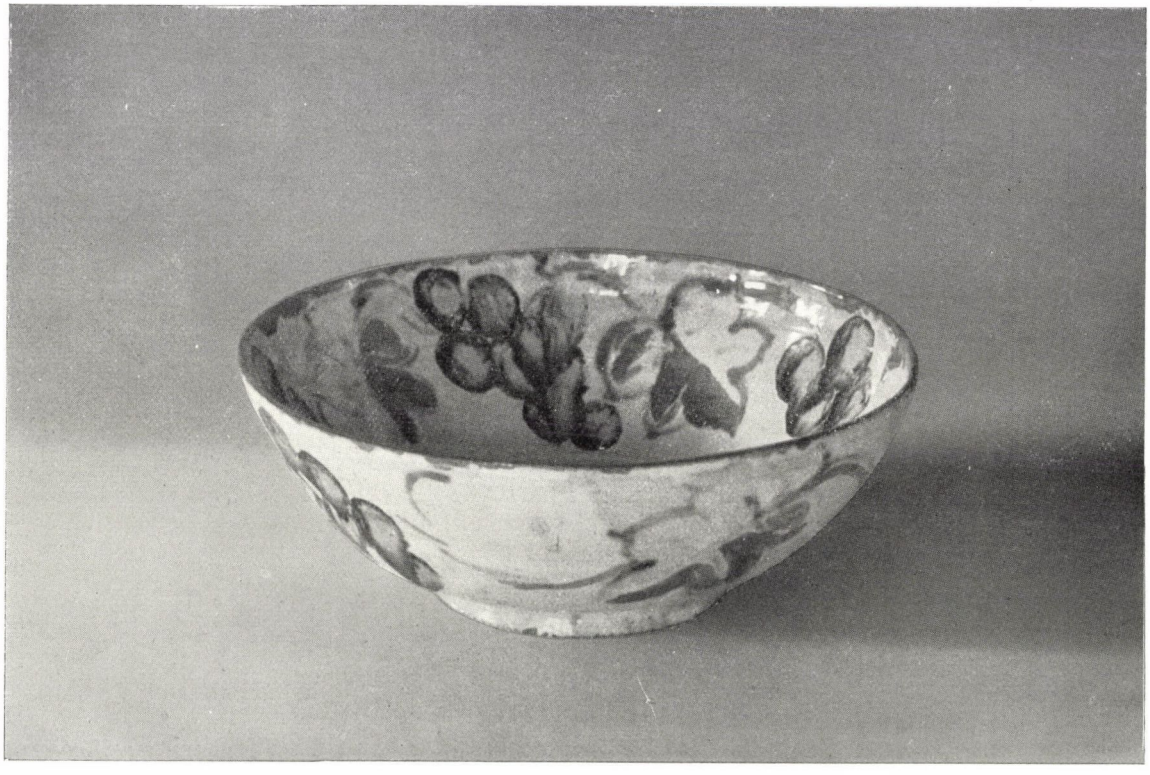

Az Orsz. Magyar Iparművészeti Társulat nyári kiállításairól. Kissné Kende Judit kerámiái.
— Aus den Sommer-Ausstellungen der Ungarischen Landesgesellschaft für Kunstgewerbe. Keramik der Frau Judit Kende-Kiss. — From the Summer-Exhibitions of the Hungarian Society for Applied Art. Ceramics by Madame J. Kende-Kiss.

Az Orsz. Magyar Iparművészeti Társulat nyári kiállításairól.
Kovács Margit kerámiái. — Aus den Sommer-Ausstellungen der Ungarischen Landesgesellschaft für Kunstgewerbe. Keramik der Margit Kovács. — From the Summer-Exhibitions of the Hungarian Society for Applied Art. Ceramics by Margit Kovács.

Az Orsz. Magyar Iparművészeti Társulat nyári kiállításairól. Báthory Júlia: Csiszolt üvegek. — Aus den Sommer-Ausstellungen der Ungarischen Landesgesellschaft für Kunstgewerbe. Julia v. Báthory: Geschliffene Glasgeschirre. — From the Summer-Exhibitions of the Hungarian Society for Applied Art. Glassware by J. Báthory.

Az Orsz. Magyar Iparművészeti Társulat nyári kiállításairól. Kerámiák. Fent: F. Kovács Erzsébet és Varga Béla. Lent: Művészek agyagipari és majolikatelepéről (Hódmezővásárhely) és Kántor Sándor (Karcag). — Aus den Sommer-Ausstellungen der Ungarischen Landesgesellschaft für Kunstgewerbe. Keramik. Oben von Frau E. F. Kovács und Béla Varga. Unten Majolikafabrik der Künstler in Hódmezővásárhely und Sándor Kántor. — From the Summer-Exhibitions of the Hungarian Society for Applied Art. Ceramics. Above by E. F. Kovács and Béla Varga. Below: from the Pottery of Artists, Hódmezővásárhely and S. Kántor.

Az Orsz. Magyar Iparművészeti Társulat nyári kiállításairól. Fent: F. Deli Anna famunkái, Aporné hímzése. Lent: Kiss Erzsi munkái. — Aus den Sommer-Ausstellungen der Ungarischen Landesgesellschaft für Kunstgewerbe. Oben: Holzarbeiten der Frau Anna F. Deli, Stickerei von Frau Apor. Unten: Arbeiten der Frau E. Kiss. — From the Summer-Exhibitions of the Hungarian Society for Applied Art. Above: Woodworks by Madame Anna F. Deli, Embroidery by Madame Apor. Below: Works by Madame E. Kiss.

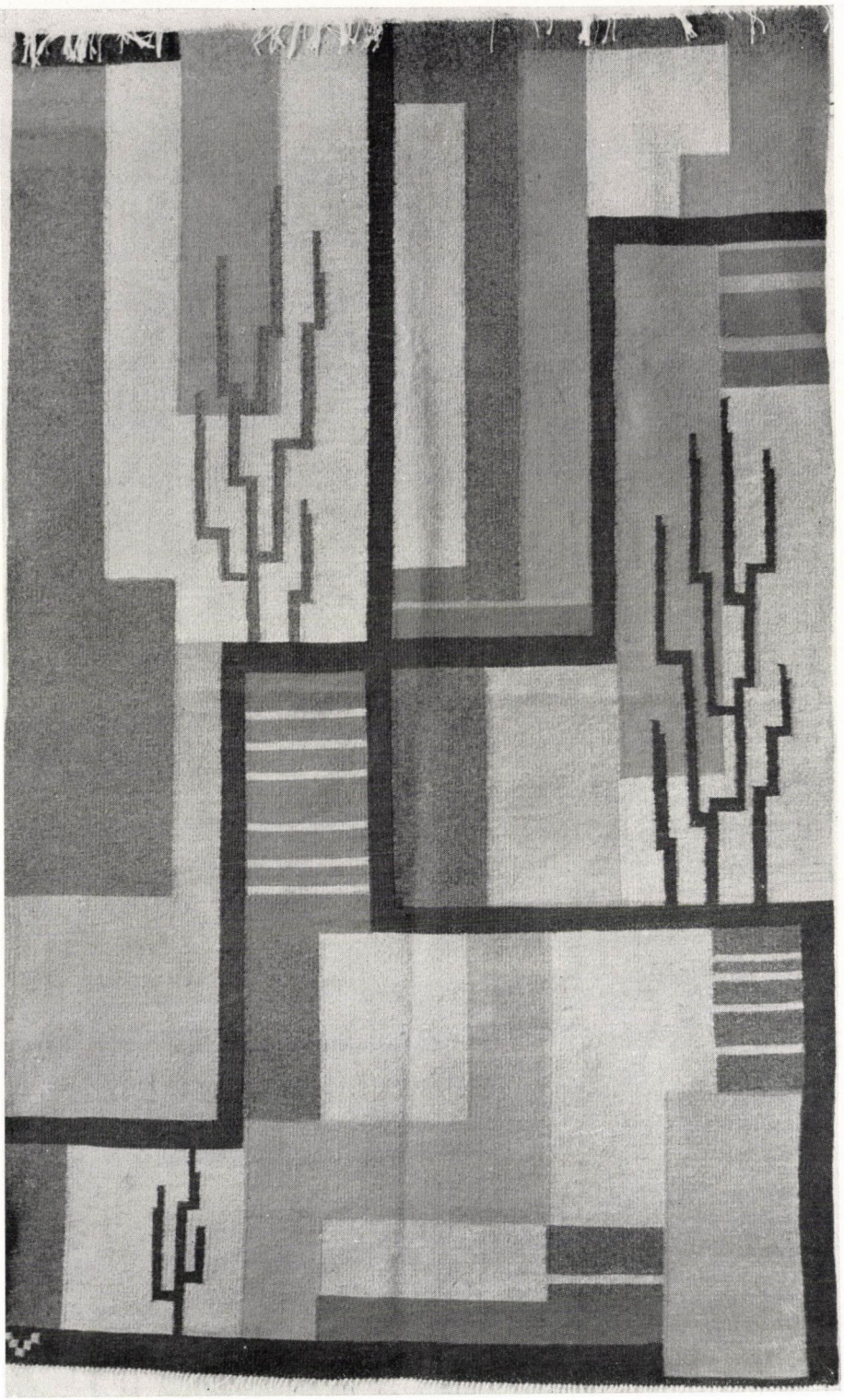

Az Orsz. Magyar Iparművészeti Társulat nyári kiállításairól. Vértes Árpád kilimszőnyege. —
Aus den Sommer-Ausstellungen der Ungarischen Landesgesellschaft für Kunstgewerbe. Kilimteppich des Árpád Vértes. — From the Summer-Exhibitions of the Hungarian Society for Applied Art. Kilim-rug by Árpád Vértes.

hatást, mely a modern német építészek ajándéka, már ők is magukévá teszik. De mentek attól, hogy mint azt a szigorú puritánságú Djo Bourgeois szokta csinálni, holmi cementpadokat s üveglapú asztalokat rakjanak az ebédlőjükbe.

Igazi francia iparművész mindig ad valami külön charme-ot az ő szobájának. Az egyik évben felfedezik, hogy a fa szövete a maga szűzies, gyalult, festetlen színével szép. Saddier nyomban alkalmazza ebédlőbútorain e felfedezést. Azután a gyarmatok szele csap Párizsba. Divatba jönnek a raffiából fonott holmik, a bungalow-k ősi, hánesből készült ülőbútorai és Francis Carco dolgozószobája részére ilyeneket konstruál Jean Fraysse. De ugyane keleti érdeklődés közel hozza Japánt is. És ekkor René Gabriel egy hall pihenősarkában egyszerű pár aluminiumszékkel s kevés falfestéssel valóságos Puccini-hangulatot teremt. A francia tehetség néha csak egy halk parfőmillatban vagy egy kiesiny gongütésben szólal meg. De azért hulláma végigrezeg az egész éteren.

Természetes: ezek a legbecsesebb exotikumok a termek hosszú soraiban. A tömeg azonban színes és — zűrzavaros. Szolgálója a közönségnek, mely végre is a festői budoárban, a ragyogó paliszander-hálóban s a grandiózus ebédlőben látja a polgári élet magasságait.

A hivatalos iparművészet e luxuriőz termeit a kényesebb francia művészek azzal vádolják, hogy túlontúl a nagyáruházak szolgálatába szegődik. Ez talán igaz is. Minden nagyobb magasinnek megvan az ő hivatalos tervező művésze, aki 6—8 segédjével s egy sereg vidéki asztalosműhellyel ellátja a gazdag bútorvásárlók szükségleteit. A pittoreszk úriszobák, a merészen görbelábú fotelek, a Lenci-babákkal kirakott kutyuskás leányszobák ezekből az iparművészeti vállalatokból indulnak hódító útra. Ezek azonban — ha többségben vannak is — bizonyos tisztelettel engedik előre az úttörőket.

A nagyáruházak édeskés hangulatából két-három évvel ezelőtt kikívánkozott egy exkluzívabb csoport. Új társaság keletkezett: Union des Artistes Modernes. Új célkitűzés: a modern forma a ház, a lakás, a bolt, a kert életében. Új világszemlélet: nemzetközi tehetségek összefogása. A tagok között éppúgy megtalálni a holland Dudockot, mint a német Gropiust, az orosz Leistikowot vagy a magyar Moholy-Nagyot.

A mag azonban francia. Egy nevet emelek ki az egészből, hogy világossá tegyem, milyen francia. Ez a név az elnöké: Robert Mallet-Stevensé. Az a kis utca, mely néhány év óta az ő nevét viseli Párizs egyik villanegyedében: 6—8 lapos házával legjobban mutatja értékes mivoltát. Tiszta, nemes egyöntetűség. Alárendelése az egyéniségnek, meghódolás a levegő, a fény, az otthon kényelme előtt. Klasszikus ő már a mai térképzés s a mai formaalkotás mesterei között is. Ha csak egy villaház vagy egy divatszalón berendezésével jelentkezik is, megkap ez a konstruktív egyszerűség. Itt van az örökifjú Le Corbusier is, ebben a csoportban. Tele van a masinizmus szellemével, programmokkal, lendítő — sőt röpítő — energiákkal. És szertelenségekkel.

Ami ebből a mai életformából megvalósítható az anyagokban, azt a társaság művészei igyekszenek formába önteni. Ha az csak egy fürdőszobaberendezés, egy új zongoralámpa vagy egy új grammofón- s rádióházikó is, — a lassú kiérlelés eredményét itt szívesen látják. Csak rajta legyen e technikai korszaknak verete. Az egész társaság lelke, sugallója egy régi ékszerész-nemzedék sarja, Raymond Templier. Férfias, csaknem robusztus abban az ékszerformálásban, aminek kacérnak és nőiesnek kellett lennie évszázadokhosszat Párizsban. Csak a geometria nemes egyszerűségével tud gondolkozni.

Nehéz volna elsorolni, hogy e társaság művészei mennyiféleképpen igyekszenek az architektónikus gondolatot átvinni az iparművészetbe. Az öngyujtótól a festett üvegablakig, a bolteégértől a hintaágyig minden «korszerű». Mindent a funkció tökéletessége s az anyag szimplifikálása emel a megszokott dolgok fölé.

De ha csodálatunk adóját nem róhatjuk is le minden kiállító előtt, az élményeket illik megörökíteni. Ezek egyike Csáky Józsefnek, a világhírű magyar szobrásznak köszönhető, akinek két szobra illeszkedik itt az együttes hangulatba. Két szobor, melyek felépítésében a struktív gondolat minden archaikus erejével megszólal. Az összefoglalás nemes példái ezek. Zavaró mellékzöngék nélkül, a formák egyensúlyának s lezárásának nyugalmából adódik a plasztika, mely igazán az architektúra után kiált. Életeleme ennek a szobrászatnak, hogy síkok vegyék körül s architektúra blokkjába helyezzék. A másik, ugyancsak ez idők sugallatából született kiállítási darab, egy — íróasztal volt. Louis Sognot készítette s olyan egyszerű az egész, mintha símára gyalult deszkákból csak úgy összeácsolták volna. Sem festés, sem díszítmény rajta. Csak fémből való szék előtte és néhány íróasztali kellék a lapján. Ez az íróasztal, azt hiszem, legtökéletesebb megtestesülése volt mindannak, amit szerénységben, célszerűségben, kifejezőformában egy íróasztaltól várni lehet. S úgy végiggondolt rajta mindenfélét a tervezője, a lámpától a tintatartóig, úgy összesimult minden a tiszta logika kapesolatánál fogva, hogy iskolás példa lehetne ez az íróasztal a modern bútor oktatására szolgáló könyvekben.

A francia művészet ma is és egyre friss impulzusokat ad a világ gondolkozói számára. Néha egy halhatatlan könyvvel, egy szoborral... Néha «csak» egy íróasztallal.

NÁDAI PÁL

NÉHÁNY SZÓ A BERLINI ÉPÍTÉSZETI KIÁLLÍTÁSRÓL

BERLINER BAUAUSSTELLUNG. Das Programm der Ausstellung : die Wohnungsnot abschaffen. Sie bringt Wissenschaft der Wohnung. Mies van der Rohe organisierte die Sektion der Wohnung unserer Zeit — die eigentlich die Wohnung der Zukunft ist. Familienhäuser mit Garten, dann städtische Wohnungen für verschiedene Lebenskategorien. Ein utopistisches Kollektivhaus nach Plänen von Gropius. Mädcheninternat, Polizeiwachraum, Schlafzimmer, Kerker — lauter Kunstgewerbe. Die Wände des Musikzimmers des Kandinsky sind mit feinfarbigen Fayenceplatten belegt. Zweck ist überall das Erreichen des Typus. Der Stoff ist meistens auch neu. Es ist zu wenig die Farbe und Wärme. Moholy-Nagy und Breuer sind Ungarn und sehr bedeutende Künstler dieser Ausstellung.

ARCHITECTURAL EXHIBITION, BERLIN. The programm of the exhibition is to lessen the need in lodgings. It brings forth the science of homelife. Mies van der Rohe has organized the section of the «Wohnung unserer Zeit», which is in fact the lodging of the future. Family houses with gardens. Flats for different «life categories». An utopistic «collective house» after the design of Gropius. Boarding school for girls, police station, bed room, prison cell, — mostly applied art. The walls of music room by Kandinsky are covered with fayence tiles exquisitly coloured in abstract forms. Everywhere the aim is to create a type. The material is new. Colour and warmness is missing. Moholy-Nagy and Breuer are Hungarians and quite significants artists of this exhibition.

A berlini német építészeti kiállítás szociális programmal indult. A lakásnyomorúságon akar segíteni, az embereket akarja megtanítani arra, hogyan lakjanak helyesen, az építészeket, hogyan építsenek helyesen. Lakástudományt csinál.

Ezek az irányelvek képezik a kiállítás II. csoportjának «Die Wohnung unserer Zeit» — korunk lakása — tengelyét is. A csoport szervezője, Mies van der Rohe, a következő mondatokkal vezeti be művét: a cím helytelen, nem azt mutatjuk be, hogy hogyan lakunk, hanem hogyan lakjunk a jövőben. A gazdasági helyzet az irányadó faktor, az emberek kényelmi és higiéniai szükségleteinek kielégítésére törekszünk.

Ez a rész nemcsak sorrendjében, de jelentőségében is a kiállítás második helyén áll. Elrendezése a következő: egy hatalmas csarnok földszintjén családi házakat és lakóház-töredékeket építettek fel, körítve őket némi pázsittal és fácskákkal. A körülfutó galérián a belsőberendezés nyersanyagait állították ki. Furnírok, színes opaküvegek, márványcsodák, újrendszerű függönytartók, bútorvasalások vannak itt. Bútortextilek, melyek az anyagszerénységnek és a szövéstechnikának bravúrjai; mustra elvből nincs rajtuk.

Lent bemutatják a legkülönbözőbb városi családok részére a legkülönbözőbb alaprajzú lakásokat más és másfajta épületek részeiként. Lakókategóriákat állapítanak meg, pl. délifekvésű kislakás aprógyerekes család részére. Két emeletre terjedő lakás, mely egy toronylakóház komponense. Boardinghaus nyolc lakásában nyolc lakótípust hoztak a legényember, az önálló nő, a gyermektelen házaspár, a szellemi munkás stb. lakosztályait. Felsorakoznak még bérlakások és villalakások, egy sportember, valamelyik bokszbajnok luxusháza, hol a tréningcsarnoktól eltolható fehér bőrfalak választják el a háló-, ebédlő-, főző- és fogadófülkéket.

Külön kis csoport magában egy utopisztikus toronylakóház közös sport- és társalgószobái, Gropius tervei után. A téma és megoldása csak variációja a tavalyi párizsi Salon d'automne-ban szerepelt anyagnak. Habár ismétlés, mégsem győz meg. Társalgószoba, bárral, könyvtárral és rádióval. Olvasószoba híradófalakkal, mellette táneterrasz, alacsony nádbútorokkal, hatalmas pirosesíkos ponyva árnyékában. Végül torna- és bokszterem öltözőkkel. A hozzávaló emberek pedig szintén meglesznek majd, úgy 40—50 év mulva.

Speciális, de mégis mindennapi szükségletekkel foglalkozik továbbiakban a kiállítás, mint: egy leányinternátus szobái. Diákszoba, tanulóterem egy zeneiskolában stb. Rendőrőrszoba bejelentőszobája és hálóterme, egy börtönecella, ezek barátságosak és kívánatosak, olyannyira, hogy sürgősen újakra lesz szükség.

A kiállítás egyetlen artisztikus feladatát Kandinszky oldotta meg. Ez zeneszoba, falain zománclap-borításban türkizzöld alapon fekete, sárga, barna színekben absztrakt minta. Benne egyetlen bútor a fekete zongora.

A kiállítás megadott célja nem stílusformálás, hanem típusformálás, végül mégis stílust formál. Formái a stuttgarti és breslaui Werkbund-kiállítások gyermekei. A stuttgarti kiállításon felbukkanó acéleső száraz orgiáját üli most. Új formalizmus a régi helyén.

Acél, üveg, gummi dominálnak mint anyagok. Hozzájuk végtelenül puritán textilhuzatok jönnek, melyek sorát mattra viaszkolt faanyagok, néha szürke-drappos színre lakkozottan zárják be. Fából már csak a szekrények, könyvespolcok vannak, azok sem mindenütt. Néhány asztal linoleumlappal, 2—3 Thonet-szék van még fából. Úgy látszik az emberek végleg megelégelték faprimadonna őfenségét, de miért mondanak le a színhatásokról, jobban mondva színes hatásokról? A kiállított lakások között színeket csak háromban találunk. Ez a három életvidám és ezzel együtt a legjobb is.

A baj ott van, hogy nem gazdasági, hanem elvi-művészi programm hozta létre az interiőrök száraz megjelenését. Pedig az egyes anyagok luxusvolta ellentétben van saját gazdasági célkitűzéseiknek. Mies van der Rohenál elsősorban, alaprajza művészkedés a déltengeri klímához, berendezésének pedig igen fontos tényezői: jegesmedve-takarók, ily fajta szőnyegek, lapos fémszékei gummihevederekkel és pihepárnákkal à 400–500 M.

A kiállítás így nem elégít ki, mi több életkedvet szeretnénk. Nem elégít ki, hogy lakásunk van, otthont is akarunk. Színeket szeretnénk, egy kis jókedvet olyankorra is, mikor nem süt a nap. Mert hosszú őszi esős napok is vannak, meg téli ólomszürke ég. Nem mindenki lakhat zöld vidéken még akkor sem, ha kék a mennybolt, — több lelket kérünk.

A mi saját szempontunkból megemlítésre méltó, hogy a magyarok igen jelentékeny szerepet játszottak. Moholy-Nagy és Breuer Marcell a kiállítás anyagának egyik legértékesebb részét adták. Amit pedig kiállítás-technikai szempontból produkáltak, az egészen váratlanul új és érdekes.

KOVÁCS ZSUZSÁNNA

• KRÓNIKA •

VARGA NÁNDOR LAJOS kinevezésével végre megoldódott az a kérdés, mely az Olgyai Viktor két év előtt bekövetkezett tragikus halálával kapcsolatban felvetődött. Az ő halálával megüresedett a Képzőművészeti Főiskola grafikai tanszéke, melyre most Varga Nándor kitünő grafikusművészt nevezte ki a kultuszminiszter. (*)

KOMJÁTI GYULÁT, a kitünő magyar grafikust angliai sikerei nyomán tagjává választotta a Royal Society of Painters, Etchers and Engravers.

VÉGH GYULA, az Iparművészeti Múzeum főigazgatója egyévi szabadságra ment. Helyettesítésével a kultuszminisztérium dr. Petrovics Eleket, a Szépművészeti Múzeum főigazgatóját bízta meg. Az adminisztratív igazgatást továbbra is Csányi Károly igazgató végzi.

ÁGOTAI LAJOS kormányfőtanácsos, a Fővárosi Iparrajziskola igazgatója nyugdíjba vonult. Az ő nevéhez fűződik ennek a tekintélyes intézetnek nagy fellendülése.

MEDGYASZAY ISTVÁNT, a kitünő építészt Bombay város meghívta nagyszabású építkezéseinek tervei elkészítésére és az építkezés vezetésére. A parszi-magyar rokonság megpecsételésén túl örvendetes sikere ez a kiváló építőművésznek is. (*)

A MARGITSZIGETI ÁRPÁD-KORI TEMPLOMOT dr. Lux Kálmán műépítész, műegyetemi magántanár tervei szerint restaurálták. A Közmunkák Tanácsa igen értékes műemlékkel ajándékozta meg a Margitszigetet és az idegenforgalmat. (*)

DEBRECEN VÁROS a Nagyerdőn túl új temetőt létesített. A ravatalozó épületet szobrokkal és festményekkel díszítik. A pályázaton ifj. Kovács János, Haranghy Jenő, Holló László, Némethy László, Nagy Sándor és Koller Klára nyertek megbízást a festmények, szobrok és üvegfestmények elkészítésére. (*)

AZ IPARMŰVÉSZETI MAGÁNTANFOLYAMOK száma ismét szaporodott eggyel. A Dolgozó Nők Klubja nyitotta meg és Simon Blanka iparművésznőt bízta meg a vezetéssel. (*)

SZEGED VÁROS RENDEZÉSÉRE — úgy hírlik — közelebbről országos tervpályázatot fognak kiírni.

A VIRÁGOK JELLEMVONÁSA. Ha kiveszed a növényt az ő természetes környezetéből, bárhova helyezed, lakásról kell gondoskodnod. Hozzá méltó, jellemének megfelelő lakásról. Ebből az elvből indul ki a modern virágkultusz. S ez vezette az osztrák Gartenbaugesellschaftot, mikor nemrég két ismert iparművész-tanárral rendeztette meg a kiállítását. Matuschek és Prutscher professzorok ezt a kitünő elvet a kísérletek egész ragyogó során mutatták be. Akármi volt is az új «lakása» a virágnak, — cserép, kirakat, szoba vagy télikert — az a virág egyéniségéhez képest igazodott színben, formában. S akárminő anyagot alkalmaztak is: üveget, fát vagy kerámiát, a virágok plasztikai szépsége, nemes körvonala mindig diadalmaskodott a matéria fölött. Nagyon szépek voltak ezek a virágok, mint szólisták, mint színes kórusok résztvevői, mint óriási színfoltok vagy hullámzó felületek hordozói. A művirágoknak is ugyanannyi ízléssel teremtették meg a kereteit s a képzeletnek, az illúzióknak még szabadabb csapongását biztosították ebben a «mesterséges paradicsomkert»-ben.

HIREK MINDENFELŐL. Hoffmann József tanárt, a híres bécsi iparművészt 60 éves születésnapja alkalmából a berlini technikai főiskola tiszteletbeli doktorává avatta. — Amsterdam városa, hogy a nagy munkanélküliségen segítsen, egyszerre 10.000 községi lakás renoválását határozta el. Ezzel 1200 festő és kárpitos jut munkához. — Angliában az újabb bútorgyártás főleg apróbútorok forgalombahozatalával foglalkozik. Nagyon kedvelt például egy «kerti heverő», mely párnázva van és kerekeken ide-odatolható. A gumival behúzott kerekek 30 cm átmérőjűek. — Londonban nagy feltűnést keltettek a walesi herceg egymásután megjelent cikkei, melyekben az angol nagyipar hanyatlásának okaira mutatott rá. Egyebek között a művészek bevonását is sürgősnek tartja az ipari termelésbe. — Belgrádban német művészeti s építészeti kiállítás volt, melyet három hét alatt több mint 5000 személy látogatott. Ekkora sikere még sohasem volt kiállításnak a szerbek fővárosában. — Párizsban a Guiot-Galerieben nemrég igen érdekes metszet- és rajzkiállítás volt, amely a különböző korok művészeinek munkáit abból a szempontból mutatta be, hogy miképpen hatott rájuk a színház és a színpad. Érdekes, hogy Daumier, Gavarni, Manet, Forain, Toulouse-Lautrec s mások munkái mellett a magyar Vértes lapjait is bemutatták. — Páduában a Szent Antal 700 éves jubileuma alkalmából rendezett ünnepségek kapcsán nemzetközi egyházművészeti kiállítás is nyílt meg. Ezen a modern egyházi építészet mellett a díszítő s liturgikus művészetek minden ága is képviselve volt. — Stuttgartban most ünnepelte Pazaurek Gusztáv az ottani iparművészeti múzeum kiváló igazgatója 25 éves szolgálati jubileumát, mely 65-ik születésnapjával esett egybe. A fáradhatatlan múzeumigazgató ünneplésével kapcsolatban bemutatták annak tevékenységét egy kiállítás keretében, mely irodalmi munkáit is felölelte. Versaillesban nemsokára kultúrtörténeti kiállítás fog megnyílni. A XVI. és XVII. század ifjúságának örömeit fogják bemutatni: játékokon, metszeteken, könyveken s portrékon. Bécsben igen érdekes kiállítás lesz 1932 nyarán. Az austerlitzi csatának összes emlékeit fogják bemutatni, mindazokat, melyek Ausztriában s Morvaországban még föllelhetők Napoleon híres csatájára vonatkozólag. Berlinben építészeti és városépítési kongresszus lesz ez év június havában, melyre minden országból várnak résztvevőket. Londonban a British Museumnak 1909 óta vezetője, Sir Frédéric Knyon ez év január elsején nyugalomba vonult. Lipcsében az új Grassi-múzeum, mely elrendezésével egyike a világ legmodernebb iparművészeti múzeumainak, megnyitotta új kínai osztályát, amivel egy igen nagyfontosságú keletázsiai gyűjteménnyel gazdagodott Európa. Czarszkoje-Szelóban az orosz szovjetek vezetősége a múzeumok s paloták kincseiből összeszedett anyagból kiállítást rendezett ezen a címen: «Az egyház és az ellenforradalom.» Genfben augusztus végén nagyarányú iparművészeti kiállítást rendeztek, mely a svájci Werkbund munkájának hatalmas bemutatójává fog válni. Párizsban nemrég a francia kislakásépítésnek 231 egyesülete a minimális lakás problémáinak megbeszélésére kongresszust tartott. Ezen az ülésen nagy feltűnést keltett Le Corbusier beszéde, aki a világvárosok fejlődését egészséges módon csak a nagy és magas bérházakban látja. Madridban már annyi a neolitikus korból való lelet, hogy erre a célra egy külön múzeumot készülnek berendezni. Berlinben tartotta meg a német Werkbund június 26-án idei nagygyűlését, de kizárólag társulati ügyekkel foglalkoztak benne. Brüsszelben a néger művészet multját és jelenét mutatták be egy kiállítás keretében. A régi Egyiptom négeremlékeitől a Kongo-négerek mai szobrászati alkotásaiig mindent felölelt a kiállítás. Londonban új nagy egyesület van alakulóban, amely az összes nagyiparok tervezőművészeit magában foglalná. Párizsban május 20-án nyílt meg a Petit Palaisban a nemzetközi könyvművészeti kiállítás. Húsz nemzet vett részt a kiállításon, köztük a magyarok is. Érdekes újítása volt a kiállításnak, hogy a könyveket nemcsak nézni lehet, de forgatni is.

DOHÁNYOS ÖN? Ha igen, akkor ne mulassza el az osztrák határ átlépésekor: vegyen néhány csomag cigarettát. De ha nem dohányos, akkor is vegye meg. Megéri azt a pár garast — maga a csomagolás. Igen, igen. Ha volt értelme valamikor gyüjteni a sok egyformán piros és aranyos papírgyűrűt, ami a szivarokat ékesítette, mennyivel több értelme van csinos, kedves, tarka és változatos dobozokat rakni egymás fölé — cigarettacsomagolást. Legutóbb a bécsi Messén lehetett őket együttlátni egy külön erre a célra készült üveges pavillonban. Ott virítottak remek nikkelezett pultokban a sárga, kék, rózsaszín, arany- és fekete dobozkák, ott volt rajtuk a remek betűk mellett az osztrák állami sas és Dorrek úr, a dohánygyárak főigazgatója örülhetett ennek a sok ízléses csomagnak. Mert minden cigarettafajtához egy külön csomagolás készült, grafikus művész tervezte valamennyit. Az osztrák dohányjövedék ugyanis éppoly helyesen értelmezi a jó reklám s a jó csomagolás feltételeit, mint akármelyik magánvállalat, mely cukorkát vagy parfőmöt gyárt. Az ilyen állami üzemek azok, melyeket iskolapélda gyanánt szoktak emlegetni nemcsak az iparművészek, de a — pénzügyminiszterek is.

A FŐVÁROS GRAFIKAI GYŰJTEMÉNYE most kiegészítve a régi Pest és Buda, majd a fiatal Budapest látképeit, részleteit mutatja be igen változatos anyagban. A gyűjteményt előreláthatólag a Károlyi-palota néhány termében fogják elhelyezni. (*)

LAKBERENDEZÉSI TANÁCSADÓNŐK. Amerikában és Angliában előkelő dámák csapnak fel lakberendezési tanácsadónőknek. Nem terveznek, nem kontárkodnak az iparművész dolgába, hanem csak tanácsot adnak, általános elveket állapítanak meg. Az újgazdagok lakásába ők lopják be az előkelőséget, a reprezentációs méltóságot, a fényűzésnek ők adnak finomságot. Lady Asquith is ilyesmivel foglalkozik. (*)

Szemelvények
az Orsz. Magyar Iparművészeti Társulat nyári kiállításairól. — Auswahl der Sommer-Ausstellungen der Ungarischen Landesgesellschaft für Kunstgewerbe. — Objects at the Summer-Exhibitions of the Hungarian Society for Applied Art.

NÉGY ÚJ IPARI SZAKISKOLÁT állít fel a főváros. Az új iparrajz- és mesterképző iskolák a mai követelményeknek megfelelő szervezettel és tanmenettel már az idén megkezdik működésüket. A mesterképző tanfolyamok bizonyítványai teljesen egyenértékűek lesznek a hasonló állami iskolák bizonyítványaival. (*)

A HALÁSZBÁSTYA KŐMÚZEUMA közelebbről fog megnyílni. A Fővárosi Múzeum igazgatóságának az a szerencsés ötlete támadt, hogy a régi Pest és Buda műemlékeinek maradványait a Halászbástya árkádjai alatt állítja ki. Ide kerülnének a korai reneszanszig azok a faragott, mintázott díszes kövek, melyek a románkor, gótika és Mátyás király építkezéseiből fennmaradtak. A későbbi korok műemlékmaradványai továbbra is a Fővárosi Múzeumban kapnak szállást. (*)

A KÜLFÖLDI ÖSZTÖNDIJAK művészeti helyeire Szentgáli Poór Erzsébet (Béesbe), Kákai Szabó György (Berlinbe), Mihalik Sándor, az Iparművészeti Múzeum I. o. segédőre (Berlinbe), Vilt Tibor, Kalas Imre, Papp Imre, vitéz Szabados Béla, Boldogfai Farkas Sándor, Ispáki József, Mészáros László, Sárkány Loránt, Szerencsi Zoltán, Molnár Géza, Szabó Vladimir, Jeges Ernő, Molnár Mária (Rómába), Gallé Tibor (Londonba) kaptak meghívást. (*)

LÁVAUTAK. Nem szorosan vett iparművészet ugyan, de az új tárgyilagosság korában mégis jelentékeny — és pedig iparművészeti szempontból is jelentékeny — eredmény az, amiről az angol napilapok beszámolnak. Mr. Komlós, egy budapesti kerámiai gyár igazgatójának találmányáról van szó. A kőzetek mesterségesen visszalávasított anyagából olyan útburkolatot készít, mely síma, egységes felületet ad, nem csúszós, javításra alig szorul, hosszan tart, minden más útburkolatnál olcsóbb és gyorsabban elkészíthető. A találmány kihasználására szindikátus alakult, melynek igazgatója Mr. Komlós. (*)

A VATIKÁNI PÉNZ. Az új Vatikánállam pénze nemrég került forgalomba. Az 5 centesimot érő nikkelpénztől a 100 lírás aranypénzig mindenféle érmet vertek s valamennyinek a modelljét Mistruzzi Aurelio készítette. Az új pénzeken a renaissance-ig visszanyúló éremtradíciók nyilatkoznak meg. Pápák, Madonna-figurák, néhány megkapóan egyszerű Krisztus-allegória díszítik az egyes pénzek hátlapját. Van olyan pénznem is, melynek olajága a Vatikán és Laterán közt való kibékülésre céloz. Általában a pénzeken érvényesülő keresztény s humanista művészet finom stílust ad azoknak. Talán ez is oka annak, hogy az egész keresztény világban sok gyüjtője van a vatikáni pénznemeknek.

KÉT ÚJ SZINHÁZ. A világszerte uralkodó színházi válság dacára, még mindig épülnek új színházak, fütyülve azokra a jóslatokra, amelyek a színpad halálára vonatkoznak. Alig egy éve nyílt meg Párizsban a Théâtre Pigall. A puszta stílus egyszerűségével készült színháznak tervezője Siclis Charles jónevű francia építész. Már a külseje is a célszerűség jegyében született, mert mint a tervező mondja, a homlokzatnak nem feladata az, hogy hatást keltsen, hanem alapjában csak egy eleven, nagy hirdetés az. Amint halad befelé a látogató, úgy viszi előbbre a tervező művész az érdeklődést a színház igazi lényege, a színjátszás felé. A világítás csodáival, a gigászi méretű falformákkal, az alumínium csillogásával, az óriási üvegmennyezet színes rétegeivel csupa «pszichológiai» hatásteny ezőket kényszerít rá a nézőkre. Az 1100 személy befogadására készült nézőtér annak az alapelvnek hódol, hogy a nézőtér tulajdonkép csak folytatása a színpadnak s a függöny csak szükséges választófal közönség és színjátszók közt. Az angolok fővárosában viszont csak pár hete nyitották meg a New Victoria Theatre-t (Trent és Warmsley Lewis közös alkotását). Ennek a színháznak legfeltűnőbb a külseje. Egyik része erősen függélyes, másik határozottan vízszintes tagolást mutat. A falak belül üvegfestéssel vannak díszítve s a lemodernebb irányú dekoratív felfogásnak hódolnak.

KÉZISZŐTTESEK. Aki a német iparművészeti folyóiratokat figyelemmel kíséri, vagy aki a bajor s délnémet városok utcáit járja, egyre gyakrabban ötlenek szemébe a kézi szövőgépen készült gyönyörű, tarka szövetek. Ha azután ezeknek eredete iránt érdeklődik, csaknem mindenfelé ugyanazt hallja. Nem háziipar ez kérem, hanem iparművészeti szövőtelep munkája. Egy órányira a nagyvárostól van egy ódon kastély, egy kedves majorság vagy más efféle s ott pár év előtt egy festő meg a felesége elkezdtek ilyen érdekes szöveteket készíteni. Ma már ötven-száz, sőt több szövőnővel dolgoznak. S csupa iparművészeti iskolát végzett lány az a sok Gerta, Marta vagy Suzi, akik ott a szövőszékek mellett sürögnek. A vezető szinte belediktálja a gépbe gondolatait, a többi a lányok dolga. Többnyire gyapotot használnak anyagul, mert az kevésbbé molyosodik. A festék, mellyel színezve van a nyersanyag, mindig indanthren. A csíkos bútorhuzatok, a geometriai mustrás takarók mindig élénkszínűek, frissek s divatosak. Mostanában szeretnek egy bársonyos zseniliaszövetet szőni, továbbá egy ezüstösfényű szőttes is kedvelt, amelynek pasztellszínei közé cellofánfonalakat szőnek. Alig győzik csinálni ezekből a végeket. Vajjon ki fogja nálunk ezt a jó gondolatot megvalósítani ?

SZÖKŐKUTAK. Régebben a jó polgári ebédlőberendezéshez hozzátartozott a kút is, mely kőből vagy bronzból készült s kellemes csobogásával fokozta az étkezőhelyiség hangulatát. Újabban a német és francia berendezőművészet erősen felkarolja a szobai szökőkutakat, mégpedig hol kőből, bronzból, hol kerámiából, vagy üvegből készítve. Ma már persze inkább a főrangú lakásberendezések járuléka a költséges szökőkút. Odakerül a hallba, vagy télikertbe, néha a fogadószobába, esetleg az ebédlőbe. Mint egykor, az empire és a biedermeier időkben az alabástrom-szökőkutakra, így ma is szívesen raknak rá a modern kutakra növényi- s

halastálakat, amiket állandóan öntöz a víz. Ma azonban sokkal üdítőbb látványnak tekintik a vízeséssel, mint szökővízzel dolgozó kutakat. A sok figurális, vagy groteszk díszítvényt ma egyszerű formák pótolják, a szépség inkább az anyag finomságában, a formák elegáns kezelésében, vagy az égetett agyag szép színében rejlik. A szökőkutak hatását a szobában erősen fokozzák a mesterséges világítás lehetőségei. A színekben ömlő vízsugár ez az egyszerű világítástechnikai fogás, hatását még ma sem téveszti el.

EMPRESS OF BRITAIN. A francia Ile de France és a német Bremen után most egy angol luxusgőzös jár az óceáni vizeken, hirdetve az iparművészet tervezőinek s mestereinek képességeit. Az angol gőzös nem kevésbbé díszes, mint két előbb említett társa. Lépcsőházainak, szalónjainak, éttermeinek falait a leghíresebb angol festőművészek: Brangwyn, Dulac, Greiffenhagen nagy tablói ékesítik. A helyiségek berendezését a legjobb műipari cégek: Berry, Martinet Co., Waring et Gillow végezték. A manikűrszalóntól a nagy táneteremig minden ragyog a nemes anyagoktól. De a mi ízlésünk szerint kissé túlterhelt a pompa. A szalónok közt sok az exotikus, a kínai, a gyarmati, a spanyol stílű szoba s berendezés. Viszont a «fülkék» — melyek igen tágas lakószobák méreteivel bírnak — sokszor a szecessziós idők emlékeit hordják a bútorok vonalain. Elragadó azonban itt is a technikai s higiénikus kényelem, mely a hajó minden utasa számára valóságos strand- és sportéletet biztosít.

A BERLINI HŐSEMLÉK. Egyszerű, de nagyvonalú. Tessenow, a híres építész most készült el vele. Méltó a helyhez, melybe állították: a Schinkel 1816-ból való oszlopos, klasszicizáló őrségpalotájához. Méltó az építészhez, aki megvalósította: a végtelenül finom s nyugodt öreg mesterhez, Tessenowhoz. S méltó a rendeltetéséhez. Mert az egyszerű gránithasábra helyezett nagy bronzkoszorú ott áll egy széles csarnokban s a hatalmas gránitkő-emlék csupaszon, némán hirdeti a német katonák emlékezetét. Körülötte nagy, csupasz falak, felette egy négyméteres köralakú nyílás a mennyezeten. Napfény, holdsugár, eső, hó, szél, minden bejárhat rajta, de a gránitemlék szilárdan áll magányos csöndjével s ez így méltó jelképe a német katona egyéniségének a világháborúban...

ÜVEGEK. A Studio angol folyóirat hosszú képsorozatban mutatja be a legszebb üvegeket, melyek napjainkban készülnek. A legegyszerűbb étkezési poharaktól a díszes festett ablakokig mindenféle iparművészeti üvegeket felsorakoztat. Látni, hogy az üvegkészítésnek ma is megvan minden régi ágazata s körülbelül ugyanott, ahol hajdan. A bajor és cseh vésett üvegek mellett a franciák öntött és préselt üvegei, a svédek remek köszörült díszedényei, az angolok színes poharai, az olaszok fújt üvegei, a jénaiak tűzálló edényei s a bécsiek fantázia-üvegei vonulnak fel előttünk. Az edények formái tekintetében talán a csehek a legérdekesebbek, anyag szempontjából a franciák, de a díszítmény gazdagságában a svédek versenyre kelnek az osztrákok régi, híres cégével, Lobmeyerrel. Míg a franciák inkább luxuscélú üvegeket csinálnak, az angolok az asztali s fürdőszobai felszerelés tekintetében nyujtanak érdekes példákat. A franciák az üveganyag színezésével, jégkristály-utánzataival érnek el ma is nagy hatást. Egy magyar példát is mutat be a Studio: a Széchenyi-fürdő luxfer-kristállyal készült ablakát, melynek egyszerű s nemes fényhatása éppen a fotofelvételen kitünően érvényesül.

BIRODALMI PORCELLÁNHÉT. A német kereskedelem életrevalóságát bizonyítja, hogy a könyvhét mintájára egyre több kereskedelmi ágazat rendez ott propagandaheteket. Ilyen volt a mult évben már negyedízben rendezett porcellánhét is, mely november utolsó hetére esett. Ezalatt nemcsak új és feltűnő kirakatokkal igyekeztek magukra vonni a figyelmet, hanem nagyobb városokban külön kiállítások is voltak. A hirdetések minden fajtájával árasztották el a közönséget s újság, hirdetőoszlop, kirakatok, színházak lépten-nyomon megmutatták, milyen szép és olcsó árut termelnek a német porcellángyárak. A leghatásosabbnak ezúttal is a külön erre a célra készített vevőtoborzófilm bizonyult, melyet mindenfelé bemutattak a mozikban. Mint minden jósikerű propagandának, ennek a mozgalomnak is szüksége volt egy jelszóra. Ezúttal a «porcellán és a közegészség» volt a mottó s erről jelentek meg ismertető kis füzetek sok millió példányban. A legjobb ötlet azonban alkalmasint mégis az volt, hogy minden nagyobb porcellánkereskedés kis festett csészét osztott ki vevőinek ízléses és maradandó reklám gyanánt. Az átlag 20 fillérbe kerülő reklámesésze, melyet azonban pénzért adni tilos volt, kitűnő gondolatnak bizonyult.

A GRAFIKUS, MINT BÚTORTERVEZŐ. Azt, hogy a képzőművészek olykor iparművészeti munkák tervezésével is foglalkoznak, gyakran lehet tapasztalni napjainkban is. De ritkaság, hogy olyan nagy multtal s művészi hírnévvel bíró grafikus, mint Brangwyn, elfogadja egy berendezőcég ajánlatát s bútorokat tervezzen, melyeket egyszerűen elárusítanak. Egy londoni nagy cégnek sikerült ezzel az újítással feltűnést kelteni. Brangwyn ebédlőberendezést, karosszékeket, hálószobát, üvegtárlókat, sőt mi több: cserépedény-készletet is tervezett az angol cégnek. A kiállításra került berendezési tárgyaknak nagy látogatóközönségük volt. Az angol képesújságok természetesen sietve közölték a népszerű grafikus első ilynemű szárnypróbálgatásait. Mi azonban sokkal inkább tisztelői vagyunk Brangwyn hatalmas grafikai művészetének, semhogy véleményt nyilvánítanánk iparművészeti szárnypróbálgatásairól.

SIRLAPOK ÜVEGBŐL. A német sírkőgyárosok bizonyára nem nagy örömmel látják, hogy a temetőikben egyre több olyan síremlék jelenik meg, amely nem kőből készül. A háború után erősen elterjedt az a régi, még a népművészetbe visszanyúló szép szokás, hogy a szerényebb anyagi viszonyok

közt élő emberek kovácsolt vasból készült vagy fából faragott keresztet állítottak hozzátartozóiknak. Erre talán a háborús és katonai temetők szoktatták rá az embereket, melyek ebben a tekintetben igen szép példákat tudtak nyujtani. Újabban azonban az üveg is helyet kap a síremlékül szolgáló anyagok között. Széles, négyszögű, vastag üveglapok szolgálnak a sír befedésére, melyeken fekete hátlapfestéssel van felírva az elköltözöttnek neve s évszáma. A szebbeket vésés is díszíti angyallal, kereszttel és egyéb szimbolumokkal. A drezdai iparművészeti iskola síremlékosztályán igen szép üveglapok készülnek s ezeknek, mint általában a modernül egyszerű síremlékeknek, csak a betűvetés kecses ritmikája adja meg az ünnepélyességet.

MODERN MECÉNÁSOK. Egy berlini műkereskedő, Flechtheim Alfréd cikket írt arról, hogy a német irodalmi, színházi és pénzarisztokrácia mennyire megveti a modern művészeteket s mennyire imádja a régiségeket. A cikk egyszerre több országban jelent meg s élénk visszhangot keltett. Ime : néhány szemelvény belőle.

*

Kínai bronzok és Tang-lovak, kínai és európai porcellán (még mindig !) gótikus fájdalomemberek és Madonnák, renaissance bronzszobrocskák, ezek lelkesítik a művásárlókat s főleg azok a régi bútorok («a korabeli ágy», «a szignált fiókos szekrény»), melyekről Huth Hans oly érdekes cikkeket írt egy folyóiratban «Hamis bútorok» címmel. Mert azt tartják, hogy az, aki magát régi századok holmijával veszi körül, az sikkes, fess és reprezentálásra alkalmas otthont teremt s azonkívül még — jól fekteti be a tőkéjét is.

Nos, nagyon kérdéses, hogy csakugyan sikkes, fess és reprezentáns élet-e az, amelyet a gyáros, az orvos, a filmdíva ma úgy folytat, mint hajdan Pompadour.

*

Max Osborn ezt írja : Az még egyáltalában nem műbarát, aki egy szakvélemény alapján megvesz valami kétes értékű, tízszeresen kifoltozott, átfestett, firnisszelt, legyalult, kivasalt képet, még akkor sem, ha olyan büszke nevek vannak rá kiszögezve, mint Dürer, vagy Tintoretto.

*

Párizsban gróf Beaumont Etienne az ebédlőjéből kidobatta azokat a falikárpitokat, melyeket őseitől örökölt, hogy a falakat Picassóval festethesse meg. Egy Rothschild báró Chiricóval díszíttette a télikertjét. A híres gyufakirály, Kreuger, stockholmi irodaépületét Grunewald Isaac képeivel rakta tele. Vicomte Noailles Charles az ő hyères-i palotája kertjében Lipschitz hatalmas bronzszobrát állíttatta fel és ősei örökölt képtárát Picasso, Braque, Chirico stb. képeivel egészítette ki. Egyik Rockefellerné newyorki kertjében Kolbe német szobrász táncos nőszobra áll.

S mi van Berlinben ? Falburkolatok, falikárpitok, jony-i szövetek, olasz bársonyok, a kertekben pedig vagy semmi, vagy többé-kevésbbé törött barokkszobrok, melyek elnyomták a törpéket és a kőkutyákat. Tessék csak kimenni egyszer Sans-Souciba és megnézni, hogy Poroszország legnagyobb királya mennyire kora szellemének megfelelő s kortársainak ecsetjétől származó képekkel vette magát körül . . .

*

Egy bankár mondta nekem nemrégiben: «Manapság vannak emberek, akik a háború előtt még hivatásos «süve-ülők» voltak (zsidó szó : gyászolók), ma pedig felháborodnak, ha fel mered róluk tételezni, hogy a szék, amelybe beleültek, nincs mesterjeggyel ellátva.» Ez a bankár pedig igazán tudhatta, mert ő maga is antik bútorral rendezkedett be . . . N.

A SZOVJET MŰPÁRTOLÁSA. A Berlinben orosz nyelven megjelenő Roul című lap érdekes dolgokat mond el a szovjethatóságokról s azoknak műpártolásáról. Minden eladott műkincs ára, akár kép, ékszer, vagy egyéb műtárgy is az, a III. internacionále hatóságainak kezébe folyik be. Elmondja a lap, hogy azok, akik ilyen múzeumi kinceseket akarnak vásárolni, mint egyszerű amerikai túristák érkeznek meg Leningrádba. Megjelennek a múzeumokban s azt a tárgyat, vagy képet, mely megtetszett nekik, a kísérőül melléjük adott őrnek megmutatják. Az ilyen műtárgy azután Berlinbe, az ottani orosz kereskedelmi ügynökség irodájába kerül «restaurálás» céljából, vagy pedig, hogy arról «másolatot» készíthessenek. Néhány hónap mulva a küldemény visszaérkezik a szovjetek fővárosába. De senkit nem értesítenek róla, hogy az már csak — a másolat. Az eredeti darabok elvándorolnak — Amerikába. A cikk írója szerint magában az Eremitage-ban több mint ötven kép helyére került oda a másolat.

A SZOVJET ÉS A MŰTÖRTÉNELEM. Úgy látszik, hogy a szovjetúnió vezetősége a régi társadalom hagyományaival olyan teljességgel akar felszámolni, hogy írmagnak se maradjon még az emléke sem. Nemrégiben a világsajtó beszámolt a tanácsköztársaság elhatározásáról, hogy a híres Eremitage-ot feloszlatja. A cári művészeti múzeum műkincseit elkótyavetyélik. Európának egyik legnagyobb, leggazdagabb és legjelentősebb múzeuma, mely Nagy Péter óta minden orosz uralkodónak büszkesége és becsvágya volt — megszűnik. Mindaz a felbecsülhetetlen érték, amit a művészet a görög-római szobrok, edények, kameák, népvándorláskori ötvösművek, majd Botticelli óta a XIX. századig termelt s aminek legszebb emlékeit az Eremitage őrizte, most szétszóródik a világ minden tájára. A szovjet művészi vezetői nem akarják, hogy az új szépség, új művészet megteremtésében befolyásolja, bénítsa a művészeket a régi nagy művészeti készségnek ez a kincstára. (*)

ANYAG-LÉLEKTAN. A modern építész, akit a gazdasági, technikai és hygiénikus kérdések a szerves anyag megfigyelésére utalnak, valósággal az anyagok lélekkutatójává válik. Erről ír néhány érdekes sort Th. Lautner az «Innendekoration»-ban. Az anyagnak ugyanis kifejező ereje van. Aki épít, aki belső berendezést csinál, az mind számol ezzel. A márvány keményebb hatásában is, mint a homokkő. Vasbeton hidegebb és szilárdabb a téglánál.

A linoleum rugalmassága más, mint a parketté, vagy a szőnyegé. A fával bevont síkfelület másként vetíti a fényt és meleget, mint a porózus-anyagok. Kinek nem vált modern élményévé a fémesövek hideg eleganciája és az üveglapok szuverén józansága? A belső berendező építész tehát mindig ki tudja fejezni és ki is akarja fejezni ezt a lelki tulajdonságát az anyagnak.

SÈVRES DEFICITTEL DOLGOZIK. Mint a régi porcellángyárak világszerte, úgy a híres francia gyár is teljesen újjászervezte üzemét a háború óta. Míg azelőtt itt is a régi modellek másolásából állott az egész tevékenység, addig újabban teljesen modern díszedények és háztartási cikkek gyártását végzik a Párizs közelében levő állami üzemekben. Úgy látszik azonban, hogy a rossz gazdasági viszonyok miatt a régi gyár is nehezen tud egyensúlyra vergődni. Csak a legutóbbi francia költségvetés alkalmából is hatalmas állami hozzájárulást kért a különben önálló kereskedelmi tevékenységet folytató manufaktúra. Azonban súlyos kifogások hangzottak el a gyár kereskedelmi vezetése ellen. Ezért a kamara elhatározta, hogy a sèvresi gyár évi dotációját 800.000 frankkal leszállítják.

KERÁMIAI KERTEK. A párizsi és londoni virágkereskedések kirakataiban egyre gyakrabban látni kis, egészen apróméretű kerteccskéket, melyekről a mi világunkban élő ember nem tudja, hogy «mi fán termettek». Az egész kerteccske elfér egy akkora porcellánedényben, mint egy jó nagy asztali írókészlet üvegtálja. S ezen a kis kerteccskén belül örökzöldek, apró fácska, néha még kis kút, vagy sziklás táj is van, — mind igazi természet. A fínom porcellántál peremét stílusos festés díszíti, úgy hogy az egész nagyon kellemes asztalidísz gyanánt hat. Aki ismeri a keletázsiai kultúrát, tudja, hogy ezeknek a kerámiai kerteknek a kínaiaknál és japánoknál nagy multjuk van. Ott szép neveket is adnak nekik, mint «Najádok kertje», vagy «Földi paradicsom» s a fínomlelkű dámák könnyen beleélik magukat az ilyen miniatűrök romantikájába. 1910-ben volt egy nagyszabású japán kiállítás Londonban s ekkor olyan érdeklődés támadt a természetbarát angolok közt az efféle kerteccskék iránt, hogy az azóta sem lankadt el. Mi több: most már francia iparművészek is foglalkoznak ilyen mulatságos kis kertek komponálásával. Többnyire építész, keramikus és festő áll össze a vállalkozás lebonyolítására. És az emberek szívesen vásárolják az asztali kertet, mert mint Walter Scott írta: «Semmi sem annyira édes gyermeke a művészetnek, mint a kert.»

FRANCIA ÉKSZEREK. Ha egykori hírneve teljességét nem éri is el, még ma is vezető szerepe van a világ iparművészetében a francia ékszeriparnak. Ellentétben a mult század végének ízlésével, ma a párizsi ékszerész nem régi formákat elevenít fel, hanem az új formavilághoz alkalmazkodik. Mint alapanyagot, ma legszívesebben a platinát választják. Ennek az elegáns színtelensége a rajta elhelyezett ékkövek számára a legalkalmasabb hátteret adja. Amit azután ezekből a színes kövekből hoz ki az ékszerész, az mindig a tökéletes színharmóniák érvényesülése a kiáltozó drágaság helyett. Alapelvük az, hogy az ékszernek a mai ruha- és divattendenciákhoz kell igazodnia. Látni diadémet, amely a párizsi nők középütt elválasztott haját tökéletesebbé teszi, hangsúlyozza. A széles karkötők már valóságos manzsettává szélesbednek a csupasz karon, olykor a fémkarvédők benyomását keltve. A gyűrűkön a geometriai minták (körök, négyszögek apró brillánsokból kirakva), azonkívül minden ékszeren az annyira divatos stilizált repülőgépek s mindenféle gépalkatrészek — ime, ez az a jelbeszéd, melyen a francia ékszerész megszólaltatja a kornak nyelvét.

A LÁMPA JÖVŐJE. Iparművészeti téren nehéz jóslatokat írni. Kivált olyan átmeneti korban, mint amilyenben ma élünk, mikor a gép percek alatt borít fel évszázados szokásokat. De amennyire a világítótestek fejlődését meg lehet ítélni, az is teljesen a célszerűség irányában tökéletesedik. Amint a csillárokat felváltják a fali és sarokvilágítók, úgy az asztali lámpa is módosul: minden tárgy maga is megtanul világítani. A világító vitrin, a világító üvegváza mellé már odakerül a világító asztali óra is, az éjjeli szekrényre a világító gömb, mi több: látni már fínom kis lámpákat, amelyeket a könyvre kapcsol az ember egy nyakkendőcsipesz segélyével s úgy olvas. Ha ezek egyelőre inkább kuriózumok is, mutatják a világításfejlődés irányát. Egyetlen nagy, központi fényforrás helyett sok apró alkalmi fénytesteccske, hordható, könnyen kezelhető s mindenkor a helynek megfelelő testalkattal.

LÁDABÚTOROK. Egy osztrák építész, aki azelőtt rajztanár volt, nemrég egy bécsi iparművészeti kiállításon olyan bútorokat mutatott be, melyek valósággal gombnyomásra járnak s igen egyszerűen alakulnak át ládákká. A hosszúkás láda fedele felpattan és kész a vetett ágy. A hasábforma ládából két karosszék és egy ülőke lesz, a kockaforma láda pedig egymásba tolható kis asztalokká válik — szinte varázsütésre. Azért mondjuk, hogy «varázsütésre», mert eddig ilyen mutatványokat csak bűvészelőadásokon lehetett látni. Schneider Franz azonban komolyan gondolja, hogy elérkezett az ideje annak az egyszerűségnek, melyben egy kislakás minden bútorát pár mozdulattal mássá lehet átváltoztatni, mint aminek látszik. Agglegényszobákat tervez tehát Schneider, de olyan agglegényszobákat, melyek bútorait egy nedves ronggyal akár minden reggel végig is lehet mosni. S ha a szoba gazdája véletlenül nem agglegény, hanem fiatal háziasszony, — annál jobb. A ládabútor engedelmes szolgája a gazdájának — korra és nemre való tekintet nélkül.

A GRAMOFÓNSZEKRÉNY. Mint új bútordarab a háború után tűnt fel. Jogosulttá teszi a házi zenének nagy népszerűsége, óriási elterjedése. Minálunk eleinte nem is figyeltek rá. Azután különféle rádió-gramofónasztalkák kerültek a kereskedelembe. Csunyák és célszerűtlenek. Egyik-másik furnirlapokból készült, voltak kis iratszekrényre

Az Orsz. Magyar Iparművészeti Társulat nyári kiállításairól. Herpay Kató batik falikendője.
— Aus den Sommer-Ausstellungen der Ungarischen Landesgesellschaft für Kunstgewerbe. Batik-Wandbehang der K. Herpay. — From the Summer-Exhibitions of the Hungarian Society for Applied Art. Batik by Kató Herpay.

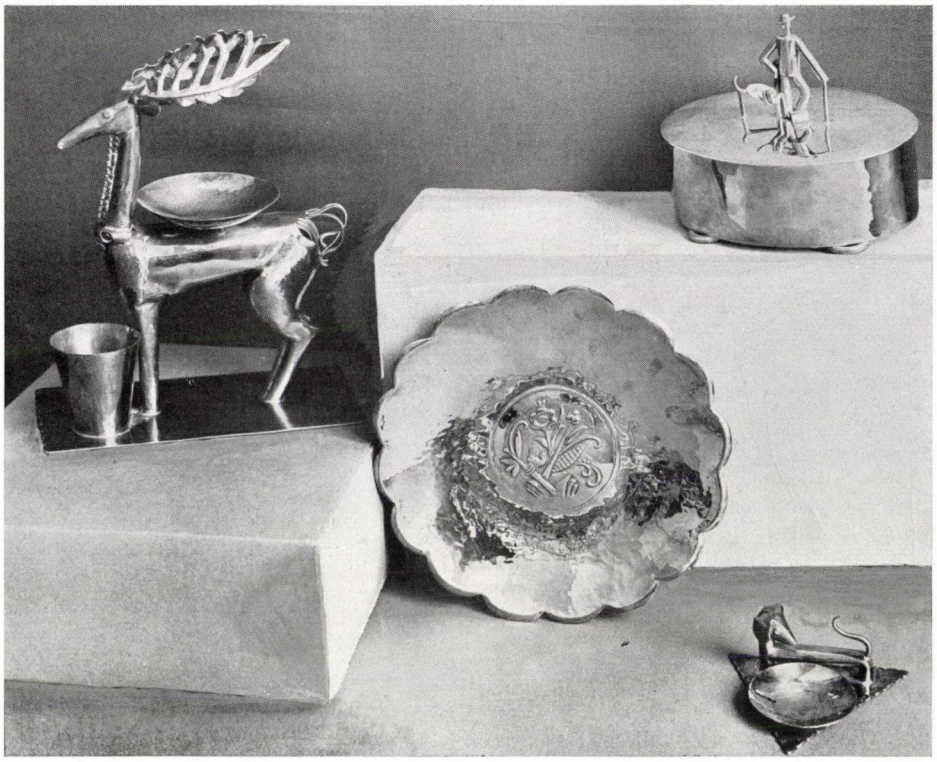

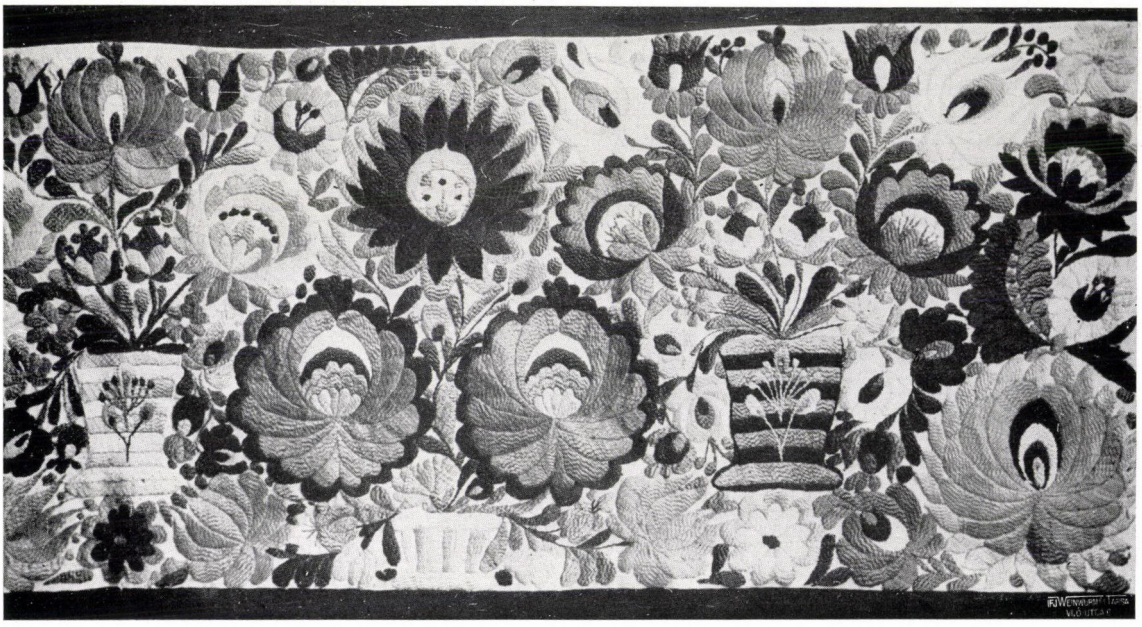

Az Orsz. Magyar Iparművészeti Társulat
nyári kiállításairól. Fent: Teván Margit ötvösmunkái. Lent: Mezőkövesdi hímzés. Aporné A. Irma. — Aus den Sommer-Ausstellungen der Ungarischen Landesgesellschaft für Kunstgewerbe. Goldschmiedarbeiten von Margit Teván (oben) und Stickerei aus Mezőkövesd (unten) von Frau Apor. — From the Summer-Exhibitions of the Hungarian Society for Applied Art. Above: Goldsmith's-works by M. Teván. Below: Paesant textile-work from Mezőkövesd by Madame I. Apor.

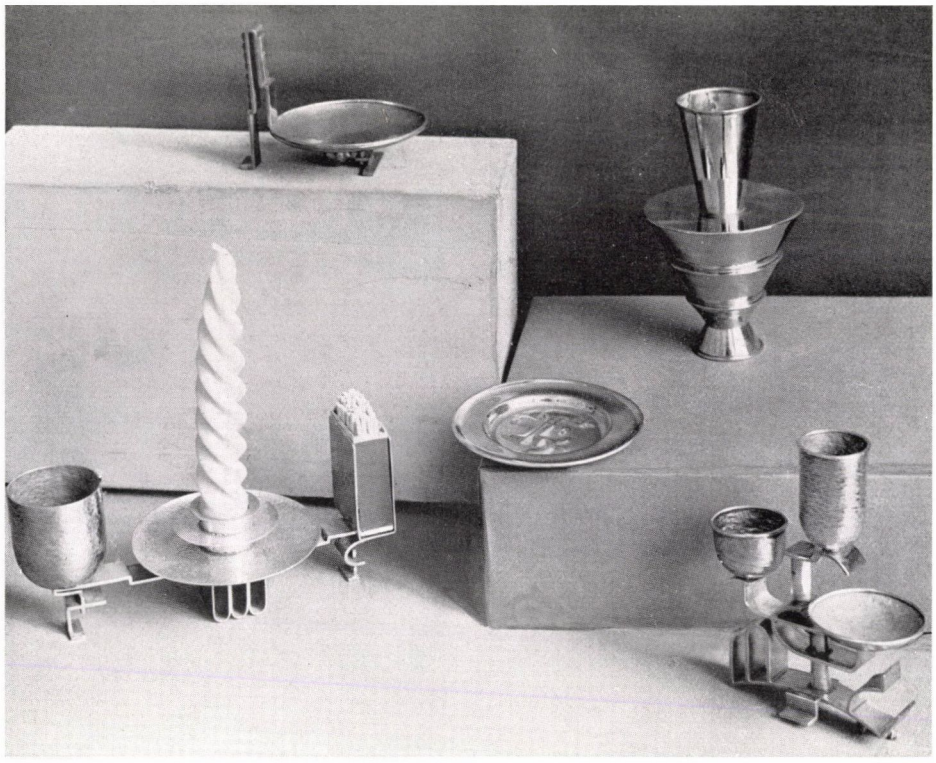

Az Orsz. Magyar Iparművészeti Társulat nyári kiállításairól.
Fent: Sz. Hámor Sári ötvösmunkái. Lent: P. Ábrahám Dezsőné tüllapplikációja (Our Shop). — Aus den Sommer-Ausstellungen der Ungarischen Landesgesellschaft für Kunstgewerbe. Oben: Goldschmiedarbeiten der Frau Sári Sz. Hámor. Unten: Tüllapplikation der Frau Anna P. Ábrahám. — From the Summer-Exhibitions of the Hungarian Society for Applied Art. Above: Goldsmith's-works by Madame S. Sz. Hámor. Below: Tullapplication by Madame Anna P. Ábrahám.

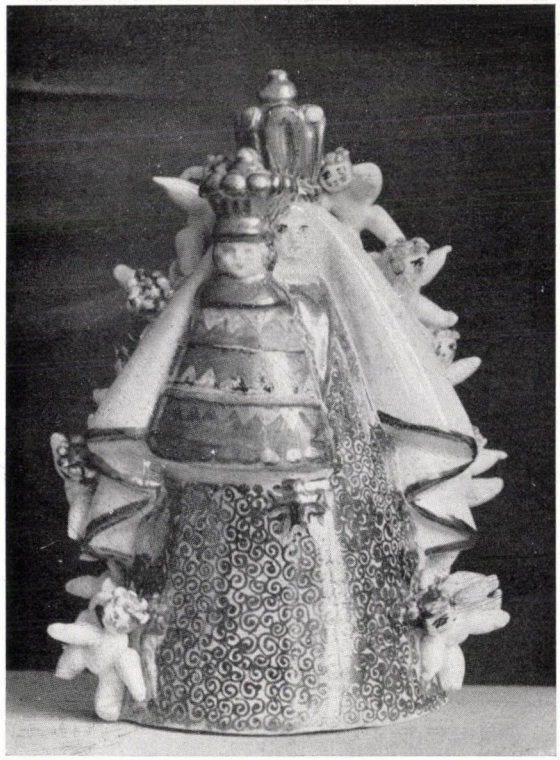

Az Orsz. Magyar Iparművészeti Társulat nyári kiállításairól.
Fent: Molnár Kálmán. Lent: Zilzer Hajnalka kerámiái. — Aus den Sommer-Ausstellungen der Ungarischen Landesgesellschaft für Kunstgewerbe Keramik, oben von Kálmán Molnár, unten von Hajnalka Zilzer. — From the Summer-Exhibitions of the Hungarian Society for Applied Art. Above: Ceramics by Kálmán Molnár. Below: Ceramics by H. Zilzer.

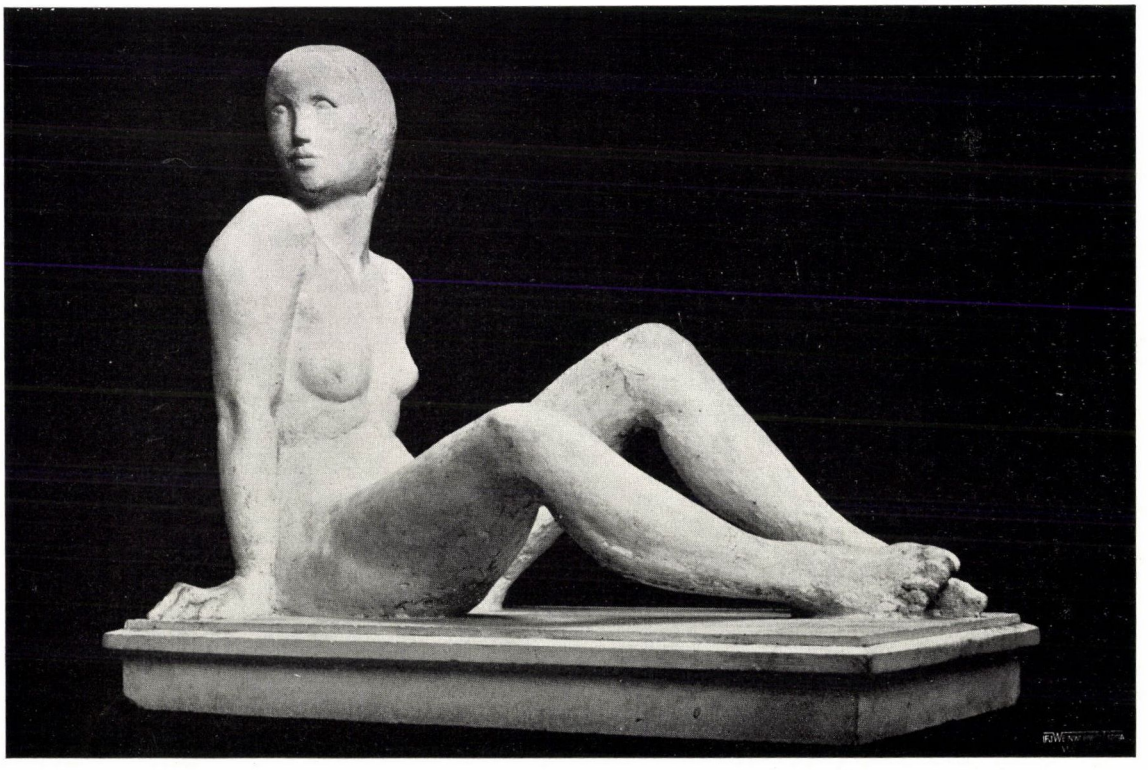

Fent: Csáky József szobrai a párizsi Union des Artistes Modernes kiállításán. Lent: Mészáros Andor épületszobra. — Oben: Statuen von József Csáky in der Ausstellung der Union des Artistes Modernes (Paris). Unten: Bauplastik des Andor Mészáros. — Above: Statues by J. Csáky at the Exhibition of Union des Artistes Modernes, Paris. Below: Applied Statue by A. Mészáros.

Párizsi kiállításokról. Fent: Gabriel René. Hall.
Lent: Jourdain Frantz. Kalapszalón. — Aus den Ausstellungen in Paris. Oben: Gabriel René. Hall. Unten: Jourdain Frantz. Hutsalon. — Exhibitions at Paris. Above: Gabriel René. Hall. Below: Jourdain Frantz. Hat-makers' saloon.

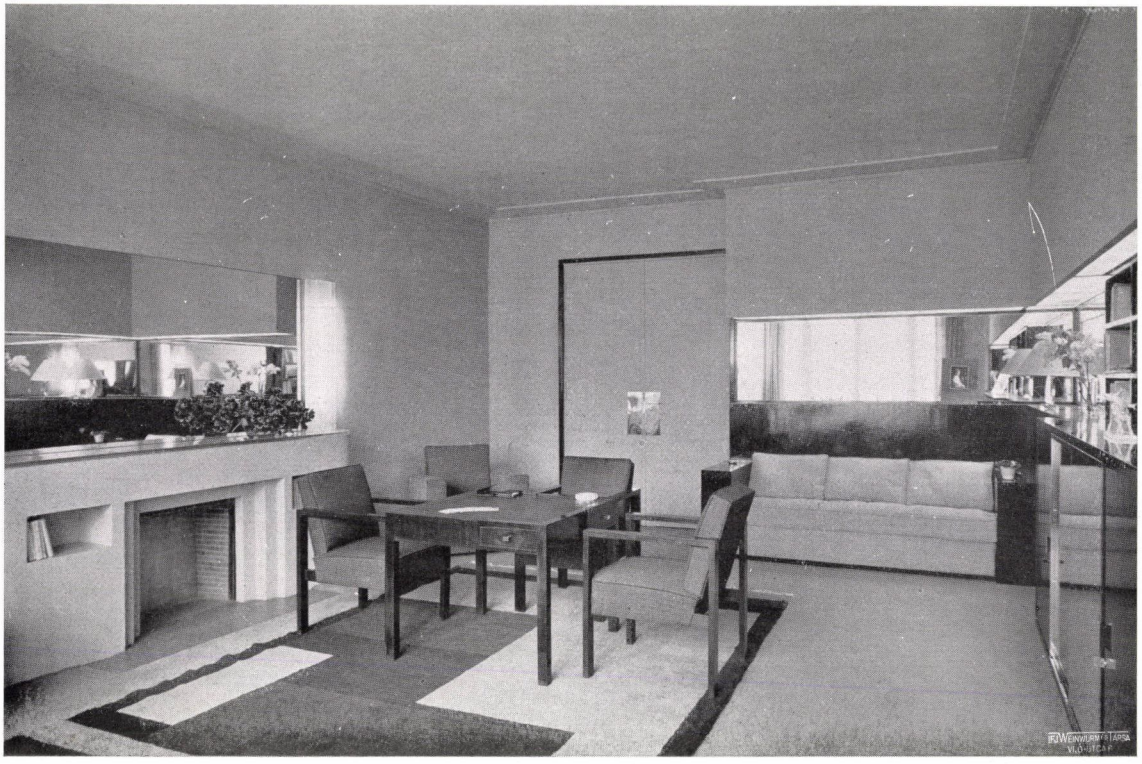

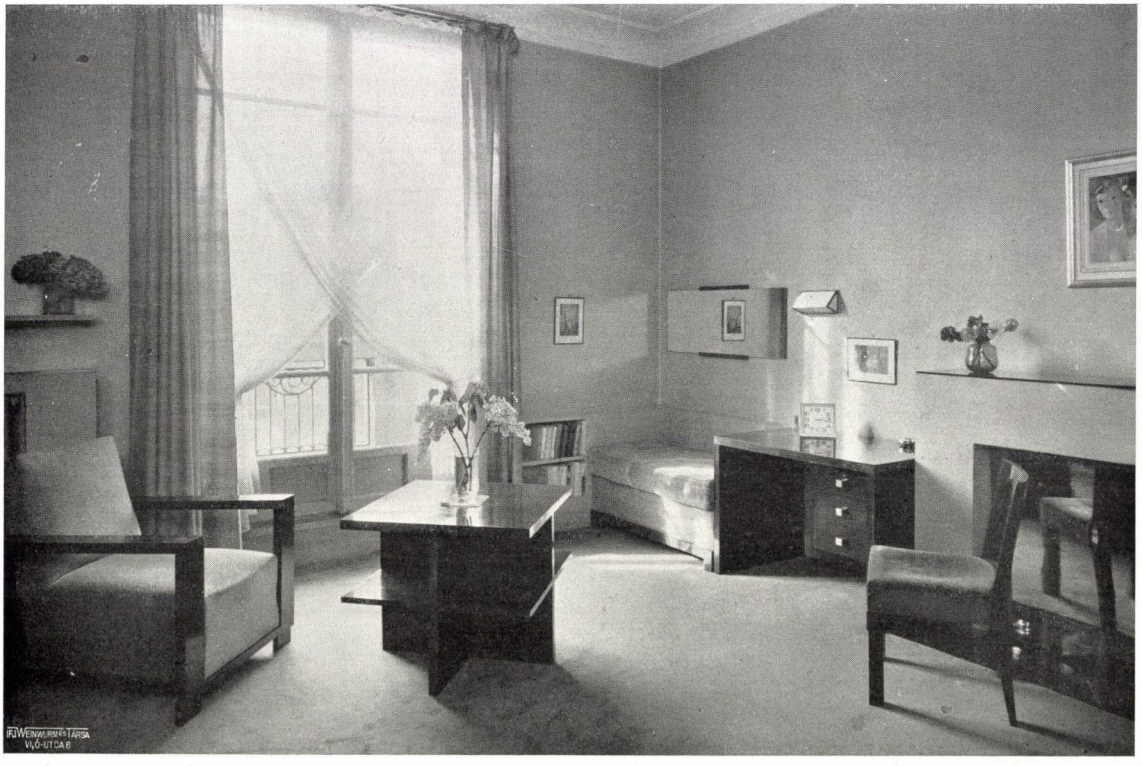

Párizsi kiállításokról. Djo-Bourgeois: Szalon és hálószoba. — Aus den Ausstellungen in Paris. Djo-Bourgeois: Salon und Schlafzimmer. — Exhibitions at Paris. Djo-Bourgeois: Sitting-room and Bed-room.

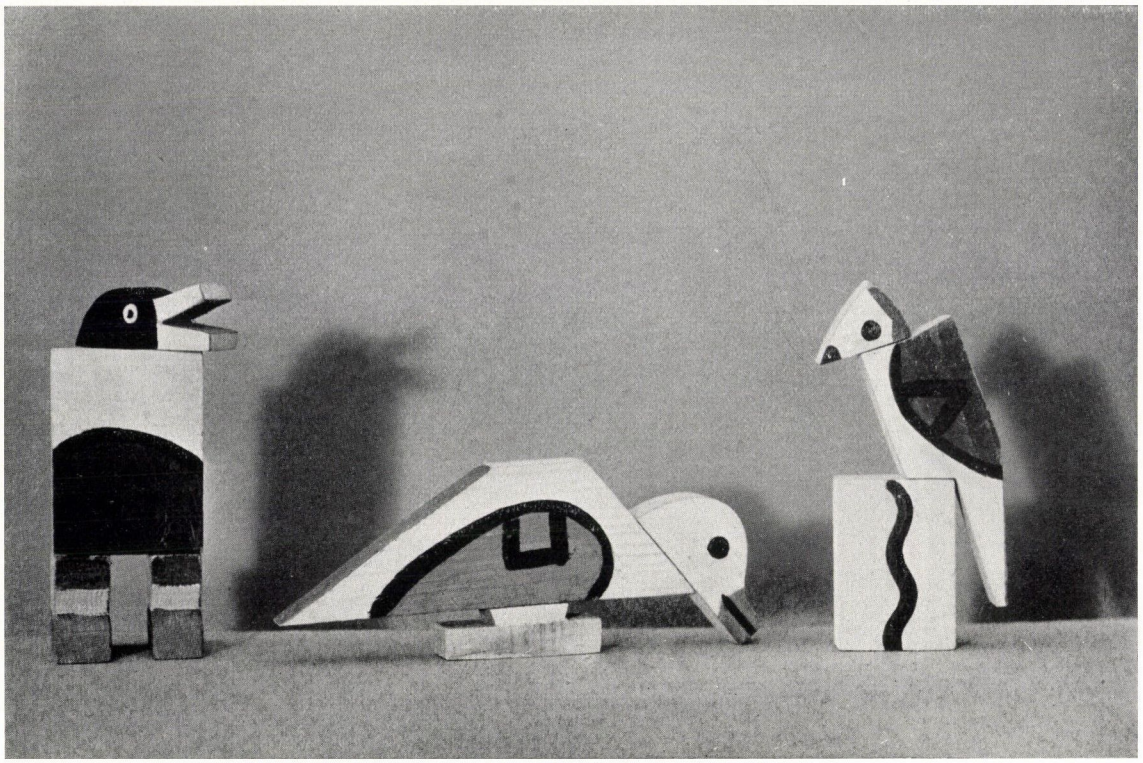

Párizsi kiállításokról. Fent: Schwerdtfeger Kurt. Zebra. Terrakotta. Lent: Torrès-Garcia. Gyermekjátékok. — Aus den Ausstellungen in Paris. Oben: Schwerdtfeger Kurt: Zebra. Terrakotta. Unten: Torrès-Garcia. Kinderspielzeuge. — Exhibitions at Paris. Above: Schwerdtfeger Kurt. Zebra. Terracotta. Below: Torrès-Garcia. Toys.

emlékeztető darabok. A német iparművészet hamar figyelmessé lett az új szükségletre : az ő felfogásuk ebben a kérdésben az, hogy a gramofónszekrényt kombinálják valamely más szekrénnyel. Legszívesebben a könyvespolcot, vagy az éjjeli szekrényt használják fel erre a célra. Most egy francia tervező, Lucien Rollin egy igen érdekes szekretérszerű bútort készített erre a célra. Az egésznek nemcsak ízléses formája van; de technikailag is ügyes újítás. A belsejében ugyanis villamos szerkezet van, amely lehetővé teszi, hogy egymásután akár 10—12 lemezt is lejátszik, a nélkül, hogy hozzá nyúlnának. Bárhol be lehet kapcsolni a villamosvezetékbe, ahol 50—250 voltos áramkör van. Mint bútor pedig olyan, hogy a legmodernebb s legízlésesebb interiőrbe is bátran be lehet állítani.

IPARMŰVÉSZETI FURCSASÁGOK. Aki Bécsben elegáns és kedves ajándékot akar valamelyik ismerősének juttatni, az bemegy a Wiener Werkstätte irodájába és vásárol — egy utalványt. Ez feljogosítja a tulajdonost, hogy akármelyik tárgy megtetszik neki az üzletben, elvihesse. Az utalvány mottója : «Engedjétek át a válogatás kínját a megajándékozottnak».

*

Egy francia professzor köveket, fadarabokat, fémtörmelékeket vesz elő s azokból egy milligrammnyi darab követ a mikroszkópja elé tesz, azután lefényképezi. A mikrofotográfia mintegy 1500-szorosan nagyítja meg a metszetet. Az így kapott képek a leggyönyörűbb mintákat adják szövetek, selymek, tapéták, előzékpapírok illusztrálására.

*

Párizsban van egy írónő, akit ma a legjobb élő francia regényírók közé számítanak. Ennek az írónőnek — neve Delarue-Mardrus — az a művészeti szórakozása, hogy viaszgyertyákból farag ki alakokat. Clownokat és szenteket egyaránt. A színezett s lágy formákba sok naivitást tud belevinni.

*

Egy német cég sima, sokfiókos, úgynevezett amerikai iratszekrényt készít sötétre pácolt diófából. Hogy a felszín unalmas egyhangúságát ellensúlyozzák, minden fióknak más-más bronzhúzója van. Ezzel megóvják a puritán stílust, de mégis életet visznek bele.

ÜVEGHÁZAK. Aki téli délutánokon utazik Hollandiában, úgy érzi magát, mintha az Ezeregyéjszaka csodái elevenedtek volna meg. Amerre a vonat jár, csupa üvegből való nyolc-tízemeletes ház. Nincs ma ország Európában, amely annyira modern elvek szerint építené fel új városrészeit, mint Hollandia. Gyárak, vasból és üvegből. Amerre a folyosók futnak, mindenfelé kosarak lógnak le a mennyezetről virágokkal telerakva. A hivatalnokok szobája egyetlen óriási terem, azt mondhatni inkább : légcsarnok. A padlón véges-végig vastag kaucsukbevonás, szegélyei s kockái kellemes világoskékkel díszítve. A fűtés gazdaságosabb kihasználására új szisztémájú központi fűtést alkalmaznak, amelynek csövei a plafondban vannak elhelyezve. Amsterdamban egy új iskolát építettek (Cliostraat-ucca), amelynek az egyes emeletein akkora üres területeket hagynak szabadon, üvegezés nélkül, hogy valóságos függőkerteket alkotnak. A gyerekek ezekre szaladnak minden szünetben játszani. A tantermek ajtai is jórészt ezekre nyílnak s aszerint tolják el őket, amint az időjárás kívánja. Maguk az osztályok tulajdonkép csak az üvegezetlen verandák folytatásai üvegből. Gyáros és tanító egyformán tapasztalja, mekkora életörömet ad az ilyen épület a benne dolgozó kicsi és nagy embereknek.

A SHELL-HÁZ. A híres olajgyár házat építtetett Hamburgban. A szép, nagyvonalú, Alster-parti házat Brüning Rudolf építész tervei szerint készítették el. Hamburg építészete modern, ez az irodaház is modern. Csak nem programm- és világnézleti modernségű. Hanem alaprajz, szerkezet és a hivatalszobák okos konstruálása szerint modern. Egyebekben alkalmazkodik a vízpart építészeti stílusához. S mivel Brüning építész nem vezércikképítészetet űz, tehát az épületen szóhoz engedte juttatni a kézművességet is. Igen, kovácsolt vasból, bronzból s más fémből való alkatrészek is vannak az épületen. Csupa mesterember-munka. Sőt még tovább ment ez az építész : modern művészeket is engedett érvényesülni az épülete falain. Többféle mozaikképet helyezett el a nagy csarnokban. És hogy ijesztően konzervatív elveit az utca számára is bizonyítsa : a kapubejárat mellett nagy relief-szobrászati figurákat engedett a főhomlokzatba illeszteni. Persze valamennyi elsőrendű művészi munka. A szobrok is, a mozaikképek is az olajgyártás nagy szimbolumait s munkásait viszik a síkra. Mi több : valósággal kiemelik azoknak a síkoknak építészeti funkcióját, ahova helyezte őket. Furcsa, józan építész lehet ez a Brüning. Volt szíve ebben a «puritán» korszakban egypár művészt is kereséthez juttatni s volt bátorsága engedni, hogy az építészeti «tisztaságot» ilyen elavult, érzelmes, romantikus muzsika zavarja meg, amilyen egy kőbefaragott lapos relief.

AZ ELNÖKI SZOBA. Nálunk, hogyha valamely intézetben elnöki szobára van szükség, átszaladnak egy bútorüzletbe és valami ódivatú pompás faragott dolgozószobával, továbbá nyolcágú rézcsillárral oldják meg a kérdést. Ez arról jut eszembe, hogy a párizsi iparművészek őszi nagy kiállításán egy olyan új, modern szellemű elnöki szobát mutattak be, amely azóta két világrész illusztrált folyóirataiban volt látható. A francia irodalmi emberek körének elnöke nem tartotta mellékesnek a dolgozószobában a művészi szempontokat sem. A Lafayette-áruházhoz fordult tehát, mint amelynek bútortervező osztálya Dufrène Móric vezetésével annyi szép interiőrrel tűnt már fel komoly kiállításokon. A szoba kedves, komoly és modern formái mellett is pompázatos lett. Talán csak egy darabja van a berendezésnek, a szőnyeg, mely egy kissé nyugtalanul hat s a komoly vonalak hatásától elüt. Az elnöki szoba már be is vonult a társaság irodájába.

A MÜNCHENI NÉPRAJZI MÚZEUM. Az újabb múzeumrendezési elveknek eleven példája ez a pár éve óta meglevő gyüjtemény. Bár régi, alkalmatlan épületben helyezték el, mégis annyira vigyáztak rá, hogy semmi se legyen fárasztó, unalmas, vagy érdektelen, mint talán egyetlen más közgyüjteményben sem. Minden terem kultúrkörök szerint csoportosítja az exotikus népek művészeti, vallásos, házi, ruházati s fegyverkészleteit. A tudós számára éppoly tanulságos elhelyezéssel, mint amennyire mulatságos az a laikus látogatóknak. A kevésbbé fontos részleteknél az elrendezés szabad, szeszélyes. A tudományosan jelentős részleteket kiemelik az elrendezés komolysága által is. Még a szobák festésének színei is úgy vannak összehangolva, hogy a kevésbbé fontos termek festése vidámabb színű, amint azonban a szemlélő a komoly gyüjteménytárgyak felé halad, a szín és a rendezés is komolyabbá válik. Van egy terem, az óceáni népek istenszobrai vannak benne elhelyezve. Ebben a teremben az összes tárgyak felülről erős reflektorvilágítást kapnak. A nézők azonban egy elsötétített kis folyosóról szemlélik a termet. Vitatkozni mindenesetre lehet arról, hogy helyes-e, jogos-e egy tudományos gyüjteményt ilyen módon teatrálissá tenni. De a hatás mindenesetre megkapó, az egyes figurák mélyen megrögződnek az emlékezetben s a látogatók nagy száma tanuskodik róla, hogy a közönség hálás az ilyen népszerűsítő fogásokért.

ÁLLATSZOBROK ÜVEGBŐL. A hetvenéves nagy francia iparművész, Lalique René, aki nemrég fiát is maga mellé vette műhelyébe, mostanában bocsátotta útjukra legfrissebb alkotásait. Állatszobrok ezek, melyek modellek után készülnek üvegöntéssel olyanformán, mint a gipszszobrok. A kakasokat, halakat, pávafejet, sárkányt ábrázoló állatalakok ereje a modellálásban és az üveganyag szépségében van. Ha tekintetbe vesszük, hogy az ilyen asztaldíszek, világítótestek most mennyire kedveltek Párizsban és Londonban, akkor a jól sikerült figuráknak nemesak esztétikai, de üzleti eredményeit is biztosnak lehet mondani.

INDUSZTRIALIZÁLT BABÁK. Pár évvel ezelőtt még a «karakterbabák» afféle iparművészeti csemegék voltak. Egy-egy parasztlánynak öltözött kis kócos, vagy egy vergóniaszivaros posztóbaka olyan ritkaság volt a sok unalmas porcellánbaba közt, mint kültelken a maharadzsa. Mikor Käthe Kruse, Margarete Steiff s más kisasszonyok «jellembábui» megjelentek, olyan nagy érdeklődés kísérte őket, hogy egyszerre a dilettantizmus is rávetette magát a babakészítésre. Attólfogva csakúgy a földből nőttek ki a mindenféle «szalónbabák», teababák, vitrinbabák és akármelyik lipótvárosi leányszobába lépett az ember, húsz-harminc baba vigyorgott rá a kanapé párkányáról és a ruhaszekrényről. Tüllruhás balletthölgyek, selyemviganós stílusdámák., édes kis parfümmel illatozó Pierrettek és egyéb olasz, meg pesti próbakisasszonyok árasztották el az üzleteket s szalónokat. Most ismét egészségesebb irányzat kap lábra: a babák indusztrializálódtak. Igen derék posztóbabák, szemrevaló kaucsukbabák, a nép egyszerű gyermekeit és kis emlősöket imitáló játékok kerülnek forgalomba, szinte gyári áron. Már a szegény parasztgyerek karácsonyfájára is egyéni komikummal öltözött gyümölcsös kofa, vagy négerbaba kerül, ami a népek közeledése érdekében kívánatos is. Hát még ha általánossá válik a felfújható gumibabák olcsó, szép divatja. Akkor fog csak igazán átmenni a kicsinyek érzésvilágába, hogy emberben és jellemben mennyi a felfújt — hólyag.

A SZEMÉLYTELEN ALKOTÁS. Harminc év óta tart a küzdelem az iparművészetben a tervező személyiségének eltüntetésére. Harminc év után most végre ott tartunk, hogy a mai iparművész nem nyomja rá többé «egyéni bélyeg»-ét az alkotásaira. Ez különbözteti meg előnyösen a mi időnk gondolkozásmódját az ugyancsak merészen újító — szecessziótól. Ott csupa egyéniséghajszolás, itt csupa önmegtagadás. Akkor minden művész — önmagából merít. Ma minden alkotó csak a célt nézi, semmi mást. Nagyon érdekes és sokszor mulatságos az akkori idők merészen szárnyaló, de mindig öntelt alkotótevékenységét a mainak szerény céltudatával egybevetni. A művész akár fest, akár egy meghívókártyát tervez, egyforma szenvedélyességgel keresi azt a vonalmenetet, melyben egész egyéniségét kiélheti. Ma ? Csak a kornak, a közönség akusztikájának s a pátosztól mentes szükségkultusznak akar hasznos szolgálatokat tenni az alkotókéz. A mindennapos élet tárgyain pedig egyenesen száműzni akarja magából a művészt, beérve azzal, hogyha egy szekrény vagy plakát objektív ideálját meg tudja közelíteni. Ez mindenesetre magasabb étoszt jelent az alkotásban, mert számot vet azzal, hogy a dolgok formája sokkal hosszabb létre teremtette, mint a személyiség, mely mulandó és hamar eltűnik.

• KIÁLLÍTÁSOK •

AZ IPARMŰVÉSZEK ORSZ. EGYESÜLETE az idei nyáron is megismételte kiállítását több más egyesülettel közös rendezésben. A kiállítás iparművészeti és különösen a háziipari részek sok érdekes és különösen a külföldi vendégek szempontjából érdekes dolgot mutat be. Az, hogy ez az érdekesség — különösen a háziipari részben — nem mindig fedi a művészi értéket, talán nem is a rendezőség hibája. Az Iparművészek Egyesülete helyesen érzi a szükségét annak, hogy a háziipar és iparművészet egy nagyobb összefogásban, közös vállalkozás keretében esztétikailag is közeledjék egymáshoz. Maga a gondolat és a megérzés annyira rokonszenves és sokatígérő, hogy a szigorú kritikai szempontoknak is kell hallgatniok. Az Egyesület kiállításáról a következő számunk képanyagában adunk szemelvényeket. (*)

A BERNI NEMZETKÖZI NÉPMŰVÉSZETI KIÁLLITÁS bizottsága megalakult, hogy idejekorán előkészítse az 1934-ben megnyíló népművészeti kiállítást. A bizottságnak 171 tagja van, közöttük a külföldi államok diplomatái. Ez a ki-

állítás, melyre hetvenegy állam jelentette be részvételét, Magyarország számára egészen rendkívüli fontosságú lehetne — ha jóelőre kiválasztott művészre és szakemberre bíznák a szervezését. (*)

A BARCELONAI VILÁGKIÁLLITÁSON a magyar művészet bemutatása az államnak 117.000 pengőjébe került. (*)

AZ ŐSZI LAKBERENDEZÉSI ÉS HÁZTARTÁSI VÁSÁR megnyitása lapunk zártakor történt. Következő számunkban igyekezni fogunk beszámolni azokról az újabb eredményekről, melyek a multévi vásárhoz képest az Iparegyletnek ebben a szép és korszerű vállalkozásában haladást, örvendetes fejlődést jelentenek. (*)

EGYHÁZMŰVÉSZET AZ ÁRUMINTAVÁSÁRON. Bécsben igen érdekes kísérletet tettek az idén. Az egyházművészeti modern tárlatot, melyet azelőtt a Secessio kiállítóhelyiségeiben mutattak be, áttették a — Messe egyik pavillonjába. Képek, szobrok, üvegfestmények, oltárrészletek s liturgikus tárgyak szerepeltek bő választékban. Olyan művészek, akik azelőtt sohasem foglalkoztak hasonló szellemű alkotásokkal, most nagy számmal szerepeltek mint kiállítók. Azt, hogy a vásár üzleti szempontból mennyire sikerült, nehéz megállapítani. De hogy a nagyrészt igen közepes munkák művészi szempontból csak kevéssé elégítették ki a várakozást, egész határozottan meg lehet állapítani.

CIPŐKIÁLLITÁS. Stuttgartban, mely Pazaurek kitünő ötletessége következtében mindig új és érdekes kiállítások rendezésével oktatja a város közönségét, rövidesen egy cipőkiállítás nyílik meg. Minden kornak lábbelijét be fogja mutatni, nemcsak mint ruházati tárgyat, hanem annak szimbólikus értelmében is. Régi csizmák, festőien érdekes keleti topánkák, középkori főpapi saruk, többek közt Szent Vencelnek Prágában őrzött ereklyéi, a velencei nagy dozsék és barátnőik remekbe készült aranycipői, mind ott lesznek a stuttgarti bemutatón. Bár a világ az ilyesféle kiállítást egészen újszerűnek tartja, az ötlet mégsem mondható egyedülállónak. Mert némely múzeumban már régóta megvan a ruházat e részének is a maga rendszeres gyüjteménye. A párizsi Cluny-múzeumnak egy egész terme van szebbnél-szebb régi cipőkből és csizmákból, amelyeken a régi idők előkelőségeinek, katonáinak, vadászainak s zsandárainak egész varga-művészete feltárul a nézők előtt. Természetes, hogy a stuttgarti kiállítás az újkori cipő-érdekeltségeket is fel fogja ölelni. Hogy onnan nem fognak hiányozni a Little Tich többméteres cipői és a Chaplin elbűvölően buta lábbelijei sem, az nagyon valószínű. Hiszen csak így lehet megérteni, hogy a «szimbolikus cipők» hogyan kerülhetnek kiállításra ?

NÉPMŰVÉSZETI KIÁLLITÁS VARSÓBAN. Érdekes kiállítást rendeztek Lengyelország fővárosában. Egy új művészeti egyesület rendezte ezt a kiállítást, mely rövid fennállása óta már két sikerült kiállításon mutatta be a lengyel grafikát és a szövött szőnyegeket. A mostani kiállítást a népművészetnek szentelték. Erre a célra egy tizenhetedik századból való polgárházat választottak ki s annak a szobáiban rendezték el a legszebb szövött és hímzett anyagokat, a bőrdíszmunkákat, a színes fafaragásokat, szobrokat, üvegfestményeket stb. Egész sereg ma is élő ismeretlen parasztművész jutott ilymódon a városi közönség nyilvánossága elé.

ÍRÁSKIÁLLITÁS. A Victoria and Albert Museum egészen eredeti ötlettel rendezett kiállítást. A különféle ipari s művészi alkalmazású íráspéldákat gyüjtötte egybe. A régi miniatűröktől a modern kanesókat díszítő feliratig mindenféle írásra volt itt példa. Több mint nyolcvan cég, művész s iskola szerepelt. A legszebb példákat az írásnak két ma élő nagy angol művésze, a szó igazi értelmében vett tipo-művészek szolgáltatták : Eric Gill és Edward Johnston. Ez utóbbinak kézzel írott gyönyörű könyvei közt ott voltak az úgynevezett «könnyen olvasható» feliratai, melyeket a londoni autobusz- és földalatti vállalatok alkalmaznak.

A PLAKÁTKIÁLLITÁS KERETE. A Monzában tavaly rendezett kiállításon tudvalevőleg az angolok is résztvettek s szép sikerrel mutatták be modern iparművészetüket. A bútorok s belső rendezések összefoglaló címe volt : «reggel 7 órától éjfélig». Minden szoba a lakásnak egyik jellemző időpontjáról tett vallomást. Például : a reggelizés ; az ebédidő ; a leányszoba tanulás idején ; a budoár, mikor a teázókat várja stb. Ugyancsak ötletes formát választottak az angolok plakátművészetük bemutatásának keretéül is. A legszínesebb s legjobb hirdetéseket szépen falra ragasztották és a termet dongaboltozatúvá formálták át. Tettek bele egy jegypénztárat is, úgyhogy az egész egy földalatti villamosállomás képét mutatta. A «tube» minden állomása tudvalevőleg a londoni plakátok legkedveltebb tartózkodási helye.

SZÉP VAKÁCIÓ. Ez volt a címe egy kiállításnak, melyet az elmult nyáron rendeztek Londonban. A kiállítás célja az volt, hogy az utazós turista-közönséget szép dolgok vásárlására serkentse. Úgyszólván minden anyag s az iparművészet valamennyi ága képviselve volt ezen a kiállításon : textil, bőr, üveg, fémek stb. A szállodaberendezések, a szállítás, az idegenforgalom mindenféle irodái, a modern közlekedőeszközök sokféle fajtája, — mindez a nagyvilági elegancia jegyében került bemutatásra. Érdekes, hogy csaknem ugyanez volt a tárgya egy ugyanazon időben Bécsben rendezett kiállításnak is. Látszik ebből, hogy a modern nagyvárosok kiállításrendezői erősen megérzik, minő iparművészet bír ma igazi vonzóerővel a közönségre.

SZINHÁZI KIÁLLITÁS. Mint minden évben, úgy az idén is volt a színházművészet barátai számára összefoglaló kiállítás. Ezúttal Zürich volt a kiállítás színtere. A kezdeményezés a kölni színházi múzeumból indult ki. A legszebb svájci

iparművészeti múzeum helyiségeit öt csoportra osztották be s ott mutatták be az utolsó évtizedek fejlődését a szcenáriumok s díszletek tervezésében. Volt egy realista színpad Slevogt, Walser és Cesar Klein művészeti elgondolásait reprodukálva. A stílusszínpadot két alapítója, Appia és Gordon Craig művei képviselték. Az expresszionista irányban kivált a francia festők : Barsack, Picasso, Derain s a nagy orosz, Bakst Leon balett-szcenáriumai keltették fel az érdeklődést. A konstruktivista színpadnak a híres moszkvai rendező, Meyerhold adta meg az alapvető formáit. Viszont az absztrakt színpadi törekvések a dessaui iskola «triadikus balettjei» nyomán Schlemmer Oszkár közvetítésével váltak ismertekké. Maguk a zürichi iparművészek főképpen az ő híres bábszínházukkal s iparművészeti iskolájuk megfelelő osztályával voltak képviselve a kiállítás látnivalói között.

• SZAKIRODALOM •

ÁLLAM ÉS MŰVÉSZET címen értékes kis tanulmányt írt Szilágyi Simon Erzsébet. A művészet és állam viszonyában egyik legfontosabb pontnak tartja a tehetségek fejlődésének biztosítását. Rámutat arra a pótolhatatlan veszteségre, mely a testi-lelki harcban összeomló tehetséges fiatalok sorsában a «halhatatlan közkincset», a művelődést és a művészetet éri. Az államra mint megszervezett közre itt óriási feladatok várnak. (*)

MÚZEUMI KALAUZ idegenek számára, melyet az Ibusz szerkesztetett, igen jó gondolat volt, és sok hibája, hiányossága mellett is olyan dicséretes kezdet, mely idővel igen szép és teljes dologgá nőheti ki magát, ha megfelelő szakemberek bevonásával kiegészítik nemcsak a művészeti anyag, hanem a vezetés, magyarázat szempontjai szerint is. (*)

DEBRECENI SZEMLE könyvei sorában Nagy József nek Debreceni könyvjegyek címen röviden összefogott tanulmánya jelent meg. Rövid és vázlatos történelmi áttekintés után alapos ismertetését adja Haranghy Jenő tanár, festőművész exlibriszeinek.

• TÁRSULATUNK • • KÖZLEMÉNYEI •

AZ IPARMŰVÉSZETI TÁRSULAT választmánya 1931 július 22-én tartott ülést Árkay Aladár elnökletével. Az elnök megnyitójában üdvözölte az új választmányi tagokat és kérte őket, hogy szenteljenek mentül több erőt, munkát a társulat és a magyar iparművészet ügyének szolgálatára. Ezt kéri tőlük a közgyűlésnek az a bizalma, mellyel választotta őket és ezt parancsolják a mai viszonyok.

Az elnök indítványára a választmányi gyűlés a Társulat igazgatóságába választotta : Györgyi Dénest, Meyer Antalt, Schober Józsefet, Jungfer Józsefet, dr. Pacher Bélát és dr. Petrovics Eleket.

A biráló-bizottság tagjaivá : Csajka Istvánt, Gorka Gézát, Jaschik Álmost, Kaesz Gyulát, Kozma Lajost, Lingel Károlyt, Menyhért Miklóst, Teles Edét és Ybl Ervin dr.-t.

A kiállítási bizottság tagjaivá : P. Ábrahám Dezsőnét, Aba Novák Vilmost, Gádor Istvánt, Györgyi Dénest, Lakatos Artúrt, Majoros Károlyt, Molnár Farkast, Nagy Antalt, Oláh Gusztávot, Szablya Frischauf Ferencet, Urbányi Vilmost és Wolfner Gyulát.

Gazdasági bizottsági tagokká : Bodon Károlyt, Bodonyi Jenőt, dr. Gulden Gyulát, Hauswirth Ödönt és Hosszú Istvánt.

A sajtóbizottság tagjaivá meghívta : Bálint Lajost, Elek Artúrt, Gerő Ödönt, Harsányi Zsoltot, Kállay Miklóst, Kárpáti Aurélt, Máriás Viktort, Mihályffy Ernő dr.-t, Miklós Jenőt, Rabinovszky Máriuszt, Rozványi Vilmost és Ybl Ervin dr.-t.

Az elnök indítványára a Társulatban az igazgatói teendők elvégzésével a választmány Szokolay Béla titkárt bízta meg. Egyidejűleg Feyérné Kovács Erzsébetnek a megosztott igazgatói teendők eddigi szíves és önzetlen elvégzéséért egyhangú köszönetet mondott a választmány.

A Magyar Iparművészet szerkesztésével a választmány Szokolay Béla titkárt bízta meg az Árkay Aladár, Györgyi Dénes és Petrovics Elekből álló szerkesztő-bizottság véleményezése mellett. A szerkesztésért a titkár felelős.

A választmány elhatározta, hogy a bizottságok által kidolgozott és azután a bizottsági elnökök és az igazgatóság ülésében megtárgyalt terv alapján olyan éves programmot tűz ki, melynek pontjai figyelembe veszik a mai viszonyokat.

A választmány elhatározta, hogy a Társulat munkáját jövőben igyekszik olyanformán kiszélesíteni, ahogy azt a Társulat országos jellege megkívánja. Megalakítja és munkába helyezi a vidéki bizottságokat és a patronáló-bizottságot.

Azután a külföldi kiállítások ügyével kapcsolatban a választmány úgy határozott, hogy az ősz folyamán szélesebbkörű megbeszélés és értekezlet tárgyává fogja kitűzni, mert úgy látja, hogy itt sok orvosolni való baj van, de csak szelíd eszközök alkalmazását tartja célravezetőnek.

A választmány ezek után meghallgatta és elfogadta titkárnak a folyóügyekről tett jelentését.

Elnöki üdvözlés után az ülés véget ért. (*)

AZ IPARMŰVÉSZETI TÁRSULAT igazgatósága elhatározta, hogy f. évi október hó 10., 11. és 12-én előadásokat és megbeszélést rendez, melyen a modern magyar iparművészeti élet aktuális kérdéseit tűzi tárgyalásra.

HELYREIGAZITÁS. Lakatos Artúr tanár készítette az előző számunkban, 99. oldal alsó képén közölt szőnyeget.

A szerkesztésért és a kiadásért felelős : Szokolay Béla. 53848. — Athenaeum. Nyomdaigazgató : Wózner I.

Kovács Margit:

„Magyar őstermelések“
(Kerámia)

Ráhmer Mária:

„Pest“
(Kerámia)

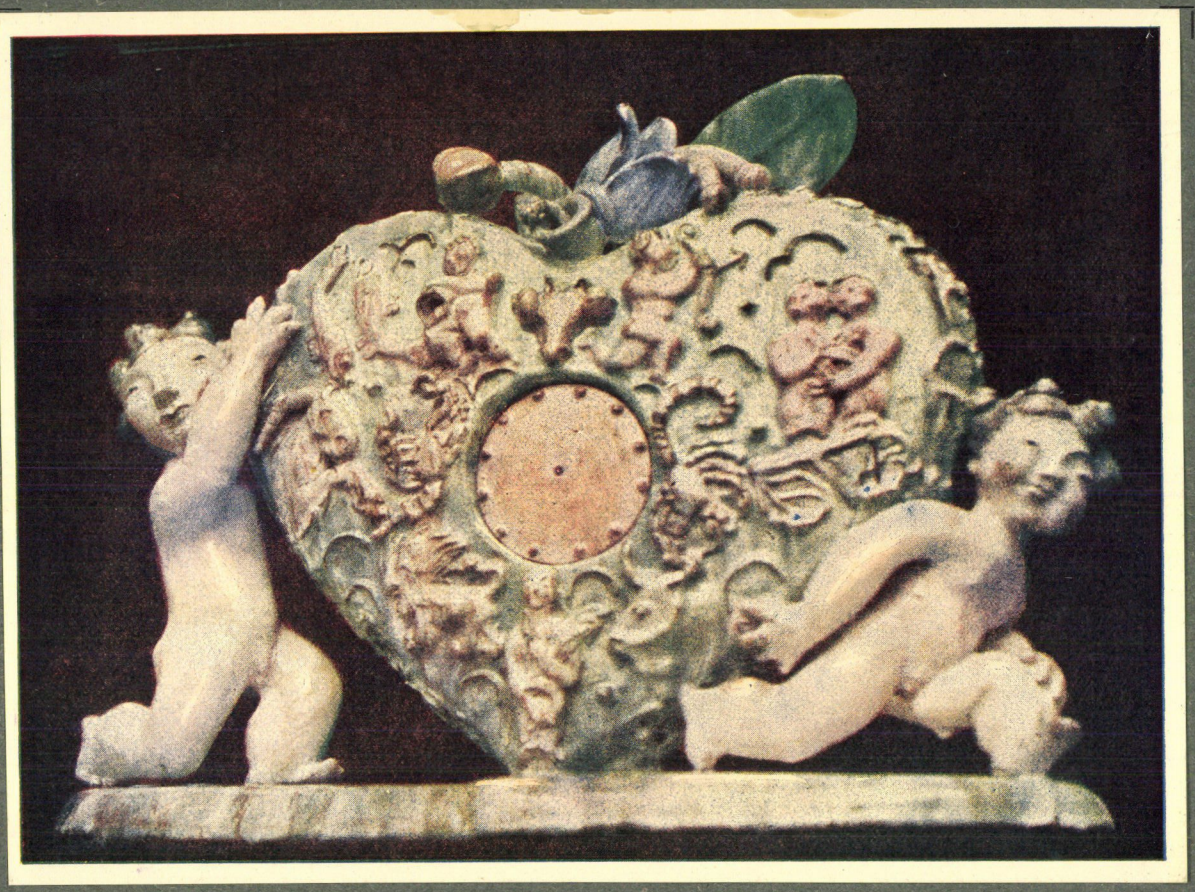

Ráhmer Mária:

„Szív-óra"
(Kerámia)

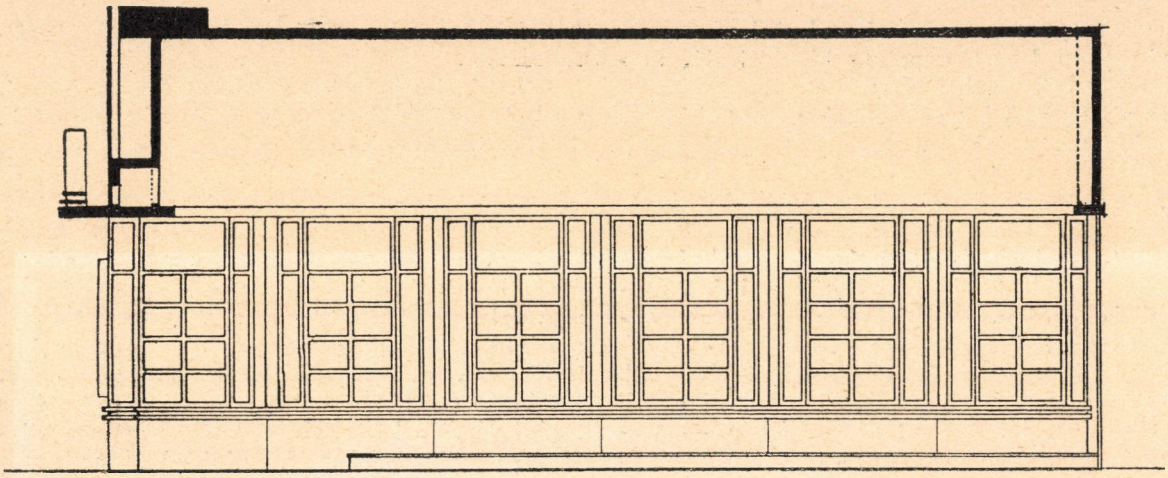

BUDAPEST IDEGENFORGALMI HIVATALA BÉCSBEN

Szomorú statisztikai megállapítás számunkra, hogy mily nagy a számbeli különbség Bécs és Budapest idegenforgalma között. Természetesen Budapest hátrányára. A legtöbb nyugati utazó utolsó állomása Bécs és innen már nem megy tovább keletre, nem jön le hozzánk. Még az autón utazók közül is csak kevesen ruccannak le Budapestre, pedig őket csábítja a két fővárost összekötő kitűnő műút. Az utasok zöme, a pénzt, a forgalmat jelentő tömeg azonban elmarad tőlünk. Próbálkoztak már azzal, hogy a bécsi szállodaportásokat nyerjék meg a budapesti utazás propagandájának, de ez sem járt kielégítő eredménnyel. Különösen most nem, midőn a gazdasági világválság miatt az idegenforgalom amúgy is erősen megcsappant.

Mindenképpen megokolt gondolat volt tehát Budapest székesfőváros részéről a bécsi idegenforgalmi hivatal felállítása. Itt, Magyarország tőszomszédságában kell az idegen figyelmét Magyarországra, elsősorban Budapest székesfővárosra felhívni, itt kell az utas kezét észrevétlenül megfogni és hazánk földjére csalni. Mert ha már itt van, bizonyára nem bánja meg a budapesti kirándulást. A legtöbb nyugati utasnak még van annyi pénze, hogy egy párnapos csábító magyarországi utazással programmját kibővítse. Akadálytalanul lehet az előzetesen megállapított útitervet is Budapest meglátogatásával gazdagítani.

De maguk az osztrákok közül is mily kevesen ismerik székesfővárosunkat. Századok óta Bécsbe viszi pénzét a magyar, az osztrák pedig alig viszonozza ezt. Még a legtöbbet utazó osztrákok közül is csak elenyésző hányad járt Magyarországon. Az összes nyugati nagy városok távolabb fekszenek tőlünk, mint mi és mégis csak gyéren vállalkoznak a budapesti kirándulásra. Pedig mi is tudunk nekik mutatni olyat, ami busásan kárpótol az ötórás utazásért.

Kovácsházy Vilmos székesfővárosi tanácsnok érdeme a bécsi idegenforgalmi hivatal gondolatának fölvetése. Az ő fáradhatatlan energiája biztosította a terv keresztülvitelét is. Természetesen csak úgy volt értelme a gondolat megvalósításának, ha az idegenforgalmi hivatalnak megfelelő helyet és művészien megoldott otthont tudnak biztosítani. Az idegenforgalmi irodát csak igazán forgalmas helyen szabad létesíteni. Eldugott utcában nincs értelme ilyen vállalkozásnak. A Kärntnerstrassenak a Ringbe torkolló végén, az Operaház oldalhomlokzatával szemben, a báró Oppenheimer-palotában való elhelyezés e tekintetben minden kívánalomnak a legnagyobb mértékben megfelel. Nincs idegen, aki — a legrövidebb bécsi tartózkodása alatt is — ne fordulna meg itt és a bécsi tehetős közönség is erre járkál a leggyakrabban. A világváros szívében, az előkelő szállodák tőszomszédságában, a legforgalmasabb üzletnegyedben, közel a múzeumokhoz, színházakhoz valóban jó helye van Budapest székesfőváros bécsi idegenforgalmi hivatalának. Még a mai üzleti pangás idején is nehéz volt ilyen megfelelő elhelyezést találni.

Maga a megoldás rendkívül ügyes. Nem üzlethelyiséget béreltek ki, hanem az Oppenheimer-palota kapualját és a hozzá csatlakozó portáslakást vették e célra igénybe. Az egész megoldás ifj. Richter Aladár iparművész kitűnő munkája. A kapubejárat feltűnő, de ízléses márványportálét kapott ruskicai márványból. Ügyelni kel-

ett arra, hogy a modern szellemű kiképzés némi összhangban legyen a palota klasszicizáló, neoreneszánsz stílusával. A portálé márványpárkánya és az alatta levő két gyámszerű márványkiugrás biztosítja ezt leginkább. A bejárat feletti kettős párkánylemezen Budapest neve díszlik szabadon álló, mattra csiszolt páncélaluminium betűkből, melyek erős ibolyakék színben világító neoncsöveket foglalnak körül. A tíz méter mély kapualjban kétoldalt hat-hat összeépített vitrin húzódik végig a falon, a portáléval azonos márványlábazat fölött. Mindenütt csak vízszintes és függőleges vonalak, amelyek világosan hangsúlyozzák a logikus megoldást. A vitrinekben száz, hátulról megvilágított, jól sikerült diapozitívkép — V e r e s s fényképész műtermében — Budapest természeti és építészeti szépségeiről tájékoztat. Ezek a képek este mint transzparensek még hatásosabbak. Mindig nagy a tolongás előttük. A kapualját hátul modern rajzú vaskapu zárja le, melyet tejüveg tesz átláthatatlanná. Ezáltal a kapualja maga is önálló stílusos egésszé alakul ki. A vaskapu fölött a dongaboltozatot tejüveg-lünett határolja, amelyről Bécs és Budapest között a vasúton, autón és repülőgépen való utazás időtartama olvasható le. Úgy nappal, mint este ezt is állandóan megvilágítják.

A vaskapu a palota lépcsőházának előcsarnokába vezet és ebből léphetünk be baloldalt egy ajtón az idegenforgalmi irodába. Tulajdonképpen két szobából áll a hivatal, de az elsőt, a nagyobbikat a pillérhez csatlakozó pultok szintén két részre osztják. A derékig érő tárgyalópultok mögött dolgozik az irodai személyzet. A helyiség külső, nagyobbik része viszont fogadószobának van berendezve. Ebből nyílik hátrafelé a térhatást növelő, hosszúkás társalgószoba. A két helyiséget ajtó nélküli, félköríves nyílás köti össze. A dió- és tölgyfa kombinálásával készült ülő-bútorok, szekrények, asztalok, pultok szintén az egyszerű szerkezeti vonalakat, a vízszinteseket és a függőlegeseket hangsúlyozzák, anélkül hogy ridegek lennének. Ugyanezt célozzák a bútorszövetek csíkos, szögletes, sokszínű, sárgás és szürkés mintái is. A falakon galambszürke és melegsárga jutakárpit. Az ajtók, ablakok és a tokjaik a narancsszín és kénsárga érdekes együttesével váltanak ki modern hatást. A dongaszerű, csontszínű síma mennyezet pedig előkelően zárja le fönt az otthonos jellegű interieurt. A világítótestek a párkány felett vannak elrejtve, fényük a mennyezetről visszaverődve árad le a szobákba. Csak az irodarészeken függ a mennyezetről az íróasztalok fölött egy hármas tejüvegkorongból és homályos páncélaluminiumból való világítótest, a fogadó- meg a társalgószoba falain pedig az előbbi anyagból két-két kettős, gyertyaszerű falikart találunk. Az előbbi szobát vörös téglából falazott, rácsos kandalló teszi még barátságosabbá.

Rendkívül művésziek a falakat ékesítő festmények és a különbözőképpen elhelyezett keramiák. Az előbbiek mind C s á n k y Dénes kitűnő munkái. Mindegyik kép — olajfestmény és akvarell — Budapest szépségeit ábrázolja. Az egyik egy nagy dunai panoráma, a többi nevezetes épületeink képei. Csánky kiválóan érti, hogy a festői stílusos ábrázolás mellett is kifejezze a motívum önálló művészi karakterét. A dunai panoráma hatását a kép keretébe helyezett rejtett villanyvilágítás is fokozza. Rendkívül artisztikusak a keramiák. G o r k a Géza nagyméretű kék- és zöldmázas turáni vázái a kandallón és a téglapiros megvilágított falifülkékben igazán egyéni és keleties formafantáziáról beszélnek. Viszont nyugati raffináltság és bájos primitivitás szól hozzánk R á h m e r Mária és K o v á c s Margit figurális kerámiáiból. Ráhmer Mária a fogadószoba téglapiros megvilágított fülkéi számára mintázott két mulatságos csoportot. Az egyik, a biedermeier tárgyú, B u d á t, a másik, a gyárkéményes, a mai ficsurral, divatos hölggyel és munkással pedig P e s t e t szimbolizálja. Csupa ötlet, vidám groteszkség a két csoport. Kitűnően reprezentálják a figurális kerámia mai törekvéseit. Kovács Margitnak a fogadószobában lévő, falba illesztett tondója már archaizálóbb jellegű. A magyar őstermelés négy fontos ágát allegorizálja a színes tányér négy mélyített domborműve. A korai reneszánszeserepek naiv artisztikumát tudta a művésznő itt éreztetni. Viszont a magyar mézeskalács-szíveket juttatja eszünkbe R á h m e r Máriának halványabb tónusú szív-órája a társalgószoba szekrényének tetején. Milyen mulatságosan primitívek az órát tartó puttók. R á h m e r Mária, K o v á c s Margit és G o r k a G é z a kétségtelenül a magyar keramikusok legkiválóbbjai közé tartoznak, mint azt a legutóbbi budapesti kiállításkor való szereplésükkel is bebizonyították. Oroszlánrész illeti azonban az összes munkák sikeréből ifj. R i c h t e r Aladárt, aki nemcsak tervezője volt a kitűnően megoldott hivatalhelyiség építészeti és iparművészeti megoldásának, hanem a műtárgyak ötleteit is sugalmazta. De köszönet illeti K o v á c s h á z y Vilmos tanácsnokot is, mert nem kötötte meg a tervező kezét. Ifj. Richter Aladár teljesen szabadon valósíthatta meg egész művészi elgondolását.

Olyan szép, olyan egységes ízlésű és korszerű ez az idegenforgalmi hivatal, hogy szinte sajnáljuk, hogy nem Budapestet díszíti. De éppen a kitűnő artisztikus megoldásnak és nem csekély mértékben a hivatal elsőrangú helyének köszönhetjük majd, ha eredményes munkásságot fog kifejteni.

Adja Isten, hogy úgy legyen.

YBL ERVIN

DAS FREMDENVERKEHRSBUREAU DER STADT BUDAPEST IN WIEN

Es ist für Ungarn eine traurige statistische Tatsache, dass der zahlenmässige Unterschied zwischen dem Fremdenverkehr Wiens und Budapests ein sehr grosser ist. Die letzte Station der meisten Reisenden aus den westlichen Ländern ist Wien, weiter nach Osten, nach Budapest, wagen sie sich nicht. Sogar die Autoreisenden kommen nur sehr spärlich nach Budapest, obzwar sie die ausgezeichnete Autostrasse, die die zwei Hauptstädte miteinander verbindet, verlockt. Die Masse der Reisenden, die Masse, die Geld und Verkehr bedeutet, sucht Ungarn nicht auf. Es wurden schon Versuche gemacht, durch die Wiener Hotelportiers Propaganda für eine Budapest-Reise zu machen, diese hatten aber nicht den erwünschten Erfolg, hauptsächlich in der letzten Zeit nicht, wo der Fremdenverkehr infolge der Weltwirtschaftskrise schon an sich stark abgenommen hat.

Es war also in jeder Hinsicht begründet, dass die Stadt Budapest in Wien ein Fremdenverkehrsamt einrichtete. Hier, in der nächsten Nachbarschaft Ungarns, muss die Aufmerksamkeit der Fremden auf Ungarn und hauptsächlich auf Budapest gelenkt werden ; hier müssen die Reisenden unauffällig bewogen werden, eine Ungarn-Reise zu unternehmen. Denn wenn der Reisende schon einmal hier ist, wird er es sicher nicht bereuen. Die meisten westlichen Reisenden haben noch genügend Geld, um ihr Programm mit einem paartägigen, verlockenden Abstecher nach Ungarn erweitern zu können. Auch eine im voraus festgelegte Reiseroute kann ohne Schwierigkeiten durch einen Budapester Besuch bereichert werden.

Sogar unter den Österreichern gibt es sehr wenige, die die ungarische Hauptstadt kennen. Die Ungarn bringen seit Jahrhunderten ihr Geld nach Wien — dies ist aber nicht gegenseitig ; sogar von den am meisten reisenden Österreichern hat nur ein verschwindender Bruchteil Ungarn gesehen. Und doch könnten auch wir ihnen manches zeigen, das für die fünfstündige Reise reichlich entschädigen würde.

Der Gedanke eines in Wien zu errichtenden Fremdenverkehrsamtes stammt vom Budapester Stadtrat Wilhelm Kovácsházy ; seine unermüdliche Energie sicherte dem Plan die Durchführung. Diese Durchführung hätte aber natürlicherweise nur dann einen Sinn gehabt, wenn es gelingen würde, dem neuen Fremdenverkehrsbureau an einem entsprechenden Punkt der Stadt eine künstlerisch ausgestaltete Unterkunft zu verschaffen. Die Unterbringung im Baron Oppenheimerschen Palais am Ende der Kärntnerstrasse, wo diese in den Ring mündet, der Seitenfassade der Oper gegenüber, entspricht in dieser Hinsicht allen Anforderungen in höchstem Masse. Es gibt keinen Fremden, dessen Weg, auch während eines ganz kurzen Aufenthaltes in Wien, ihn nicht hier vorbeiführte und auch das vermögendere Wiener Publikum verkehrt hier am häufigsten. Im Herzen der Weltstadt, in der nächsten Nachbarschaft der vornehmen Hotels, im verkehrsreichsten Geschäftsviertel, nahe zu den Museen und Theatern hat hier ein Fremdenverkehrsbureau wahrlich den besten Platz. Trotz der heutigen geschäftlichen Flauheit war es schwer, etwas so Entsprechendes zu finden.

Die Lösung ist ausserordentlich geschickt ; es wurde kein Geschäftslokal gemietet, sondern die Toreinfahrt des Oppenheimerschen Palais und die anschliessende Portierwohnung. Das ganze ist die vorzügliche Arbeit des Kunstgewerblers Aladár Richter jun. Die Einfahrt wurde mit einem schönen geschmackvollen Portal aus Ruskicaer Marmor ausgestattet. Es musste hierbei dafür Sorge getragen werden, dass die moderne Ausgestaltung des Portals wenigstens einigermassen mit dem klassizisierenden Neorenaissancestil des Palais harmonisiert, — das Marmorgesims des Portals und darunter die zwei stützpfeilerartigen hervorspringenden Marmorflächen sind es hauptsächlich, die diese Harmonie herbeiführen. Auf der doppelten Gesimsplatte über dem Eingang ist der Name »Budapest« aus freistehenden, mattgeschliffenen Panzeraluminiumbuchstaben zusammengesetzt, die in starker violetter Farbe leuchtende Neonröhren umfassen. An beiden Seiten der 10 m tiefen Toreinfahrt entlang stehen je 6 zusammengebaute Vitrinen auf einem Marmorsockel aus dem gleichen Marmor wie das Portal. Überall nur wagerechte und senkrechte Linien, die die Logik der Lösung betonen. In den Vitrinen stellen 100 durchleuchtete, schöne Diapositive aus dem Atelier des Photographen Veres die architektonischen und Naturschönheiten Budapests dar. Abends sind diese transparenten Bilder besonders wirkungsvoll, — das Gedränge davor ist unaufhörlich. Die Toreinfahrt ist hinten von einem modern gezeichneten Eisentor abgeschlossen, das durch Milchglasscheiben undurchsichtig gemacht ist. Durch diese Lösung wurde auch die Toreinfahrt selbst zu einem selbständigen stillvollen Ganzen gestaltet. Auf der Milchglaslünette über dem Eisentor ist die Dauer der Eisenbahn-, Auto- und Flugzeugfahrt von Wien nach Budapest zu lesen, — diese Lünette ist Tag und Nacht erleuchtet.

Das Eisentor führt in die Vorhalle des Treppenhauses des Palais, aus der links eine Tür zum Fremdenverkehrsbureau führt. Dieses besteht eigentlich aus zwei Räumen ; der erste grössere ergibt aber durch die sich an einen Pfeiler anschliessenden Bureautische wieder zwei Räume. Hinter diesen Tischen arbeitet das Bureaupersonal, der äussere grössere Teil des Raumes ist dagegen als Empfangszimmer eingerichtet, dem sich nach hinten das die Raumwirkung steigernde, längliche Gesellschaftszimmer anschliesst. Eine in einem Rundbogen endende Öffnung ohne Tür verbindet die zwei Räume. Auch die Sitzmöbel, Schränke, Tische, Pulte aus einer Kombination von Eichen- und Nussbaumholz betonen die einfachen Linien der Konstruktion, die horizontalen und vertikalen ; die gestreiften, eckigen, farbenreichen, gelblichen und grauen Muster der Möbelstoffe bezwecken — ohne kalt zu wirken — dasselbe. Die Wände sind mit einer taubengrauen und warmgelben Jutetapete bedeckt. Türen und Fenster lösen durch eine interessante Kombination von orangen- und schwefelgelb eine moderne Wirkung aus ; die knochenfarbene glatte Decke schliesst oben das heimisch wirkende Interieur vornehm ab. Die eine Deckenbeleuchtung erzeugenden Leuchtkörper sind über dem Gesims versteckt, nur im Bureauteil hängt über den Tischen von der Decke ein Leuchtkörper aus drei Milchglasscheiben und mattem Panzeraluminium herab und an den Wänden des Gesellschaftszimmers sind aus demselben Material je zwei doppelte kerzenartige Wandleuchter angebracht. Zur freundlichen Wirkung des Empfangszimmers trägt der vergitterte Kamin aus roten Ziegeln noch erheblich bei.

Sehr künstlerisch sind die die Wände schmückenden Gemälde und die auf verschiedene Weise placierten Keramiken. Erstere — Ölgemälde und Aquarelle — sind alle die vorzüglichen Arbeiten Dionys Csánkys und stellen die Schönheiten Budapests dar ; und zwar eins das grosse Donaupanorama, die übrigen bedeutende Gebäude der Stadt. Csánky versteht es hervorragend, neben der stilvollen malerischen Darstellung auch den selbständigen künstlerischen Charakter des Motivs zum Ausdruck zu bringen. Die Wirkung des Donaupanoramas wird noch durch eine im Rahmen des Bildes versteckte elektrische Beleuchtung gesteigert.

Auch die Keramiken sind in hohem Grade künstlerisch. Die grossen blauen und grünen turanischen Vasen Géza Gorkas auf dem Kamin und in der ziegelroten beleuchteten Wandnische zeugen von einer wirklich individuellen, etwas orientalischen Formphantasie. Aus den figuralen Keramiken Maria Ráhmers und Margit Kovács' spricht dagegen westliches Raffinement und anmutige Primitivität. Maria Ráhmer modellierte für die ziegelroten beleuchteten Wandnischen des Empfangszimmers zwei lustige Gruppen. Die eine mit dem Biedermeiermotiv symbolisiert Ofen, die andere mit den Fabrikschornsteinen, dem modernen Geck, der eleganten Dame und dem Arbeiter dagegen Pest, — beide Gruppen sind voller Einfälle und heiter grotesk. Sie sind als ausserordentlich gutgelungene Repräsentanten der figu-

ralen Keramik anzusprechen. Das in die Wand des Empfangszimmers eingemauerte Tondo Margit Kovács's ist mehr archaisierenden Charakters, — der farbige Teller ist von vier Allegorien der wichtigsten Zweige der ungarischen Urproduktion in Reliefs ausgefüllt. Der Künstlerin gelang es, in diesem Werke das naive Künstlertum der Frührenaissancekeramiken aufleben zu lassen. Von der in einem blasseren Ton gehaltenen Hers-Uhr Marie Rahmers, die auf dem Schrank des Gesellschaftszimmers steht, fallen dem Betrachter die ungarischen volkstümlichen Lebkuchenhersen ein, — die Primitivität der die Uhr tragenden Putten ist entzückend. Maria Rahmer, Margit Kovács und Gésa Gorka gehören unzweifelhaft zu den besten Vertretern der ungarischen Keramik, — das haben sie bei ihrer letzten Budapester Ausstellung erneut bewiesen.

Ein grosser Teil des Verdienstes um das Gelingen sämtlicher Arbeiten gebührt aber Aladár Richter jun., von dem nicht nur die vorzügliche architektonische und kunstgewerbliche Gesamtlösung des Bureaus stammt, sondern der teilweise auch die Ideen zu den einzelnen Kunstgegenständen gab. Aber auch dem Stadtrat Wilhelm Kovácsházy gebührt Dank dafür, dass er dem Künstler volle Freiheit gewährte, — Richter konnte seine gesamte künstlerische Konzeption ungehemmt verwirklichen.

So schön, so einheitlich geschmackvoll und so zeitgemäss ist dieses Fremdenverkehrsbureau, dass es uns beinahe leid tut, dass es nicht Budapest bereichert. Aber eben dieser vorzüglichen künstlerischen Lösung wird es — neben der erstklassigen Lage des Bureaus — zu verdanken sein, wenn seine Arbeit sich ergebnisreich gestalten wird. Gott gebe es!

Erwin Ybl

THE BUDAPEST MUNICIPAL INFORMATION BUREAU IN VIENNA

The statistics very regretfully prove that there is a great difference between the number of foreign visitors to Vienna and of those to Budapest. The difference naturally is to the disadvantage of Budapest. Vienna is the last station in the tours of most of the tourists from the western world, and from there they usually do not go further eastward, they do not come to Hungary. Even of those who are travelling by car only very few people extend their visit from Vienna to Budapest, though these are very much enticed by the excellent new road which was opened between the two capitals only a year ago. In fact Hungary is deprived of the bulk of foreign visitors who are actually meaning money and traffic. There have been attempts to gain the Viennese hotel porters to the propaganda of a visit to Budapest, but these attempts had not the expected results. Especially not recently, when the general tourist traffic has been considerably reduced by the world economic crisis.

It was therefore an absolutely reasonable scheme on behalf of the Municipal Council of Budapest to open a Tourist Information Bureau in Vienna. We must draw the attention of foreigners to Budapest there, in the neighbourhood of Hungary; here we must hold their hands and bring them almost unobservedly into the country. When they are already in Vienna they would never regret an excursion to Budapest. Most of the western visitors have in Vienna still enough money to extend their visit for a few days also to Hungary. They can without any difficulty enlarge their itinerary — settled beforehand — with the name of Budapest.

Also among the Austrians only very few know our capital. Since centuries the Hungarians spend their spare money in Vienna but the Austrians reciprocate this only in a very slight manner. Even of those Austrians who are able to travel often just a very small proportion has been in Hungary. All the western capitals lie from Vienna farer than Budapest still the Viennese undertake a visit to the latter but very rarely. Nevertheless we can show such things which are much worthwile of a 5 hours' journey.

The idea of a Hungarian Tourist Information Bureau in Vienna was of Mr. William Kovácsházy, City Councillor of Budapest. His zeal and energy guaranteed that the scheme will be carried out. Naturally the realisation of the idea was only then rectified when it was guaranteed also that the Bureau, situated into a proper surroundings, will get an artistically equipped home. Any office of tourist information should be started only in a main street. It would be unreasonable to place such an undertaking in a mew. Our Bureau in Vienna, at the end of Käntnerstrasse, opposite to the façade of the Opera House, in Baron Oppenheimer's palace fulfils entirely such requirements. There is no foreigner in Vienna who should not pass this place even during the shortest visit, and also the well-to-do Viennese public favours this spot to stroll daily up and down.

The Budapest Tourist Information Bureau in Vienna has an ideal place indeed in the heart of the city, in the neighbourhood of the de luxe hotels, in the most busy commercial centre, close to the theatres and also to the museums. Even in the present depression of business it was very difficult to assure this situation for the Bureau.

The accomplishment of the Bureau is in the whole very skilful. It does not occupy the usual premises of a shop but they rented the doorway of the Oppenheimer palace in connection with a special ground floor flat. The whole building of the Bureau is the artistically very distinguished work of Aladár Richter jun. He had to be very careful that the somewhat modern designs of the Bureau should harmonise with the classical neo-renaissance style of the whole building. This is guaranteed chiefly with the marble pediment of the portal and with its two marbel consoles. Above the entrance on the double board of the pediment we read the name of Budapest made out of plain steel-aluminium letters which are encircled with neon-lamps illuminating in a strong lilac-blue light. In the 33 feet deep doorway there are six-six show-windows on each side which are placed on marble socles of similar colour with that of the portal. Only horizontal and perpendicular lines are everywhere which clearly accentuate the logical accomplishment. The show-windows keep hundred large illuminated diapositives — made in the Veress-Photostudio — showing the natural and architectural beauties of Budapest. These transparent pictures are especially impressive at night. The bottom of the doorway is closed by an irongate of modern designs and made opaque with milk-glass windows. With this gate the whole doorway became an independent ensemble of its own style. Above the irongate and between the arched ceiling we find a milk-glass lunette from where we read the time in which one reaches Budapest from Vienna by railway, by car or by aeroplane. This is also illuminated day and night.

The irongate leads from the doorway into the staircase of the palace where on the left side one finds the entrance to the offices of the Information Bureau. Though there are actually only two rooms in the office, but the larger first room is divided into two parts with office-counters adjoining to a pillar. The clerks work behind these counters which are about 4 feet high. The other part of this room, which is the larger, has been furnished as reception room. From there opens the lounge, the oblong form of which increases the perspective of the office. An arched opening connects the two rooms without a door. The chairs, bookstalls, tables, desks and other furnitures are made of the combination of walnut and oak, and they have all very simple, horizontal and perpendicular lines without being dreary and cold. The same style is served by the striped, angular, yellow and grey motives of the upholstering. The wall papers are also light grey and yellow. The curious combination of orange and sulphur yellow colours of the doors and

Budapest Székesfőváros Idegenforgalmi Irodája Bécsben. Tervezte ifj. Richter Aladár. Az iroda bejárata az Opera árkádjai alól nézve. — Das Fremdenverkehrsbureau der Haupt- und Residenzstadt Budapest in Wien. Entworfen von Aladár Richter jun. Eingang zum Bureau von den Arkaden der Oper aus gesehen. — The Budapest Municipal Tourist Information Bureau in Vienna, designed by A. Richter jun. Portal of the Bureau from the arcades of the Opera House.

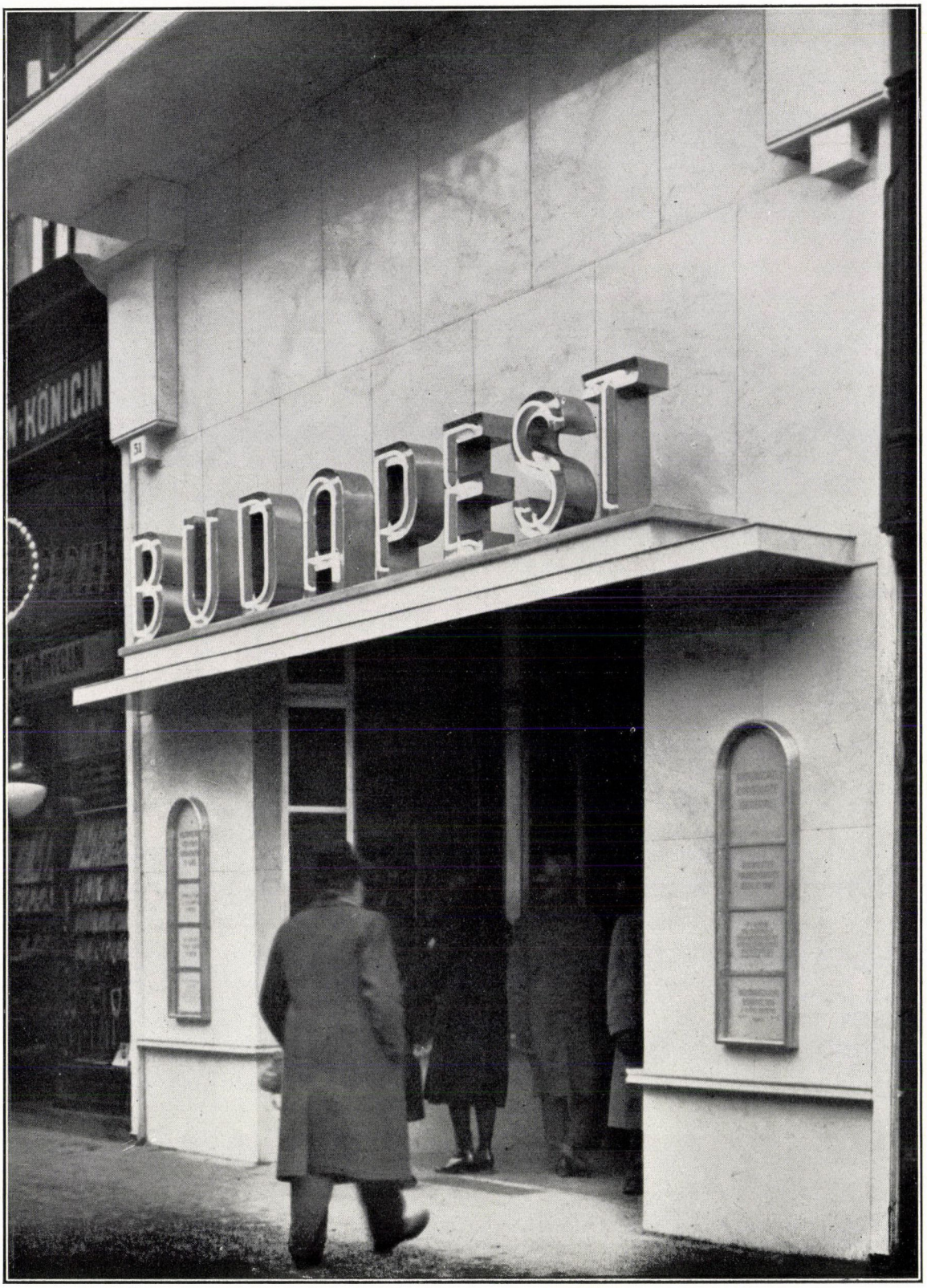

Budapest Székesfõváros

Idegenforgalmi Irodája Bécsben. Az iroda portálja. — Das Fremdenverkehrsbureau der Haupt- und Residenzstadt Budapest in Wien. Das Bureauportal. — The Budapest Municipal Tourist Information Bureau in Vienna. Portal of the Bureau.

Budapest Székesfőváros Idegenforgalmi Irodája Bécsben.
A bejáratot lezáró üvegezett vaskapu. — Das Fremdenverkehrsbureau der Haupt- und Residenzstadt Budapest in Wien. Eisentor des Einganges. — The Budapest Municipal Tourist Information Bureau. The iron and glass door of the portal.

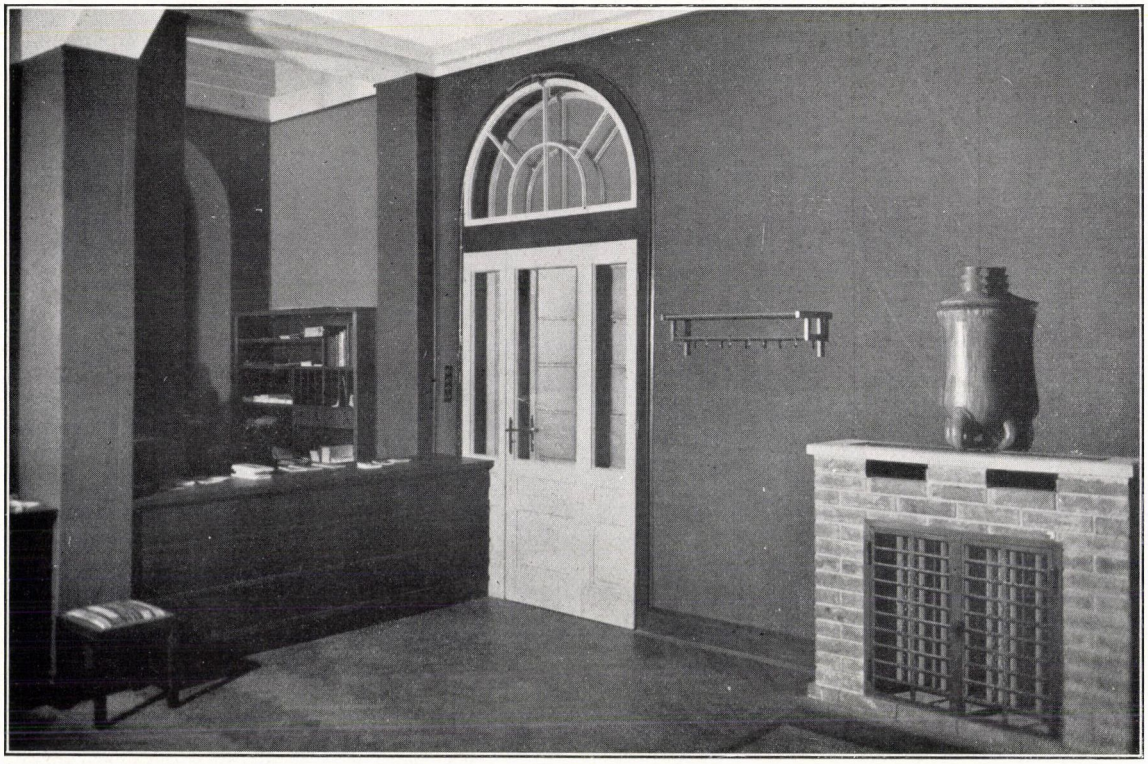

Budapest Székesfőváros Idegenforgalmi Irodája Bécsben. Az iroda. — Das Fremdenverkehrsbureau der Haupt- und Residenzstadt Budapest in Wien. Das Bureau. — The Budapest Municipal Tourist Information Bureau in Vienna. The office rooms.

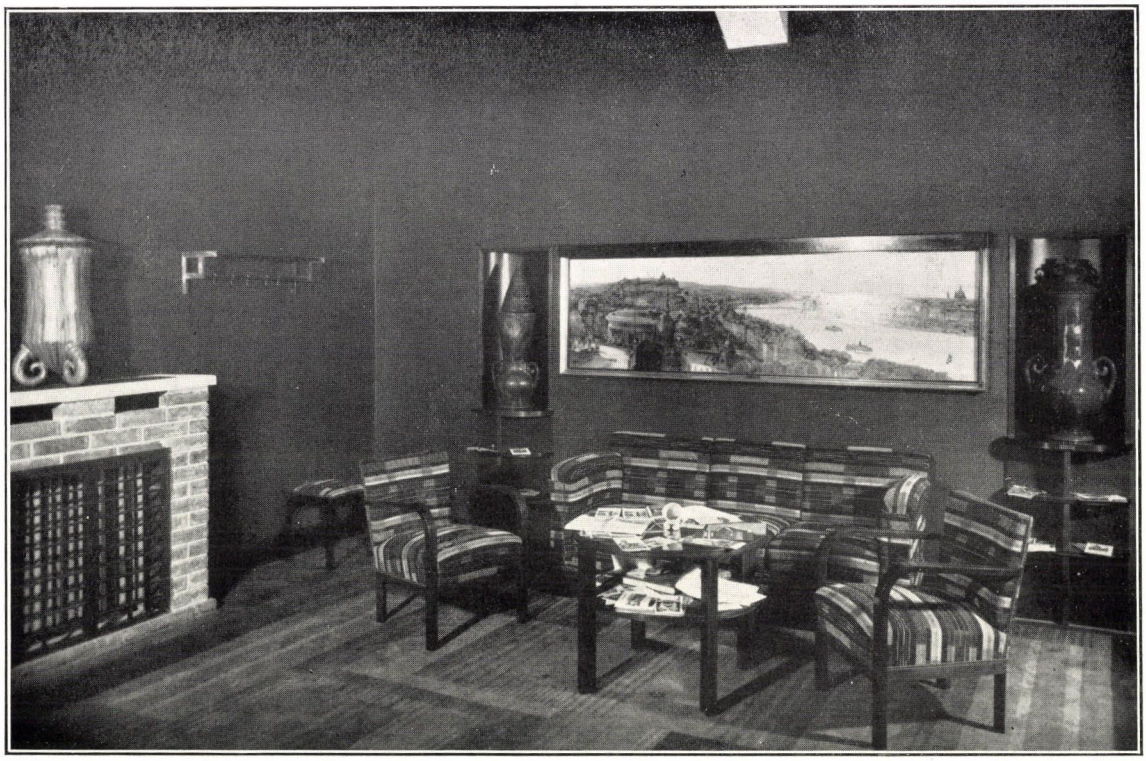

Budapest Székesfőváros Idegenforgalmi Irodája Bécsben. A fogadóterem. (Az alsó képen a falon Csánky Dénes budapesti látképe.) — Das Fremdenverkehrsbureau der Haupt- und Residenzstadt Budapest in Wien. Der Empfangssaal. (Auf dem unteren Bilde an der Wand eine Ansicht von Budapest von Dionys Csánky.) — The Budapest Municipal Tourist Information Bureau in Vienna. The reception room. (Below on the wall the picture: «General view of Budapest» by D. Csánky.)

Budapest Székesfőváros
Idegenforgalmi Irodája Bécsben. Társalgószoba. — Das Fremdenverkehrsbureau der Haupt- und Residenzstadt Budapest in Wien. Gesellschaftszimmer. — The Budapest Municipal Tourist Information Bureau in Vienna. The lounge.

Budapest Székesfőváros Idegenforgalmi Irodája Bécsben. A fogadóterem a társalgóból nézve. —
Das Fremdenverkehrsbureau der Haupt- und Residenzstadt Budapest in Wien. Der Empfangssaal vom Gesellschaftszimmer aus gesehen. — The Budapest Municipal Tourist Information Bureau in Vienna. The reception room from the lounge.

Budapest Székesfőváros Idegenforgalmi Irodája Bécsben.
Kovács Margit: A magyar őstermelés (színes kerámia). — Das Fremdenverkehrsbureau der Haupt- und Residenzstadt Budapest in Wien. Margit Kovács: Die ungarische Urproduktion (farbige Keramik). — The Budapest Municipal Tourist Information Bureau in Vienna. M. Kovács: The four Hungarian primitive occupations (coloured ceramic.)

Budapest Székesfőváros Idegenforgalmi Irodája Bécsben.
Gorka Géza: Turáni korsók. — Das Fremdenverkehrsbureau der Haupt- und Residenzstadt Budapest in Wien. Turanische Krüge von Géza Gorka. — The Budapest Municipal Tourist Information Bureau in Vienna. G. Gorka: Turanian jars.

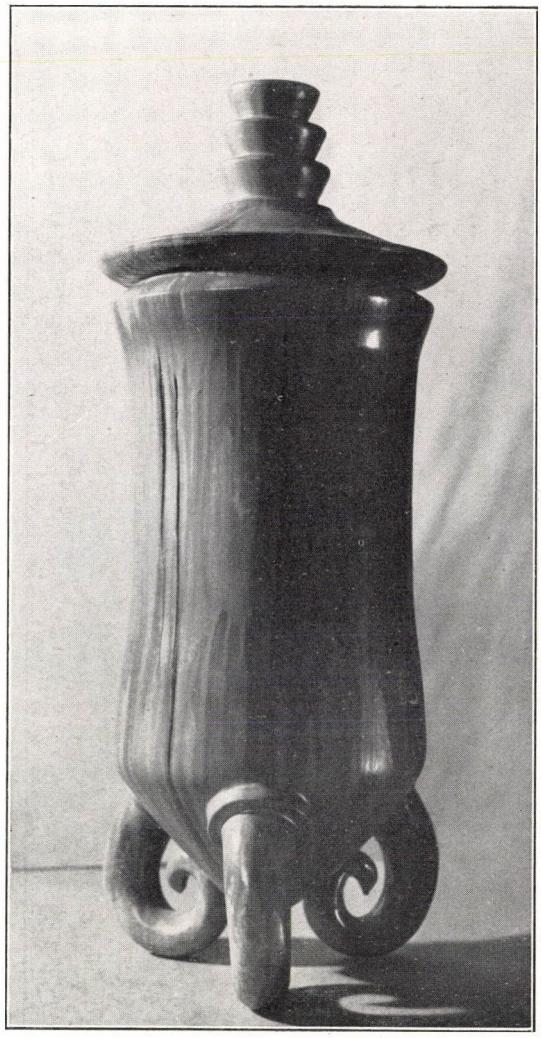

Budapest Székesfőváros Idegenforgalmi Irodája Bécsben.
Gorka Géza: Turáni korsók. — Das Fremdenverkehrsbureau der Haupt- und Residenzstadt Budapest in Wien. Turanische Krüge von Géza Gorka. — The Budapest Municipal Tourist Information Bureau in Vienna. G. Gorka: Turanian jars.

Budapest Székesfőváros Idegenforgalmi Irodája Bécsben.
Gorka Géza: Kék eozinos korsó. — Das Fremdenverkehrsbureau der Haupt- und Residenzstadt Budapest in Wien. Blauer Eosinkrug von Géza Gorka. — The Budapest Municipal Tourist Information Bureau in Vienna. G. Gorka: Blue eosin jar.

Budapest Székesfőváros
Idegenforgalmi Irodája Bécsben. Ráhmer Mária: «Buda». Groteszk allegória (színes kerámia). — Das Fremdenverkehrsbureau der Haupt- und Residenzstadt Budapest in Wien. Maria Ráhmer: «Buda». Groteske Allegorie (farbige Keramik). — The Budapest Municipal Tourist Information Bureau in Vienna. M. Ráhmer: «Buda». A grotesque allegory (coloured ceramic).

Budapest Székesfőváros
Idegenforgalmi Irodája Bécsben. Ráhmer Mária: «Pest». Groteszk allegória (színes kerámia). — Das Fremdenverkehrsbureau der Haupt- und Residenzstadt Budapest in Wien. Maria Ráhmer: «Pest». Groteske Allegorie (farbige Keramik). — The Budapest Municipal Tourist Information Bureau in Vienna. M. Ráhmer: «Pest». A grotesque allegory (coloured ceramic.)

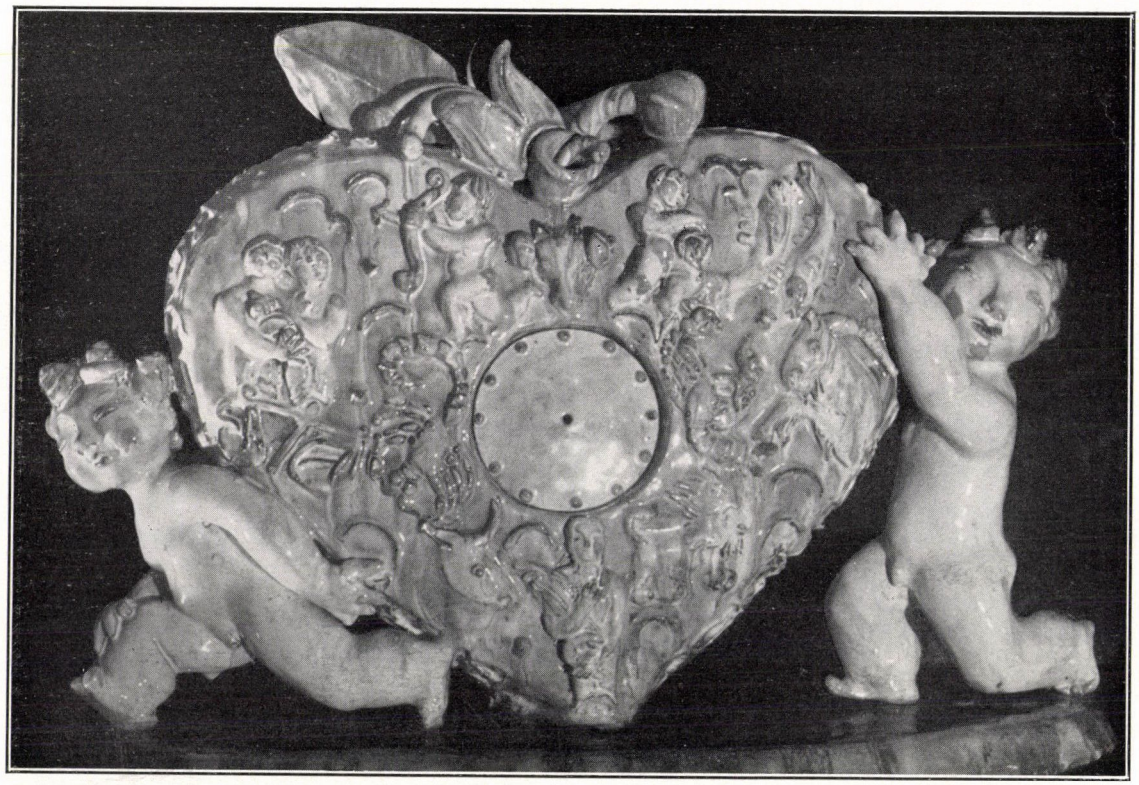

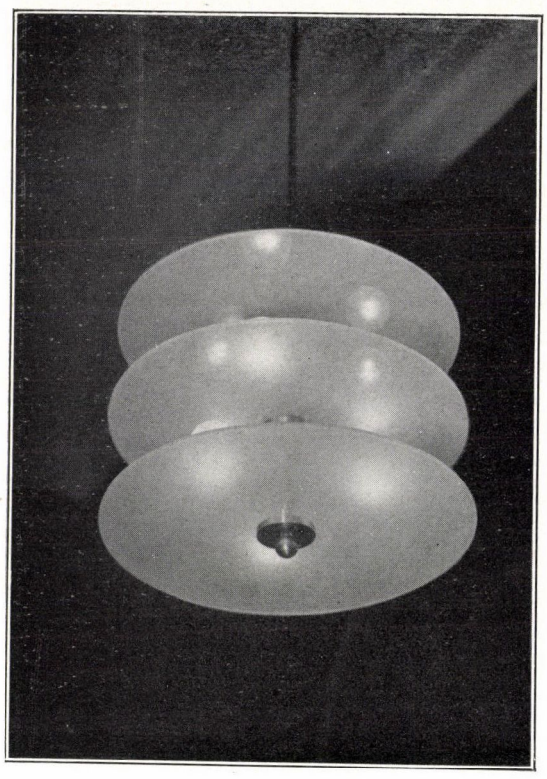

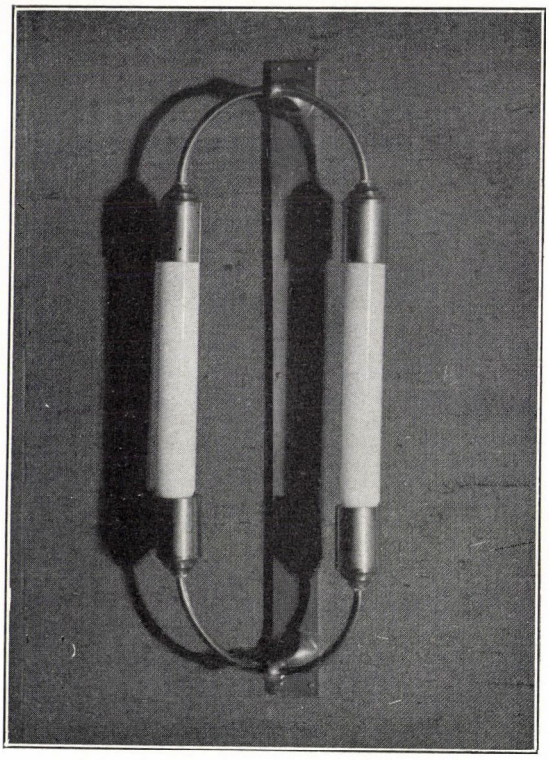

Budapest Székesfőváros Idegenforgalmi Irodája Bécsben. Fent: Ráhmer Mária: «Szívóra» (szines kerámia). Lent: ifj. Richter Aladár: Világítótestek. — Das Fremdenverkehrsbureau der Haupt- und Residenzstadt Budapest in Wien. Oben: Maria Rahmer: Herzuhr (farbige Keramik). Unten: Aladár Richter jun.: Leuchtkörper. — The Budapest Municipal Tourist Information Bureau in Vienna. Above: M. Ráhmer: The heart-clock (coloured ceramic). Below: lamps.

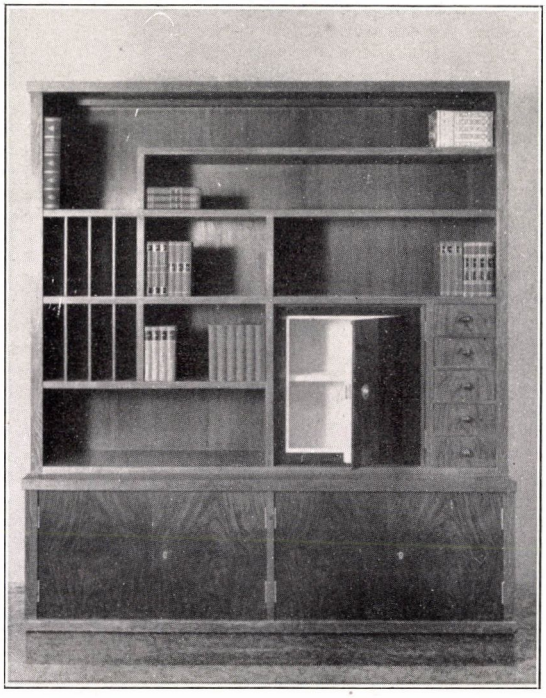

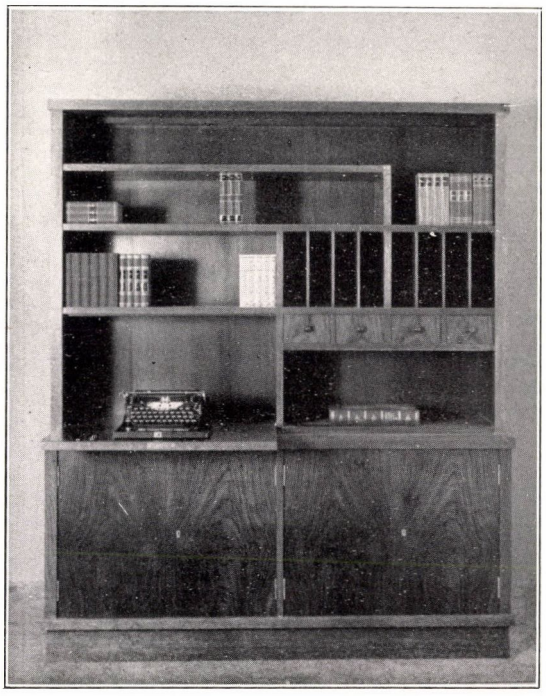

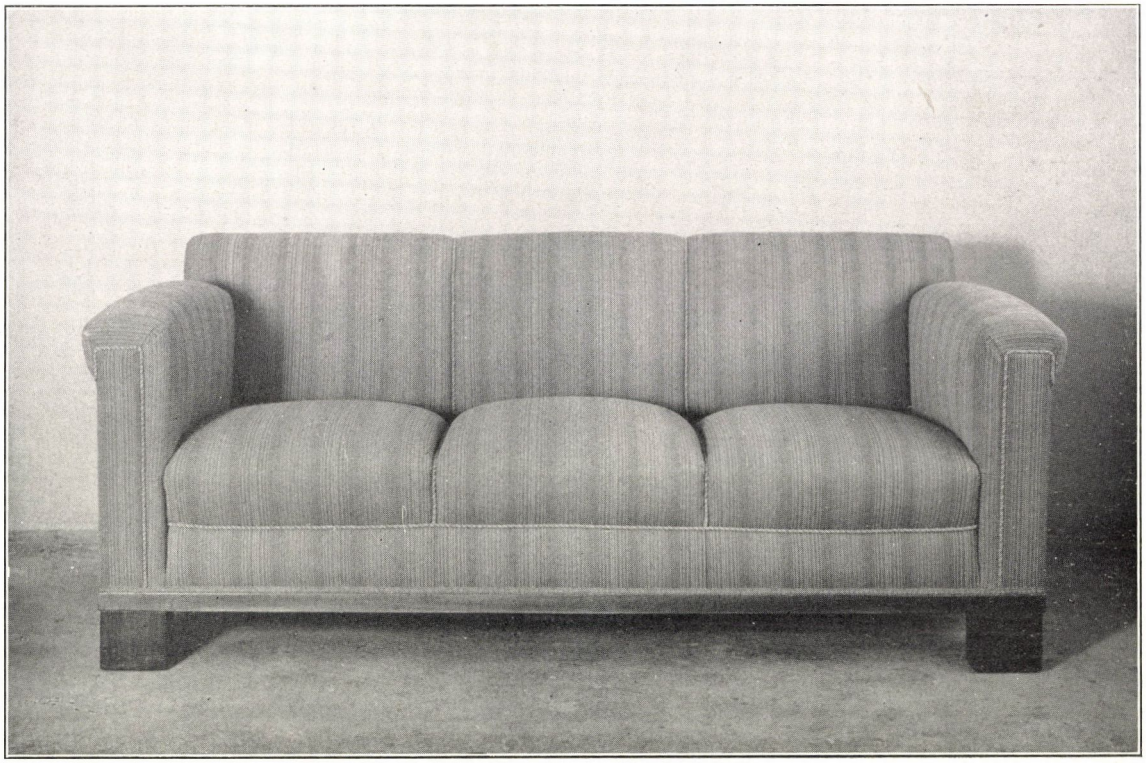

Budapest Székesfőváros Idegenforgalmi Irodája Bécsben. Ifj. Richter Aladár: Irodaszekrények és pamlag. — Das Fremdenverkehrsbureau der Haupt- und Residenzstadt Budapest in Wien. Aladár Richter jun.: Bureauschränke und Sofa. — The Budapest Municipal Tourist Information Bureau in Vienna. Bookstalls and sofa by A. Richter jun.

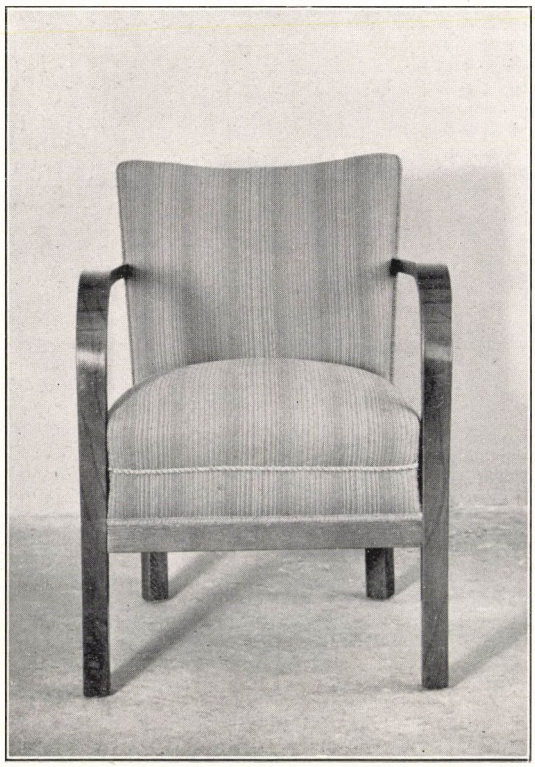

Budapest Székesfőváros Idegenforgalmi Irodája Bécsben.

Fent: ifj. Richter Aladár: Karosszék és asztal. Lent: Propagandanyomtatványok. — Das Fremdenverkehrsbureau der Haupt- und Residenzstadt Budapest in Wien. Oben: Lehnstuhl und Tisch von Aladár Richter. Unten: Propagandadrucksachen. — The Budapest Municipal Tourist Information Bureau in Vienna. Above: Arm chair and small table. Below: Propaganda booklets.

window frames makes a modern effect. The arched cream coloured ceiling covers stately the cosy interieur. The electrical lightening is placed secretly behind an entablature of the walls so that the light is only reflected from the ceiling. Only where the clerks are working hangs a lamp from the ceiling made from three milk-glass disks and steel-aluminium. In the lounge and in the reception room there are also two-two lamps like candles put on the side walls. The former also has a red-brick open fire place which makes the room more familiar.

The pictures on the walls and the various decorative ceramics are all very artistic. The formers are the excellent works of D. Csánky. Every picture — oil painting or aquarelle — represents some beauties of Budapest. One of the pictures gives a wide panorama of the town with the Danube, the others show various famous buildings. Csánky is especially talented in expressing the independent artistic character of a motive even while he is strongly keeping the realities of the chosen subject. The effect of his „Danube Panorama" is highly increased by the narrow electrical lights which are hidden in the frame of the picture.

The ceramics are remarkably artistic. G. Gorka's large blue and green Turanian vases are the works of a very individual and eastern phantasy of forms. They are placed on the mantelpiece and in a red illuminated niche. One feels on the other hand a western refinement and charming primitiveness in the figural ceramics of M. Ráhmer and M. Kovács. M. Ráhmer has made two delightful groups for the light-red illuminated niches of the reception room. One symbolises the old-fashioned „Buda", the other is the allegory of „Pest" with factory chimney, workman, dude and a modern dandy. The two groups are full of fancy and sprightly grotesqueness. They represent excellently the modern tendencies of figural ceramics. The tondo of M. Kovács placed into the wall of the reception room is already of a more archaical character. The four embossments of this coloured plate allegorise the four primitive occupations in Hungary. In this latter work one feels the naiv art of early renaissance earthenware. The pale tone of M. Ráhmer's heart-clock placed on the cupboard of the lounge reminds of the Hungarian honeycake-hearts. How cheerfully primitive are the little angels who are holding the clock! ...

M. Ráhmer, M. Kovács and G. Gorka belong undoubtedly to the best Hungarian artists of ceramics as they have proved at their last exhibition in Budapest. But if the artistic achievments of the Bureau was successful it is chiefly the merit of Aladár Richter jun. who has not only made the designs of the architecture and inner decoration of the Bureau but also suggested the idea of the various pieces of art. But a part of the success is due also to William Kovácsházy who has not bound the hands of the designer, and so Aladár Richter jun. was entirely unimpeded in carrying out his artistic thoughts.

The whole Bureau is so fine, so up-to-date and is of such a harmonious style that we almost regret that it is not in Budapest. But if its work of bringing foreign visitors to Budapest will prove successful it will be just because of its artistic character and of its splendid situation!

By Ervin Ybl

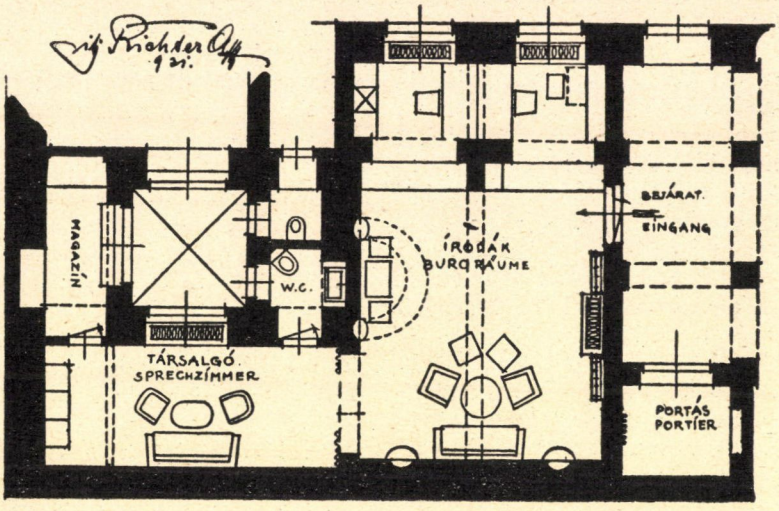

Budapest-Székesfőváros bécsi idegenforgalmi irodájának alaprajza. — Grundriss des Fremdenverkehrsbureau der Haupt- und Residenzstadt Budapest in Wien. — Ground-plan of the Budapest Municipal Tourist Information Bureau in Vienna.

A SZÉKESFŐVÁROSI IPARRAJZISKOLA KIÁLLÍTÁSA A NEMZETI SZALÓNBAN

LUDWIG ÁGOTAI : DIE AUSSTELLUNG DER TEXTIL- UND GOBELINWERKSTÄTTEN DER HAUPTSTÄDTISCHEN GEWERBEZEICHENSCHULE. Die Weberei der Hauptstädtischen Gewerbezeichenschule veranstaltete im Nationalsalon eine Ausstellung, in der zwei nach Rubensschen Kartons hergestellte und von der Weberei der Schule restaurierte Gobelins, ferner einige von Professor Georg Kórody entworfene Textilien in modernem Geschmack gezeigt wurden. Letztere stellt einen gelungenen Versuch zur Modernisierung der Formsprache des Gobelins dar. Auch die Restaurierungen sind stilgerecht und sehr gut gelungen.

LOUIS ÁGOTAI : THE TEXTILE EXHIBITION OF THE MUNICIPAL COLLEGE FOR DRAWINGS AND CRAFTS. The Textile Department of the Municipal College for Drawings and Crafts has arranged an exhibition in the National Saloon. They exhibited two tapestries, made after the cartoons of Rubens and repaired in the textile department of the College, and also several modern gobelins designed by Professor György Kórody. These latters have made a successful attempt to modernise the traditional forms and styles of gobelins, while the restorations were carried out in the original style also excellently.

A székesfővárosi Iparrajziskola alapítása visszanyúlik Mária Terézia koráig. Midőn a nyugati államok arra ébredtek, hogy az iparok fejlődését csakis a rajzoktatás rendszeres művelésével lehet elősegíteni, Pest városa is nagy súlyt kezdett helyezni a rajz oktatására. Az általános irányú rajziskolákból lassankint ipari irányú rajziskolákat szerveztek és ezen iskolákból lett 170-ben a székesfővárosi Iparrajziskola. Az Iparrajziskola működése mindig elsőrangú volt és azt éppúgy a város, valamint a kormány elismerte. A nagy háború előtt az Iparrajziskola lassanként a műhelyoktatást vezette be, melynek teljes bevezetése azonban csak a háború után, a huszas évek elején sikerült. Azóta az Iparrajziskola növendékeit nemcsak rajzilag képezi ki, hanem műhelyoktatásban is részesíti és oly tanulókat bocsát ki az életbe, akik a különböző iparágakban az általuk megtervezett munkák gyakorlati kivitelére is képesek.

Minden iparművészeti ágnak megvan a maga tanműhelye, mely az átlagiparosnál műveltebb, szakképzettebb és iparművészeti ízléssel rendelkező kivitelezőket és tervezőket nevel.

A Nemzeti Szalon kiállításán csakis a szövőtanműhely termékeit mutatjuk be és csak díszítés céljából állítottunk ki egypár kerámiai és ötvöstárgyat és bútordarabot.

Az Iparrajziskola textiloszályát készíti a legkülönbözőbb szőnyegeket és gobelineket. Néhány antik keleti szőnyeg korhű reprodukcióján kívül csupa eredeti művészi terv nyomán készült darabokat találunk.

A most kiállított szőnyegek leginkább a textilosztályt vezető Lakatos Artúr tanár, Megyer-Meyer Antal és Szathmáry István tanárok, valamint Örkényi István és Dex Ferenc tervei alapján készültek. Ezek, valamint a növendékek munkái, különböző tervezőjük egyéniségének kiemelése daeára, mégis határozott jelleget és összhangot képviselnek a magyar művészi szőnyeg jelenében. Az Iparrajziskola szőnyegeit fel lehet ismerni közös, jellemző tulajdonságaiból. Ezt a közösséget a technikai kivitel precizitása és a nemes anyag mellett mindig a színek harmóniája alkotja. Mély, tüzes színek váltakoznak finom, hangulatos, könnyed tónusokkal és összeforrva, a szőnyeg meleggé, színessé válik, de sohasem tarkává. A tervek különfélék és nagyon változatosak : vannak, melyek a perzsa kompozíciók jellegzetes gazdag elgondolásában magyar érzéssel és magyar motívumokkal készültek, vannak a színimpresszionizmus jellegében lágy, határozatlan ornamentikával készültek; vannak azután az új, tiszta tárgyilagosság stílusában, de magyaros felfogásban tervezett szőnyegek, melyek feladata, hogy erős színösszhangjukkal a modern, leegyszerűsített lakást díszítsék. Mindezeknek azonban közös sajátságuk a tervező egyénisége mellett a magyar nép művészetének szín- és formagazdagságának átértékelése a szőnyegformák mai elgondolásában.

Az Iparrajziskola textil tanműhelye megjavította azt a két hatalmas Rubens-gobelint, mely a kiállítás első termében volt kiállítva. E gobelineket valamikor Bárczy István polgármester vásárolta hibás állapotban és most teljes jó, régi gobelin benyomását teszik.

Az egyik gobelin, «Amor Divinus» (Isteni szeretet) felirattal, 1660 és 95 között készült Rubensnek a terve után, mely tervnek olajvázlata jelenleg Madridban a Pradóban van. Ez a vázlat 1626 és 28 között készült. A külső kék sávban a jobb sarokban B B brüsszeli szőnyegszövő jegy látható.

A második Rubens gobelin «Ábrahám és Melchizedek találkozása». Azt a jelenetet ábrázolja, mikor Melchizedek (Salém királya) Ábrahá-

mot és seregét a Kedorlaómer király elleni csata után megvendégeli.

A szegélyt alkotó sávban lent középen ismét B B a brüsszeli szőnyegszövő jegy látható, a belső keskenyebb sávban pedig «P. P. Rubens. Pinxit Ioannes. Franciscus van den Hecke Fecit» felirat olvasható, mely utóbbi a szőnyegszövő nevét tartalmazza. Rubens ennek a gobelinnek a színes nagy olajfestésű kartonját ugyancsak 1626 és 28 közti időben készítette és az a westminsteri herceg tulajdonában van Londonban Johann Franz Hecke szőnyegszövő Brüsszelben Franz Hecke fia volt és 1660—95 között működött. Ebben az időben készült tehát az előbbi gobelin is.

Az Iparrajziskolával kapcsolatos székesfővárosi Textilipari foglalkoztató Gobelinszövő Műhelyt 1927 május havában alapította meg a Székesfőváros Tanácsa. Ennek kettős célja van: egyrészről a magyar textilművészet gyakorlati fejlesztése, másrészről a magyar középosztály tehetséges elszegényedett leányainak méltó munkával való ellátása.

A műhely első ágául az iparrajziskolai főigazgató kezdeményezésére a textilművészetek legnemesebb ágát, a valódi gobelinszövést választották. A kéziszövésű gobelin a művészettörténetben olyan jelentős szerepet játszott, hogy méltán megérdemelte azt az érdeklődést, amellyel a Székesfőváros Tanácsa éppen ezt választotta a foglalkoztató műhely tevékenységének alapjául.

A gobelinszövőműhelyek a multban mindenkor úgy nőttek naggyá, ha azokat valamely állam vagy főváros erkölcsi és anyagi tőkével támogatta. Franciaország, Belgium, Anglia világhírű szövőműhelyei büszkeségei voltak nemzetüknek és uralkodóik, főuraik, kormányaik támogatásával rengeteg művésznek és iparosnak adtak kenyeret. A mult nagy példáin okulva Budapest Székesfőváros Tanácsa azt a nemes célt tűzte ki maga elé, hogy szövőműhelyével alapot teremtsen az eredeti magyar gobelin kultuszának kifejlődésére. A magyar nép a multban gobelinszövéssel nem foglalkozott. A régi magyar népművészetben azonban színek, formák, képzelőerő és kiviteli szépség dolgában a művészi képességnek oly fokával találkozunk, amelyre, mint ősi nemzeti tradicióra támaszkodva, méltán volt feltételezhető, hogy a gobelinszövés művelésére is elegendő rátermettség van bennünk. A műhely vezetésével e sorok íróját bízta meg a Tanács, míg a gyakorlati szövés és tervezés irányítását Kóródy György építészre bíztuk.

Ez a gobelinszövő műhely természetesen új problémák előtt állott, mert olyan gobelinművészetet kellett teremtenie, mely a mai kor követelményeinek megfelel.

A faliszőnyeg célja az otthont meleggé, barátságosabbá tenni, a megélhetésért folytatott küzdelemben minimálisra csökkentett díszítéseket néhány jól alkalmazott, derűs színfolttal pótolni. Minden régi gobelin korszerű volt a maga idejében, tehát csak a régi gobelinek nemes tradícióit követjük akkor, ha a mai gobelinművészetben is a korszerűséget tartjuk szem előtt. Szem előtt tartjuk azonban az itt készült gobelinek magyar jellegzetességét is. magyar motívumok kopirozásával magyarosítjuk meg gobelinjeinket, hanem azzal, hogy magyar művészetnek idegen befolyástól mentes elgondolásunk kompozíciót szőjük meg. Az a műalkotás, mely nem idegen eredményekre támaszkodva, magyar művész lelkéből őszintén fakad, jogosan nevezhető magyarnak.

A gobelinszövő műhely tehát azzal közelíti meg leginkább ideális célját, ha egyszerű, művészi, olcsó, tehát a polgári osztály számára is hozzáférhető gobelineket is készít és a már eddig is szépen megindult gobelin exportjának fokozásával minél nagyobb piacot teremt a magyar gobelinnek külföldi országokban. A műhelynek rövid négyévi működése alatt rendezett kiállításai Fiumében, Barcelonában, Milanóban, Bariban és Budapesten sok eladás és kitüntetés formájában igazolta eddig végzett munkájának értékét és ha a fejlődésnek e gyors menete, amint hisszük, a jövőben is fokozódni fog, akkor idővel nemcsak dicsőséget, hanem komoly gazdasági tényezőt fog jelenteni Magyarország számára.

A Nemzeti Szalónban rendezett kiállításon a székesfővárosi Iparrajziskola textil tanműhelyének szőnyegkollekcióján kívül az ötvös, kerámiai és könyvkötészeti tanműhely munkáiból néhány jellegzetes példánya nyert elhelyezést az iskola faipari tanműhelyében készült faragott díszítéssel ellátott ízléses kivitelű diófa vitrinben.

Az ötvöstárgyak közül kiválik néhány egyházművészeti tárgy, úgymint szentségtartó ezüstből, aranyozva és drágakövekkel ékesítve, egy cibórium cloisonné-zománccal kirakott emblémákkal, egy kehely, egy serleg, továbbá különféle dobozok, tálcák és más egyéb, iparművészeti dísztárgyak, más és más formai kiképzéssel és technikai kivitelben. Általában modern felfogásban, de magyaros ízlésben készültek e tárgyak és jellegzetes példák arra nézve, hogy mikép lehet magyar díszítmények felhasználásával magyaros ízlésben is újat alkotni. A műhelyben a szakrajzot és tervezést Tóth Gyula és Bentheim Artúr tanárok Ezt pedig nem azzal igyekezünk elérni, hogy régi tanítják, a szakoktatást pedig Gábrys György ötvösmester látja el.

A kerámiai szakosztály növendékeinek munkái a különböző technikákban való jártasságról tanuskodnak. Az a néhány tárgy, amellyel a Nemzeti Szalónban rendezett kiállításon részt vettünk, igazolja az Iparrajziskola azon vezérirányát, hogy a modern törekvések figyelembevételével a magyar népművészet formakincsét felhasználja. A szak-

osztályban a szakrajzot, tervezést és gyakorlatot Vértes Rezső, a mintázást Ohmann Béla tanár tanítja. A könyvkötészeti szakosztályban a tervezést Legát Albert tanár, a szakoktatást pedig Galamb József műhelyfőnök és Balogh László művezető látják el, a faipari tanműhelynek pedig műhelyfőnöke Holecz Ferenc. Az Iparrajziskolának és vele kapcsolatos Gobelinszövő-Foglalkoztató Műhelynek kiállítása mutatja, mily lelkesedéssel és szaktudással igyekszik tantestületünk megfelelni kötelességének és mily lelkiismerettel óhajt eleget tenni ama bizalomnak, melyet a Székesfőváros Polgármesteer törvényhatósági Tanácsa és a Közművelődési Ügyosztály vezető tanácsnoka dr. Némethy Károly belé helyez.

ÁGOTAI LAJOS

A PARÁNYI HÁZ

PAUL NÁDAI : DAS WINZIGE FAMILIENHAUS. Das winzige Einfamilienhaus ist eine Seuche unseres Zeitalters, deren Verbreitung mit der Berufung auf die Kinderhygiene noch unterstützt wird. Es wird dauernd behauptet, dass es für die Kinder unbedingt besser sei, — dagegen bringt es aber die Gefahr mit sich, dass es mit seinen übertrieben kleinen Ausmassen nicht einmal so viel Voraussetzungen der Hygiene erfüllt, wie der Durchschnitt der besseren Mietshauswohnungen. Das dauernde Zusammenschrumpfen des Hauses führt zu dem Fass Diogenes, das die Befriedigung jeglicher Ansprüche unmöglich macht.

PAUL NÁDAI : THE MODERN FAMILY HOUSES OF DOLL SIZE. «Build your house small !» This is a widely heard but perilous saying of our time which is even supported by many children-hygienic watchwords. It is often said that small houses are good for the children, but on the other hand their small proportions involve the danger that they can not serve hygiene in the same way as a good avarage flat. The tendency of building the houses smaller and smaller leads at the end to the cask of Diogenes which deprives its lodgers of the satisfaction of sanitary or any other requirements at all.

Amióta a németeknél megindult a kis ház, a minimális lakás, a parányi ingatlan érdekében folyó mozgalom, ez az eszme rohamosan hódít Európa minden városában. A cél: minél kisebb területen összetömöríteni egy családi házat. Ha a család kicsiny, nem baj. Ha a család gyarapszik, az sem baj. Ha a telek nyolcvan négyszögméter, úgy is jó. Ha a telek csak fele akkora: akkor még jobb. A házat akkor is felépítik rá. És a gazdája akkor is kiteszi rá a büszke feliratot: « Kicsiny, de az enyém. »

Mióta ez a mozgalom rohamosan terjed, sok törpe házat láttunk. De törpeségben egyik sem érte el Jean Welz építész párizskörnyéki házát. Valóságos csigaház ez, amint nemrég egy francia építészeti folyóirat bemutatta. Az egész ház egyetlen szoba. A szoba közepén van egy lépcső, mely felvezet a galériára. Azon vannak az uszodai kabinoknak megfelelő háló- és dolgozófülkék. A franciák ugyanesak tudnak takarékoskodni a hellyel. A falbaépített szekrényeknek ott kétszázéves multjuk van. De hogy itt mi mindent építtetett be az élelmes gazda a falba, azt még elmondani is rettenetes. Az egyetlen terembe van beépítve a konyha, az öltöző, a heverők, a mosdók, azt hiszem még a mángorló is az úgynevezett «living room» falaiba van bemélyítve. Élvezet lehet egy ilyen lakásban például takarítónőnek lenni. De nem lehet nagy élvezet sokgyermekes szellemi munkásnak lenni.

Jean Welz háza tulajdonképpen az élőtilalomfa a mai kislakásépítés útvonalán. Mint az autóutak merész kanyarodóinak figyelmeztető-tábláira, úgy erre is rá kellene festeni a halálfejet. Ezentúl kezdődik az árokbazuhanás.

A modern házépítésnek ezer okos, ötletes és racionális gondolatot köszönhetünk. S kivált a kislakásépítésnek igen sok a hasznos ökonómiája. A standardizált formák, a szellőző s világítóberendezések pompás funkciója, a kellemes színek keresése, a nagy, idomtalan bútorok falbasüllyesztése, a fűtés- és világításgazdaság megoldásai csupa remek vívmánya a háború utáni építkezésnek.

Csak éppen egy hiányzik ebből a mai lakáskorszellemből. Az, hogy nem tudja hol kell megállnia. Nem látja a tilalomtáblát. A technikai század őrült tempójával rohan a szélsőségek felé. Úgy ahogy az az egyik oldalon a dreadnoughtok, a tankok és a traktorok gigászi méreteivel szállítja az emberpusztítás anyagát, a másik oldalon dióhéjba szorítja bele az emberi lakást. A végtelenbe nyúló technika s a megsemmisítően parányi kényelem s kultúra, ez a két poláris ellentét ontja fényét erre a diesőséges századra.

Tudjuk, hogy mik ennek a kislakás- és csöppecske-lakás után való vágyódásnak a rúgói? Ha megkérdeznők a párizskörnyéki ház szorgalmas tulajdonosától, hogy miért ez a nagy lemondás a városi élet ezernyi kultúrértékéről a magántulajdon illúziója kedvéért, alkalmasint azt felelné: a gyermekek egészségéért teszem. S ha jól szemügyre vesszük, lényegében minden lakáselv az utolsó két évtizedben látszólag ezt a szent célt követi. A világ összes kép- és lakásfolyóiratai telve vannak olyan modern családi házakkal, melyekben nincs társalgószoba s nincs dolgozó, de van tornaterem. Nincs két könyvespolc, de van hatalmas napozó-terrasz. «Egy tréningsportoló lakását» mutatta be az utolsó berlini kiállításon több lakásépítő. S ehhez képest való-

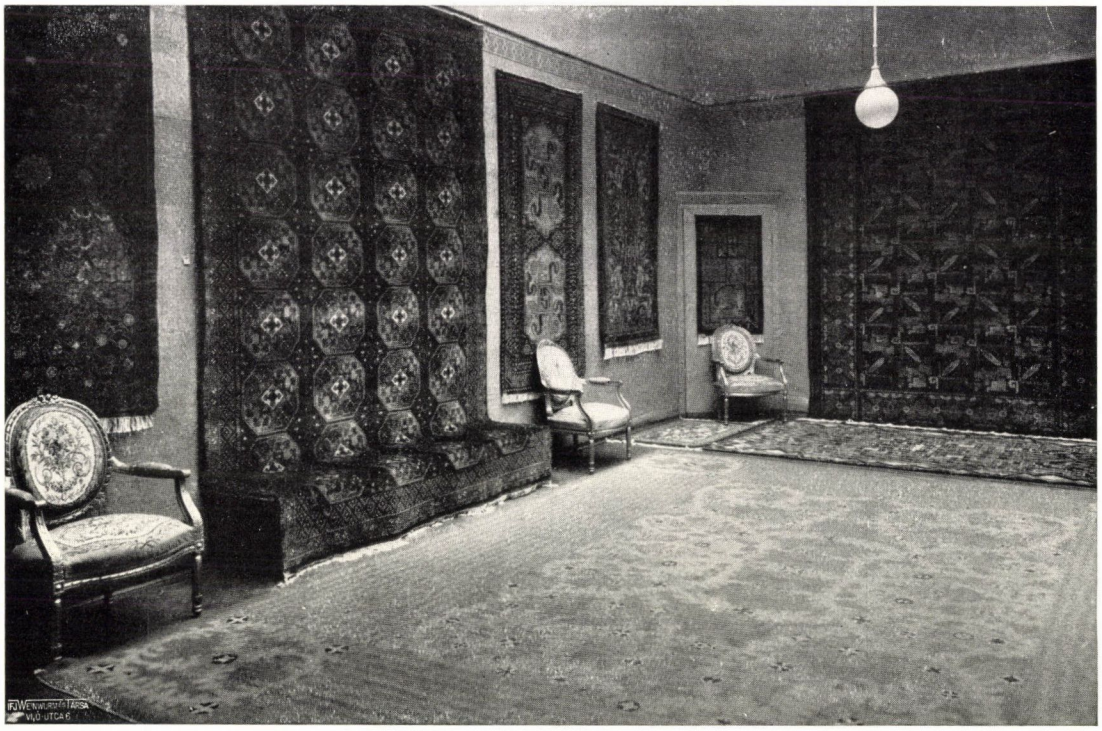

A Székesfővárosi
Iparrajziskola szövőműhelyének és gobelinszövő foglalkoztató műhelyének kiállítása a Nemzeti Szalónban. Interieurök. — Ausstellung der Gobelinweberei der Hauptstädtischen Kunstgewerbeschule im Nationalsalon. Interieure. — From the Exhibition of the Textile Department of the Municipal College for Drawings and Crafts in the National Saloon. Interieurs.

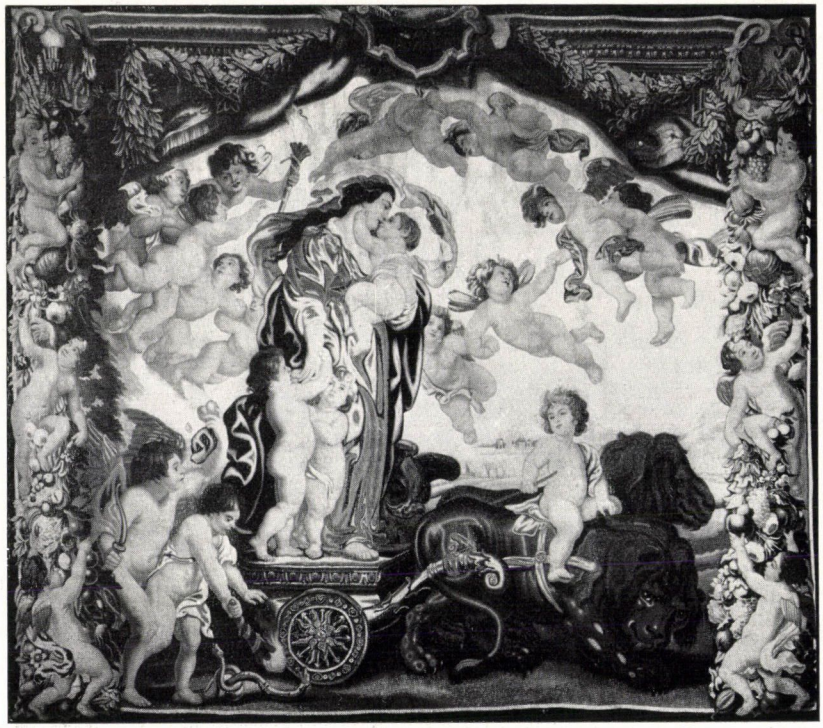

A Székesfővárosi Iparrajziskola kiállításából. Fent: Iványi-Grünwald Béla: Magyar tánc. (Gobelin.) Lent: Amor divinus. Rubens kartonja után J. Franz von Hecke, Brüsszel, 1660—95. Restaurálta az iskola textilosztálya. — Von der Ausstellung der Hauptstädtischen Kunstgewerbeschule. Oben: Béla Iványi-Grünwald: Ungarischer Tanz. Unten: Amor divinus, nach Rubens, restauriert in der Kunstgewerbeschule. — From the Exhibition of the Textile Department of the Municipal College for Drawings and Crafts. Above: B. Iványi-Grünwald: Hungarian Dance (Gobelin). Below: Amor divinus. Made after the cartoon of Rubens by J. Franz van Hecke in Brussels between 1660—95. Restored in the College.

A Székesfővárosi Iparrajziskola kiállításáról. Abrahám és Melchizedek találkozása. Rubens kartonja után J. Franz von Hecke, Brüsszel, 1660—95. Restaurálta a textilosztály. — Von der Ausstellung der Hauptstädtischen Kunstgewerbeschule. Die Begegnung Abraham und Melchizedek. Nach Rubens, restauriert in der Kunstgewerbeschule. — From the Exhibition of the Textile Department of the Municipal College for Drawings and Crafts. The meeting of Abraham and Melchizedek. Made after the cartoon of Rubens by J. Franz van Hecke in Brussels between 1660—95. Restored in the College.

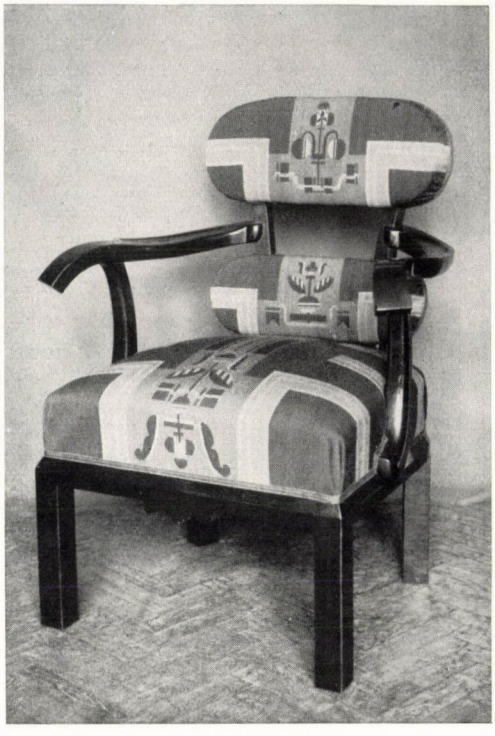

A Székesfővárosi Iparrajziskola kiállításáról. Modern gobelinek és ülőbútorok, készültek Kórody György kartonjai nyomán. — Von der Ausstellung der Hauptstädtischen Kunstgewerbeschule. Moderne Gobelins und Sitzmöbel, nach den Kartons von Georg Kórody. — From the Exhibition of the Textile Department of the Municipal College for Drawings and Crafts. Modern gobelins and chairs. Made after the cartoons of Professor Gy. Kórody.

ságos mammutleletnek mondható az a pár év előtti ásatag kiállítás, melyen egy «könyvbarát szobája» került bemutatásra, valószínűleg utoljára.

Azt hiszem, nem az építészt kell itt okolni a szerepeseréért, hanem azokat, akik «a gyermekek egészségéért» vállalják a mogyoróhéjlakások ezernyi kultúrhiányosságát, de a világért sem mondanak le arról a sok szépségről, amire a «week-end» tanította meg a világot. Egy életre, sőt több nemzedék életére prolongált nyaralás, — ilyesmi lebeg az emberek szeme előtt. Ha megkérdezzük azt a sok tízezer pestkörnyéki parcellatulajdonost, aki mind boldogan rohan a félszoba konyhából álló putri felépítésébe, hogy mi sarkallja őket e boldogtalan háztulajdonosság felé, mind csillogó szemmel fogja bevallani: a gyermekek egészségéért teszi. A football- vagy a tenniszpálya a disznó-ól mellett, a hajnali felkelés és az iskolába gyalogolás a téli ködben, valóban a legjobb bevezetői egy «sportszerű» életnek.

Hogy az ilyen «minimális» lakás az örökös javítási, toldási és tatarozási gondjaival, tőke- s egyéb törlesztéseivel a legbiztosabb anyagi pusztulást jelentheti a szegény család számára, arról most ne beszéljünk. Itt most csak ennek a mozgalomnak kultúrellenes tendenciájáról akarunk szólni.

Nemesak a háborút megelőző évtizedben, de még közvetlenül utána is az a helyes elv vált köztudattá, hogy az angol-amerikai «kertváros-romantikával» szakítani kell. Jó munkáslakóház telepek, községi kislakásos házak — Bécs, Berlin, Stuttgart, Frankfurt és Karlsruhe mintájára — a kollektív lakásépítés legszebb példáit mutatták. Igaz, ezekben is voltak minimális konyhák s beépített bútorok. De csak mérsékelt módon. Itt is voltak s vannak napozó-terraszok. De csak mint járulékok. A «minimális existencia», ahogyan a németek ezt a proletáréletformát nevezik, azért a maga kényelméről, jó bútoráról, terített asztaláról, otthona melegéről nem kénytelen lemondani. Sőt! Ezekben a havi 50—70 márkás lakásokban éppen úgy megvan a fürdőszoba vagy zuhany, a gáztűzhely, a W. C., a központi fűtés, ahogy mindez nincs meg azokban a kis, de sportszerű családi házakban, melyekre a gazdája büszkén vési rá a jelszót, hogy «Eb ura fakó». Igen, a gyerekek egészségéhez sokkal inkább hozzátartozik a konyhai melegvíz, a fürdőkád, a villanylámpa, mint a nyujtólécz vagy a boxkesztyű. A városi bérkaszárnya az ő multszázadi értelmében, fülledt és sötét világító udvaraival, piciny s túlzsúfolt udvari szobáival nem ideálja az egészséges lakásnak. De a vizesfalú, gombáspadozatú, istállószagú falusi lakás sem az. S ha egészségi statisztikákról van szó: az egészségtelen nagyvárosoké még mindig megnyugtatóbb számokat mutat, mint a primitív kisvárosoké.

Ne higgyünk tehát az olyan közkeletű szólamoknak, melyek a rég eltemetett kisvárosi romantikát valamely még kulturátlanabb, de divatos jelszóba csomagolva akarják felélesztení. Ifjúkorunkban, hallván a hordóban lakó Diogenes példáját, magunk is sokszor kedvet kaptunk a kislakásnak erre a robinzoni formájára. Vajjon kit ne izgatna hét-nyolcéves korában egy ilyen klasszikus stílusú életforma, a dongaboltozatú kislakásnak ez az örökszép példája?

De felnövekedvén, az emberi kultúrvágy mégis csak a nagyvárosi keretben találta meg a maga kielégülését. Egészen a tizenkilencedik század végéig az egész emberiség ebben a hitben volt. Hogy a könyv, a zene, a művészet mindig hozzátartozik a lakáshoz is. Hogy amit ezeknek hullámaiból az egyéni fogékonyság antennája átvisz a nemzedékek életébe, az gazdagodása a lelki, de a fizikai jóérzésnek is. A falra akasztott kép mellett tehát ott volt a lakásban a szépen illusztrált s kötött könyv is, a radiátor technikai kultúrája mellett a vitrin vagy a tálalószekrény iparművészete is.

Az utolsó évtizedben minderről azt kezdték tanítani az intranszigens lakásújítók, hogy az egészséges fizikai élet nem tűri ezt a művészi ellágyulást. A bacillusvadászok előbb a művészetet paranesolták ki az új lakásgépből, mert világos, hogy a kép a falon, az üvegedény vagy bronztárgy a szekrényben járványokat terjeszt. Utána pedig a lakáspuritanizmus atlétái jelentkeznek s az asztalt, a széket, de a hálót s a konyhát is a falba vágják, egyszerűen azért, mert «így olcsóbb». Minek oda bútorasztalosság, ahol betonkeverő van, minek oda bútor, ahol tapétából kivágott fülkék vannak? S minek oda könyvpolc és nyomtatás, ahol rádióvevő van? Fődolog az egészség.

A görög cinikus filozófia héroszáról, Diogenesről jegyezte fel a krónika, hogy minekutána bevonult az eceteshordóba lakni, egy napon meglátott egy kis gyereket, amint az udvaron levő kútból vizet merített — a tenyerével.

— No, ez a kölyök még engem is túlszárnyal igénytelenségben — mondta a böleselő.

És eldobta a fakupáját, melyből addig vizet ivott, kihajította a szemétre.

Azt kell hinni, hogy a lelkiszegénység atlétái még egy darabig így fogják az emberi háztartásból kidobálni mindazt, ami ott «felesleges», mert nem a testápolást s az izomfejlődést szolgálja. A parányi házból így lesz majd dióhéjház, gombház s végül kártyaház. De szerencsére a szellemi kultúrák önmagukban hordják a megsemmisítő erővel szembenálló fagocitákat. És talán jönni fognak még iskolák, nevelők s apostolok, akik a parányi ház mellé állva rá fognak mutatni a mélységekre, mely felé az emberi kultúra motorkocsija most rohan.

NÁDAI PÁL

FERENCZY NOÉMI GOBELINJEI

PAUL BOR : NOÉMI FERENCZY. Die Gobelins Noémi Ferenczys sind ein Beweis dafür, dass es unbegründet ist, zwischen der bildenden Kunst und dem Kunstgewerbe eine Scheidegrenze zu ziehn, wie das die neuere Kunstkritik zu tun pflegt. Diese Gobelins rehabilitieren das Kunstgewerbe mit ihrer ausserordentlichen Qualität, sie schliessen an edle Überlieferungen an, entsprechen aber dabei auch der modernen Seele.

PAUL BOR : NOEMI FERENCY. The gobelins of Noemi Ferenczy proves that there is not a high wall between fine arts and applied arts as said by some modern critics. These gobelins of wonderful qualitites rehabilitate applied arts ; beside keeping the noble traditions they emanate modern spirit.

Iparművészet és képzőművészet között túléles határt vontak az utolsó évszázadban s az iparművészetet rangban a képzőművészet alá helyezték. Az előző időkben (Egyiptomtól a mult századig) a határ el volt mosódva. Az anyagoknak díszítő célú megmunkálása s a képzőművészet témáinak különleges anyagokban való megvalósítása egyenrangú művészi tevékenység volt minden más képzőművészettel, csak éppen a tehetség értékminősítése emelt ki egyes tárgyakat a tömegtermelésből. Ma a nagy átértékelések idejét éljük, Az iparművészet egy része átesoportosul a gyáripari termelés szolgaságába, a többi pedig elsorvad, mint fölösleges. Érthető : a gép tehetséges művész tervezése szerint szebbet és természeténél fogva tökéletesebb kivitelű és olcsóbb tárgyakat készít, mint a tömegiparművész, a magasabbfokú iparművészet pedig a képzőművészek megvető, arisztokratikus elkülönülése folytán nem produkál olyasmit, mi belső értékénél fogva arra ösztönözné az embereket, hogy megszerzésükre nagyobb értékükhöz képest nagyobb áldozatokat hozzanak.

Ferenczy Noémi gobelinjei rehabilitálják a képzőművészettel egyenrangú iparművészetet. Az ő munkája tartalomban, művészi megérzésben és megcsinálásban teljesen egyértékű a festészet legkiválasztottabb alkotásaival s szinte utatmutató lehetne azoknak az iparművészeknek, kiket a gyár felé orientálódás munkacélkitűzésükben megzavart. Igenis van még egy terület az iparművészetben, melyet a gyáripar éppoly kevéssé hódíthat el, mint ahogy a képzőművészetet sem pótolhatja, de ez a terület csak azoknak az igazán kiváltságosaknak van fönntartva, kik mint Ferenczy Noémi éppoly áhítattal ülnek a szövőszék mellé, mint amilyen áhítattal fogja meg a jó festő az ecsetét, a jó szobrász a vésőjét.

Persze uem azokra az iparművészekre gondolok, akik papírtervekben élik ki művészi élményeiket s a munkásra vagy iparosra bízzák a kivitelt, hanem azokra a Ferenczy Noémivel egygondolkodású igaz művészekre, kik érzik, hogy a művészi alkotás csak akkor lesz 100%-os, ha a művész a mesterségi részt is mesterivé tudja bennük fokozni. Vonatkozik ez nemcsak a szövésre, de éppúgy a mozaikrakásra, üvegképkészítésre, kerámiára is, mint ahogy vonatkozik a szoborfaragásra és cizellálásra, falfestésre és mindenre, ahol a művész lelki adottságait nem pótolhatja a mesterség üres rutinja.

Ferenczy Noémi munkáiban ismét fölemeli a szőnyeget a XVI. század nemes szőnyegművészetéhez, sőt árnyalataival, színeinek hamvas játékával, a mai léleknek megfelelően, még differenciáltabbá teszi.

Hogy követői akadnak-e a mai rohanó, fölületes, nemes művészetet oly kevéssé becsülő világban, az nemcsak attól függ, hogy a művészek képesek-e arra az áhítatos elmélyülésre, külső dolgokról lemondó befeléforduló munkára, melyre Ferenczy Noémi, de attól is, hogy a közönség megtanulja-e elkülöníteni és értékelni a jó iparművészetet és főleg, hogy az embereknek van-e szívük és pénzük azt értékének megfelelően a képzőművészettel egyenrangúan honorálni.

BOR PÁL

A RÉGI VASMŰVESSÉGRŐL

FRAU DR. MAGDA BÁRÁNY : VON DER ALTEN EISENSCHMIEDEKUNST. Der Verfasser beschreibt die neu eröffnete Abteilung der Eisenschmiedearbeiten des Kunstgewerbemuseums, wobei er den Platz der einzelnen Denkmäler innerhalb der internationalen Entwicklung sucht. Diese Denkmäler sind : eine Madonnenstatue um das Jahr 1400, Tor- und Fenstergitter, Firmenschildhalter, Schlösser, Schlüssel und Kerzenleuchter aus dem 15—18. Jahrhundert. Ein bedeutender Teil dieses Materials ist ungarische Arbeit.

MRS. M. BÁRÁNY, PHIL. D. : OLD IRONSMITH'S CRAFT. The author reviews the articles of the recently opened Ironsmith Department of the Hungarian Museum for Applied Arts, and places them into the international developement of this craft. Among the ironsmith relics of the Museum are : a Madonna statuette from the beginning of the XV. century, lattices and iron gates, hammered trade-signs, locks, keys, candlesticks from the XV—XVIII. centuries, mostly Hungarian works.

A napokban egy új osztály nyílott meg az Iparművészeti Múzeumban, a kovácsoltvasmunkák osztálya. Egyesítette magában az eddig raktárban levő s a különböző termekben szétszórtan kiállított anyagot, azt kor szerint csoportosította és igyekezett áttekintést nyujtani a régi iparművészetnek erről a figyelmet érdemlő ágáról. Ezzel az eseménnyel kapcsolatban szeretnénk röviden megemlékezni a régi vasművességről.

Egy elmult korszak kultúrájának megértéséhez és átéléséhez nem elég az illető kultúra kimagasló eseményeit és az egyedülálló geniek alkotta remekműveket megérteni akarni, hanem a korszellem legkisebb művészi és kulturális megnyilatkozásait is legalább figyelembe kell venni. Azért mert a lángész sohasem jellemzi oly mértékben a korát, mint a kisebb tehetségek; ő az ő egyéniségének megközelíthetetlenségében nem a saját korának kikristályosodott produktuma, hanem megelőzi korát és hatalmas erejű genialitásánál fogva korának és nemzetének felette áll. Nem úgy a kisebb jelentőségű kulturális megnyilatkozások, amelyek jobban általánosíthatók s ennélfogva jellemzőbbek. Nem szabad tehát elhanyagolnunk ezeket a csupán mesteremberek kezéből kikerült kovácsoltvasemlékeket sem, mert ezek és sok más művészeti ágba tartozó társaik a korszellem valódi hordozói. S ha nem mint egyéni műalkotásokat tekintjük őket, hanem a saját korukba beleillesztve a nagy összefüggést látjuk, akkor bizonyára éppen úgy megértjük benne a szépet, a karakterisztikusat, mint akármelyik elsőrendű műalkotásban.

A vasművesség technikai részével nem helyénvaló itt foglalkoznunk, annak ellenére, hogy a technika megértése a művészi átélésnek az alapja; minden művészi formát jobban tudunk értékelni akkor, amikor tisztában vagyunk az anyagban rejlő technikai lehetőségekkel és ezen lehetőségek módjaival.

A vasat önálló műtárgyak készítésére régente ritkán használták fel. Az emberi alkotó elme mindig biztosan felismeri az anyagban rejlő ősi törvényszerűséget s a vasból éppen oly ritkán készít szobrot, edényeket vagy bútort, mint amilyen ritkán alkot porcellánból életnagyságú szobrot vagy épületet. Mert az anyagszerűség törvénye ellen való vétség mindig megbosszulja magát, ezt bizonyítják a sok, ilyen irányú kísérletek. Gondoljunk csak a kínai porcellánból készült pagodák sorsára, vagy Libay Sámuelnek ezüst filigrándrótból készült, közel életnagyságú szobraira, amelyek egyike I. Ferenc császárt, másika Napoleont ábrázolja (Orsz. Magyar Iparművészeti Múzeum). Mindezen kétségtelenül érdekes kísérletekben a technikai tudással való kérkedés jut előtérbe a művészi hatás rovására. A régi vasművesség köréből is van erre példánk az Iparművészeti Múzeumban: egy 1400 körül keletkezett magyar Mária-szobor, kovácsolt vasból és vaslemezekből; egy pillantás e szoborra bizonyítja, hogy mennyire nem alkalmas a kovácsolt vas kerek szobor készítésére vagy valamely érzelem kifejezésére.

Tehát a vasművességnek a régi iparművészetben elsőrendű fontossága az építészettel kapcsolatban volt. Az épület kiegészítő részeként szerepeltek a vasrácsok, vasajtók, ablakrácsok, cégértartók, bútor- és ajtóvasalások, zárak és ajtókopogtatók, amelyekhez úgy az anyagszerűség, mint a célszerűség törvényénél fogva legalkalmasabb a vas volt, mert itt mindenütt biztonságról, védelemről, a hozzáférhetőség meggátlásáról van szó. Kisebb szerepe volt a vasnak önálló emlékek készítésében: sírkereszteket, gyertyatartókat, tűzbakokat, mosdóvagy tömjénfüstölő állványokat ritkábban készítettek belőle.

A vasművesség rövid történeti áttekintését a gótikával kezdjük. Maradtak fenn ugyan elszigetelten egyes emlékek a XIII. század előtti időkből,

de ezeknek felsorolása nem alkalmas egy egységes kép megalkotására.

Gótikus emlékeink között legtöbb a vasrács, az ajtó- és ládavasalás, a zár és ajtókopogtató. A kor vezető művészete az építészet volt, melynek formái a legkisebb iparművészeti emlékekben is visszatükröződtek; természetes, hogy a vasművesség sem vonhatta ki magát az építészet hatása alól. A germán népek nagyobb méretű, gótikus vasrácsainál rendszerint a függélyes, szilárdító rudak alkotta közöket ferde szalagokból álló rácsozat tölti ki; melyek felül lándzsahegyszerű csúcsban csengenek ki, a rács védelmi jellegét kidomborítva. A kisebb méretű, gótikus rácsok tisztára egy gótikus katedrális mérműves ablakainak mintájára vannak megalkotva: csúcsíves árkádsorokkal, rozettákkal, halhólyagos díszszel. Egyszerű, átlós rácsokat találunk a kölni dómban, a strassburgi katedrális keresztelőkútja körül; az átlós és mérműves dísz kombinálva van a magdeburgi dóm egyik sírkápolnájának 1495-ből származó rácsán. A gótikus, német típusú rácsok remeke a halli (Tirol) templomrács, melynek különösen a koronázó része gazdag fantasztikus ágas-bogas formáival. A rácsok mind élénk színekkel voltak befestve, ennek nyoma is látszik a halli rácsozaton.

Magyarországon néhány igen szép példája maradt fenn a gótikus vasrácsoknak a Felvidéken, szentségházak ajtajaként. Ilyenek a kassai dóm szentségházának négy kovácsoltvasajtaja gazdag, késő gótikus, mérműves dísszel. Mátyás király idejéből származik, a hollós címer ott van az egyik kapun. Szép a bártfai Szt. Egyed-templom szentségházának három halhólyagos díszű vasajtaja és a pozsonyi dóm szentségházajtaja, mely azonban a jelzés szerint Sigismund Fischer bécsi lakatos munkája. Érdekes a máriafalvi r. k. templom XV. századi szentségházajtaja, melynek szamárhátíves alakja és négy szakaszban elhelyezett, rozettás és ívsoros dísze teljesen a kőépítészet formáit követi.

A germán és román népek művészete között fennálló nagy különbség a vasművesség történetében is lépten-nyomon kifejezésre jut. A germántól eltérő formát mutatnak az olasz gótikus vasrácsok. Ezeknél a szilárdító merőleges rudak alkotta közök ismétlődő lóhere- vagy rozettaidomokkal vannak kitöltve s vasgyűrűk segítségével vannak egymáshoz erősítve. Ilyenek a velencei San Marco-kápolna rácsa 1300-ból, a veronai Scaglier-síremlék rácsa, az egyes rozetták között a családi emblémát képező létrával. Ez utóbbi 1380-ból származik és Bovinio da Campilione műve. Érdekes, hogy Olaszországban már akkor is művészetnek tartották a vasművességet, ezt bizonyítja az, hogy a rácsok gyakran szignálva vannak, így a veronai ráceson kívül az orvietói dóm rácsa 1337-ből és a prátói dóm rácsa 1348-ból magukon viselik készítőjük nevét (Lelli di Senis ill. Giovanni Christoforo).

Nagy számban maradtak fenn gótikus ajtó- és ládavasalások. A láda nehéz deszkafalait össze kellett tartani, ezért volt szükség a szilárdító vaspántokra. Ezeknek az állandó és egyszerű formája már a román korban kialakult: lapos, csigás indákból alkotott ismétlődő pántok ezek, egyes vagy kettős alakban. Az eleinte lapos pántok később plasztikus kidolgozást kaptak, ennek a legklasszikusabb példája a párizsi Notre-Dame XIII. századi ajtóvasalása, melynek bordás felületű, akantuszlevelet utánzó pántjai között madarak és apró állatalakok láthatók. Szép, plasztikus ajtóvasalások vannak még a roueni katedrálison és a liège-i St. Paul-templomon.

A németországi ajtó- és ládavasalás általában lapos, ritka rajta a plasztikus dísz; a hullámzó csigás indák helyett gyakran találunk — különösen a késő gótikában — ágas-bogas, ujjszerűen szétágazó pántokat s minden ágacska végén csipkésen áttört levelek tapadnak az ajtó falaira. Szép, gótikus vasalású ajtók láthatók a nürnbergi Germanisches Nationalmuseumban; különösen érdekes egy késői, 1500 körüli ajtószárny: pántjai naturalisztikus módon faágat utánoznak, melynek szövevényes kis ágai hálószerűen borítják az ajtót.

A zár formája a gótikában rendszerint az egyik végén kiszélesedő pajzsalak, melyet ha ajtózárról volt szó, vízszintesen, ha ládazárról volt szó, merőlegesen, a szélesedő részével lefelé alkalmaztak. A pajzslemez egyszerű, retesze zárt, fedett. Kívül, a kuleslyuk körül «V» alakban hajlított, cikornyás és áttört levelekkel díszes, plasztikus pánt foglalt helyet, mely igen ügyesen a kuleslyuk felé vezette a sötétben keresgélő kezet.

Külön típust képviselnek a francia gótikus zárak. Alapjuk négyszögű, rendesen szakaszokban elhelyezett fínom mérműves és árkádsoros díszítéssel, középen gyakran kis baldachinok alatt álló szentek alakjával. A motívumok szóról-szóra a gótikus katedrálisok formakincsét másolják. Gyönyörű példákat láthatunk a párizsi Musée de Clunyben és a Musée des Arts Décoratifsban.

Az ajtófogantyú a zárhoz közel volt elhelyezve. Szögben tört vagy hajlott fogója két alaplemezzel kapcsolódott az ajtóhoz s ezek akár kerek, akár négyszögletes formájúak voltak, mindig gazdag, áttört vagy hólyagos mintával voltak díszítve. Gyönyörű a lőcsei Szent Jakab-templom Szent György-kápolnáját záró vaskapunak oroszlánfejből kinövő, kengyelalakú ajtófogantyúja, valamint a bártfai Szent Egyed-templom hasonló emléke. Az ajtókopogtató az ajtó közepén volt elhelyezve s vagy kengyel- vagy kalapácsalakú volt. A kengyelalakú ajtókopogtató fogója áttört alaplemezhez csatlakozott s kerek rúdból hajlították, mely néha kígyófejben végződött vagy zeg-zugos faágat utánozott. Érdekes, hogy a gótika, a legelvontabb

Ohmann Béla: Madonna (kerámia és bronz).
Az O. M. Iparművészeti Társulat karácsonyi kiállításából. — Béla Ohmann: Madonne (Keramik und Bronze). — B. Ohmann: Madonna statuettes (ceramic and bronze) from the Christmas Exhibition of the Hungarian Society for Arts and Crafts.

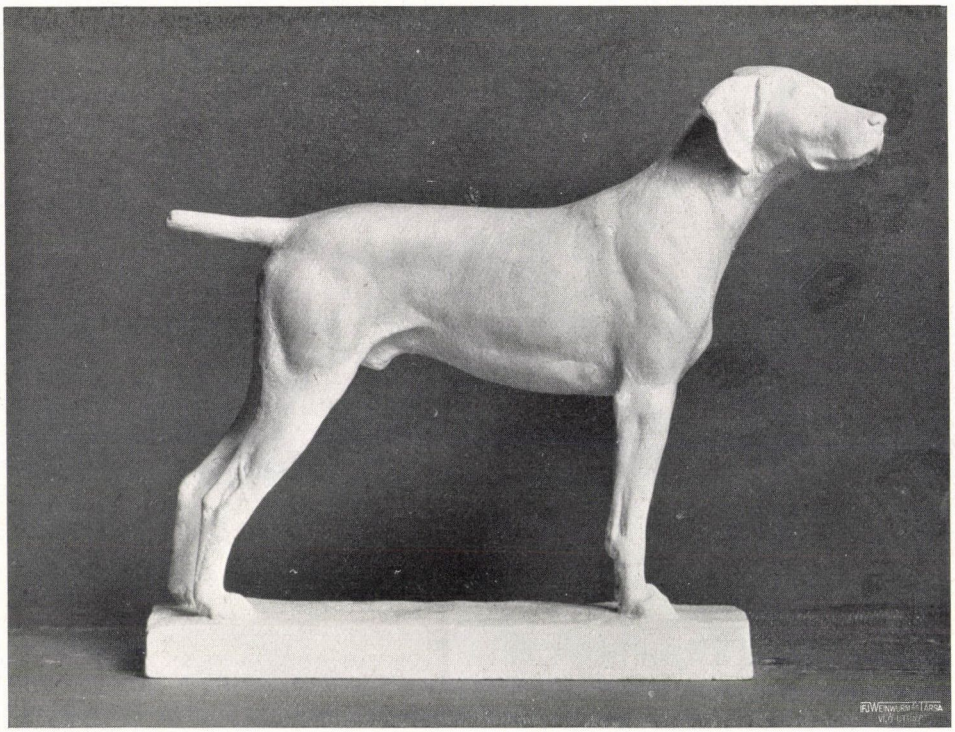

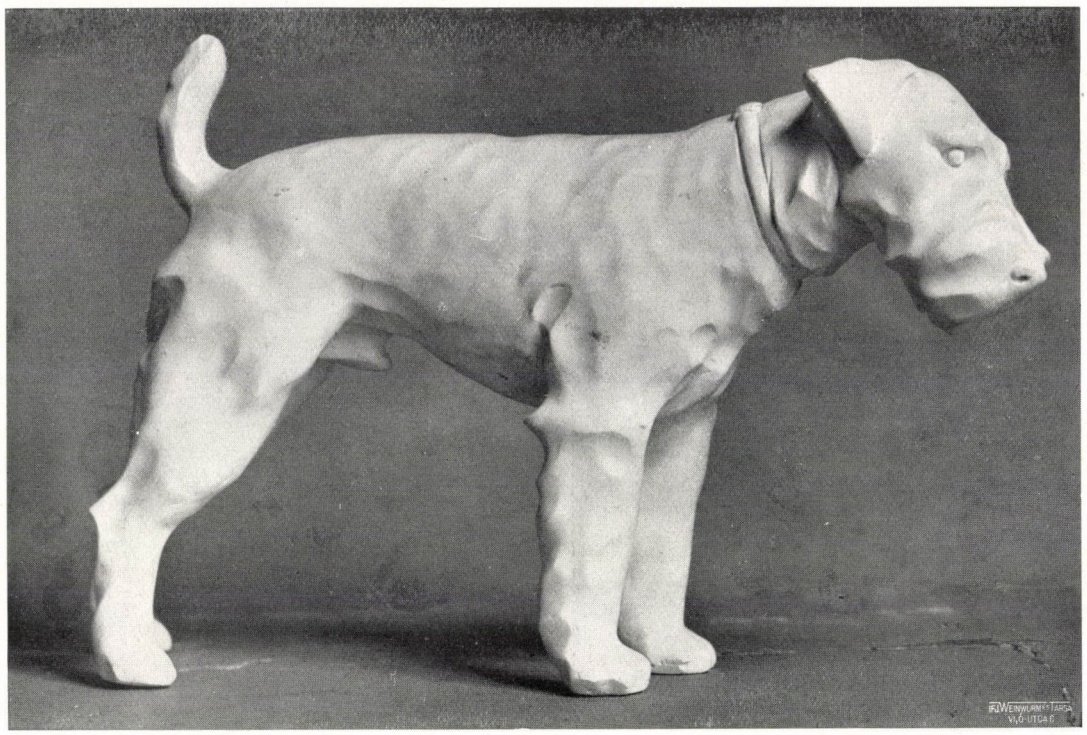

Fent: Maugsch Gyula: Magyar vizsla. Lent: Gárdos Miklós: Drótszőrű foxi. A herendi porcellángyár készítményei. — Hunde, verfertigt von Julius Maugsch (oben) und Nikolaus Gárdos (unten). Hergestellt in der Herender Porzellanfabrik. — Above: Gy. Maugsch: Hungarian beagle. Below: M. Gárdos: Fox-terrier. Made in the Herend Porcelain Factory.

Fent balra: Végh Ilona: Fürdőző (kerámia),
fent jobbra: Endrő Margit: Kaktusztartó (színes kerámia), lent: Okrutzky Erzsébet: Ötvösmunkák. A karácsonyi kiállításról.
— Oben links: Ilona von Végh: Badende (Keramik), rechts: Margit Endrő: Farbige Keramik, unten: Elisabeth Okrutzky: Messingarbeiten. — Above left: I. Végh: The bather (ceramic). Above right: M. Endrő: Cactusholder (coloured ceramic). Below: Goldsmith's ware by E. Okrutzky. From the Christmas Exhibition of the Hungarian Society for Arts and Crafts.

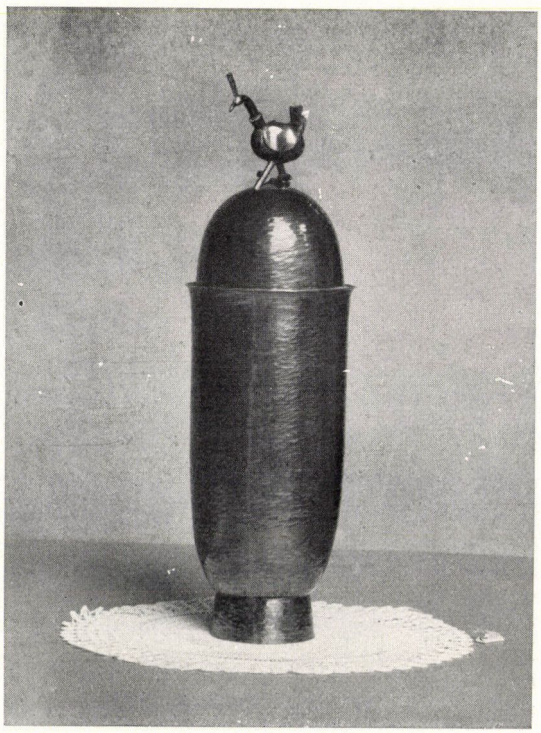

Fent balra: Tevan Margit: Fedeles serleg. Fent jobbra: Molnár Margit: Váza. Az O. M. Iparművészeti Társulat karácsonyi kiállításáról. Lent: Ferenczy Noémi: Gobelin. — Oben links: Margit Tevan: Messingpokal. Oben rechts: Margit Molnár: Vase. Unten: Noemi von Ferenczy: Gobelin. — Above left: Cup by M. Tevan. Above right: Vase (ceramic) by M. Molnár. From the Christmas Exhibition of the Hungarian Society for Arts and Crafts. Below: Gobelin by Noemi Ferenczy.

SZEGED * EGYETEMI KÖNYVTÁR * Folyóiratok

művészi korszakok egyike mennyire szereti apró részleteiben a természeti formák utánzását. Ágat utánzó ajtókopogtató legszebb példája a kolozsvári Szent Mihály-székesegyház egy 1534-ből származó kápolnaajtajáról került az Iparművészeti Múzeumba.

Ezek volnának az építészettel kapcsolatos gótikus kovácsoltvasmunkák.

A ritkábban előforduló önálló vasemlékek között érdekesek a feldkirchi nagy szentségház (ma szószéknek átalakítva), mely a XVI. század elejéről származik s a kőtabernakulumok mintájára készült, s az antwerpeni híres, Jan Matsys által alkotott kút, szövevényes, gazdag koronázó részével. Egynéhány vasgyertyatartó, fáklyatartó és tűzbak szép példáit láthatjuk az Iparművészeti Múzeum újonnan kiállított anyagában.

A renaissance vasművesség súlypontja Németországra esik. Itt maradtak fenn a legnagyobb számban XVI. és XVII. századi emlékek és ezeknek karaktere a legegységesebb és legjellegzetesebb. Nem mintha Olaszországban nem találnánk néhány művészileg a német felett álló renaissance darabot, így a firenzei Strozzi-palota híres, nemesformájú saroklámpását és fáklyatartóját vagy a Palazzo Riccardi és Palazzo Guadagni hasonló emlékeit; ezek azonban elszigetelten fennmaradó emlékek s nem formálnak oly egységes képet, mint a germán vasművesség termékei. Az olasz renaissance rácsok plasztikai része legtöbbnyire bronzból van (pl. a páviai Certosa kapuin) s így nem tartoznak szorosan a tárgyunkhoz. Franciaországban, néhány zárat és ajtókopogtatót kivéve, alig maradt fenn renaissance kovácsoltvasemlék, csak az írott források bizonyítják, hogy e korban is virágzó vasiparuk volt. Miután a magyarországi renaissance emlékek erősen német befolyás alatt állanak, így ennek a karakterét szeretnénk megrajzolni.

A német renaissance vasmunkákból — ellentétben az olasszal — teljesen hiányzik a plasztikai törekvés. A rácsok mind vékony, tömör rudakból vannak alkotva, amelyek cigás indákká hajlítva, lendületes, folyamatos rajzot adnak. Tényleg rajzot, mert a rács teljesen laposan és síkszerűen van kidolgozva, csak a vonalmenet szépségét kiemelve. Nem más ez, mint a késő gótika kalligrafikus vonalfantáziájának továbbélése megegyszerűsödött, szimmetrikusabb formában, melynél az antikból újjáéledt akantuszinda motívumát formálták át a maguk módja szerint. Ez a folyamatos, lapos dekoráció egy technikai újítás, a rudaknak egymáson való átfűzése útján vált lehetségessé. A vonalmenet élénkítésére egy állandóan visszatérő díszítő motívum szerepel a renaissance vasmunkákon: a kerek, tömör vasrudakat helyenként laposssá kovácsolják s az így nyert lemezből kivágnak különböző formákat, növényi motívumokat, sisakos profilfejeket, állatalakokat vagy fantasztikus szörnyek silhouette-képeit, amelyekben a germán ősi, fantasztikumra való készség tág teret kap. A XVII. században a lapos silhouettealakok megduzzadnak, plasztikitást kapnak, míg a vékony indák lendületes menete a régi marad. Gyakran szereplő díszítő motívumok még emellett a tömör vasrúdból spirálisan, orsóalakra csavart dísz és kisebb-nagyobb rozetták. A renaissance vasrács is festve volt élénk színekkel; a festett díszítés helye a laposssá kovácsolt lemezeken volt. Az Iparművészeti Múzeum egy gyönyörű XVII. századi ablakrácsán jól megfigyelhető ez a késői renaissance festett és plasztikus díszítés. Az itt felsorolt dekoratív motívumok természetesen nem a lakatosmesterek önálló elgondolásai, hanem a kor híres művészeinek, Peter Flötnernek, Virgil Solisnak és Aldegrevernek példaadó metszetei után készültek. S ezek által a metszetek által kap a német renaissance iparművészet oly egységes jelleget.

A vasrácsok, vasajtók, cégértartók és felülvilágító rácsok mind bő alkalmat nyujtottak ezen kalligrafikus művészetnek gyakorlására. Nagy számban fennmaradt emlékek legszebb példája az augsburgi St. Ulrich-templomban lévő Fuggersíremlék vasrácsa, melyet 1588-ban készített Hans Metzger mester. Nürnberg, Augsburg, Rothenburg, Freiburg, München és más német városok régi templomai és házai tele vannak ezzel a jellemző rácsozattal, mely a XVI—XVII. századon át egyedül uralja a német iparművészet ezt a fajtáját nemcsak Németországban, hanem egész Közép-Európában. Remek példája Ausztriában az innsbrucki Miksa császár síremlékét övező vasrács, mely a prágai Jörg Schmiedhammer műve 1572-ből. Magyarországon különösen a felvidéki városok bővelkednek ilyen emlékekben. A lőcsei Thurzó-ház, a Szent Jakab-templom szentélyrácsa, Eperjes, Bártfa, Kassa renaissance házai az ablakkosarak, cégértartók és rácsok szép példáival szolgálnak. Érdekesek a renaissance cégértartók; rendszerint nyujtott háromszögalakúak, a fent leírt indás dísszel kitöltve; hosszú rúdjukon lógott a cégér s a rúd vége indákból alkotott, felálló kis csokorral volt díszítve. Két szép ilyen cégértartó van az Iparművészeti Múzeum újonnan kiállított anyagában. Németországból importált szokás a kovácsoltvas temetőkeresztek használata is. Ezeknél a középen helyet foglaló kis szekrényke vagy vaslemez körül foglalt helyet a cigásindás díszítés. Ilyen a sopronmegyei sérei temetőből származó kereszt s az Iparművészeti Múzeum egy temetőkeresztje. A kovácsoltvassírkeresztek használata napjainkig fennmaradt, itt említjük egy szép barokk példáját: az 1738-ból származó kassai Klobusiczky-féle keresztet.

Ezen felvidéki emlékeink annyira német szellemüek, hogy fel kell tételeznünk az idetelepedett német vasművesek közvetlen befolyását. A kassai

levéltári anyagban nyoma van a XVI—XVII. században ide telepedett német fegyverkovácsoknak és puskaműveseknek, akik itt polgárjogot nyertek és lakatoscéhbe egyesültek.

Érdekesek a német XVI—XVII. századi zárak. Ezek az emberi alkotó erő olyan hallatlan energia és fantázia pazarlásával vannak megalkotva, hogy még a soha nem látható helyeken, belül a zárszekrénykében s az ezt fedő lapon is vannak művészi kivitelű rozetták és vésett díszek. Nagy, hosszúkás szekrényalakúak ezek a zárak, — mert a komplikált zárószerkezet nem fért el kis helyen — egyik rövid oldalukon háromkarélyos vagy szívalakú végződéssel. A XVI—XVII. században lemezekből kivágott, áttört díszítést mutatnak; a növényi motívumok, emberi és állati alakok silhouettjei vésett rajzzal vannak élénkítve. A német XVIII. századi záraknál ezt az áttört, lemezes díszt domborított barokkformák váltják fel.

A XVI—XVII. századi ajtó- és bútorvasalások egyszerű formája a lapos, lándzsahegy keresztmetszetét utánzó pánt, amelyen vésett díszítés foglalt helyet. Külön csoportot alkotnak a csigás indákat utánzó pántok és a hosszúnégyszögű keretbe foglalt áttört, növényi díszű vasalások. Kivétel nélkül nagyméretűek ezek, mert hiszen hatalmas méretű ajtókat kellett tartaniok; rendszerint ónozva voltak.

A XVI—XVII. századi ajtókopogtatók formái mind nehezebbek és súlyosabbak lettek. A kengyelalakú fogantyút elborították a plasztikusan megformált akantuszindák, női hermák és egyéb díszítő motívumok, melyeknek finom művészi kiviteléhez a vas anyaga alkalmatlan volt. A soproni múzeum őriz egynéhány magyar renaissance ajtókopogtatót, melyek nehéz formáik miatt az egykorú nürnbergi emlékekhez kapcsolódnak.

A XVIII. századi vasművesség vezető szerepét Franciaország tölti be. Míg a renaissanceban a súlypont a germán népeken volt, a barokkban Franciaországban találjuk meg a klasszikus megfogalmazását a monumentális vasrácsnak és rácsos kapunak, melyek mindinkább kezdenek a vasművesség főfeladatai lenni. Miért van és miben áll Franciaországnak ezen elsőbbsége? Ennek megokolásánál kell néhány sort szentelnünk a vasrács praktikus és művészi jelentőségéről. A rács önmagában véve csak egy geometriai forma: merev vasrudaknak párhuzamos sorakozása, melynek művészi hatása tulajdonképpen egy ellentéten alapszik; a nyugodt, stabilis belső kitöltésnek (a vasrudaknak) és a mozgalmas koronázó résznek hatásos ellentétén. A koronázó rész eredete is a védelmi jellegben van. Azért hogy a vasrács megmászható ne legyen, koronázták már a gótikában is lándzsaszerű, hegyes rudakkal, mely a késő gótikában fantasztikus, szövevényes dísszé válik s ebből származik a barokk rácsok felbontott formagazdagságú koronázó része. A francia XVIII. századi rácsok architektónikus alapgondolaton épülnek fel, melynél a rudak párhuzamos sora játszik elsőrendű szerepet s e köré csoportosulnak a plasztikusan kiképzett virágdíszek, rocaille és kartusformák, csak kísérve, de nem elnyomva a rács struktív, architektónikus jellegét. Ezzel ellentétben a német XVIII. századi rácsoknál a gazdag dekoratív formák tömege elárasztja a tektonikus rudakat és az eredeti rács jelleget háttérbe szorítja. Miután Franciaországban van kiegyensúlyozva a vasrácsnak praktikus és művészi értéke, ezért halad Franciaország a XVIII. századi vasművesség élén.

A nagy francia kastély- és hotelépítkezések bőven ellátták munkával a vasműveseket. A kastély kertjét elől lezáró «grille d'honneur», az erkélyrácsok, lépcsőkorlátok, ablakkosarak jönnek itt elsősorban számításba, s a XV—XVI. században oly nagy szerepet játszó zárak és ajtókopogtatók művészileg jelentőségüket vesztették. Az elgondolás, a terv magasabbrendű művészete itt is a nagy dekoratív művészek feladata volt, míg a secundair jellegű kivitel a lakatosoké. Látjuk, hogy itt már a tervező művész s a kivitelező mesterember határozottan kettéválnak. A régencekorbeli nagy művészek mintakönyvei, Jean Bérain, Daniel Marot és Francois Blondel munkái, gazdag metszetillusztrációkkal ellátva, elárasztják az egész piacot és pontos leírással szolgálnak egy «grille d'honneur» vagy erkélykorlát művészi és praktikus követelményeiről. A XIV. Lajos korabeli vasművészetnek pompás példája a Chateau de Maison két vaskapuja, melyek ma a Louvreban vannak. Valószínűleg Jean Marot tervei szerint készültek és a kissé nehéz XIV. Lajos korabeli formáknak gazdag tárházát szemléltetik. A legtökéletesebb francia ráesozat a nancy-i Place de Stanislas-t díszíti és XV. Lajos idejéből származik. Készítője Jean Lamour Leszczynski Staniszló lengyel király műlakatosa volt. Ez a Place de Stanislas a barokk térkiképzés szempontjából is nagyon érdekes. A köréje csoportosuló épületek mind egy és ugyanazon építész tervei szerint készültek s a térbe torkolló főútvonalakat zárják el Lamour rácsai. A párhuzamos rudakból alkotott alaprács, felül és alul, könnyed rokokó díszbe megy át, melyek helyenként aranyozva vannak; a közepét is növényi elemekből stilizált, finom ornamentika szakítja meg. Valóban a francia művészet két fő elvének, a «raison»-nak és «grace»-nak, azaz a szimmetria, céltudatosság, célmegfelelés, másrészt a finomság és eleganciának tökéletes harmóniája ez a munka.

Ezzel szemben a XVIII. századi német típusú vasrácsnál — amint már előbb említettük — az architektónikus alapgondolat megvan ugyan, de nem áll egyenes arányban a díszítőelemekkel, melyek túlsúlyban vannak és rendszertelenül árasztják el a párhuzamos rácsszerkezetet.

Tipikusan germán barokk dekoratív forma az, amit «Laub und Bandelwerk»-nek neveznek s amely fellelhető az 1715—45 közötti években Közép-Európának minden iparművészeti emlékén, porcellánon, fajánszon, üvegen, bútoron és vasmunkákon egyaránt s amely az osztrák-magyar Mária Terézia bútoroknak fő díszítő eleme. Szóval leírni nehezen lehet: szalagokból és indákból alkotott szövevényes de szimmetrikus dísz ez, virágokkal, állatalakokkal, váza- és kartusformákkal gazdagon élénkítve. Pompás példája ennek a vasrácsok köréből az augsburgi Heiligenkreuztemplom szentélyrácsa, Ausztriában a gráci dóm szentélyrácsa, a bécsi Belvedere kapuzata s a híres schlosshofi vasrácsok. Mindezek a XVIII. század első feléből származnak.

A XVIII. század közepétől kezdve a «Laub und Bandelwerk» formák helyébe a rocaille-formák kerültek a vasművességben is; ezek eleven, mozgalmas gazdagságukkal megbontják a rács merevségét s az egészet egy organikus, hullámzó felületté változtatják. Jellemző példák a mannheimi Jezsuita-templom rácsa (1755), a salzburgi Peterskirche rácsozata és a német vasművesség legtökéletesebb emléke, a würzburgi Rezidenz rácsai, melyeknek rokokó részét J. G. Oegg készítette 1746-ban Balthazar Neumann tervei nyomán. Ezen a rácsozaton a rokokó formák szabadon csaponganak, helyzetük nem oly megkötött, mint pl. a nancy-i rácsokon s a koronázó rész különösen puha és mozgalmas. Hőver: Das Eisenwerk c. munkájában találóan jellemzi őket «... sie erscheinen wie in einer momentanen Bewegung plötzlich aus den flüssigen Zustand in den festen übergegangen und erstarrt zu sein».

Ennek a felbontott, dekoratív formákkal elárasztott vasrácstípusnak legszebb példája és legvégsőbb konzekvenciája Magyarországon az egri vármegyeház két kovácsoltvaskapuja, melyek 1755—56 táján keletkeztek s melyeknek mindkét oldalán egyformán plasztikusan kiképzett, rocaille-os részletformái között a párhuzamos rácsoknak már semmi nyoma sincsen. Az egri kapuk a kovácsoltvasművességünknek «Spitzenleistung»-ját jelentik úgy technikai, mint művészi téren. Mindazonáltal nem állanak egyedül a magyar vasművesség történetében. A vidéki városaink szebbnél-szebb vasmunkákkal népesültek be a XVIII. században, különösen Pozsony, Eger és Győr, ez a három tipikusan barokk, magyar város. A pozsonyi Esterházy-palota kovácsoltvaskapuja, erkély- és ablakrácsai, az eszterházai rácsok, az egri érseki palota rácsai, a pécsi kanonok-sírokhoz vezető rácsos kapu, a tihanyi apátság oltárrácsozata, a kőszegi XV. és XVI. Lajos korabeli cégértartók mind megannyi hirdetői magas nívójú vasművességünknek.

Az Iparművészeti Múzeum kiállított anyagában természetesen nagyméretű vasrácsok, vaskapuk nincsenek. Csupán két vaskapu felső részét láthatjuk ott, az egyik átlós rácsozatának közepén aranyozott angyalfejjel, a másik rojtos lambrequin-dísszel; mindkettő a XVIII. század első feléből származik, az egyik 1721-es évszámot visel. Vannak ezenkívül barokk és rokokó cégértartók, melyeknek a szimmetrikus kartus- vagy rocaille-alapformája szabadon és kötetlenül van elborítva plasztikus indás-virágos dísszel, s az egésznek valami hihetetlen mozgalmas és gazdag jellege van, amit a ráakasztott cégér még fokozott. Különösen figyelemre méltó egy nagy, kulcsot ábrázoló cégér, egy nagyszebeni cégértartó és ablakrácskoronázó dísz. Érdekesek a barokk ablakrácsok, alul kidagadó, konzolalakban hajlított párhuzamos rúdjaikkal és finom takarékossággal, csak a tetejét és keskeny oldalait elborító dísszel. A zár, az ajtókopogtató és fogantyú a XVIII. században egészen tért veszít s a vasművesség most kizárólag építészeti célt szolgál.

Elérkezve a Louis XVI. és empire világába, a vasrácsok a régi, merev szigorúságukba estek vissza. Van egynéhány kiváló emlék e korból is pl. a párizsi École Militaire és a Palais de Justice kapuzata, vagy néhány magyarországi, kőszegi, cégértartó, de ezeknek szépsége csak a felépítésben a formák szigorú zártságában érvényesül, nem a játékos, könnyed, felbontott részletekben, melyeknek a kor ízlése nem kedvezett.

E rövid történeti áttekintés is mutatja azt, hogy a magyar vasművesség négy évszázadon át nemcsak hogy állandóan lépést tartott a külföldi fejlődéssel, hanem új és eredeti felfogású emlékekkel is gazdagította az európai vasművesség történetét.

Dr. BÁRÁNY ISTVÁNNÉ,
Dr. OBERSCHALL MAGDA

Haranghy Jenő: Exlibris.

• K R Ó N I K A •

KŐSZEGI BELLA. Egészen fiatalon s mégis nagy ürt hagyva maga után, a magyar grafikai művészetnek egy értékes egyéniségét ragadta el a halál. Már egészen kis korban felfedezték benne azt a kedves, romantikus illusztráló hangulatot, amely azután is ott volt színes ceruzája nyomán minden lapon. Különösen képes ifjúsági könyvein lehetett megérezni ezt a halkan, finoman csobbanó romantikát, amelynek vidám humorába népművészeti zamat is vegyült. Kőszegi Lászlónak, az Iparművészeti Iskola tanárának volt leánya a kis Bella, akinek halála a művészeken kívül az ő fiatal bámulóinak igen nagy táborát is mély szomorúsággal tölti el.

MAGYAR KARÁCSONY, 1931. Öles plakátok, hatalmas újságpropaganda hirdeti, hogy a magyar gazdaság mostohaságában csak kvalitásos magyar árukért adjuk oda pengőinket. A helyes nemzetgazdasági elvnek nevelő értéke van : mindenki ügyel rá, hogy az annyira becses pengőért magyar portékát s azonfelül még becsületeset is kapjon. De még mindig nem tudja a nagyközönség javarésze, hogy ez a két tulajdonság mennyire együtt található abban, amit az iparművész termel az ő műhelyében. Az ajándékozás eleganciájának életelve : minden ajándékodban, melyet felebarátodnak átnyujtasz, adjál valamit önmagadból is. Az ajándék igazi becsét az ajándékozó személyiségének tükrözése adja. Ez az, ami soha sines meg a bazári áruban s mindig megvan a művészi kézimunkán. Igen, az égetett agyag, a hímzett szövet, a gondosan kötött könyv, a trébelt ezüst mindig annak a lelkéből is szállít egy foszlányt, aki kiválasztotta. Az, aki karácsonyi iparművészeti vásárainkat látogatja s évről-évre fokozódó színvonalukat figyeli, már rég tudja ezt. Hiszen alkalma van stílusos környezetben halkan, zavartalanul kiválasztani azt, ami az ajándékozottaknak legjobban megfelel. De ugyanesak tudja azt is, hogy amit a nehezen szerzett pengőért vásárol, abban anyagnak, formának, technikai munkának megbízhatósága sűrűsödött össze. Tehát — olcsón is vásárol.

NAPRAFORGÓ-UTCA. Az a kis, modern rendszerű lakóháztelep, mely nemrég készült el a hűvösvölgyi villamos mentén, nemesak fontos építőesemény, de a szomorú gazdasági viszonyok közt erős életérzésnek is bizonysága. Mindenekelőtt pedig azt mutatja, hogy a vállalkozói tőke már nálunk sem ijed meg az olyasfajta építőfeladatoktól, amilyenek már évtizedek óta életképesek külföldön. A Napraforgó-utcát tehát nyugodtan bemutathatjuk minden iderándulló idegennek : a fiatal s régebbi építészgeneráció legizmosabb tehetségei keltek ott versenyre, hogy egy-egy kisebb lakóházon mutassák be a családi ház legmodernebb típusait. A hazai kritika bizonyára fog ott találni egyet és mást, ami a kezdeti kísérletezés stádiumában magától adódik. A falfestésben nagyobb összhangoltság kellene, a házak elhelyezésében kisebb zsúfoltság. A vegetáció erőteljesebb bevonása a környezetbe szintén kívánatos. Az ablakoknak nem mindig szerencsés elhelyezése, a továbbfejlesztés lehetetlensége az egyes házaknál bizonyára a telkek szűkreszabott volta miatt van. Alaprajzi kifogásokat is lehetne emelni imitt-amott. De mindez amúgy is csak a kezdeti nehézségek következménye. S nem változtat azon, hogy az új lakóháztelep összbenyomása nagyon kellemes. S ami ennél is fontosabb : sok családi ház után vágyakozó polgárcsalád fog benne a mai életformáknak megfelelő, egészen alkalmas otthont találni, készen, csinosan, bár nem túlságos olcsón.

IPARMŰVÉSZETI ÖTLETEK. Olyan időben, amilyent ma élünk, a tervezőnek képzelete minden megerőltetésére szüksége van, hogy valami érdekes ötlettel vonja magára vagy alkotására a figyelmet. Különösen vonatkozik ez az apró iparművészeti tárgyakra, melyeknek java része amúgyis inkább luxusszükségletet elégít ki. A német iparművésznők csaknem minden új alkotása valami ízes új ötletnek a friss derűjét vagy megkapó vonását hordozza. Ha azt látjuk, hogy az egyik művésznő, aki terrakotta figurákat éget, a karácsonyi jászol-figurák alakjait mintázza s ha azt látjuk, hogy egy másik művésznő, aki a berlini porcellángyárnak dolgozik, egy ötórai teához való porcellánkészletre a csillagjóslás állatalakjait festi, még hozzá a régi kínai tusrajzok modorában, akkor joggal tűnik fel ez az ötletesség. Az jellemzi éppen a mai amatőröket, hogy csak fűszeres, fnyesiklandozó ötletekkel lehet kissé blazírt érdeklődésüket felkelteni. (N. P.)

ALPÁR IGNÁC SZOBRA. A legméltóbb helyen, a Városligetben levő Vajdahunyad vára előtti térségen áll Alpár Ignácnak, a nagy magyar építőnek új szobra. Mintha nemesak saját érzéseinek, de Alpár valamennyi régi munkatársának elgondolását fejezné ki a szobor : így alkotta meg T e l e s Ede a még köztünk élő nagy szellem testi képmását. A régi kőfaragó, a hajdani céhmester nemes attitüdjében, ahogy dacosan emeli fejét az Ég felé, mintha csak a prózai lét felett el akarna siklani s a világ jövőjén tépelődne. Minden jelenvolt érezte a szobornak ünnepélyes kifejezőerejét s mindegyik érezte, mennyire megfelel ez a szimbolum annak az emlékké nemesedett figurának, mely ott él még az ő kortársai lelkében. Az építőmesterek legjobban tudják, mennyire az ő céhüknek, becsületes műhelyerkölcseiknek világát reprezentálta az élő Alpár Ignác. S talán éppen ezért voltak ők azok, akik legtöbbet tettek a szobor felállításáért. Az október tizennyolcadikán rendezett emlékünnepélyen tehát az ő szoborbizottságuk felé fordult minden hálás elismerés. Az Országos Magyar Iparművészeti Társulatot természetesen még ma is a kegyelet melege fűzi egykori elnökéhez és ennek adott kifejezést a Társulat képviseletében megjelent S e e n g e r Béla alelnök, mikor koszorút helyezett a szobor lábaihoz.

AZ IPARMŰVÉSZETI MÚZEUMBÓL. V é g h Gyula főigazgató, aki hosszabb ideig szabadságon volt, újra átvette a múzeum ügyeinek vezetését. Az iparművészet iránt való változatlan érdek-

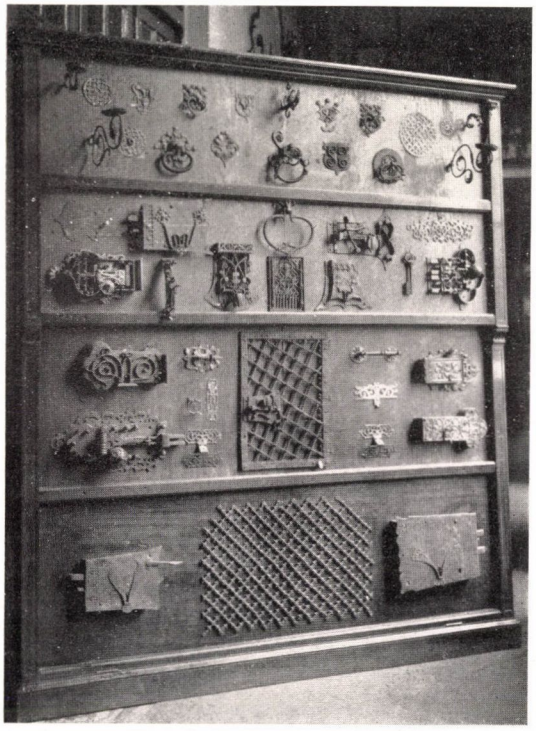

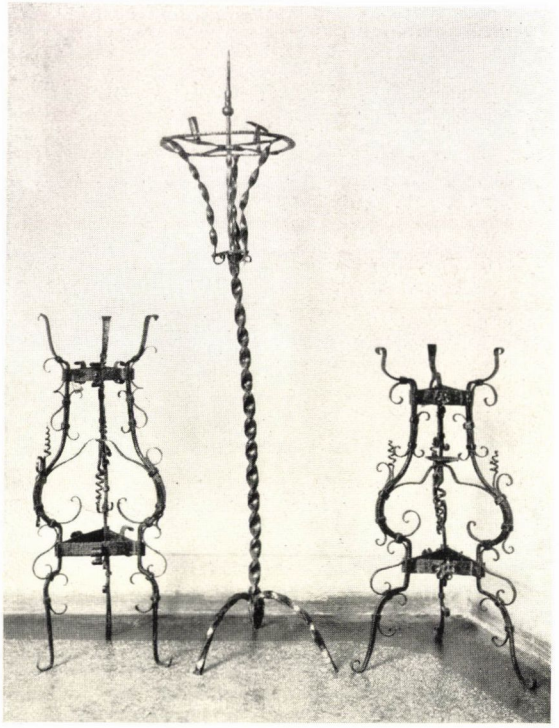

Fent balra: Az O. M. Iparművészeti Múzeum új kovácsoltvasosztálya.
Fent jobbra: Kisebb vasmunkák a XV—XVIII. századból. Lent balra: Mária-szobor, magyar, 1400 körül és osztrák gyertyatartó, XV. sz. Lent jobbra: Két állvány, német, XVII. sz. Templomi gyertyatartó, magyar, XV. sz. — Oben links: Die neueröffnete Schmiedeisenabteilung des Ung. Landes-Kunstgewerbemuseums. Interieur, kleinere Gegenstände des XV—XVIII. Jh. Madonne, ungarisch, um 1400. — The recently opened Ironsmith's Department of the Hungarian Museum for Applied Arts. Hungarian Madonna statuette from 1400, and smaller articles from the XV—XVIII. centuries.

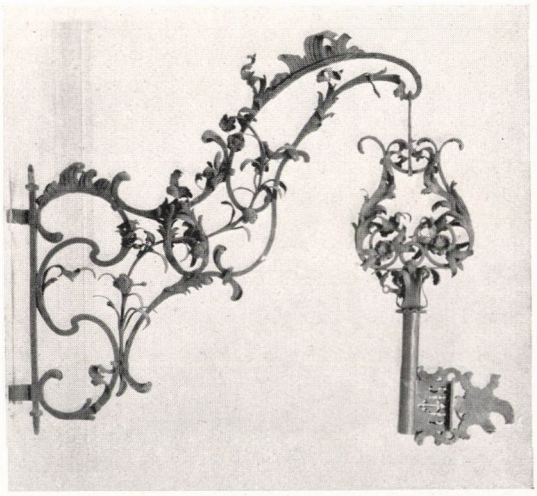

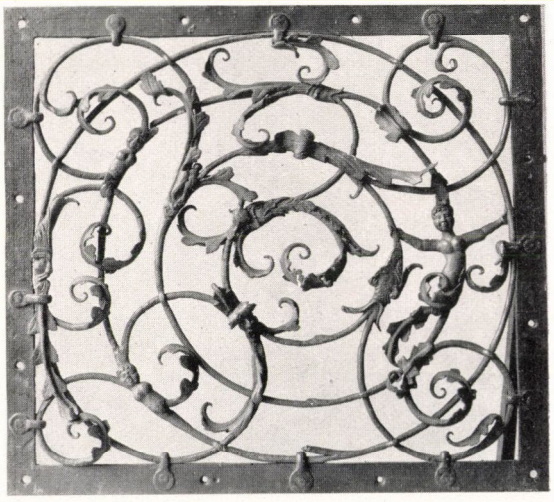

Fent balra: Cégér, magyar. XVIII. sz. Fent jobbra: Vasrács, magyar, XVII. sz. Lent: Ablakkosár koronája, Erdély, XVIII. sz. — Oben links: Firmenschild, Ungarn, XVIII. Jh. Oben rechts: Gitter, Ungarn, XVII. Jh. Unten: Krönung eines Fenstergitters, Siebenbürgen, XVIII. Jh. — Above left: Trade-sign (Hungarian) from the XVIII. century. Above right: Iron-rail's part (Hungarian) from the XVII. century. Below: Top-part of trellis from Transylvania, XVIII. century.

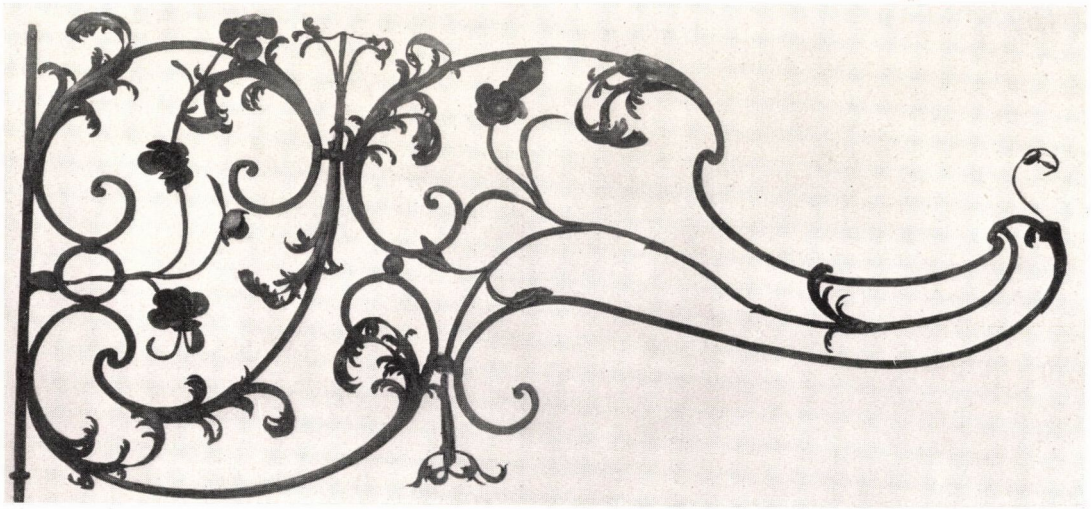

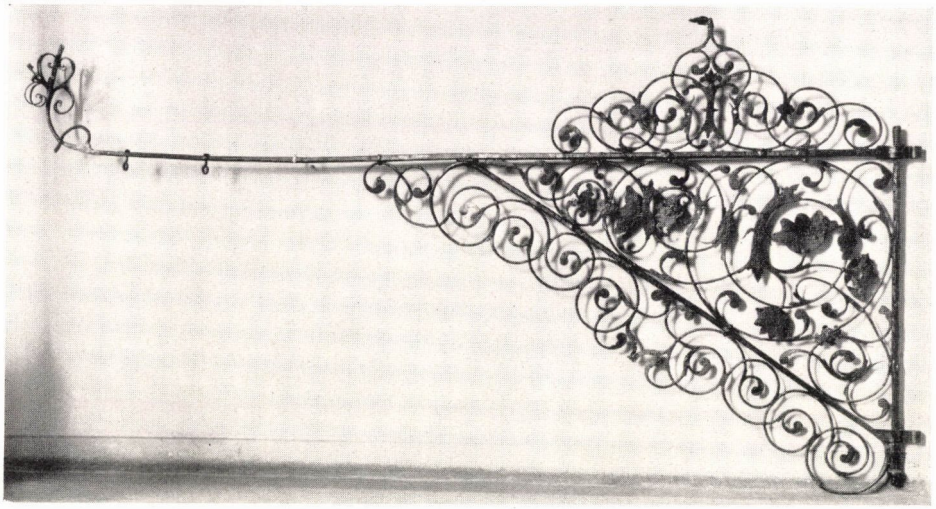

Fent: Cégértartó, Erdély, XVIII. sz. Középütt: Cégértartó, német, XVI. sz. Lent: Lépcsőkorlát, XVIII. sz. közepe. — Oben Firmenschildhalter, Siebenbürgen, XVIII. Jh. In der Mitte: Dasselbe, Deutsch, XVI. Jh. Unten: Ballustrade-Gitter, Mitte des XVIII. Jhs. — Above: Trade-sign holder from Transylvania, XVIII. century. Centre: Trade-sign holder (German), XVI. century. Below: Part of banister, midde of XVIII. century.

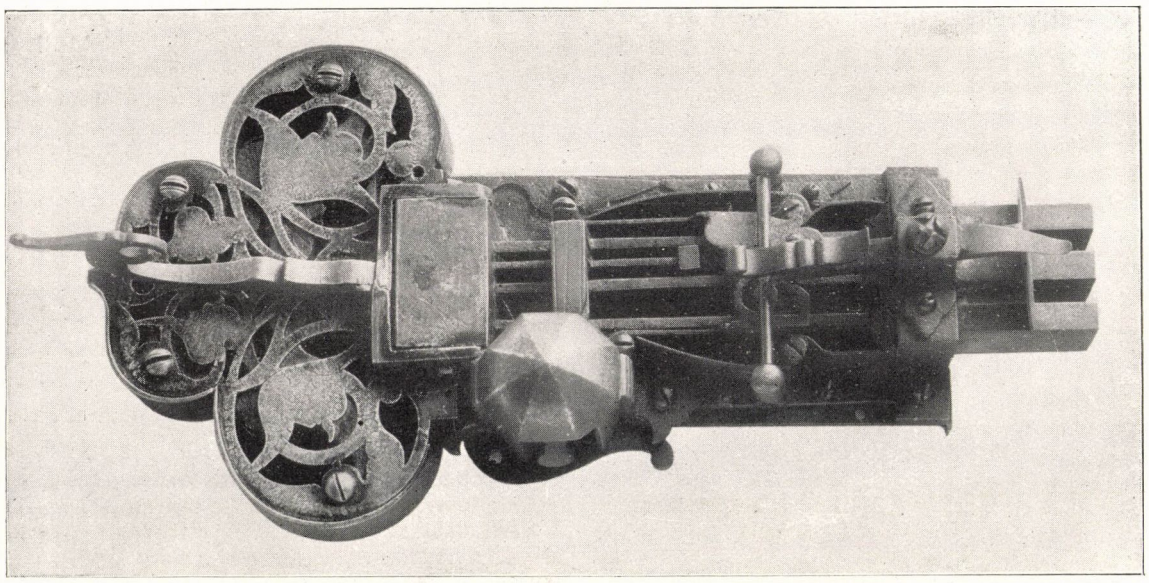

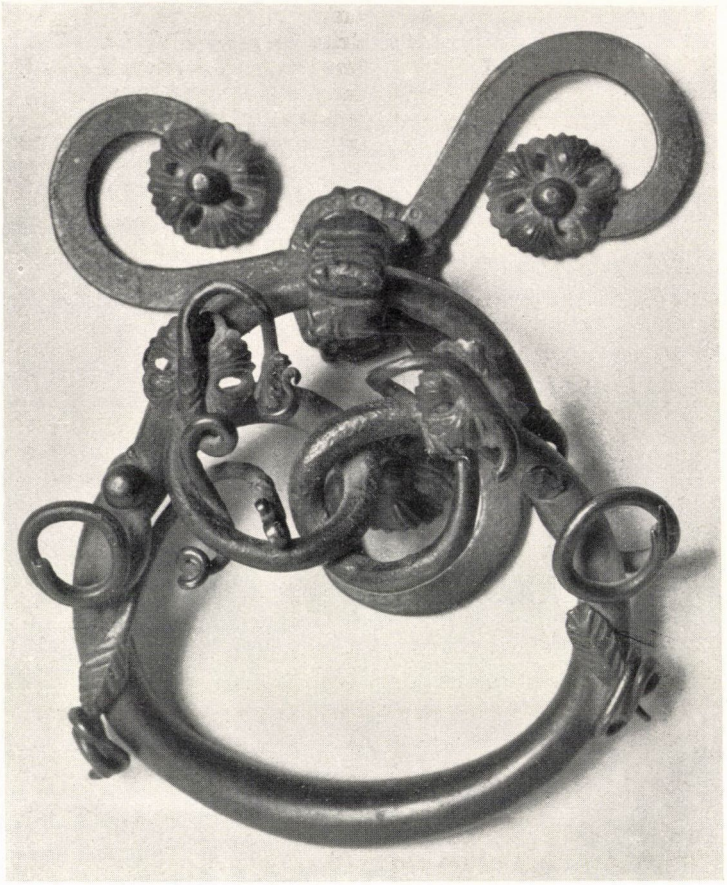

Fent: Szekrényzár, német, XVI. század. Lent:
Ajtókopogtató, Kolozsvár, XVI. század. — Oben: Schrankschloss, Deutsch, XVI. Jh. Unten: Türklopfer, Klausenburg, XVI. Jh. — Above: Cupboard-lock (German), XVI. century. Below: Knocker from Kolozsvár (Transylvania), XVI. century.

lődésének nemcsak a múzeum élén adja tanujelét, de a társulati ügyekbe való bekapcsolódásával is. Az Iparművészeti Múzeum vezető tisztviselői, úgy mint az előző években, ezidén is ismeretterjesztő előadások sorozatával igyekszenek a múzeum anyagát s főleg újabb szerzeményeit a nagyközönségben népszerűsíteni. Az előadásokat mindenkor vasárnap délelőtt tartották, és pedig Csányi Károly az olasz bársonyokról, dr. Bárány Istvánné a vasművességről, dr. Mihalik Sándor a tizenhetedik századi magyar ötvösségről és dr. Layer Károly a francia és angol bútorokról. A nagyértékű előadásoknak sok hallgatója volt.

JUBILEUM. A Magyar Szaklapok Országos Egyesületének intézőbizottsága küldöttségileg tisztelgett Jutassy Ödön vezetése mellett ügyvezető elnökénél, dr. Radványi Lászlónál, abból az alkalomból, hogy lapja, Az Üzlet, huszonötödik évfolyamát betöltötte. Az Österreichischer Fachschriftsteller-Verband a jubilánst dísztagjának választotta meg s az erről szóló díszoklevelet küldöttségileg szándékozik Budapestre hozni.

APRÓ FELJEGYZÉSEK EGY PÁRIZSI KIÁLLITÁSRÓL. A francia iparművészeti testületek osztódás útján szaporodnak. (A művészegyleteknek és az élesztőnek tudvalevőleg ebben a tekintetben közös tulajdonságaik vannak.) A mult évben alakult meg az Union des Artistes Décorateurs, amely egészen ügyes, ötletes kiállításokat rendez. És milyen csodás gyorsasággal! Az iparművészeti múzeumban januárban még repülőgép-művészet volt, februárban pedig már állt a «nagyipar uteája». Egészen kecses kis házacskákkal, fülkékkel, boxokkal, szökőkutakkal, cementépítményekkel, mahagóni-pagodákkal. (Minálunk, Pesten, még a munkaügyi bizottság megalakításánál tartanának.)

A nagyipar utcáiban járva, azt látni meg leghamarább: milyen vastag itt a barátság a komoly indusztria és az iparművészet között. Minden nagy üveggyár, rézöntőműhely, csillárüzem, gyermekjátékvállalat ötletes és tehetséges iparművészek egész seregét foglalkoztatja. A cég: maga mint kiadó szerepel. A mű szerzőjét mindig megnevezi: az iparművészt, a tervezőt. De talán legfeltűnőbb, hogy a nagy ezüstárugyárak (Christofle, Tétard stb.) hogyan haladnak a korral. A legszebb modern formák a legötletesebb anyaghatások. Egy-egy evőeszköz kialakulása — hetek, talán hónapok fejtörése. Egy új ezüst teáskanna, fehér cellulóze fogantyúival, ráforrasztva egy falapra (hogy az asztalkát ne melegítse), csupa ötlet és finomság. Egyébként gyári portékák. A nagy áruházak elüljárnak a jó példával: fémbútor-osztályaik, szőnyegszövő műhelyeik vezetnek a legmodernebb interiőrművészetben. Még képkiállításokkal is segítségére vannak a fiatalok művészetének.

Talán leggyengébb a francia iparművészet ezidőszerint a kisplasztikában. Az a fajta művészet, melyet Barbadienne és társai itt bemutatnak, már nem dekorál, csak untat. A táncolva szökellő sellő-szobrok, a zöldpatinás bronzmedvék, de még a guggoló és világító majolika-nők sem vidítják fel a jóízlésű ember kedélyét. Pedig sok rohamozó, szökdécselő szobrocskát, sok repülésre kész alligátort látni még az állványokon. Viszont mihelyst a francia bronzműves, vagy keramikus használati tárgyat csinál, egyszerre ötletes, finom és művészi lesz.

Talán egyetlen anyagban sem olyan erős ma a francia iparművészet, mint az üvegben. Itt a nagyipar igen egészséges irányba tereli a művészek fantáziáját: díszpoharak és köszörült tükrök helyett jó s valóban szükséges tömegtárgyakat terveztet velük. Asztali szervizeket, parfümös üvegeséket, lámpákat, amiből egy-egy remek üveggömb asztali lámpát színes üvegernyővel lehet kapni 15—20 pengőért. Csinálnak kirakatberendezést, virágállványokat stb. Mindenütt észrevehető az ősz nagy mesternek, Lalique-nak, a legnagyobb élő francia iparművésznek fiatalító hatása.

Kerámiában éppúgy megváltozik a nagy műhelyek irányvonala, mint bármely más területen. Sèvres a legmodernebb mintázókkal tervezteti modelljeit és cukrászoknak is gyárt jó, olcsó bonbonniereket. Új és új kerámiai műhelyek alakulnak. Egy «párizsi fayence»-okat gyártó műhely friss és ötletes figurákat mutat be (Nelly Pollak modelljeit). A figurákban van valami hiperraffinált nőiesség: Salome, Kleopatra mozgása, Kelet erotikuma és valami primitív paraszti faragómüvészet. Ezt az utóbbit Párizsban főleg a lengyel és csehszlovák kiállításokról, képeskönyvekből ismerték meg. (Hát még ha a magyarokét látnák!)

A franciák jellemző hajlandósága: az irónikus véna itt sem tagadja meg magát. Van egy gyár, mely kis cserépfigurákat csinál. A pápaszemes Gandhi guggol s meztelen lábai mellett egy edényben sót párol. És mit gondolnak, mire való ez a kis figura? Sószórónak az asztalra. (N. P.)

A KERTI HÁZIKÓ MINT PÁLYATÉTEL. A berlini idegenforgalmi és kiállításrendező bizottság egy pályázatot irt ki a német birodalmi építészet részére. Ez a pályázat olyan házat kíván, amely lassan, a család gyarapodásával együtt fog továbbfejlődni. Idáig a dolog rendben van, de az irányelv már kissé furcsa. A megtervezendő háznak ugyanis, mondja a felhívás, a «kerti házikó s a kis családi ház között» kell valamiféle átmenetnek lennie. Vagyis a legszélsőbb néprétegek vásárlóerejéhez kell igazodnia. Még furcsább ennél, hogy ezeket a terveket már 1932 májusában megnyíló kiállításon akarják megvalósítani. Ennek a kiállításnak a címe: «Napfényt, levegőt és házat mindenkinek!» Szép programm, de félő, hogy egyelőre csak — papíron fog maradni.

VICTORIA. A különféle hajóstársaságok versenyébe most az olasz hajóztatási vállalatok is belépnek s a Victoria hajónál már nemcsak a motor sebességét említik fel, hanem a modern iparművészeti ízlésű berendezésre is súlyt vetnek. Nagy haladás ez, éppen az olasz gőzösöknél, melyek egészen a legutóbbi időkig makacsul kitartottak a királystílusok mellett. Minden hajózási prospektusuk tele van à la Pompadour dohányzószobákkal

s a Napkirályt diesőítő uszodákkal. Talán ez az első igazán őszinte szakítás az olasz hajókon a «fejedelmi pompájú» lakosztályokkal, melyek sehol sem hatnak oly furesán, mint a tiszta technikai alkotmányon, a hajón. A Victorián a modern bútorformák, az indirekt világítás, a halvány, de jól összehangolt színek, a kitünő szellőzőkészülékek és az amerikai egyszerűségű asztalok kényelmét nyujtják az utasoknak. A Triesztből Egyiptomba járó turisták és kereskedők bizonyosan csak kevéssé fogják magukat királyoknak érezni ezen a hajón, de annál inkább megtanulják belőle a modern ízlést, aminek egy ilyen tengeri hajó kitünő propagandát jelent.

NEMZETKÖZI SZOBÁK EGY BÚTORHÁZBAN. Mialatt a Népszövetség szinte tökéletes közönybe kiáltozza bele a szellemi együttműködés szükségét, egy német bútorcég nemrég megvalósította ezt — egymagában. A kölni Schürmann cég meg akarta mutatni, hogy Európa s Amerika java lakásberendezőit lehet egyazon lakás különböző szobáinak berendezésével is — közös nevezőre hozni. Egy építésznő: Ruth Hildegard Geyer-Raack kezébe volt letéve az egész berendezés. Nemcsak hogy a legkülönbözőbb nemzetiségű, de a legkülönfélébb véralkatú művészek találkoztak ott össze s mégis jóleső nyugalom volt ebben a változatosságban. A német Bruno Paul ebédlője éppolyan otthonos volt, mint a losangelesi Francesco Stapp reggelizö-szobája. Loos puritán volt, Le Corbusier merész, a stockholmi Ahrén engesztelékeny. S hogy el ne felejtsük, két magyar is képviselve volt egy-egy szobájával: Kozma Lajos és a Párizsban élő Szivessy Tibor. (N. P.)

POELZIG REMEKMŰVE. A berlini híres építésztanár, Hans Poelzig — ezt minden túlzás nélkül mondhatni — a modern irodaháznak talán legnemesebb európai példáját alkotta meg az I. G. Farbenindustrie frankfurti igazgatósági épületén. A 254 méteres fronton hét emelet magasságában emelt hatalmas hosszanti épületből sugáralakban nyúlik ki hat rézsút szárny. Az acélvázas épületet műkőréteg burkolja a homlokfalon. Grandiózus egyszerűségű épület, egyetlen masszából öntött nagy kubusnak hat s ablakainak sejtfalszerű ritmusával első pillanatra elárulja az építész céltudatát. Belül: az egész épület csupa ragyogás, fény és megnyugtató szín, bizonysága annak, hogy ez a fantáziában oly gazdag építész mennyire «tárgyilagos» tud lenni egy prózai rendeltetésű feladat körében.

AZ INDIÁN MŰVÉSZETÉRT. Amerikában nagyarányú mozgalom indult meg az indián törzsek kiveszö művészetének megmentése érdekében. Az Egyesült Államok délnyugati részében még élő, de lassan kipusztuló törzsek közt nemcsak a fehérektől befolyásolt művészek dolgoznak, de igen erős tehetségű népművészek is, akik a hagyományos formák s díszek szellemében alkotnak. A New-Yorkban decemberben megnyílt nagy kiállítás, melyet egyenesen «korszakos törekvés»-nek szántak az amerikai indián művészet felélesztésére, ennek sok meggyőző példáját szolgáltatja. A kiállítást rendező Cyrill Kay-Scott, a santaféi művésziskola igazgatója, világosan látja a különböző indiántörzsek más-másféle művészi képességeit. A Pueblo és Navejo-indiánok a festés mellett a fazekas- és ötvösmesterséget űzik nagy hozzáértéssel. A Kaliforniától Alaszkáig húzódó területen olyan indiánok élnek, akik a szövést, a fafaragást és a gyékényfonást értik legjobban. A Pueblo-indiánok mintegy 50.000 dollár értékű háziipari cikket termelnek évente. A geometriai mustrájú égetett agyagok még ma is a sokezeréves hagyományok szerint készülnek. Egy indián, akit a törzse «hallgatag ember»-nek nevez, remek medvéket farag fából. Ez az ember a «feketeláb törzs» főnökének és egy skót anyának a gyermeke. Az amerikai indián művészet ismertetésére szánt kiállítás anyagát előbb az Egyesült Államok nagyvárosaiba küldik körútra, azután pedig London, Párizs és Berlin kap szemléltető példákat e néptörzsek művészi életéből.

KÉPTELEN HÁZAK ÉS KÉPES FALAK. A képzőművészek még mindig heves harcot vívnak ama divatos «ultramodern» építészeti felfogás ellen, mely a képet s a szobrot — avult limlomok lévén — ki akarja tiltani a modern lakásból. Mégpedig az egészség, a bacillusoktól való mentesség nevében. Ime néhány korszerű eset az utolsó hónapok krónikájából.

*

A nyáron rendezett nagy berlini építészeti kiállításon ott szerepelt Mies van der Rohe-nek egy földszintes lakóháza is. Az építész a dessani Bauhaus igazgatója. Egyetlen kép sem volt a falakon. Nagyon természetes — mondta minden látogató. Pár héttel a kiállítás megnyitása után már sorra ott lógtak a különféle irányú festmények ennek a háznak minden lakószobájában.

— Mi az, kérdezték a látogatók— mi történt itt?

Semmi sem történt. Az építész belátta, hogy a szobák ridegek a művészi dísz nélkül. S a modern építés már elég erős arra, hogy ne kelljen félnie a pikturától.

*

Drezda, 1931. Néhány művész nagyon panaszkodik. A közönség lassan leszokik a képvásárlásról. A festők szemrehányásokat tesznek az építészeknek: ti nevelitek rá a társadalmat a csupasz szobák szokásaira! Az építészek visszavágnak: a festés eltávolodott a falsíktól, táblaképpé lett s nem törődik a környezetével. Kölcsönös vitatkozások, fogadások . . . és az eredmény?

Egy kiállítás, melynek ez a címe: «A műtárgy a térben.»

Minden kép egy teljesen neki való környezetbe került. Az egyik egy teaszobába, másik egy dolgozószoba kandallója fölé, harmadik egy olyan szobába, mely muzsikálásra, étkezésre és tornázásra való. Van aki egy fonott bútorokkal berendezett szoba hatását mérlegelte egy képpel kapcsolatban, más egy életművész hallját választotta keretnek. Nagy siker.

A tanulság: hogy a művészetnek elölről kell kezdenie a dolgot s a képet a lakással vagy a színteret a műtárggyal kell összehangolnia.

KISLAKÁSOK OLCSÓBBÁTÉTELE. A német lakásépítőprogramm 1930. évi munkájával nincsenek megelégedve a szakkörök. Sikerült ugyan a tervbevett lakásmennyiséget felépíteni, de nem sikerült a lakásokat olcsóbbá tenni. A berlini lakásbiztosság a szociális lakóháztelepeken a családok népessége szerint 32—60 m² területű lakást juttat egy-egy igénylőnek. Ezeknek bérösszege azonban a 20—50 márkás havi bért nem haladhatja túl. Ám az utolsó esztendő tapasztalatai azt mutatják, hogy még ez a bérösszeg is túlzott, illetve azok, akiknek kiadták, még ilyen árat sem tudtak pontosan megfizetni. Az úgynevezett «új középosztály», a kishivatalnokok, alkalmazottak részére tehát még olcsóbb lakásokat kellene építeni? Igen, de hogyan. A lakásépítő hivatalok már teljesen tanácstalanok, hogy mitévők legyenek. A legolcsóbb telkeket, a kisforgalmú mellékuteák csöndes helyeit választották már régebben is községi lakások céljaira. A szobák méreteit már nem tudják szűkíteni, legalább is az egészség veszélyeztetése nélkül már nem. A beépíthető bútorok számával igyekszenek a lakástkeresők egyéb kiadásait redukálni, de ez mind nem elég. Most kísérleteket végeznek még vékonyabb falak s mennyezetek alkalmazásával, amelyeket hangizoláló linoleumrétegekkel vonnának be. Erre, illetve az effajta kísérletek végzésére külön intézet van Németországban. S új experimentumok folynak olyan irányban is, hogy a központi fűtést miként lehetne egyes házcsoportokra kiterjeszteni, hogy legalább ezen a réven érjenek el a lakók megtakarításokat.

MI KELL A HOTEL TETEJÉRE? Régente azt hitték, jó födémszerkezet, mely megvéd a nedvesség ellen. Pár év előtt azt hitték: tetőkert barral. Pedig ez már mind idejét múlt ötlet. Ha az ember a berlini Eden-hotel tetejére felmászik (helyesebben felrepül a liften), akkor rájön, hogy mindez már Noé apánkat is untatta volna. De hát mi kell egy modern szálloda lapos tetejére? Nos, hogy soká ne kelljen törni a fejünket, megsúgjuk: kis golfpálya kell egy modern szálloda hegyébe. Amióta Angliában és Amerikában úgy elszaporodtak a tetőgolfok, Berlin sem hagyja magát. Az első ilyen redukált golfpálya 18 miniatür «link»-kel van felszerelve a berlini hotel tetején. Idejönnek golfot játszani az amerikai s angol követség tagjai, de persze csak szép időben és szmókingban meg estélyi ruhában.

AZ ÚJ SIREMLÉK. A nemrég bezárult berlini építészeti kiállításon külön helye jutott az új síremlék-iparnak is, mégpedig természetesen megfelelő hangulatos környezetben, amely a modern temető építési elvei szerint alakult ki. Egy hatalmas gránitkereszt a bejáratnál, odébb tuja- és örökzöldbokrok s mindenfelé az Odenwald nemes keménykőanyagából készült gránit és szienit sírkövek voltak az új törekvések hirdetői. A német sírkő az utolsó években nagyon megfinomodott. A legegyszerűbb formáknak hódolnak s úgyszólván minden dísz eltűnt a kövekről, de annál erősebb hangsúlya van a szerkezeti formának, a kivésett peremnek. A temetőket egyhangúvá tevő csiszolt fekete obeliszk eltűnőben van. A régi jó kőfaragómesterek gondosságával készítik az egyszerű műhelyi forma szerint vésett köveket. Az egyetlen ékességük ezeknek a sírköveknek a betű. Akkora gondossággal, olyan finom ritmusban vetik a kőre az elhúnytra vonatkozó feliratot, amilyent csak a legjobb könyvművészek fejtenek ki különös megbizatások esetében. A német sírkőipari testületek külön esti tanfolyamokat tartanak alkalmazottaiknak a betűvetés elsajátítása céljából. S hogy a temetőesztétika elvei a mult századi leromlás után ennyire kitisztultak, abban az egyes városok temetőépítészeti bizottságai mellett főrésze van az egész birodalmat átölelő Szövetségnek (Reichsausschuss für Friedhof und Denkmal), amely Drezdában székel s arra törekszik, hogy a temető összhangjának, kertjellegének, architektónikus elveinek széleskörű ismertetésével köztudattá emelje a szép temető kívánalmait.

SIRÉN. Az élő legnagyobb finn építész nemrég igazán nagyszabású feladatot oldott meg, mikor befejezte az új, önálló Finnország parlamentjét. Nagytömegű, modern, de hatásában klasszikusan komoly épület ez, amely a történeti stílusok kerülésével is ünnepélyes érzést tud kelteni. Mint külsején, úgy belső berendezésén is a nyugodt modern bútorformák az uralkodók. Elnöki, társalgó, bizottsági s hivatalszobái csupa kényelmes, otthonos bútorral vannak ellátva, széles, nagy folyosóinak halvány színei, enyhén díszített mennyezete s óriásablakai pedig ünnepélyes jelleget adnak, mely azonban mentes minden pátosztól. Megint megmutatkozik az északi népek építészeinek nagy kultúrája, mely a modern építés elveit higgadt mérlegeléssel teszi magáévá s nemesak a mának jelszavaira gondol, hanem az «értékállandóság»-ra is.

VILÁGKIÁLLITÁSOK ÉS SZAKKIÁLLITÁSOK. Körülbelül ugyanakkor, mikor az ötszázadik jubiláris cikk jelent meg, amely bebizonyította a világkiállítások tökéletes üzleti reménytelenségét, nyíltak meg Párizsban a gyarmati kiállítás kapui. Most, hogy féléves fennállása után a vincennesi-i erdőben rendezett kiállítás bezárult, megállapították, hogy még soha világkiállításnak ennyi látogatója s ilyen bevétele nem volt, mint ennek. Dacára a franciák híres rossz reklámpolitikájának, mely ezúttal is gondosan kerülte az üzleti propaganda minden költséges tételét, el lehet mondani, hogy ez a kiállítás nemesak a vállalkozó francia államnak, de a francia főváros egész kereskedelmi s gazdasági életének is hatalmas jövedelmi forrásokat nyitott meg. Hogy művészetileg nem nyujtotta azt, amit a kényes igényű műbarátok ott kerestek, az kétségtelen. De a párizsi kiállításnak nem is ez volt a célja. A hatalmas tőkéjű kiállítási vállalkozások felett tehát még kissé korai volna megkondítani a vészharangokat. Ezzel szemben mi történt a kitünően rendezett berlini építőkiállításon? Minden őszinte kritikusa elismerte, hogy ez a kiállítás nagyszerű volt és — unalmas. Olyan rend, olyan fegyelem, a kiállító cégeknek oly nemes versenye volt ez, hogy hozzá képest a gyarmati

kiállítás óriási bazárnak volt nevezhető, de a berliniek maguk is únták, az idegenek pedig messze elkerülték ezt az iskolás pedantériával rendezett kiállítást. Meg kell vallani, hogy a stuttgarti Weissenhof-lakótelep 1926. évi bemutatója óta a németek évente csinálnak modern építészeti propaganda-kiállításokat, de egyik semmivel sem különb vagy érdekesebb a másiknál. Nem nehéz megjósolni, hogy e tisztes, de kissé verejtékszagú szakkiállítások hamarosan éppen úgy meg fognak szűnni, mint a háború utáni áruminta- és Messeinflációk, amelyek közül már csak a régi, megbízható vásárok (főleg a lipcsei) tartják magukat. Kissé szomorú a perspektívája tehát az 1932-ik évben rendezendő kölni Werkbund-kiállításnak, amely e hatalmas kultúrmunkát végző egyesülés huszonötéves fennállásának dokumentumait fogja ünnepi keretbe foglalni.

A GYERMEKJÁTÉK-FRONTON. Körülbelül száz éve hirdette Fröbel azt az egyszerű igazságot, hogy a legjobb szórakozás s nevelés a gyereknek, ha játékaiból alkot valamit. Ez oly egyszerű igazság, hogy még ma sem akarja minden szülő elhinni.

Körülbelül húsz éve hirdeti Montessori Mária, hogy a legjobb gyerekjátékok azok, melyek fejlesztik a gyerek érzékszerveit: a tapintást, a színérzéket, a súly-, a mérték-, a távolságfogalmakat. Ez oly természetes dolog, hogy a gyerekjátékkészítők még ma sem értik meg a lényegét.

De azért vannak, akik ilyen játékokat terveznek s a német, francia, angol játékgyárosok utánacsinálják sokezer modellen.

Ezeknek a játékoknak alapelemei: gömb, henger, kocka, karika, félgömb, negyedgömb, rézsút metszett kocka stb. Az egyes mértani formák kiesik, középen lyuk van. Zsinórral vagy pálcikával lehet összefűzni.

Mi mindent lehet ezekből a faidomokból csinálni? Embert, lovat, ágyút, koesit, vonatot, kígyót, szélmalmot, szemafort stb.

Ezek a modern kombinációs játékok a gyerekek fantáziáját foglalkoztatják. A gömb, a kerék gurul, a kockák összeilleszkednek, a tárgyak primitívek s csak a vázuk jelenik meg. De ennyi éppen elég, hogy a gyerekek jól mulassanak velük.

FORAIN. A francia rajzolóművészet régi híressége: Forain is kidőlt a sorból, melyben a mult század utolsó évtizedének minden történeti mozzanata gyors és biztoskezű grafikusra talált. Forain is a politikai, társadalmi s irodalmi erkölcsök megörökítését vállalta villanóan szellemes, olykor pedig vitriólos rajzaival és karikatúráival. A boulangismustól és a Panama-botránytól kezdve a világháborúig minden eseménynek erős nacionalista érzéssel adott kifejezést boszorkányos könnyedségű rajzain. Felfogása már jóval az impresszionizmus előtt is: a lényegesnek megragadására s a díszítővonalak elhagyására szorította. De nagyon szép sikerei voltak festményeivel is, melyekben szintén volt mindig valami Fragonard lágy, csaknem pasztelles eleganciájából. Nagy tisztelet s az akadémiai tagság fénye vette körül utolsó éveiben a hatvankilenc éves korában elköltözött művészt.

KEMÉNYÜVEGEDÉNYEK. A legtöbb háztartás még alig ismeri nálunk, pedig a német folyóiratok erősen propagálják az úgynevezett «keményüvegedényeket». Azelőtt csak a vegykonyhákban, ma pedig már magánkonyhákban s vendéglőkben is nagyon csinos, ügyes formájú edényeket látni, melyek az ételek melegítésére éppen úgy alkalmasak, mint a tálalásra. Talán legismertebb ezek között az üveg kávéfőző-gép, amely egyre általánosabbá válik, mert «minden vendég maga főzheti benne a kávéját». A keményüveg készítésmódja lényegében hosszú ideig azonos volt az acéléval. A forró üveganyagot hirtelen hideg vízbe mártva, fokozták annak hőellenállását s törés ellen való erejét. Újabban azonban két különböző kiterjedésű üvegréteg összekötéséből áll elő a keményüveg, mely abban különbözik az efajta régi üvegektől, hogy tökéletesen megbízható s tűzön, konyhapallón egyaránt ép marad. Természetes azonban, hogy a kereskedelmi reklám ezzel a fogalommal is sokszor visszaél s egyszerűen jobb vagy kevésbbé jó üvegedényeket díszítenek fel a «kemény» jelzővel.

KONYHAMŰVÉSZETI MÚZEUM. Párizsban évről-évre rendeznek konyhaművészeti kiállításokat, melyek azonban túlnyomórészt árumintavásári jellegűek. Most azonban rövidesen egy tudományos értékű múzeumot fognak létesíteni, amely a konyhára és a szakácsművészet minden ágára ki fog terjeszkedni. Mintegy negyven év óta foglalkozik az anyag összegyüjtésével a párizsi vendéglősök egyesülete. Szép régi metszetek, könyvek, étlapok, kéziratok, diétás receptek mellett egész sereg tárgy is van itt, köztük az 1913-ban megszűnt s több mint száz évig fennállott híres Café Anglais múzeumi értékű szerviszei. Most már annyi az egyesület anyaga, hogy okvetlenül épület után áhítozik. Az érdekes az, hogy ez a konyhaművészeti múzeum nem is lesz — egyedüli a maga nemében. Frankfurtban van már egy negyedszázad óta hasonló múzeum, igen sok szobával, hatalmas régi s modern konyhával, nagyon gazdag anyaggal. Az ilyen múzeumok rendkívül fontos kultúrdokumentumok lesznek egykor a jelenkor megítélése szempontjából.

MENNYIT ÉRNEK A PÁRIZSI RÉGI ÉPÜLETEK? Párizs városának ingó s ingatlan vagyonáról időnként becsléseket készítenek s ebbe a területén levő összes városi és állami tulajdonban levő épületek értékét is felveszik. A kimutatás nemrég készült el s annak érdekesebb becslési adatai közül kivesszük a következőket (áraik francia frankokban értendők). Louvre épületei 50 milliárd, Elysée (elnöki palota) 2 milliárd 800 millió, Opera 2 milliárd, Cluny-múzeum 130 millió, Csillagvizsgáló 250 millió, Luxembourg 1 ½ milliárd, Igazságügyi palota 90 millió, St.-Eustache-templom 210 millió, Saint-Sulpice 90 millió. Az összes középületek értéke, melyek a francia főváros területén vannak (beleértve színházak, temetők, kaszárnyák, vágóhidak) 208 milliárd végösszeget ad. Ebben csak egyetlen épület becsértéke hiányzik: a Notre-Dame székesegyházé. Annak az értékét teljes lehetetlenség számokkal kifejezni. (N. P.)

• PÁLYÁZATOK •

A PÁRIZSI NEMZETKÖZI ÁRUMINTAVÁSÁR. Az 1932. évi párizsi nemzetközi árumintavásárt május 4 és 18 között tartják meg. A m. kir. kiállításügyi kirendeltség felkéri az iparművészeket, hogy a vásáron ötvösmunkákkal, kerámiai termékekkel, játékárukkal, üvegdísztárgyakkal, kézimunkával, csipkékkel, babákkal és szőnyegekkel vegyenek részt. A kiállítást több mint 2 millió érdeklődő látogatja. A kiállítókat a kereskedelmi minisztérium csupán erkölcsi támogatásban részesíti. Jelentkezni lehet a m. kir. kiállításügyi kirendeltségnél.

TERVEZÉSI PÁLYÁZAT A BUDAPESTI NEMZETKÖZI VÁSÁR KIÁLLITÓI STANDJAIRA A Budapesti Nemzetközi Vásár vezetősége pályázatot hirdet az 1932. évi május 7—16. között rendezendő vásár kiállítási objektumainak tervezésére. A pályázaton részt vehet minden magyar honos tervezőművész. A pályaművek beadásának határideje: 1932. évi január hó 8. A pályázat titkos. A bírálóbizottságot most állítják össze, de névsorát még a pályázati határidő lejárta előtt közzé fogják tenni. A pályázaton résztvevő tervezőművészek részére részletes tervezési programm készült, amely magában foglalja az összes pályázati feltételeket és egyéb tudnivalókat. A tervezési programmot a vásáriroda műszaki osztálya (V., Alkotmány-utca 8. III. em.) naponta 10—1 óra között minden érdeklődőnek díjmentesen bocsátja rendelkezésére. (Megjegyezzük, hogy a tervezési programm d. e. társulatunk hivatalos helyiségében is megtekinthető.)

• KIÁLLÍTÁSOK •

AZ O. M. IPARMŰVÉSZETI TÁRSULAT KARÁCSONYI KIÁLLITÁSA. December 6-án nyílt meg az Országos Magyar Iparművészeti Társulat karácsonyi kiállítása az Iparművészeti Múzeum földszinti üvegesarnokában. A nagyszámban felvonuló kiállítók teljesítménye rendkívül gazdag és változatos. A vitrinek és tárlók szebbnél-szebb tárgyakkal teltek meg és bizonyítják, hogy a művészet a mai sanyarú időkben sem veszítették el hitüket a munka értékében. A keramikusok közül megemlítjük Gádor Istvánt és Gorka Gézát, akik egyre tisztábbá és nagyvonalúbbá válnak, Ohman Béla áhitatos Madonna-szobrai és színes csoportja a korszerű egyházművészet körébe tartozik, feltűnést keltettek Végh Ilona groteszk állatfigurái. Szép formájú edényeket állított ki Endrő Margit, Kandó Magda, Gyarmathy György és Kende Julia. A textiliparban emlékezetre méltó a Fővárosi Iparrajziskola modern gobelinsorozata, melynek nagyrésze Kórody György kartonja után készült; Győrffy Zoltánné és a Rákóczi-téri női iskola finom hímzései és csipkéi is sikert arattak. Jól átgondolt ötvösművekkel szerepelt Okrutzky Erzsébet, Tevan Margit és Nádossy Irma. Csányi Ilus színben és formában egyaránt sikerült textiliái is figyelmet érdemelnek, azonkívül a szép bőrmunkákat emeljük ki, Töttössy Ella és Páder Emma műveit. Az Iparművészeti Iskola válogatott műtárgyai több vitrint töltöttek meg.

A kiállítók névsora a következő:

Textilmunkákat kiállítottak: Csányi Ilus, Bazala Béláné, Aporné A. Irma, Sárközi Háziipari Szövetkezet, Barbette Ágostonné, Borbás Béláné, dr. Kenyeres Györgyné, Székesfővárosi Gobelinszövő, Kelemen Aranka, Makk Józsefné, Pannónia csipkeüzem, Schreiber Szidi, Rákóczi-téri női ipariskola, Székesfővárosi Iparrajziskola, Iparművészeti Iskola, Dr. Katona Nándorné, Sziget-utcai női ipariskola.

Ötvösmunkákat: Aczél Edit, Fodor Ferencné, Misák László, Okrutzky Erzsébet, Szabó Olga, Székesfővárosi Iparrajziskola, Iparművészeti Iskola, V. Nádosy Irma.

Kerámiát: Gádor István, Gorka Géza, Ohman Béla, Végh Ilona, Váradi Irén, Dósa Sándor, Endrő Margit, Elisabetta-gyár, Herendi porcellángyár, Hamvas Magda, Iparművészeti Iskola, Székesfővárosi Iparrajziskola, Zsolnay-gyár, K. Kende Judit, Gyarmathy György, Kandó Magda, Hódmezővásárhelyi Agyagipar.

Famunkákat: Rittel Ferenc, Gy. Berry Gabriella, Bertók Irma, Kiss Erzsi.

Bőrmunkákat: Ihrig Sarolta, Heyer-Gindner, Kiss Erzsi, Páder Emma, Schöntheil-nővérek, Töttössy Ella.

Szobrokat: Ohman Béla, Reményi József, Bánó Anna, Iparművészeti Iskola, P. Meszlényi Tessza, Kedres Márk.

Könyveket: M. Kir. Egyetemi Nyomda, Székesfővárosi Iparrajziskola, Szt. István Társulat.

Képeket: Haranghy Jenő.

Batikmunkákat: Soós Irén, Székesfővárosi Iparrajziskola.

Szőnyegeket: vitéz Molnár Béláné, Székesfővárosi Iparrajziskola.

A MAGYAR IPARMŰVÉSZEK ORSZÁGOS EGYESÜLETÉNEK KIÁLLITÁSA A NEMZETI SZALÓNBAN. Párhuzamosan a Társulat kiállításával, a Magyar Iparművészek Országos Egyesülete is karácsonyi kiállítást rendezett a Nemzeti Szalonban. Örvendetes jelenségnek tartjuk, hogy ez a fiatal iparművészgárdánk is felvonult, gazdag és szép anyagot mutatott be, mely nagy nyeresége a közös ügynek, az iparművészet népszerűségének. A változatos kiállítás szereplői közül helyszűke miatt ezúttal csak ifj. Richter Aladár, Kovács Margit, Ráhmer Mária, Gorka Géza, Deli Antal, Illés László, Engel Piroska, Csányi Ilus, Zilzer Hajnalka, Horváth Endre és Gyarmathy György nevét emeljük ki, fenntartva magunknak azt a kedves kötelességet, hogy a következő számban részletesebben visszatérjünk rá.

• SZAKIRODALOM •

BÁN TIBOR: Ékítménytan. Budapest, 1931. 4-r., számos képpel.

«Az ékítményes formanyelv fejlődésének és jellegzetességeinek rövid ismertetése az őskorszaktól napjainkig kialakult stílusok ornamentikája és az egyes iparművészetek technikája szerint.» Ezt az alcímet adta szerző művének, mely valóban az ornamentika rövidre szabott enciklopédiája. Bán Tibor végigvezeti az olvasót — azaz inkább a szemlélőt, mert könyvében több a kép, mint a szöveg — az ember legősibb és legjátékosabb művészeti megnyilvánulásának, az ornamentikának történetén. A könyv beosztása kettős; az első rész a stílusfejlődést, a második a műfajok (textil, fém, fa stb.) szerinti változást mutatja be. A szövegrész rövid és szabatos magyarázatokkal szolgál. Bán Tibor érti és szereti a témáját, műve a használható kézikönyvek közé tartozik s így mindenkinek melegen ajánlhatjuk. G.

ERDÉLYI REFORMÁTUS TEMPLOMOK ÉS TORNYOK. Kolozsvár, 1929. Ára: 15 P.

Az erdélyi református egyházkerület jelen munkával az erdélyi kultúrkincsek egy részének, az építészeti emlékeknek közzétételét kezdte meg. Ötven képben mutatja be közép és felső Erdély, a Mezőség, Szilágyság és Kalotaszeg templomait és tornyait.

A román korból származó építészeti emlékek közül közli Ákos község háromhajós, kéttornyú templomát, továbbá a somlyóújlaki, sajóudvarhelyi, magyargyerőmonostori, csombordi és a bokaji templomot. Románkori templomok részeit foglalják magukban: a marosszentimrei, a bánffyhunyadi, a magyarvalkói és a vicei templomok.

A félköríves és csúcsíves stílusok közti átmeneti időből való a marosfelfalusi, a pókakeresztúri és részben a mezőveresegyházi templom.

A csúcsíves építészeti emlékekkel Erdélyben, bár elszigetelten, már a XIII. század első harmadában találkozunk s sok emlék maradt korunkra, melyek közül tizenhat épület van képviselve részben vagy egészben a műben. Nevezetesebb gót stílusú templomok: az alvinci, a borbereki, a somkereki, a tanesi, a krasznai és a mezőújlaki.

A gót stílussal Erdélyben a nagy stílusok úgyszólván be is fejeződtek. A renaissancenak önálló emlékei az egyházépítészetben ninesenek. A reformáció sem teremtett egységes és elfogadott templomépítészetet. Barokk stílusban épült református templom alig van.

A román és gót stílusú templomépítészeti emlékek mellett népművelődéstörténeti szempontból nagy jelentőséggel bírnak a népi építkezések, melyeknek emlékeivel már a XVII. század elején találkozunk. A népi alkotásoknál kevésbbé fontos a kor, hanem inkább azoknak formakincse. A törökök elleni védekezésül épült templomvárak, a tornyok kiképzése, a templomtetők mind népi alkotások. A nép díszítő ízlése a legkisebb dolgokon is megnyilvánul. A népi építészet az ácsművészet nagyszerű alkotásaiban, a fatornyokban kulminál, melyek nagy változatosságot tüntetnek fel. Ezek közül monumentalitásánál fogva első helyen érdemel említést a mezőcsávási és a krasznarécsei. A faépítészettel kapcsolatban egy képben a temető művészetét, a fejfákat is bemutatja a mű. Legszebb formakincse a kalotaszegi faragásnak van. A népművészet alkotásain végigtekintve, konstatálnunk kell azoknak meglepő stílusát, az azokban nyilvánuló helyes szerkezeti érzéket és formakincset.

A meglehetős nagy számban fennmaradt festett templomi menyezetek közül két képben találjuk a vistai és a zászlónai templomokét. A belső berendezésben néhány kőfaragómunka is akad, faragott kődíszekre két mintát találunk a műben a tanesi szószékről.

Jelen munka csak bevezetése az erdélyi ref. egyházkerület kebelében megindult nagy munkaprogramm megvalósításának. Az ötvösség, a textil, a festett bútor mind feldolgozásra és kiadásra kerül. Sz. L.

MY WAR. By Szegedi Szüts, with and Introduction by R. H. Mottram. London, John Lane the Bodley Head Limited, 1931. 8°, 206 képpel.

A Londonban megjelent, rendkívüli fénnyel kiállított könyv tulajdonképpen képeskönyv, de felnőttek részére. Egy magyar grafikus rögzíti le benne, ami vele my war: az én háborúmban, mindenki háborújában, a világháború alatt történt kinn a harctéren. A rajzsorozatnak meséje van, mint Masereel fametszet-ciklusainak s szellemével rokona a Remarque-könyvnek s az utána következő, a világháborút bizonyos távlatból látó tengernyi könyváradatnak. Szegedi Szües kitűnő technikájú rajzoló és széles regiszteren játszik: a lövészárok borzalmaitól a frontmögötti, olykor humoros idillekig mindenhez van érzéke. Kivonatosan, pár goromba tussvonallal rajzol, de kevéssel is sokat tud mondani. Ami stílusát illeti, leginkább a német fiataloktól, George Grosstól és társaitól tanult. Külön ki kell emelni a kötet bámulatosan sikerült offset-litografiát, melyek szászszázalékosan visszaadják a rajzok izgatott, lázas karakterét. A könyv a magyar grafikusművészet külföldi térhódításának egyik fontos állomása. G.

A DEUTSCHE KUNST UND DEKORATION, Németország egyik legnépszerűbb és legjobb iparművészeti folyóirata októberi számával a harmincötödik évfolyamába lépett. Erről a házi jubileumról szívesen emlékezik meg a Magyar Iparművészet: a szép folyóirat harmincöt év alatt emelt fejjel, egyenesen haladt és mindig a tiszta művészetet szolgálta. Szerkesztője, Dr. Alexander Koch, a németek nagy tanítómesterei közé tartozik, sokoldalú és finom ízlése rányomta bélyegét a német lakáskultúrára és iparművészetre. A magyar iparművésztársadalom is sok haszonnal forgatta a jellegzetes sárga füzeteket, melyekben az értékes újdonságok végeláthatatlan sorozata jelent meg. Reméljük, hogy a német ízlés e szép virágát nem hervasztják meg a mai sanyarú állapotok s a Deutsche Kunst und Dekoration kipróbált gárdájával még soká szolgálja az igaz művészet ügyét. G.

BURGER, DR. WILLY. Abendländische Schmelzarbeiten. Berlin, Richard Carl Schmidt et Co., 1930. Ára 20 M.

A zománc a porcellán-, kő- és fémtárgyak egyhangú felületének díszítésére szolgál. Alapanyaga a porrátört kristályüveg, melyet úgy olvasztanak össze a zománccal ellátandó tárggyal, hogy azzal szilárdan összefügg. A zománcnak négy főfaja van: 1. a rekesz-zománc (émail cloisonné), melynél az alaphoz forrasztott sodronyszerű aranylemezek közeit töltötték ki zománccal; 2. a beágyazott zománc (émail champlevé), melynél a legtöbbször rézlapba vájt mélyedéseket töltötték ki zománccal; 3. a lapos relief-zománc (émail translucide), melynél csak átlátszó színeket használtak, hogy az alapot képező arany- vagy ezüstlemezeken a reliefkép látható legyen; 4. a festőzománc (émail peint), mely nem egyéb, mint fémlapon való festés zománcszínekkel.

A megolvasztott üveganyagnak dekoratív célra való használatát már az ókori népek ismerték, mint azt az asszíriai és egyiptomi városok romjaiból előkerült cseréplapok igazolják. A legrégibb ránkmaradt zománctárgyak Ahhotep királyné (1680 Kr. e.) kincsei a kairói múzeumban. Az egyiptomiaktól a görögök sajátították el a zománcozás technikáját s azt tovább fejlesztették. A ránk maradt görög zománctárgyak nagy részénél a zománc befogadására drótból készült rekeszek szolgáltak, melyek virágokat, rozettákat, leveleket ábrázoltak.

A rómaiaknál a zománcozás divatja az üvegipar nagyfokú kifejlődésével van kapcsolatban. A zománcozás két faját gyakorolták: a beágyazott és a rekeszes zománcot. A fémtárgyaknak zománccal való díszítése elterjedt mindazon helyeken, amelyek a római kultúra befolyása alá kerültek.

Európának barbár népei is ismerték a zománcot, amint azt a korunkra maradt leginkább bronztárgyakon látjuk. A római és a barbár zománc közt az a különbség, hogy míg a barbár zománc mint vonalas dísz jelenik meg, addig a római az egész felület díszítésére szolgál.

A következő századokban a nyugati népeknél feledésbe megy a zománc művészete, ellenben Bizáncban a Kr. u. 1. században az ú. n. bizánci rekeszes zománc lép fel s kiszorítja az egyiptomiak révén elterjedt beágyazott zománcot. Virágzását a 9. és 10. században érte el, amihez nagyban hozzájárult a bizánci császári udvar pompaszeretete. A zománcos tárgyak között a csészéken, tálakon, ékszereken, kelyheken, patenákon, kereszteken, könyvtáblákon kívül fegyvereket és lószerszámokat is találunk. Ezeknek a zománcos tárgyaknak jellemző vonásuk a színekben való gazdagság. A legkedveltebb színek: a smaragdzöld, az ibolya, a zafirkék és a rubinvörös; Az átlátszatlan színek közül: a fehér, a kékesszürke, a türkiszkék, a téglavörös, a sárga és a hússzínek. A ránk maradt emlékek közt felemlítendők: a Theodolinda királyné által a 7. században a monzai székesegyháznak ajándékozott vaskorona, a Lothár-kereszt az aacheni dómban, a limburgi ereklyetartó, a milánói Szent Ambrus templom zománctáblái, a velencei Szent Márk templomban a pala d'oro, a német császári korona Bécsben és a magyar szent korona.

Hogy mikor és hol honosodott meg nyugaton a bizánci rekeszes zománctechnika, erre vonatkozólag eltérők a nézetek. Labarte és Kondakow szerint 1066 körül Desiderius, montecassinói apát honosította meg Itáliában, Bock szerint Román keresztül terjedt el nyugatra, elsősorban Itáliába és azután Németországba.

A 11. század elejétől a Rajna vidékén, különösen Kölnben, a beágyazott zománctechnikát gyakorolták részint olcsóbbsága miatt, részint mert nagyobb felületek bevonására alkalmasabbnak bizonyult. Az itt készült zománctárgyakat a kivitel finomsága, az árnyalatok érvényrejutása, a fehér zománc tisztasága jellemzi. A testrészeket fedetlenül hagyták, az ornamentikai részeket beágyazott zománccal töltötték ki, az ábrázolás mindig laposan történik. Ezen technika szerint itt előállított művek közül említjük a siegburgi, szentbenedekrendi apátság ereklyetartó szekrényét, Nagy Károlynak koporsóját az aacheni dómban és a három király maradványait magában foglaló ereklyetartó szekrényt Kölnben.

Míg a Rajna vidékén bizánci, addig Limogesben rajnavidéki művészek honosították meg a zománcot. A limogesi zománcműveknek jellemző sajátsága, hogy színekben szegényebbek, mint a rajnavidékiek, a fehér szín nem tiszta, az árnyalatok pedig alig látszanak, az alakok fedetlenek s egyes részeit domborúan képezték ki.

A beágyazott zománc úgy a Rajna vidékén, mint Limogesben a 14. századig tartotta fenn magát, amikor azt is az olasz átlátszó zománc szorította ki. Olaszországban a 13. században az áttetsző zománctechnika mindinkább tért hódított s a renaissanceban érte el virágzásának fénypontját. Ez a technika a 14. században Franciaországban is elterjedt. Németországban számos ezen technikában készült emléket találunk, melyek között kiemeljük az aacheni dóm kincstárában őrzött szentségtartót és ereklyetartót a 14. századból és a kölni dómban őrzött keresztet. Az augsburgi és nürnbergi ötvösök művein a zománc csak félig átlátszó s ezáltal az alatta levő relief-kép nem érvényesülhet kellőképpen. Az augsburgi ötvösök a 16. században egy különös technikát honosítanak meg. A fényesre csiszolt ezüstlemezen a bevésett s olykor kissé stilizált madarakat, virágokat, tarkaszínű átlátszó zománccal fednek be, de a zománcokat az ezüstlap felszínéig lecsiszolják. Ennek a technikának legnevezetesebb képviselői Andreas és David Altemstetter ötvösök.

A zománcozás egy neme az ú. n. domborművű zománc, melyet az ékszereknek színes zománccal való bevonására Német-, Olasz- és Franciaországban már a 14. században alkalmaztak. Ennél a technikánál részint átlátszatlan, részint átlátszó zománcot használnak. Az átlátszatlan zománc közül a fehér játssza a főszerepet, melyet ha a nagyobb felületek beborítására használnak, sokszor kisebb elszórt aranycsillagokkal, virágokkal díszítenek. Ennek a technikának egy jeles példája az altöttingi kápolnában őrzött «Goldenes Rössel».

A renaissance korából számos oly zománcos ékszer maradt korunkra, melyek kompozíciójuknál és kivitelük finomságánál fogva valóságos remekművek. Tervezésükkel a renaissance-mesterek jelesebbjei foglalkoztak: A. Dürer, Holbein, Cellini stb.

A 15. század 2. felében Limogesben egy új technika, az ú. n. festőzománc honosodott meg, melynél a fémnek csak annyi szerepe van, hogy a festéknek alapul szolgál. A limogesi zománcművek kezdetben csak vallásos jeleneteket tüntetnek fel, melyekhez mintákul a német rézmetszetek szolgáltak. Az olasz renaissance művészetnek Franciaországban való meghonosodásakor — I. Ferenc francia király idejében — különböző világi célt szolgáló tárgyakat: csészéket, tálakat, kancsókat, gyertyatartókat stb. is díszítettek ezzel a technikával. A limogesi mesterek között kitűnt: Monvaerni-, a Pénicaud-család, a Limousin-család, a Reymond-család, a Courteys-család, kiknek műveit különböző múzeumokban és privátgyüjteményben őrzik.

Jelen munka, mely 143 ábra, köztük 8 színes tábla kíséretében a nyugati zománc technikájával és fejlődéstörténetével foglalkozik, a nyugati zománcművek iránt érdeklődőknek, a gyüjtőknek, ötvösöknek, művészettörténészeknek hasznos szolgálatot fog teljesíteni. Szerző az irodalmi művek felsorolásánál csak a jelentékenyebb művekre szorítkozik, amelyek a további speciális kutatást könnyítik meg. Sz. L.

• TÁRSULATUNK • • KÖZLEMÉNYEI •

Dr. Sipőcz Jenő polgármester, dr. báró Szalay Gábor választmányi tag, továbbá Páder Emma és Kelemen Aranka társulati rendes tagok fellebbezése alapján a f. év július hó 6-án tartott közgyűlés összes határozatait és a választást megsemmisítette. A közgyűlés megsemmisítése azoknak a sajnálatos eseményeknek következménye volt, amelyek a közgyűlést megelőzték. A társulat választmánya évtizedes szokásnak megfelelően a közgyűlés elé azzal a választási listával lépett, amelyet a jelölő bizottság állított össze s amelyet a választmány hivatalosan is elfogadott. A választmány e határozatával szemben egyesek puesszerűen új listát terjesztettek a közgyűlésen résztvevők között, amely kivitelben teljesen azonos lévén a hivatalos listával, sok tagot megtévesztett. Igy történt, hogy ez az úgynevezett «ellenzéki lista» nagyobb számú szavazatot kapott, amit természetesen a késői időpont — július lévén, máris sokan szabadságon voltak — elősegített.

Amidőn a szavazatszedő bizottság a szavazatokat összeszámlálta, kitűnt, hogy összesen csak 89 tag adta le szavazatát. Minthogy az alapszabályok szerint legalább száz megjelenésre jogosított tag jelenléte kell a határozatképességhez, a fellebbezők álláspontját úgy a polgármester, mint a belügyminiszter is magáévá tette. A megsemmisítő határozat így jogerőssé vállván, a polgármester új közgyűlés megtartására utasította a választmányt.

A szóbanforgó közgyűlési puecsal meg nem érdemelt inzultus ért olyan régi választmányi tagokat, akik hosszú időn át a legnemesebb önzetlenséggel igyekeztek a társulat szolgálatára lenni még a legnehezebb időben is és akik iparművészeti munkásságukkal sokszor szereztek a nemzetnek elismerést. A társulat komolyabb tagjainak általános és nagy felháborodása követte a dolgok ilyetén alakulását. Mert miként azt a választmány egyik igen illusztris tagja, dr. Czakó Elemér h. államtitkár fejtette ki, erre a puesra nem volt semmi szükség, mert hiszen a választmány mindenkit már a multban is tárt karokkal fogadott, aki a társulatért dolgozni kívánt. A fiatal kor e tekintetben sohasem volt akadály. Nem volt szükséges tehát a hátsólépesőn járni akkor, amikor a főlépesőn is kényelmesen be lehet jönni a társulatba annak, akit becsületes munkaszándék vezet.

A régi választmányi tagok körében megingathatatlanul alakult ki az a felfogás, hogy a társulatot nem szabad tovább kitenni azoknak a kockázatos veszélyeknek, amelyek egyes alkalmazottak túlhevített egyéni törekvéseiből származnak s ezért a jelölőbizottság olyan listát állított össze a legközelebbi közgyűlés számára, amely hivatva van úgy a békés kiegyenlítést, mint pedig az eredményes fejlődést a jövőben is szolgálni.

Ezek után az előzmények után ült össze 1931 december 2-án Seenger Béla társulati alelnök elnöklésével a hatóságok által jogaiba visszahelyezett régi választmány. Az elnök szószerint ismertette azokat a hatósági leiratokat, amelyeket az elnökség a folyó év július hó 6-án tartott közgyűlés megsemmisítése ügyében kapott. Bejelentette a választmánynak, hogy a jelölőbizottság feladatát elvégezte s annak a reményének adott kifejezést, hogy a jelölések közmegnyugvást fognak kelteni. Az új közgyűlés napjául f. év december 20-át indítványozta. Teles Ede választmányi tag hozzászólása után Menyhért Miklós, az ügyvezetéssel megbízott választmányi tag ismertette a jelölőbizottság javaslatát, amely a következő:

tiszteletbeli tagok: F. Kovács Erzsébet, Vigh Albert;

alelnök: Szablya-Frischauf Ferenc;

választmányi tagok:

1. tervezők: Árkay Aladár, Grabowiecky Leon, Ligeti Miklós, Nádler Róbert, Urbányi Vilmos;

2. műiparosok: Jungfer József, Kulesár Sándor, Lingel Károly, Mattyasovszky-Zsolnay Tibor, Róth Miksa;

3. műbarátok: Ágotai Lajos, dr. Czakó Elemér, Kratochwill Károly, Majovszky Pál, Petrovics Elek, Szőnyi Ottó;

4. a választmány által meghívandó művésztagok: Csajka István, Korodi György, Jászay Jolán, Kaesz Gyula, Klausz Gyula, Kozma Lajos, Mátray Lajos, Ohmann Béla, Tóth Gyula, Zadubánszky Irén.

Teles Ede, dr. Czakó Elemér, Végh Gyula, Jungfer József választm. tagok hozzászólása után a választmány úgy az elnök indítványait, mint pedig a jelölőbizottság javaslatát egyhangúlag a magáévá teszi. Egyéb folyó ügyek elintézése és Menyhért Miklós ügyvezető vál. tag jelentésének tudomásulvétele után a választmányi ülést berekesztette.

A szerkesztésért és a kiadásért felelős: Szablya-Frischauf Ferenc. — 54972. — Athenaeum. Nyomdaigazgató: Wózner I.